Младият Петър Дънов

Георги Христов
Сдружение СЛЪНЧОГЛЕДИ

МЛАДИЯТ ПЕТЪР ДЪНОВ

Биография

Електронно издание

Поредица „Непознатият Петър Дънов“

Георги Христов, съставител

Сдружение „Слънчогледи“
Бургас, 2012

МЛАДИЯТ ПЕТЪР ДЪНОВ

Съставител
Георги Христов

Редактори
Тонка Петрова
Спаска Миховска

Библиографски редактор
Людмила Димитрова

Консултант
Димитър Калев

Коректори
Спаска Миховска
Величка Драганова

Оформление
Веско Василев

Изображение на корицата
Shutterstock.com

Издател
Сдружение „Слънчогледи“

ISBN 978-619-7033-09-0
Безплатно разпространение
Актуална версия на книгата: friendsoftherainbow.net

Съдържание

Няколко думи…

„Аз няма да пиша биографията на Учителя на Бялото Братство. Неговият биограф не е още роден [1926 г.]. Той ще пише за живота, дейността и учението му в няколко тома, някога през XXI век, когато България ще отпразнува стогодишнината от смъртта на великия български реформатор.“ (Ст. Ватралски)

С тези пророчески слова първият българин, завършил Харвард, пронизва кривата на времето и 86 години след тяхното изричане те продължават да звучат в ефира и мощно да отекват в нашите души. Като известен български общественик, писател и публицист, Ватралски знае много добре, че в исторически план трябва да минат поне 100 години от дадено събитие, за да може някой безпристрастно да се произнесе за него. До днес в изминалите близо 100 години за личността и делото на самородния български Учител Петър Дънов са изписани огромно количество материали – хвалебствени слова, както и такива с критичен тон на звучене. Ние тук не си поставяме за цел нито едното, нито другото, тъй като преувеличения и неточности могат да се открият и от двете страни. Събрахме добросъвестно наличните факти и ги подредихме хронологично. Така се роди един съвсем нов продукт, който е лишен от оценки и коментари в аналитичен план. Трябва да признаем, че за нас това беше изпитание и предизвикателство. Трудно е човек да се въздържи от коментари, когато попада на съвсем нови факти и открития и те са непознати на широката публика. Това може да го разбере най-вече онзи, който е изпитал в пълнота евристичния процес и е преминал отвъд него, защото той трябва да има куража да сподели откритието си в най-чистия му вид, без примеси, така, както го е получил от Провидението чрез своето вдъхновение. Сега, след излизането на тази биография, изпъстрена с редица непознати случки от живота на младия Петър Дънов, разказани от самия него, оставяме тя сама да говори за себе. Нека оценката бъде на вас – читателите!

„Младият Петър Дънов“ представлява първата по рода си подробна биография, над която е работено повече от четири години. Тя

обхваща един твърде кратък период от живота на Петър Дънов – от неговото раждане до завръщането му от Америка през пролетта на 1895 г. На практика са открити данни за всяка една година от живота му през този период. Други биографични очерци до момента са писали също Боян Боев, Никола Нанков, Георги Томалевски и Милка Кралева, а през 1998 г. Атанас Славов издаде романизирана биография.

Настоящата книга се състои от три части: в първата си част тя е чисто биографична, втората част е автобиографична, а третата – по-скоро философско-обобщителна. За написването на първа част са използвани всички налични известни и не съвсем известни документи и факти. Бяха направени различни проучвания, които от своя страна доведоха до съвсем нови открития. Осъществиха се също така и ползотворни контакти със САЩ, и бяха преведени от английски интересни и недотам познати данни по различни тематични въпроси.

Цялата втора част – *Петър Дънов за себе си* е съвсем оригинална както по форма, съдържание и смисъл, така и като използван метод на работа. Тя е съставена от различни случки от живота на младия Петър Дънов и неговото семейство, като за целта са обработени стотици лекции и беседи. Повечето истории са разказани като поучителни анекдоти, без да се назовават конкретни имена, но когато се съпоставят фактите от първа част, става ясно, че зад „един български свещеник“ стои бащата на Петър Дънов – Константин Дъновски; зад „една позната от Варна“ разпознаваме неговата сестра Мария Стамова; зад „един чорбаджия от Варненско“ – неговия дядо, известния възрожденец Атанас Георгиев, и т.н. Това намира потвърждение и в спомените на стенографката Елена Андреева: „Много примери за свещеници и истории, които ги имаме, може би са случки от неговия баща, които той е чувал. Знам положително, че оная случка, която ни е разправял за бащата, който не пускал сина си вечер на седянка, а синът слагал едно корито и го покривал с черга, уж че е там и си е легнал, и така отивал на седянката, това е било за брат му Атанас, който бил хубавец“. (вж. Втора част, IV.2. Спане на открито.)

Използваната структура е интересна и целесъобразна, тъй като така се получава една жива връзка между първата и втората част. Конкретните сухи факти и документи оживяват, разказани от самия Петър Дънов. Повечето от цитатите тук са обработвани по метода на компилацията и не са съвсем точни, защото често една и съща случка се повтаря на няколко места, което позволява да се допълва информацията, като накрая всичко се сглобява в единна, завършена

цялост. Това затруднява посочването на всички източници, тъй като на места те са повече от десет, затова за ориентир са дадени само един или два. Днес, в епохата на интернет технологиите, всеки, който желае, може да намери откъде са взети всички пасажи. Отдавна всички беседи и лекции на Учителя Петър Дънов могат да се открият в електронен вид.

Третата част е естествено надграждане, квинтесенцията на първите две части. В нея хронологически се проследява периода от възникването на християнството по нашите земи до раждането на Петър Дънов. В тази хронология съвсем ясно се виждат сходствата и повторяемостта на различни събития и персонажи от древността до днес, както и на техните методи на работа. Това може би говори за някаква предопределеност на нашия древен народ, населявал от незнайни времена тези земи.

Работата по това изследване беше изпълнена със светлина, радост и стремеж към вечния път на Истината. Пожелаваме на читателите да намерят своя път към Нея!

От екипа:
Бургас, 15.10.2012 г.

Първа част
Биографични бележки

I. Родословие[1].

1. Род по майчина линия.

Атанас Георгиев – дядо на Петър Дънов – произхожда от виден патриотичен български род от Призренско. Призрен се намира в Косово и Метохия и е в непосредствена близост до границата с Албания и днешна Македония. През втората половина на XVIII в. цялата фамилна челяд заедно с група съселяни напуска родния край и се заселва в с. Гулица, Варненско.

Организационният талант на бащата на Атанас – Георги Фучеджиоглу – е забелязан от съселяните му и той в скоро време е посочен за чорбаджия на селото. Така дядо Георги се издига до степен първенец (мухтар) на селото.

Атанас Георгиев се ражда около 1805 г. Първоначалното си образование започва в близкото до Гулица село Еркеч, при енорийския свещеник отец Михаил, който обучавал в къщата си няколко селски момчета на българско четмо и писмо. Георги обаче пожелава синът му Атанас да изучи и елинското писмо, затова отива с него в Месемврия (Несебър), записва го в гръцкото училище и го настанява да живее при един негов приятел. Тук в продължение на две години младият Атанас изучава гръцки език. Бащата пожелава синът му да овладее и турски език и му намира за учител един ходжа. В скоро време младежът усвоява говоримо и писмено и третия език.

През 1820-1821 г., по време на гръцката завера, турското правителство не оставя на мира българските първенци по села и градове, включително и тези от селата Гулица и Еркеч. Заподозрени като замесени в заверата и подведени под отговорност са отец Михаил, дядо Георги и много други селски първенци от Гулица. По чудо дядо Георги бива спасен от смърт, което той отдава на Божието покровителство.

Цялата обществена дейност на младия Атанас е под знака на голямата му любов към „братушките“, с които той се запознава и общува по време на Руско-турската война (1828-1829) в качеството си на преводач. Оттогава той винаги държи и разчита на помощта на руския народ за освобождаването от двойното робство – народностно и църковно. През тази война руските войски преминават Дунава и навлизат в най-източните територии на полуострова. Пред неприятелската угроза при отстъплението си османците подлагат на разорение българските села и прогонват населението им. Безпризорните българи плъзват из планините, за да дирят спасение.

През 1829 г. дядо Георги и семейството му с други още семейства решават да напуснат Гулица и заминават за Бесарабия при свои роднини, заселени там отпреди 1812 г. Една голяма част от гуличани и от съседното село Еркеч, към 140 семейства, се настаняват в малкото тогава с. Хадърча, днешното с. Николаевка, Варненско. От този момент селото придобива съвсем различен облик.

Недълго след заселването на новото място дядо Георги почива и глава на семейството става синът му Атанас. Неговата подчертана общителност и отзивчивост към страдащите, природната му интелигентност и солидното образование го правят безспорен заместник на баща му не само в семейството, но и в селото. Той бива избран за мухтар и скоро придобива почетното звание „чорбаджи“.

Атанас създава семейство и има три деца: двама сина – Петър и Злати – и дъщеря Добра.

Подтикнат от патриотични подбуди, Атанас Георгиев наема млад и перспективен учител при откриването на училището в своето село. Това е Константин Дъновски, тогава на 17 г., който получава за труда си 500 гроша годишно възнаграждение и храна. Младият учител започва своето просветно дело при трудни условия за работа, като на първо време набира за свои ученици 10-15 деца от селото. По този начин през 1847 г. Константин Дъновски става първият български учител не само в с. Хадърча, но и в цялата Варненска област.

На 26 октомври 1851 г. по инициатива на Атанас Георгиев се издава височайш ферман за осветяването на новопостроената църква, на която церемония присъства дори и самият гръцки владика Порфирий. Църквата е наименована „Св. Атанасий Александрийски“. Тя продължава да съществува и се използва за църковно служение и до днес.

На 3 април 1860 г., Великден, Иларион Макариополски провъзгласява в Цариград независимостта на Българската източно-православна църква. Този революционен акт обнадеждава всички българи и особено тези от Варна и Варненско. На 24 юли 1860 г. се състои събрание, на което присъстват първенците и от околните села и градове на Варна – Провадия, Добрич и Балчик. Всички присъстващи единогласно приемат да упълномощят Атанас Чорбаджи да отиде в Цариград, за да връчи лично подписка и да говори от името на българите от Варненска област, че те всички се отказват от гръцката патриаршия и се присъединяват към възглавяваната от Иларион Макариополски Българска народна църква. На това събрание се решило да се помоли турското правителство да издаде ферман, т.е. разрешително, за откриването във Варна на българско училище и българска църква.

След като получава тези пълномощия, Атанас Георгиев се отправя за Цариград, където остава да работи за отстояването на българските народностни интереси до края на живота си. За отбелязване е, че пребиваването му в Цариград става на собствени разноски. След тежък и всеотдаен труд за българската църковна независимост той оставя своите кости в Цариград по време на чумната епидемия през 1865 г. Роднините на Атанас Георгиев имат намерение да донесат от Цариград останките му, но е донесена само надгробната плоча, която е поставена в църковния двор върху гроба на неговия внук Атанас Златев, убит съвсем млад от турски разбойници в гората на с. Ботево. (1)

Добра Атанасова е родена в с. Хадърча около 1835-37 г. За нея има твърде малко данни, разказани предимно от дъщеря ѝ Мария Стамова. Тя споделя свои спомени пред последователи на Учителя Петър Дънов и представя майка си като тиха, вглъбена в себе си жена, отдадена изцяло на семейните и къщни занимания. Остава неграмотна като повечето момичета от онова време. Когато младият даскал К. Дъновски пристига в селото през 1847 г,. Добра е на такава възраст, на която е трябвало да се грижи повече за домашната работа. През 1857 г. в Хадърча, вероятно по препоръка на баща си, се жени за Константин Дъновски. Преди да зачене третото си дете (Петър Дънов), тя много дълго боледува. На една снимка, правена след Освобождението, се вижда Добра заедно със съпруга си и с още двама млади – мъж и жена. Това може да са двете им деца – Мария и Атанас, но може да са и Мария и съпругът ѝ Пенко Стамов. Добра си заминава от този свят в

началото на 80-те години на XIX в. след тежко боледуване. Все казвала: „Петър да дойде, да го видя“ – той тогава е гимназист във Варна. Успява да го дочака и спокойно да склопи очи.

I | Първа част | Съдържание

2. Род по бащина линия.

По спомени на Любен Хадживанов от Смолян бащата на Константин се казва Доньо (Андон), който има по-голям брат – Димен. В началото те живеели в Яневска махала, съществуваща и до днес близо до гр. Мадан. През този период Димен е свещеник в Маданска околия. По време на потурчването, ок. 1810 г., заедно със съпругата си презвитера Злата се преселват в с. Устово, тъй като свещениците са първите жертви на поробителя. Семейството има 5 деца – синове Бечо, Кабаиван, Доньо, Славо и дъщеря Мария. Поп Димен взема със себе си и по-малкия си брат. Когато Доньо порасва, се оженва за устовка и така се полгат корените на Доньовския род. Домът им се намирал на мястото на Дидевската къща. В една своя беседа Учителя Петър Дънов сам говори за своя род: „Какъв е произходът на фамилията, в която дойдох? Фамилията ми е Дънов, но това е псевдоним. Бащата на моя дядо бил много як, здрав човек – като дъно. От тая дума произлиза прякорът Дънов. Дъно има и бъчвата, и реката, и морето – интересно е за кое дъно се отнася. Навсякъде има дъно! Горко на ония, които нямат дъно!“. (2)

Майката на Константин, Мария, е от прочутия стар устовски овчарски род Забилци – турска дума, която на български означава честен, изправен. Тя е с мистична натура и според по-късните разкази на К. Дъновски е оформила у него склонността му към мистицизъм. Родоначалник на тази голяма овчарска фамилия от XIX в. е Георги Манолов, който на времето стопанисвал около 5000 глави овце. Негови наследници са Щоно, Манол, Стайко, Георги (Йоргаки), Мария… В своя пътепис „Из беломорската равнина“, издаден през 1907 г., Ст. Н. Шишков разказва за срещата си с известния Щоно кехая, който заедно със синовете си по това време притежава 6-8 хил. овце, стотина коне и мулета и толкова рогат добитък. Щоно тогава е на 80 години, но е здрав, бодър и юначен. От деди и прадеди той е наследил овчарството и от дете е пораснал в обятията на природата, поради това е и запазил на такава възраст младенческа енергия и ловкост. Около неговите стада десетки семейства намират своята прехрана. Традиция било по

Гергьовден всяко семейство в Устово и Влахово да получава като дар от този кехая една купа подсирено мляко, парче прясно маслено сирене и парче печено агнешко. Този дар бил в знак на успешното презимуване на стадата и за бъдещо благополучие. Друг потомък на този род – Георги (Юргаки) Забилев, вуйчо на Константин Дъновски, по занятие бакърджия, играе важна роля в живота на младия си племенник. В архивите на Варна от средата на XIX в. съществуват данни за Никола А. Дъновски, вероятно брат на К. А. Дъновски.

Константин Андонов Дъновски е роден на 20. 08. 1830 г. в с. Читак, днес кв. Устово в Смолян. Негови съвременници го описват като човек, едър на ръст, с холеричен темперамент, в очите на когото блести огънят на буден господарски дух. Той не обича думата му да става на две. Винаги наблюдателен, и когато повежда разговор, подхожда плавно, мелодично, със сдържан тон, като човек, който добре се владее. В залеза на своя живот с тънка, едва доловима ирония в гласа разказва: „Какво не съм аз видял и препатил, което вие, младите, не сте и сънували още…!".

Още като дете Константин Дъновски е много ученолюбив. Майка му има горещото желание нейният син да приеме монашеството, за да отдаде живота си на служене на Бога. Първоначалното си образование той получава в килийното училище в Устово – едно от първите килийни училища. По това време особено влияние върху развитието и интересите на невръстния юноша оказва един светогорски монах – таксидиот, възпитан в духа на строгите църковни канони на монасите от Света гора.

След като завършва първоначалното си образование в родното си село, Константин Дъновски се отправя за Пловдив, където учи в гръцкото училище, но остава недоволен. Премества се в Татар-Пазарджик, за да продължи учението си при известния по това време български просветител даскал Никифор х. Константинов Мудрон от гр. Елена, който преподавал „висши" знания на питомците си. Една подобна ерудиция по онова време се равнявала на днешното университетско образование. Там младият Константин овладял писмено и говоримо гръцки език. Изучил също така и черковното пеене, за което спомогнали голямата му музикалност и красивият глас, с които между впрочем се славят много родопчани.

Едва петнадесетгодишен, Константин Дъновски става през 1845 г. учител в с. Горно Райково, намиращо се в непосредствена

близост до родното му село. На следващата година той се премества отново като учител в Устово.

Вуйчото на Константин Дъновски, бакърджията Юргаки Забилев, напуска бащиния дом и през 1844 г. се установява в гр. Варна, където отваря медникарска работилница. През 1847 г. за кратко време навестява близките си в Устово. На връщане той отвежда със себе си и сестриния си син Константин, за да го отдалечи от неприятностите на даскалската му дейност, свързани с преподаване на църковнославянски език, а не само на гръцки. Юргаки е с намерение да го направи свой помощник и приемник в медникарския занаят.

Обучен на църковнославянско пеене, младият Константин Дъновски привлича вниманието на тогавашния варненски владика Порфирий върху себе си със своя звучен глас, когато като доброволен певец от клира приглася на свещенослужението в църквата „Св. Богородица" във Варна. Това става причина да бъде поканен на служба в църквата.

През 1847 г. Константин се среща с Атанас Чорбаджи и това окончателно трасира бъдещето на младежа.

През април 1854 г. двадесет и четири годишният Константин Дъновски и трима негови другари – Бельо Пинин, Тодор х. Маврудиев и Петър Атанасов, потеглят от Варна с една стара гръцка гемия за Света гора на Атон с намерението да останат там и да се посветят на монашеството. Едно случайно произшествие обаче осуетява плановете им. Недалеч от Солун се разразява страшна морска буря и разбива гемията, с която пътуват четиримата младежи. Константин Дъновски и неговите другари с голяма мъка успяват да се доберат до брега и да спасят живота си. Перипетиите, които са възпрепятствали покалугеряването на Константин Дъновски, са описани от самия него в една малка брошура, отпечатана като лично негово издание през 1905 г. – „**Едно откровение в солунската черква „Св. Димитрий" (Кассъма-Джамиси),** дадено на Отца Константина Дъновски през юношеството му в гр. Солун, на 10 април 1854 година". В тази църква, по онова време – джамия, младият момък преживява мистична случка, при която му се разяснява задачата в живота и мисията, която му предстои:

„На велики петък [10 април] отидохме с другарите Белю Пинин, Тодор х. Маврудиев и Петър Атанасов да се поклоним на гроба на Св. Великомъченика Димитрия в церквата, нарицаема „Кассъма-Джамиси". На излизане ни срещна един старец, свещеник, без да го

познаваме: със среден ръст, лице – сухо, бледо, брада – дълга и бяла, очи – светливи и пленителни. Благослови ни, като му целунахме десницата, и ни попита откъде сме и накъде отиваме. Ний му отговорихме, че сме от Варна и отиваме за Света гора. „Много добре – рече той, – аз познавам тия места и съм живял там няколко време“, като ни и разпита за някои лица от града Варна. На разделение се обърна към мене и ми рече: „Желая утре на това място, по това време, да се видя с тебе: имам да те питам и да ти кажа нещо – идваш ли?“ „С всяко благодарение“ – му рекох и се разделихме.

Другия ден, на Великата събота, аз на определеното време отидох в церквата, влезнах при гроба на Св. Димитрий, запалих свещица и се помолих. След това захванах да разгледвам с голямо внимание грамадното здание и неволно ме облада една душевна тъга за миналото, като размишлявах в себе си: „Защо ли ни е оставил Господ... и защо да бъде такава една светиня в турски ръце?“ и т.н... Но ето, че и вчерашният старец се зададе, отиде право при олтаря и начна да се моли. След неколко минути ми даде с поглед знак да отида при него, та аз се приближих и му целунах десницата. „Синко – рече ми той, – за любов Христова желая да се науча откъде си и за какво отиваш на Света гора?“. Аз му разправих без всякакво стеснение откъде съм и за какво отивам на Света гора и какво е желанието и намерението ми – също така, като една изповед. Във време на говоренето ми той се виждаше много спокоен, слушаше с внимание думите ми и се показваше много благодарен, докато свърших разказа си. Но след няколко минути мълчание, като се приготви да ми говори, забелязах едно странно изменение в погледа му и по всичкото му телодвижение; а най-много което ми вдъхна особено удивление, бе появлението на пламен огнений на главата му [Д, 2:3-4] – и неволно ме обзеха студени тръпки по всичкото ми тяло и ме обля студена пот!..

„Драгий ми синко – рече, – ти наистина си избрал добрата част за себе си, но знай, че спасението на душата не зависи от мястото, но от начина на вярата в Исуса Христа. И не мисли, че всички ония, които и колкото са в Света гора, че са праведни, защото и там може да бъде човек най-голям грешник, както и в мира [света]... Нито искам да те отвърна от намерението ти. Аз те уверявам в името на Господа Вседържителя, че всякога, гдето и да си, когато и да е, трябва със страх и трепет да изработваш своето спасение. Заради това послушай съвета ми: да си идеш там, на мястото, гдето те е определил Божият Промисъл, понеже това

място е било и ще бъде, тъй да кажа, прагът на чудни световни променения. Очите ти непременно ще видят всичко, речено от Господа, със залога, който ще ти връча и който ще бъде за уверение като от Бога...“

След няколкоминутно мълчание аз проумях от внимателния му поглед, че чака отговор, и му рекох: „Не съм противен на Волята Божия, защото е свята“, а той ми рече: „Не е достатъчен отговорът ти. За да угодим Богу, необходимо е с истинска вяра да се подвизаваме и да бодърстваме с молитви до последното издихание, та че дори и душата си да положим за Евангелието. Пък които желаят да принесат по-много плод, трябва да имат съвършена преданост и покорност на Бога, както Авраам, който принесе своя син жертва на Бога; както и апостол Павел прие да бъде анатема от Христа за спасение на своите по плът братя. И наистина, без такава самоотверженост не можем да се надеем, че Бог ще яви Своята милост и помощ, а най-много в днешния ден, когато всичките сили адови са се повдигнали и искат, ако им се удаде, да затъпчат православието и славянството... Но нека се вълнува морето. Пак, докогато е Христос на кормилото, корабът Му няма да потъне“.

И пак мълчание... Аз тогава се возхитих и радостно му рекох, с едно страхопочитание: „Отче, с помощта Христова и с твоите свети молитви напълно се съгласявам и с готовност приемам всичко, което сте ми казали и ще ми кажете“. Тогава вдигна очи и ръце нагоре и рече: „Нека е благословен Бог и Отец на Господа нашего Исуса Христа, който утаява от премудри и разумни и открива на младенци“.

Тогава [по]сегна към пазвата си и извади в една бяла кърпа нещо обвито [това е Антиминсът], с което направи кръстно знамение към мене, после го сложи на камъните пред олтара (дюшемето на олтара е по-високо около един лакът). Като го разви и целуна, покани и мене, та [го] целунах. После това показа ми с пръсти на напечатаните букви на него, дали ги познавам. Аз му рекох: „Ако е число, то е 1747“. „Така, вярно – рече, – именно от това число води началото си тоя Свети престол, но за да разумееш по-добре, слушай:

„Двадесетий ден от декемврий месец, хиляда седемстотин четиридесет и шеста година, е било четиридесетница от едно зверско изтребление на няколко души в същия тоя град от кръвожадни мохамедани. Останалата майка и вдовица от това благочестиво семейство, претоварено от неизказана скръб, с няколко

свои роднини просили от Бога помощ и утешение с всенощно бдение в църквата, нарицаема „Панагия Лагудяни“. Агрипнията извършвал един седемдесет и седем годишен старец, светогорски аскетия, от Иверския манастир, някой си йеромонах Теофаний [през 1747 г. в Солун той отпечатва 153 Антиминса]. През нощта станала голяма буря със страшни гръмове и светкавици – малко останало църквичката да събори. Пред зори бурята утихнала, в черквата огряла чудна светлина, като ден. Евангелието на литургията било на свършване и в часа се явили трима мъже с една прекрасна девойка, дрехите им греели като слънце. Зачуденият свещеник си останал на мястото като вцепенен, без да се помръдне.

Девойката го наближила, отправила погледа си към него и му рекла: „Преподобний старче, нека бъде пътят ти благоугоден Богу. В отговор на вашите молитви съм проводена с тия трима набожници от покровителката на тоя свети храм, Пресветая Дева Мария, майка на Господа нашего Исуса Христа, да ви предам каква е волята на Пресвятаго Параклита (Духа) за нашия окаян народ християнски... За умножение греховете на християните дълготърпеливий Бог бил прогневен, а преди триста и три години, когато християнските водители до града Варна със своята измама принудили турския цар да вдигне очи и ръце към небето и с голям глас извикал своята молба към Бога: „О, Исусе, ако си наистина син Божий, както Те изповядват твоите последователи, то направи съдба между мене и тях, дето не опазиха клетвата си, която се клеха в Евангелието!...“. И тогава, о, тогава... препълнената чаша на Божий гняв и проклетия се изляла от небето на земята и тутакси силата на християните отслабнала, а силата на османлиите се укрепила, та освен града Варна, що превзеха и ограбиха, ами най-сетне и самия Константинопол завладяха!...И така станаха известни на всичкия свят следствията на Божий гняв. О!... Праведен си, Господи, и прави судби Твои!

Но Всеблагий Бог во век не враждует. От премногото Своя любов към человеческия род [Той] пак се смилил, а най-повече от ходатайството на Небесната Царица и милостива застъпница на християнския род, Пресветая Дева Мария, както и от молитвите на всичките духове праведни, между които първо място заемат тия трима мои другари, мъчениците Димитрий и Мина (а на третий името е утаено от мене), благоволил да им яви Своя утешителен отговор, че до свършване на числото от сто и петдесеттях и три риби [Й, 21:11], писани в Евангелието, Всемогущий Бог ще съкрати и

дните на турското царство и докрай ще го съсипе!... Всесилний ще възстанови ново християнско царство с православен вожд.

А [за] да бъде това в действителност, милостивий Бог по непостижимата Своя премудрост е наредил по необходимост и християните да се обърнат с молитва и покаяние към Него. Заради това, според числото на писаните риби в Евангелието, да направите толкова нови жертвеници, на които да може на всяко място да се принася в името на Исуса Христа, Сина Божий, и [за] Неговите заслуги, страшно безкровно жертвоприношение за прощение на греховете, за мира и съединението [на] вярата на християните, чистосърдечно просене [на] помощ и сила от Святаго Духа, по-скоро да се сбъдне и изпълни писанието: „едно стадо и един пастир“ [Й, 10:16]. Нека бъде начената най-напред в светия град Йерусалим, от святаго Сиона, по море, по суша, на всяко място, дето се именува Исус Христос, защото и свидетелството Исусово е духът на пророчеството“.

После девойката се обръща към своята майка и ѝ казва: „Постигналите ни земни скърбни изпитания са станали по непостижимите судби Божии и [от] премного Своя любов да ни подари вечно блаженство; женихът на нашите души и тебе скоро ще повика на Небето да се радваме на вечния живот. Прочее, бъди бодра в молитвите си и на всички вас Бог да оправя пътя. Амин“. И след това тримата мъже и девойката станали невидими.

След отпуска на Божествената литургия, като излезли от черква, научили се, че през нощта молнията изгорила три турски къщи с живущите в тях и всички думали, че Бог е отвърнал на злодейците.

После всичко това отец Теофаний се въодушевил и с ревност Илиева по Бога, без да гледа на преклонната си възраст, предприел да извърши всичко, което го вразумил Бог. Без да се бави повече, отправил се за Йерусалим и като се разговорил със самия Патриарх от святаго Сиона, отишел и в Константинопол и тамошният патриарх, като се съветвали всички, приели за добър знак рибите, писани в Евангелието (понеже на елински език на рибата буквите носят знаковете: Исус Христос – Божий син Спасител [IHTUS – Isus Hristos Teo Unis Soter]) и тогава напечатва сто и петдесет и три образа за Божествени жертвеници, според приетия обичай. И първата служба станала в светия град Йерусалим, на самия ден на Великата събота (с приложение частица: „Мерзкое и богохулное

царство агарянско вскоре низпровержи и предажд е благочестивим [Мерзкото и богохулно агарянско царство скоро ще се провали и ще се предаде на благочестивите]), но всичко това е било много тайно – страха ради иудейска.

Преподобний Теофаний сам е ходил на света Синая, в Александрия, Антиохия, [на] островите Патмос и Кипър, и най-сетне, след дванадесетгодишно бавение, свърнал се в Света гора и там предал дух Богу. А почнатото дело следвало с голяма надежда на милостта Божия; ревностни слуги Божии са продължавали сърдечно да се молят, дано би Бог съкратил по-скоро останалото време, за да могат и те сами да видят освобождението на своя род християнски. Между многото ревнители по това е бил и патриарх Григорий [V], който с няколко свои богобоязливи събратя е предложил да се прилагат в Антиминсите и от мощите на св. Великомученик Мина и горещо е подканял да стават моления в празниците: в навечерията на Рождество Христово и Богоявление, Великата събота, Петдесятница и Преображение Христово, но най-сетне [той] бил предаден от най-верния си и обесен с омофора си на ден Великден, с него наедно свети архиереи пострадали, множество свещеници и първенци народни [били] избесени и изклани... Едного само, като с чудо, Бог опази за продължение на поченатото и той е уверен, че всяко обещано напълно ще се изпълни в своето от Бога определено време... Сега, в тая тържествена за мене минута, с пълно упование на Божия Промисъл, аз чувствам някакво улекчение в совестта си и сърцето ми се прелива от едно непонятно веселие ангелско, като те наричам мое любезно чадо в Духа Святаго и ти предавам тоя святи залог – имай го в пазвата си, при сърцето си...“.

Аз го приех, като целунах ръката му, и го скрих в пазвата си, а той продължи: „Връчвам ти тоя Святи Престол Божий [антиминс] за уверение на най-голямата милост в името на Пресветая Троица!... Добре да помниш, че Бог, когато и да е, чрез церквата явява Своята многоразлична премъдрост на всички, та дори и на властите земни!... Всемогъщият Бог, който предопределява, предопределил е и средствата, а най-главното между тях е молитвата. Но понеже не се намира други по-голям и превъзходен, по-могъществен образ на моление и предстателство у Бога за нас, за нашите нужди и надежди, както тоя образ на моление на страшното това жертвоприношение. Божествената Евхаристия [вж. бел. №81], която ще се извършва на тоя Свети Престол, което е всичко

Божествено и може да приведе във възторг и удивление не само мислите на нас, смъртните, но и на самите най-чисти ангелски умове, мога да кажа, че е най-голямото чудо, най-високото тайнство, което можеше да извърши премъдростта Божия за човеческия род. Освен това и сам Исус Христос ни е учил, че всичко, каквото попросим от Бога Отца в Негово име, ще ни подари. Заради това с несъмнена вяра и голяма надежда на това обещание в деня на освещението на тоя Святи Престол са принесени молитви и прилежни прошения за избавлението на християнските народи от агарянското иго и за съединението на вярата. И в същия ден Бог благоволил да открие с един Божествен начин на молещите се, че всичкото Негово обещание ще се изпълни непременно. И Светителят присъвокупил, че между всички християнски народи Бог храни едно особено благоволение към най-многострадалното между всички народи славянско племе за[ради] неговото простосърдечие и искреност. Затова трябва занапред да стават молитви и моления за силата и помощта от Святаго Духа, [за] да могат да се съединят с единомислие, в едно тяло и един дух, както говори и Дух Святий чрез езиците на апостолите:

„(ст. 12) Защото както тялото е едно, а има много удове, и всите удове на едното тяло, ако и много да са, пак едно тяло са, така и Христос. (ст. 13) Защото всички ние чрез единия Дух се кръстихме да сме в едно тяло – и юдеи, и елини, и раби, и свободни, и всинца в един Дух ся напоихме. (ст. 14) Защото тялото не е един уд, а много. (ст. 15) Ако launch речеше ногата: понеже не съм ръка, не съм от тялото; дали затова тя не е от тялото? (ст. 16) И ако речеше ухото: Понеже не съм око, не съм от тялото, дали затова то не е от тялото? (ст. 17) Ако беше всичкото тяло око, де щеше да е слушанието? Ако ли все [е] слушание, де обонянието? (ст. 18) Но сега Бог е положил удовете всеки един от тях в телото, както е изволил. (ст. 19) Ако бяха били всите един уд, де щеше да е тялото? (ст. 20) Но сега удове са много, а тяло едно. (ст. 21) И не може окото да рече на ръката: Немам потреба от тебе; или пък главата на нозете: Немам потреба от вас. (ст. 26) И ако страда един уд, всичке удове състрадат, ако ли се слави един уд, всите удове се радват с него заедно. (ст. 27) А вие сте тяло Христово и частно удове“ [IК, 12].

Ето това е пътят на святото Провидение, приготвен за това славянско племе, чрез който, като [го] следва, ще може християнството да се въплоти в славянството и радостно да

възпеят с цар пророка: „Ето, колко е добро и колко угодно да живеят братя в единомислие“ [Пс 133:1]. И тогава тоя злочест град, отечеството на славянските просветители, ще бъде нов славянски втори Иерусалим, а пък за съединението на верите сам Бог ще извърши по Своята воля, както Му е угодно.

О, колко се възхищавам само от мисълта, но действителността ще бъде равна с воскресение от мертвих!... Но защо се бавя, защо не бързам по-скоро да свърша?...

Ето Дух Святий що говори: „Даровете и призванието Божии са неотложна отрасъл от славянското домородие и приготвени от Бога, който непременно ще изпълни Своето предопределение. Враговете негови, макар да направят над облаците своите гнезда, пак ще Бог да ги съкруши, защото ей тъй, Белият цар е надарен от Всемогущаго с такава благодат; който го кълне – проклет ще бъде, а който го благославя – благословен ще бъде. Затова и ония, които се молят за него, навярно Бог ще ги послуша. Заради това в началото от третата петдесетница на станалото обещание, когато се изпълни възрастта Христова и... Турция ще падне!

След това ще се яви или роди православний Вожд [алюзия за раждането на Петър Дънов през 1864 г.] и чрез Неговата молба Бог ще измие гнусотата от мястото на падналото проклятие. А пък на свършека на петдесетницата сам Господ Саваот ще отвори вратата на Света София и сам Белият цар ще влезе Богу да се помоли в нея;... а сегашната тъмнина, която ни покрива, ще изчезне!... Знамението е вярно от днешния ден, след като изтекат времената от числото на евангелските трижди по ***id*** *(14) родове Христови [Мт, 1: 1-17], дай Боже да можем пак да кажем на същия ден небесний глас, който иде от Небето и като молния ще се разнесе по всичкия свят: „Се победил ест лев, иже сий от колена Іудова, корен Давидов. [Ето, победител е лъвът, който е от коляно Юдово, корен Давидов] Амин.]“.*

Когато тайнственият свещеник предава Антиминса (жертвеника) и завършва речта си към момъка, той става невидим. Чак тогава младежът Константин разбира, че неговият събеседник не е от живите, а е дух. Това така силно го стряска, че той остава на мястото си като вдървен. Неволен свидетел на тази сцена става пазачът на черквата джамия, стар благочестив турчин. Като приближил към смаяния момък, той положил ръка на рамото му и казал: „Синко,

Божиите пътища са неизследими! Иди си с мир!“. Същият този дух се явява и в други важни моменти от живота на К. Дъновски.

След завръщането си във Варна младият Константин застава в челните редици на борците възрожденци от Варненския край. Той е окрилян от надеждата, че току-що започналата Кримска война ще донесе свобода на българския народ, но злополучният за руските войски край на войната проваля оптимистичните му планове. Нещо повече! В село Хадърча прииждат бежанци емигранти, настаняват се турци, татари и др. Това принуждава Константин Дъновски да отиде в Балчик, където учителства две години.

През 1856 г. Константин Дъновски отново се завръща в с. Хадърча, където продължава да учителства още една година. През следващата 1857 г. се оженва за дъщерята на Атанас Чорбаджи – Добра. На 2 юли 1857 г., на 27-годишна възраст, е ръкоположен за свещеник в с. Хадърча от Варненския митрополит Порфирий. По това време в селото поп е Иван Громов и за известно време свещенослужителстват и двамата. През 1857-1859 г. Константин се установява във Варна. През 1859 г. за няколко месеца е в Устово, но вероятно още същата година се завръща във Варна, където през 1860-1861 г. взема дейно участие в борбата за църковна независимост.

След идването на руския вицеконсул Александър Рачински във Варна се чувства раздвижване на тягостната атмосфера. Освен турския гнет на българите много натежава и това, че нашата църква е под гръцка зависимост. Рачински идва в края на 1859 г. Като възторжен славянофил и българофил, той е запознат добре с борбите на българския народ. Още с пристигането си във Варна установява много близки отношения със свещеник К. Дъновски и с други видни български патриоти. С всички средства Рачински помага за въвеждането на свещенослужене на български език. След дълго настояване пред гръцкия митрополит Порфирий на К. Дъновски се позволява да служи на български в църквата „Св. Георги“, първоначално само в събота.

Отделянето на българите християни във Варна от фенерската Цариградска патриаршия допринася твърде много за повишаване на самочувствието им и способства за подемането с по-голяма сила на борбата за освобождение от османско иго.

В първите дни на месец януари 1865 г. варненските първенци поканват отец Константин за свой пръв български варненски свещеник. С готовност и ентусиазъм той се отзовава на поканата, като

започва свещенослужене във Варна, в което и съзира своята мисия. Пасивното отношение на турските управници във Варна окуражава българите и на 17 февруари 1865 г. в новопостроената българска църква „Св. Арахангел Михаил“ е отслужена редовна тържествена литургия от отец Константин, съвместно с Иван Громов от Хадърча и с прочутите църковни певци Петър Атанасов (може би синът на Атанас Георгиев) и Курти Добрев. Литургията е отслужена изцяло на старославянски, като в нея вместо името на гръцкия патриарх се споменава името на водача на българската църква – Иларион Макариополски. По този начин отец Константин, който е първият учител във Варненско, става и първият български свещеник във Варна.

Този революционен дух на Константин Дъновски е в основата на преданието, че Васил Левски е искал те да се срещнат при неговото придвижване от района на Силистра и Добрич към село Хадърча (Николаевка), за да си изясни тукашните настроения и възможности за бъдещата целокупна българска революция. Това предание твърди, че Васил Левски трябвало да основе революционен комитет в село Хадърча, но съгледвачите му надушили някаква изострена чувствителност на турците в района и поради тази причина срещата се състояла в центъра на съседното село Чатма. Тази е причината жителите му да поискат то да се преименува на Левски. Това става факт на 14 август 1934 г., с министерска заповед на правителството на Кимон Георгиев. Възрастни хора многократно разказвали, че Апостола на Свободата действително е идвал в селото при някой си Липчо, който след срещата оседлал два коня и съпроводил Левски до силистренския край.

През 1866 г. К. Дъновски е назначен за глава на Варненската българска община, но след една година, през 1867 г., по недотам изяснени причини се оттегля от този пост. Г. С. Раковски пише по този повод във в. „Македония“, че това се случва, тъй като отец Константин е проводник на „униатството във Варненската епархия“. След тези събития той се премества в с. Хадърча, където живее две години и няколко месеца до началото на 1870 г. На 10 януари 1871 г. във Варна заедно с Никола А. Дъновски се подписват върху „Разпис“ за избор на лицата, които да определят представителя на Епархията в Църковно-народния събор в Цариград за разглеждане и одобрение на Привременния устав.

По инициатива на Димитър Станчев и Стефан Деребеев в началото на 1871 г. е основано Българско ученическо дружество

„Просвещение“. Като председател на Варненската българска община, К. Дъновски активно подпомага тяхната инициатива. Подкрепя и Янко К. Славчев за откриване на читалище „Възраждение“, построено в двора на църквата „Архангел Михаил“. Открива подписка за построяване на здание за девическо училище и подема маса други родолюбиви начинания. Логически завършек на неуморната дейност на отец Константин е образуването на Варненско-Преславската епархия. На 17 март 1873 г. варненските българи го издигат за председател на епархийския смесен съвет.

От 1876 г. отец Константин започва да служи и в параклиса при руското консулство във Варна. Ролята му на инициатор на всички родолюбиви дела на българите от Варненско, както и тесните му връзки с руското консулство, му навличат големи неприятности. Още в началото на Руско-турската война (1877-1878) той е задържан от турците като опасен за властта човек. Повод за затварянето му е обвинението, че е отявлен русофил и свещенослужител в параклиса на руското консулство. Изправен пред военен турски съд, той едва не е обесен. Положението му значително се усложнява и заради отправените срещу него атаки от страна на варненските гърци и гагаузи. Благодарение намесата и застъпничеството на холандския консул във Варна, чиято съпруга по народност е рускиня, отец Константин остава жив. При навлизането на руските войски във Варна той е освободен от затвора, където прекарва седем месеца.

След освобождението на България отец Константин продължава неотклонно да работи за повдигането на българите от Варна и Варненско в духовно и културно отношение. Той изпълнява енорийска служба във Варненската епархия до есента на 1898 г., когато поради болест и старост се пенсионира. Въпреки че е пенсионер, от края на същата година до пролетта на 1901 г. служи по заместване в църквата „Св. Параскева“ в гр. Нови пазар.

При завръщането си във Варна той се настанява в една малка стая до сградата на храма „Св. Богородица“. През последните години от живота си решава да се уедини напълно от света. Живее твърде скромно и бедно и се премества в една малка таванска стаичка на варненския храм „Св. Арахангел Михаил“, където през 1865 г. пръв отслужва на старобългарски език църковна литургия. Той продължава да изпълнява временно различни служби и до края на живота си не престава да е изповедник при варненските черкви и да държи през празнични дни правило във Варненския затвор.

Измежду качествата, които притежава отец Константин, заслужава да бъде подчертана неговата музикална ерудиция в стила на църковнославянското пеене. Аранжираната от него църковна песен „Ангел вопияще“ е поместена на стр. 218 в „Псалтикиен воскресник“ на поп Манаси Тодоров, издаден през 1914 г. в София. Тази църковнославянска песен се счита за шедьовър на източноправославното църковно песнопение. Тя е включена като последна, заключителна песен на цикъла „Старинни български песнопения“, изпълнени от вокалния състав „Йоан Кукузел Ангелогласния“.

Последната обществена изява на отец Константин е възложената му от българското правителство благотворителна акция, с която бива оказана помощ на населението в Родопите по време на Балканската война (1912-1913). Макар и на преклонна възраст, той намира сили да приеме предложената му почетна длъжност и да раздаде парични помощи на бедстващото българско население в новоосвободените земи. Отправяйки се за изпълнението на възложената му задача, той е за последен път в родното си село Устово. През 1913 г. изпълнява и мисия, поставена му от Светия синод – да участва в покръстването на българите мохамедани в Среднородопието.

Старите варненци си спомнят за дядо поп Константин с особено уважение. Срещнат ли го по улиците на града, млади и стари го поздравяват почтително, като леко се отместват встрани, за да му сторят път да мине. По случай петдесетгодишния юбилей на първата българска църква във Варна, честван през 1915 г., Светият синод въвежда свещеник Константин Дъновски в духовен сан „свещеноиконом“, а правителството го удостоява с орден за гражданска заслуга с офицерския кръст. Варненският общински съвет постановява да се преименува на негово име близката до църквата „Св. Архангел“ улица „Одринска“.

На 13 ноември 1918 г. иконом Константин Дъновски напуска този свят на 88-годишна възраст. Погребан е тържествено в двора на храм „Св. Арахангел Михаил“, функциониращ и до днес и носещ духа на Българското възраждане във Варна и Варненско. Там е заделен специален кът в чест на свещеник Константин Дъновски, а на гроба му е издигнат скромен паметник. (1)

I | Първа част | Съдържание

3. Кръвни родственици.

3. 1. Сестра – Мария Стамова.

Мария е родена на 23 декември 1858 г. в с. Хадърча (Николаевка). Началното си образование и прогимназия по собствените ѝ спомени завършва не в родното си село, а във Варненското училище. Новата му сграда е открита и осветена през 1862 г. В началото училището е поверено в опитните ръце на известния дългогодишен учител Сава Илиев Доброплодни за сумата от 5000 гроша. Той остава 3 години във Варна, до 1865 г., когато е заместен от Георги Живков. През 1865 г. е повикан за учител и П. Р. Славейков, но не след дълго той заминава за Цариград, за да редактира българския превод на Библията.

Когато Мария става на 18 години, баща ѝ прави опит да я сгоди за един богаташки син, когото не обича. Тя си има друг избраник, но бащата казва, че ще бъде неговата дума. Вкъщи идват годежари и в една стая разговарят с дядо поп и с момата. По едно време на нея съвсем ѝ домъчнява и тя отива в другата стая, където си учи уроците малкият ѝ брат Петър. Хвърля се на кревата и започва да плаче. Той я запитва за какво се тревожи. Сестра му нищо не отговаря, понеже смята, че е дете и не разбира тези неща. Тя трябвало да се върне при годежарите, затова избърсва лицето си и излиза, за да премине в другата стая през коридорчето. По гредите били закачени сплитове от царевица и когато минава, един от тях се разкъсва и пада зад гърба ѝ. Тя започва да събира разпръснатите кочани, а в това време малкият Петър се показва на вратата и продумва: „Како, не се безпокой. Както се разпиляха тези царевици, така и твоята работа ще се разпръсне“. Тя не обръща внимание на думите му, но си мисли: „Откъде знае той какво става с мене и че щяло да се разтури?“. Но още на следния ден пристига вест, че момъкът, когото обича и комуто се е врекла, се е върнал от Румъния. Там той бил известно време по търговски дела. Вечерта тя избягва при него във Варна и му пристава. Така годежът се разваля и думите на малкия Петър се сбъдват. По този повод, спомняйки си за детството на брат си, Мария с гордост ще сподели: „Ето на, още от малък си е такъв чувствителен, наблюдателен и мъдър“. (3)

Пенко Стамов, съпругът на Мария, по професия е кожухар. В неговата къща в началото се е помещавала методистката църква. Брачният им живот като цяло през годините е сполучлив според

спомените на съвременници. В началото на семейния им живот, когато съпругът обича да си попийва и едва могат да си изхранват децата, Мария намира утеха и подтик единствено при евангелистите. Така тя става първият приет и вписан член на методистката църква във Варна. По този повод е извикана от митрополита на Варненската епархия Симеон, за да я упрекнат и съдят: как така тя, дъщерята на поп Константин Дъновски, е станала протестантка. На съвета на свещениците заедно с митрополита тя отговаря: „Когато аз чезнех от мъка и мъжът ми се връщаше пиян вкъщи, вие погрижихте ли се да го направите трезвен и да ме утешите? Не! Единствената утеха аз намерих между евангелистите. Те не пушат, не пият и ми дадоха куража да се боря за децата си и да направя мъжа си също трезвен. А те, евангелистите, четат същото Евангелие, пеят духовни песни и проповядват жива вяра в Христа… Аз там разбрах, че християнството трябва да се живее“. С тези думи тя напуска заседанието и завинаги скъсва с православната църква. На свещеник Константин Дъновски му става много мъчно. Впоследствие, когато самият той трябва да преживее редица неправди от колегите си, не се отказва от православието, но мълчаливо одобрява пътя на децата си.

След този „изпит“, на който публично е подложена Мария, домът на семейство Стамови открито е обявен за евангелски дом. Така тя, мотивирана и убедена в своята вяра, оказва силно въздействие върху брат си Петър.

По-късно (1886) в центъра на Варна, при преустройването на някогашна турска сграда в нова методистка църква, Мария и съпругът ѝ като ревностни членове подаряват за каузата приготвените от тях камъни за собствения им дом. В града се знае, че в къщата им живеят като наематели младежи, които Мария като ревностна евангелистка кани да посещават проповедите на мисионера Лаунсбери. Някои от тези младежи, приемайки евангелизма, отпосле завършват Американското научно-богословско училище в Свищов и стават проповедници. Към евангелската църква във Варна освен Мария и Пенко Стамови са записани да членуват и децата им.

Мария и Пенко Стамови имат общо пет деца. На 22. 08. 1880 г. се ражда първото им дете – Костадин П. Стамов, а след това – още четири дъщери: Люба П. Чакалова – 6. 12. 1883 г. (жени се за баптиста Васил Николов Чакалов от Самоков); Йордана – 5. 02. 1886 г. (жени се за Васил Узунов, писател от Търново); Добра (8. 01. 1888 г. – 1963 г.) и

Ана Семерджиева – 4. 02. 1890 г. (жени се в Кюстендил за евангелиста Георги Николов Семерджиев).

Верността и любовта на Мария към брат ѝ Петър се запазва до края на живота ѝ. Тя винаги с много добро чувство разправя за неговото учение. В тази му дейност тя не вижда противоречие с протестантството, а една друга страна на Христовата работа тук, на Земята. С много смирение тя казва: „Всички ония, които иначе не биха влезли в църквата, не биха познали що е Свещено писание, някои от тях обаче идват в Бялото Братство и стават вярващи, трезви, новородени".

Мария вижда в лицето на брат си един „чист, верен, искрен и всеотдайно предан на призванието си проповедник на евангелските истини, предадени по особен начин". Тя се гордее с него, че още от времето на първите последователи – Граблашев, Бъчваров и пр. – те са го наричали философ. Казва по този повод: „Е, такива сме си, на – философи … По цял ден стои вкъщи и все чете, чете – още от дете си е такъв. Неговите другари ще ходят да играят, а той или ще свири на цигулка, или ще чете. На цигулка сам се научи да свири". (3)

За нея той си остава рожденият ѝ брат Петър, към когото тя до края на живота си се обръща с: „Петре, кажи! Петре, направи! Петре, дай!". Когато от време на време посещава Изгрева, в очите на учениците това обръщение изглежда смешно, но тези родови взаимоотношения имат здрав корен. Мария обикновено пристига на Изгрева лете, по време на лагера на Рила, и отсяда в бунгалото на стенографките за около месец. Така е и през лятото на 1939 г., когато отново посещава Изгрева. Тогава идват много чужденци за събора и тя вижда как те изпитват боязън и страхопочитание, като се вглеждат в нея – сестрата на Учителя.

Като родна сестра Мария прави всичко за него. В дома си във Варна посреща и гощава първите му ученици по време на първите събори (П. Киров, Т. Стоименов, Т. Бъчваров и др.). Тя е може би единствената жена след неговата майка, играла толкова важна роля в живота му. Тя, която толкова много го тачи, искрено го обича и до последния си дъх му е вярна, вижда в него освен брат – проповедника и човека. Когато към края на живота си е бледа, отпаднала и не се чувства добре, на въпроса защо не се обърне за помощ към брат си, с мил и недвусмислен поглед тя отрицателно поклаща глава.

Мария Стамова напуска този свят на 24 декември 1940 г.

Писмо от Петър Дънов до Люба Чакалова: „Любезна Люба! Майка Ви си замина, за да си почине. Тя прекара добре живота си и сега ѝ се отдава да започне Новия живот на Любовта. Ходете по нейните стъпки, носете нейните добри чувства. Пожелавам на тебе, на Йордана, Добра, Ана и Костадин добър живот.

София, Изгрев, 25 декември 1940 г.“ (4)

3. 2. Брат – Атанас Константинов Попов – роден ок. 1862 в с. Хадърча (Николаевка). Живее в с. Гюле кьой (Засмяно, Варненско) със съпругата си Ласка и двете си дъщери – Добра, починала на 26 г. през 1919 г., и Димитричка (4. XII. 1899 – 14. XI. 1981). Атанас е майстор строител на воденици. За известно време през лятото на 1899 г. Петър Дънов живее при него. Атанас напуска този свят през 1912 г., вероятно на фронта.

I | Първа част | Съдържание

II. Живот в с. Хадърча (Николаевка).

1. История.

Село Николаевка, община Суворово, се намира на 30 км северозападно от град Варна. Разположено е на 350 м над морското равнище от двете страни на Николаевска река. Основано е през 1823 г., като първото му име е Хадърча. Селото значително променя облика си след 1829 г., когато няколко големи рода от с. Гулица и с. Еркеч се заселват там. Селото се преименува през 1877 г. в чест на княз Николай Николаевич – главнокомандващ руските войски, по-малък брат на цар Александър II. Заедно със завареното турско население през 1874 г. с. Николаевка има 800 жители и 163 къщи, от които 41 турски, 114 български и 8 цигански. По същото време българите достигат до 140 семейства.

II | Първа част | Съдържание

2. Ранно детство.

Петър Константинов Дънов е роден на 11 юли 1864 година (29 юни стар стил, Петровден) в село Хадърча (Николаевка), Варненско. Според стария стил на православния църковен календар това се пада точно на Петровден. Затова и кръщават новороденото момче с името Петър. Константин Дъновски собственоръчно написва в личната си Библия: „Изпълни се обещанието на Благия Небесен Баща да изпроводи в моя дом Своя възлюбен син като знамение за всеобща радост на рода човешки за по-добър, по-светъл и правдив живот". (5)

По спомени на сестра му Мария детето Петър е с много деликатно здраве, слабичък и строен; тя го помни като кротък, мълчалив и много чувствителен, уважаващ родителите си и послушен. (4) В писмото си до П. Киров от 16 септември 1900 г. Петър Дънов сам пише за своето тежко детство: „Дългите страдания и скърби в живота ми, които съм посрещнал от самото си детинство, научиха ме на едно нещо – на моята слабост; и аз казах в душата си посред тая безнадеждност: „Господи, Ти Си моя надежда, спасение и сила". (6)

Петър прохожда по-късно, а когато настъпва времето да проговори, той не го прави. В началото казва някои срички, но после спира: мълчи и не иска да говори. Близките си помислят, че изобщо няма да проговори, тъй като това безмълвие продължава според едни спомени до третата му година, а според други – до шестата. Тази психична аномалия е позната в науката като дислексия (гр. безмълвие). Дислексията засяга тази част от мозъка, която отговаря за речта; съответно води до различия в начина, по който се обработва информацията. Симптомите са: липса на говор до две, три, понякога и повече години; смесване на звуковете и объркване на думите, неуверен говор и заекване, трудности при завързване и обуване на обувките, многократно повтарящи се ушни инфекции. За много световни учени и гении се знае, че са имали дислексия – като например Айнщайн, който според биографите му прохожда по-късно, расте като затворено и необщително дете и проговаря едва на 6 г. Подобни неща са известни и за ранното детство на Леонардо да Винчи, Ханс Кристиян Андерсен, Чарлс Дарвин, Томас Едисон, Александър Бел, Огюст Роден, Нилс Бор и др.

Веднъж, когато майка му Добра е на нивата, вкъщи остават малкият Петър и баба му, за да го наглежда, да готви яденето и да оправя къщата. Както си играе, детето се обръща към баба си и казва: „Бабо, направи ми люлка“. Бабата така се изненадва и зарадва, че веднага се разтичва, връзва му люлка, започва да го люлее и да му пее.

Когато за първи път завеждат малкия Петър на нивата в един слънчев, горещ ден по време на жътва, той се качва на една купа от снопи и извиква: „Селяни, прибирайте снопите, защото иде страшна буря!“. Всички много се изненадали, тъй като на небето нямало облаци и времето с нищо не предвещавало буря. Хората не му обръщат внимание и не събират класовете да ги вържат на снопи и после на кръстци, един върху друг, за да не ги удари градушката. Майка му Добра обаче решава да го послуша. Тя се притеснява, че той едва е проговорил и може да се разсърди, ако не го послушат, и отново да спре да говори. Нейните работници подреждат снопите и се приготвят за тръгване. Наистина не минава и час от предупреждението: небето почернява, задухва силен вятър и започва такава буря, която помита и развихря всичко.

II | Първа част | Съдържание

3. Начално училище.

В устава за селските училища от онова време е записано: „Всяко село във Варненско-Преславската епархия трябва да има училище. Всеки селянин е задължен да изпраща децата си редовно на училище през цялата учебна година. Възрастта на децата при постъпването им в училище трябва да е не по-малка от 6 години. През годините преди Освобождението целта, която си поставят началните училища, е: „Да се научи детето да чете свободно и разумно, да пише що-годе правилно, да смята, да има общи познания по география, по Закона Божий и история на България“. Спрямо тези цели се определят и следните предмети: четене, писане, свещена история, четирите действия по математика – събиране, изваждане, умножение и деление; понятия от географията, славянски прочит, общи познания по българска граматика, писмени упражнения, молитви, кратък катехизис и черковно пеене. Тези предмети са разпределени в четири години, от I до IV отделение.

Училищната дейност в Хадърча започва през 1847 г. Тогава 17-годишният Константин Дъновски е назначен на работа за 500 гроша заплата и храна. Младият учител започва с 10-15 ученици в килера на чорбаджи Атанасовата къща. През следващата 1848 г. е построена специална сграда с две стаи: едната е за училище, а другата – за църква. Гръцките интриги спират строителството и тогава чорбаджи Атанас отива във Варна и с турски големци издейства разрешение за продължаване на строежа. На 26.Х.1854 год., в присъствието на много селяни от съседните села, сградата е осветена от Варненския митрополит Порфирий и пръв български свещеник става Константин Дъновски. Тогава започват наново и училищните занятия, тъй като през 1853 г. те са преустановени заради обявяването на Кримската война. През 1856 г. войната свършва и К. Дъновски отново събира децата. На следващата година той е ръкоположен за свещеник. На негово място е назначен Петър Атанасов, а след него – Курти Добрев – и двамата от същото село. Те са същите двама „прочути църковни певци“, участвали в отслужената от отец Константин на 17 февруари 1865 г. редовна тържествена литургия в новопостроената българска църква „Св. Арахангел Михаил“. За Курти Добрев се знае, че по професия е абаджия, като едновременно упражнява и занаята си, и учи 10 ученици; заедно с това изпълнява и длъжността на селски писар. Примитивната обстановка на това училище го доближава твърде много

до характера на църковната килия. Учениците са сядали на възглавници, донесени от къщи, и пишели на коляно. Стаята била малка и тъмна. В следващите години, към 1866/68 г., тук работи Иванчо, а след него, до 1871 г. – Андон х. Матеев. Те очевидно с нищо не променят атмосферата на училището, поради което някои недоволни ученици го напускат и отиват да учат в с. Юшенли (Ботево). Същите ученици изпращат до Варненската община на 31 май 1871 г. писмо, в което се описва състоянието на обучението и изобщо изостаналостта на местното училище.

През учебната 1871/1872 г. малкият Петър започва да учи в същото училище. Там вече учителства Стефан Колчов от Железник (Ст. Загора), който тогава получава от селяните храна и заплата от 3000 гроша. По негово време нараства значително броят на учениците – 116 момчета и 17 момичета – и тогава се въвежда разпределение в четири отделения. Колчов остава до учебната 1874/1875 г., която не довършва. На негово място идва Димо Митов, който през пролетта на 1875 г. провежда годишен изпит на учениците от всички отделения. В четвърто отделение със седем ученика се изучава свещена история, българска история, българска граматика, география, аритметика, четене, катехизис. Изпит се провежда само по свещена история, българска история и география и завършва много добре. В трето отделение 17 ученика са изпитвани по катехизис, четене и аритметика. Във второ отделение – 19 ученика, по прочит и числа, а в първо – 60, също по прочит и числа от 1 до 100. Димо Митов получава 2200 гроша и вероятно остава и през следващите години до Освобождението. В годините на Руско-турската освободителна война (1877-1878 г.) училището не работи. (5)

II | Първа част | Съдържание

III. Варненската гимназия.

1. Основаване на Варненската гимназия.

Варненската мъжка гимназия „Фердинанд I“ е основана като двукласно реално училище, което на 3 септември 1879 г., по времето на министър Бурмов, с княжески указ е признато за държавно. То скоро става и гимназия, която в началото се нарича „реално училище“, а негов пръв директор е Тодор Н. Шишков. Първоначално сградата на училището е твърде тясна и неудобна. То се е помещавало в общинско здание, наето за 60 турски лири годишно. В същата сграда е било и подготвителното училище, състоящо се от три отделения. През тази първа година учителското тяло се е състояло от трима учители: Т. Н. Шишков, Фердинанд Дечев и Димитър Станчев. Търновецът Тодор Шишков е назначен и за инспектор [директор] на училището, за което получавал извън годишната си заплата от 4000 лв. и едно годишно възнаграждение от 1200 лв. Той получава началното си образование в гр. Търново и гр. Елена, след което продължава обучението си в Париж и Прага, където учи славистика. След завръщането си в България става директор на класното училище в Сливен. Издава аритметика, елементарна словесност, българска граматика, история и др. Димитър Станчев е от Шумен. Учи при Добри Войников, а след това – в Цариград. Третият учител – Фердинанд Дечев – е католик от банатските българи. Учи в Сегедан, Унгария и учителства край Букурещ.

През следващите години училището се развива чрез постепенно откриване на по-горни класове и през учебната 1884/1885 г. се превръща в петокласна гимназия с 240 ученици, осем от които се явяват в края на годината на зрелостен изпит и го издържат успешно. Това е първият випуск абитуриенти на Варненската мъжка гимназия. Седмата година от отварянето на училището (1885/1886) е забележителна. На 18 септември 1885 г. се осветява новопостроената сграда на гимназията. По това време директор е М. Белчев. До 1886 г. гимназията се е наричала „реално училище“, а в периода 1886-1888 г. – „петокласно педагогическо училище“. През учебната 1888/1889 г. тя приема името „Фердинанд I“. През същата година се открива VI клас, а на следващата – VII клас, след което училището се преименува в „Държавна педагогическа гимназия „Фердинанд I“.

В първите години след Освобождението във варненската „реалка“, както и на други места, са липсвали каквито и да било пособия, библиотека и т.н., а също и подходящо здание. Най-трудно било обаче да се преодолее липсата на учебници и помагала, с които да се постигне нагледност в обучението. Поради тази липса някои предмети се преподавали чрез записки, а други – без каквото и да е опитно приложение. Освен това научната терминология в съществуващите книги често пъти е била твърде разнообразна и противоречива, което е довеждало първите наши учители до заблуждение. Поради липсата на ясно начертана програма и убедителни ръководни начала нашите първи следосвобожденски педагози не са могли да постигнат високи количествени показатели. Тъй като са били обаче добри практици и непосредствени участници в доосвободителната епоха, качеството им на преподаване е било на своята висота. Освен това са притежавали голям запас от дух и ентусиазъм, които в днешно време са в остър дефицит. (7)

III | Първа част | Съдържание

2. Функционери във Варненската гимназия – 1879-1886 г.

– Директори: Тодор Н. Шишков – IX.1879-VIII.1880; Божил Райнов – IX.1880-I 1881; Петър Пенчев – I.1881-I.1884; Георги Смилов – I.1884-IX.1885; Михаил Белчев – IX.1885-IX.1886;

– Учители: Димитър Станчев – IX.1879-IX.80 и IX.1882-IX.1883; Фердинанд Дечев – IX.1879-IX.1880; Н. Бендерев – IX.1880-II.1881; Вацлав Емлер – IX.1880-IX.1886; Никола Попов – III.1881-IX.1883; Божил Райнов – III.1881-IX.1883; Тодор Раев – IX.1881-IX.1886; В. Фалтес – IX.1881-IX.1882; Методий Матеев – III.1881-IX.1882; Д. Мамарчев – IX.1881-IX.1883; Ив. Начев – IX.1881-IX.1882; Д. Трайлович – IX.1882-IX.1884; Никола Райнов – IX.1882-IX.1884; В. Маршалек – IX.1882-IX.1883; Михаил Белчев – IX.1882-IX.1886; Александър Астенидов – IX.1883-IX.1886; Петър Вулпе – IX.1883-IX.1884; Лазар Попов – III.1884-IX.1887;

– Брой учители: 1879/1880 – 3; 1880/1881 – 6; 1881/1882 – 6; 1882/1883 – 9; 1883/1884 – 11; 1884/1885 – 12.

III | Първа част | Съдържание

3. Програма на държавните гимназии след Освобождението.

Как е вървяло развитието на Варненската гимназия непосредствено след Освобождението, не е напълно ясно, тъй като от този период липсват системни сведения за нашето учебно дело. Първи опити за уеднакляване на програмите в средните училища са направили министрите М. Дринов (1879) и след него Гюзелев (1880). Програмата на М. Дринов е била като естествено продължение на изработената такава няколко години по-рано (1873) от учителския събор в Шумен, свикан по инициатива на митрополит Симеон.

Държавна програма на градските главни училища (гимназии) след Освобождението:

I клас – бълг. граматика, славянска граматика, краснопис; география (страни от Централна и Южна Европа); аритметика (прости и десетични дроби); всеобща история (древна); рисуване – натюрморт без светлосенки; свободен прочит на френски и турски.

II клас – бълг. граматика, славянска граматика; пространен катехизис; география (страни от Северна Европа, Азия и Африка); рисуване – натюрморт със светлосенки; всеобща история (средновековие); френски и турски до глаголите; кратка геометрия; българска история (до Симеон).

III клас – словесност; география и космография; аритметика (куб и квадрат); рисуване; всеобща история (нова); френски (превод от Телемах и Олендорф); българска история (край); турска граматика и превод; славянски превод и словосъчетания; геометрия (цялата планиметрия); физика (до акустика); биология (четвероноги и птици); катехизис (край).

IV клас – словесност (край); алгебра (край); геометрия (край); физика (край); биология (зоология); турски език (превод, граматика, писма и телеграми); френски език (граматика, превод от Олендорф); рисуване; органична и неорганична химия.

III | Първа част | Съдържание

4. Отчет за учебната 1879/1880 г.

В отчета за първата учебна година на Варненската гимназия от и.д. директор Б. Райнов четем (8):

„Тъй като съгласно с министерското предписание от 4 август ми се възложи временно управление на Варненската реална гимназия, то на мен се падна жребият да дам отчет за хода и успехите на училището през изтеклата първа учебна година, като се водих от деловодството на Дирекцията.

I. Отваряне на училището.

Миналата година с княжески указ на 3 септември във Варна се отвори Реално училище в същото помещение, където по-рано е било Народното двукласно училище и подготвителното с 3-те отделения. Училището се е отворило с 38 ученици, разделени на два класа, от които 15 в първия и 23 във втория. Според списъка от постъпването на учениците в училището се вижда, че едната част са от Варненското народно училище, а друга – от разни места на Княжеството, от Източна Румелия и от Турция (Одринско). Между учениците има и осем правителствени възпитаници (стипендианти).

II. Количеството на учениците.

В училището, като отворено с патриотична цел, са приемали и са напускали ученици, които са пожелавали да следват в него по различно време през първото шестмесечие, тъй че числото им е стигнало 66, от които 45 само са останали до изпитите. Следователно 21 ученици са напуснали училището по различно време и по различни причини, а именно: едни като неподготвени добре за реалното училище са върнати в народното; други по неспособност са изключени; трети напускали самоволно като възрастни и като неподготвени добре.

III. Учителският състав се е състоял от трима учители, назначени с княжески указ: Шишков, Станчев и Дечев, от които първият – старши учител, е бил същевременно и инспектор (директор), а другите двама – младши учители. Този намален учителски състав и условията не са позволявали да стават педагогически събрания, а в повечето случаи сам инспекторът е ръководил както възпитателната, тъй и учебната част на училището.

IV. Разпределение на предметите между преподавателите и седмичните уроци.

В продължение на учебната година преподаватели и в двата класа са били: 1) Инспектор Шишков – аритметика, българска и всеобща история и френски език; 2) Станчев – български език, Закон Божий и география; 3) Дечев – естествена история, чертане (геометрия), рисуване и краснопис.

Всичките уроци през седмицата са били 55 урока, разделени между преподавателите по следния начин: 16 на инспектора и по 18 на двамата младши учители, без да се смятат трите часа, отредени за гимнастика, които от нямане на учител са останали свободни. Нотното пеене по същата причина съвсем не фигурира в програмата.

V. Вървежът на преподаването.

За означените по-горе предмети учителите са се ръководели в преподаването по програмата от министерството на народното просвещение като цяло, с изключение на историята – българска и всеобща, които предмети министерството е одобрило по представяне на инспектора, без да фигурират в програмата. Обемът на изучения материал по всички предмети въобще, освен по история, аритметика и френски език, не съответства на положения курс в програмата и за двата класа, тъй като едни били преминати в по-голям размер, което е било съвършено излишно, а други – твърде накратко и с някои важни пропуски. Така например:

А) Закон Божий – вместо 4 урока по програмата, имало е 5 урока в седмицата, и при всичко това преподавателят е изоставал, както се вижда от проспекта му, от краткото обяснение на десеттях Божи заповеди в I клас. От самите проспекти на преподавателя Станчев се вижда, че той безразборно е преминавал което трябва и което не трябва. Това ще рече, че той почти машинално е преподавал Св. история, което отчасти се потвърждава и от отговорите на учениците на изпита;

Б) Български език – вместо 7 урока по програма са имали 8. От проспектите на същия учител се вижда също, че той е пропуснал най-важната част за изучаването на българския език – писмените упражнения, които са задължителни и за двата класа. От изпита, в качеството си на асистент, забелязах, че той при логическото разбиране на някои изречения твърде некомпетентно се е обръщал към възпитаниците си, като употребява думи и изрази, които не са чисто граматически. Например, за да се намери подлогът, той казва на ученика: „Улови глагола и той ще ти издаде подлога!“ и много други подобни, от което се забелязва, че този предмет не е негова специалност.

Забележка: За споменатите два предмета преподавателят в проспектите си не указва нито пособията, които е имал под ръка, нито пък учебниците, по които учениците са ги изучавали;

В) География – вместо 4 урока по програмата имало е 5. Изучаването на география не е било удовлетворително по същата причина и тъй като е нямало пълни географски карти, а учениците са си служели с малки кратки карти от разглобен атлас. Този предмет се е изучавал по учебника на Смирнов, без никакви пропуски или допълнения от страна на преподавателя. Учениците са заставяни да изучават и тези отдели, които имат чисто специфичен характер и се отнасят до областта на космографията – т.напр. комети, планети, образуване на земното кълбо и теорията за съществуващ в него огън, за въздуха и мн. др., които съвсем не се изискват от програмата. Въобще проспектите по този предмет на учителя Станчев имат чисто научен характер;

Г) Естествена история (биология) – по програма вместо 2 урока е имало 3. От показаните пособия учителят Дечев е съставил един твърде несиметричен курс и несъответстващ на официалната програма. От записките на учениците се вижда, че той е преподавал твърде обстоятелствено тези познания, а е трябвало да ги предаде само в общи черти. Освен това записките му нямат литературно достойнство, като се забелязва слабо разбиране на езика, от който е превеждал, а оттук идва неверният превод и смесването на понятията. Въобще при него се забелязва неясно и неразбрано изложение на предмета, което несъмнено е затруднявало много учениците;

Д) Чертане, рисуване и краснопис – за трите предмета вместо 14 урока по програма е имало 15, от които само по първите два предмета били 12 урока. Преди всичко ще отбележа, че по тези два съществени предмета за реалните училища учениците не са отговорили с надеждния успех, съответстващ на предоставените за тях часове. Защото учениците не могат да дадат определение на простите геометрични фигури, за която цел специално се изучава чертането в ниските класове. Но преподавателят е смесвал тези два предмета в един, което се вижда както от годишните му дневници, тъй и от изпитната ведомост, че учениците нямат особени отметки по чертане. От проспекта му се вижда, че той отказва да ползва превъзходните ръководства по тези предмети.

Относно предмета краснопис също е показан неудовлетворителен успех, тъй като писането не се е преподавало методически, а се е ограничавало само с думи и изречения, писани в клас или у дома на тетрадки, начертани с две линии.

Така са се преподавали гореозначените предмети от учителите Дечев и Станчев. И на нас ни е много чудно как господин инспекторът (Т. Н. Шишков) е оставил да съществува такъв безпорядък в продължение на цялата учебна година, ако те не са мислели, че няма да се дава отчет за това.

Да минем сега и към предметите на учителя-инспектор.

1. Българска история в I кл. с два урока в седмицата. Този предмет е преподаван по плана на руския историк Бабриков с допълнения от Иречек и от собствения труд на преподавателя. От неговите проспекти се вижда, че в общи лини предметът е преподаден до падането на Второто българско царство под турско робство. Същевременно е отделяно внимание и на по-важните епохи от световната история.

2. Всеобща история (древният свят без Римската империя) във II кл. с по два урока седмично. За ръководство на преподавателя по този предмет са служили съчиненията на Вебер, Уайт и Иловайский в пределите на печатната програма на Софийското военно училище. И този предмет също така се е преподавал по записки по диктовка на учителя. Малкото часове, определени за предмета, и обширната материя, която той съдържа, са ограничили преподавателя до систематическо изучаване само на старите народи, до гръцката история и македонския период.

3. Аритметика – шест урока и в двата класа съгласно програмата. В първи клас този предмет се е преподавал по учебника на Малинин и Бурянин и са стигнали до деление на числата включително. Във II кл – по собствения учебник на преподавателя, като са почнали от деление на числата и са стигнали до метрическата система включително. Занятията на учениците по този предмет и в двата класа са били твърде удовлетворителни и успешни. Въобще при изучаването на предметите на инспектора (директора) не се забелязва тази машиналност и несъобразителност у възпитаниците, както по другите предмети, което показва, че той е умеел да насочи учениците към разбираемост и самостоятелност в уроците.

4. Френски език – шест урока и в двата класа през седмицата. Този предмет едновременно е започнал и в двата класа при еднакви сили на учениците и сравнително с това може да се каже, че успехът е удовлетворителен, дори и да не се е забелязвало усърдие у учениците при изучаването му.

VI. Резултати на годишните изпити и класификация на учениците.

1. От 45 ученици, които посещавали училището до изпитите, 27 са от I клас и 18 – от II клас. От всички 45 само 39 са държали изпит, а 6 от I клас, кои по болест, кои поради слабото си занимание с уроците през годината, са отсъствали от изпитите.

2. От 21 ученици от I клас, които са държали изпит, 10 само са се отличили с успех и ще преминат във II клас; 3 подлежат на повторен изпит; 8 остават в същия клас до новата учебна година.

3. По местонахождение е имало 19 ученици от гр. Варна, от които 10 – от I клас и 9 – от II клас. Останалите 26 ученици са от разни места на България и Тракия, а именно: от Шумен – 1; Севлиево – 1; Стара Загора – 1; Лозенград – 2; Дерекьой – 2; Котел – 2; Тулча – 2; М. Търново – 3; В. Търново – 4 и от Варненски окръг – 8.

По успех от 45 ученици са се отличили 20, които са спечелили изпитна бележка „твърде добре“ (5); 5 – с изпитна бележка „добре“ (4); 12 – с изпитна бележка „удовлетворително“ (3).

Ако се съди по прилежанието на учениците, то вънкашните са посещавали класовете по-редовно и са били по-прилежни, отколкото варненските, с твърде малко изключения.

Учениците по успех, по прилежание и по поведение са се разделяли по следния начин:

<u>I клас</u>

Първи разряд: Коста Енчев, Стоян Николов – Дерекьой (Одринско), Димитър Райчов – Карадере, Георги Костов – Лозенград […]

Втори разряд: Марко Попов – Варна, Панайот Митков – Търново, Желяз Славов – М. Търново […]

Трети разряд: Стоян Христов – Варна, Петър Георгиев – Тулча […]

По малоуспеваемост остават в същия клас за втора година: Георги Антонов, Гавраил Христов, Никола Петров – Варна, *Петър П. Костадинов – с. Хадърча*, Георги Стефанов – Тулча […]

Не се явили на изпит по болест: Иван Станев, Петър Иванов – Варна […]

<u>II клас</u>

Първи разряд: Христо Попов – Варна, Янаки Шамарджиев – Шумен […]

Втори разряд: Никола Фичев – Търново, Жеко Георгиев – Алфатар (Силистренско) […]

С повторителен изпит: Димитър Михов – Ст. Загора, Стоян Костов – Варна – по френски, а последният и по география.

Остават в същия клас за втора година: Георги Димитров – Варна, Иван Христов, който при това е изпълнявал длъжността на служител в училището […]

VII. Управление на училището.

Делата на училището, на всичките „части на управлението“, е завеждал инспекторът в специална канцелария, за което е получавал 1200 лв. повече от учителската си заплата. Ако съдим по деловодството, което намерихме твърде редовно и акуратно водено, то ние ще дойдем до недотам желано заключение. В дело № 2 се вижда преди всичко, че между учителите не е имало тази хармония, която е необходима за добрия ход и успех на училището. Повечето рапорти на инспектора в това дело са със съдържание изключително за преподавателя Дечев, за което е информирано и Министерството на Народното просвещение. Поведението на двамата преподаватели – Дечев и Станчев – било такова, че те не знаели да пазят достолепието на учителското звание. При това от една министерска преписка от 19 юли се вижда, че и учителите не са се въздържали да рапортуват на министерството неофициално срещу донесенията на инспектора. Изобщо от второто шестмесечие нататък са се вкоренили раздори и клеветнически отношения между преподавателите, които предизвикали коренната замяна на учителския състав.

30 август 1880 г.

И.д. Директор, Инспектор на Варненски уч. окръг – Б. Райнов“. (8)

III | Първа част | Съдържание

5. Петър Дънов в класовете на Варненската гимназия[2].

5.1. Първи гимназиален клас – 1879/1880 и 1880/1881 г.

През 1879 г. П. Дънов започва да учи в I гимназиален клас на новооткритото след Освобождението двукласно Варненско реално училище. Историческата реалност по това време е доста сложна. В младата българска държава няма изградени учреждения и институции. Положението в образованието е доста тежко. По време на Руско-турската освободителна война училищата в България са затворени и

учениците почти две години са откъснати от учебната им среда. Липсата на учители, учебници и пособия допълнително утежнява обстановката в образованието. Във връзка с този период в. „Дунавска зора“ от 31 март 1879 г. пише: „ […] Свищовските учители напуснаха училищата и училищата стоят понастоящем затворени и децата се разхождат по улиците. Учителите прибягнали до тази крайност, защото общината не им плащала и имали да земат от нея по пет месечни заплати […] “.

Във Варненската гимназия, изхождайки от отчета на директора Божил Райнов, не се забелязва по-различна тенденция. Голямото текучество, възрастовият диапазон на учениците, както и многото повтарящи годината са естествен резултат от създалата се историческа ситуация.

Съдбата на гимназиста Петър Дънов през учебната 1879/1880 г. не е по-различна от тази на повечето ученици. От годишния отчет на училището разбираме, че той повтаря годината и така през учебната 1880/1881 г. отново е ученик в I гимназиален клас.

В главния списък на учениците той фигурира с името Петър Попов, без пореден номер. Графите на регистъра са попълнени, както следва: вероизповедание – източноправославен; народност – българин; месторождане – Хадърча; година и ден на раждане – не са посочени (отбелязана е възраст – 14 навършени години); име и презиме на родител – Костадин Атанасовия; занятие и местожителство на родителите – свещеник, Хадърча; по чия издръжка се учи – по родителска издръжка; плаща ли или [е] на училищна издръжка – плаща; в кое училище и в кой клас е следвал миналата година – не е посочено.

Свидетелство – от първи ред; поведение – примерно; прилежание – неуморно; външността на писмените работи – мн. хубава.

Годишни оценки: Закон Божий – отличен; български език – добър; математика – добър; геометрия – мн. добър; естеств. история – мн. добър; рисуване – мн. добър; геометр. чертане – отличен; краснопис – добър; гимнастика – добър; география – мн. добър; история – мн. добър.

Директор (инспектор) от септември до края на календарната 1880 г. е Божил Райнов, а от януари 1881 г – Петър Пенчев. Учители: Никола П. Попов, Вацлав Емлер, Методий Матеев.

Според Закона за образованието от 1879 г. учебните срокове са два: I срок – от началото на м. септември до края на м. януари; и II срок – от началото на м. февруари до края на м. юни. В класа са записани 30 ученици.

5.2. Втори гимназиален клас – 1881/1882.

В главния списък на Държавната реална гимназия – Варна за 1881/82 уч. година са записани 39 ученици, от които 25 са постъпили от по-долен клас, 11 са дошли отдругаде и 3 повтарят същия клас. С пореден номер 24 е Петър Попов.

Графите на регистъра са попълнени, както следва: вероизповедание – източноправославен; народност – българин; месторaждане – Хадърча; година и ден на раждане – 1866 г. (отбелязана е възраст – 15 навършени години); име и презиме на родител – Костадин Атанасов; занятие и местожителство на родителите – свещеник, Хадърча; по чия издръжка се учи – по родителска издръжка; плаща ли или [е] на училищна издръжка – плаща; в кое училище и в кой клас е следвал миналата година – в същата гимназия, в I клас.

Свидетелство – от първи ред; с отличие; поведение – примерно; прилежание – примерно; външността на писмените работи – мн. хубава; 12 неизвинени отсъствия.

Годишни оценки: Закон Божий – отличен; български език – добър; математика – добър; геометрия – добър; естеств. история – мн. добър; рисуване – мн. добър; геометр. чертане – отличен; краснопис – мн. добър; гимнастика – мн. добър; география – мн. добър; всеобща история – отличен; нотно пеене – добър.

Директор – Петър Пенчев. Учители: Никола П. Попов, Вацлав Емлер, Тодор Раев, Ив. Начов.

5.3. Трети гимназиален клас – 1882/1883.

В главния списък на Държавната реална гимназия – Варна за 1882/83 уч. година са записани 53 ученици, от които 34 са постъпили от по-долен клас, а 19 са дошли отдругаде. С пореден номер 39 е Петър Попов.

Графите на регистъра са попълнени, както следва: вероизповедание – източноправославен; народност – българин; месторaждане – с. Николаевка; година и ден на раждане – 30 юни 1866 г. (отбелязана е възраст – 16 навършени години); име и презиме на родител – Константин Атанасов; занятие и местожителство на родителите – свещеник, Варна; по чия издръжка се учи – по родителска

издръжка; плаща ли или [е] на училищна издръжка – не; в кое училище и в кой клас е следвал миналата година – в същата гимназия, във II клас.

Свидетелство – от първи ред; поведение – похвално; прилежание – постоянно; външността на писмените работи – мн. хубава; 12 извинени и 8 неизвинени отсъствия.

Годишни оценки: Закон Божий – мн. добър; български език – удовлетворителен; математика – добър; геометрия – добър; естеств. история – отличен; рисуване – мн. добър; геометр. чертане – отличен; краснопис – мн. добър; гимнастика – мн. добър; география – добър; всеобща история – мн. добър; нотно пеене – мн. добър; физика – мн. добър; бълг. история – мн. добър.

Директор – Петър Пенчев.

Учители: Никола П. Попов – Закон Божий и бълг. език; Тодор Раев – аритметика; Никола Д. Райнов – всеобща история, бълг история, география; П. Х. Пенчов през I срок и Д. Трайлович през II срок – ест. история (биология); М. Белчев – физика; Вацлав Емлер (класен учител) – геометрия, рисуване, чертане; Д. Трайлович – нотно пеене; подпоручик Фичев – гимнастика.

5.4. Четвърти гимназиален клас – 1883/1884.

В главния списък на Държавната реална гимназия – Варна за 1883/84 уч. година са записани 35 ученици, от които 17 са постъпили от по-долен клас, 10 са дошли отдругаде и 8 повтарят същия клас. С пореден номер 20 е Петър Попов Дънувски.

Графите на регистъра са попълнени, както следва: вероизповедание – източноправославен; народност – българин; местораждане – Николаевка; година и ден на раждане – 29 юни 1866 г. (отбелязана е възраст – 17 навършени години); име и презиме на родител – Константин Дънувски; занятие и местожителство на родителите – свещеник, с. Чатясъ; по чия издръжка се учи – по родителска издръжка; плаща ли или [е] на училищна издръжка – плаща; в кое училище и в кой клас е следвал миналата година – в същата гимназия, в III клас.

Свидетелство – от първи ред; поведение – примерно; прилежание – неуморно; външността на писмените работи – прилична; 1 извинено отсъствие.

Срочни оценки: Закон Божий – добър; старобългарски език – удовлетворителен; алгебра – удовлетворителен; геометрия – добър; естеств. история – мн. добър; рисуване – мн. добър; практ. геометрия –

мн. добър; геометр. чертане – добър; гимнастика – няма оценка; всеобща история – мн. добър; нотно пеене – мн. добър, химия – удовлетворителен, руски език – добър; френски език – удовлетворителен.

Директор – Георги Смилов.

Учители: Петър Вулпе, Никола П. Попов, М. Белчев, Вацлав Емлер, Тодор Раев, Д. Трайлович, Александър Астенидис.

Всички оценки и характеристики на гимназиста Петър Дънов са само от I срок. Вероятно през по-голямата част от II срок той е отсъствал. В графата „Забележки“ е записано: „Не е държал изпит по болест, но ще държи след представяне на докторско свидетелство“. В Главния списък за 1883/84 учебна година няма данни да се е явил на изпит до есента на 1884 г. (9)

III | Първа част | Съдържание

6. Обръщане към Бога на младия Петър Дънов.

Петър Дънов израства през юношеството си в семейството на сестра си Мария, в чиято къща тогава се е помещавала методистката църква във Варна. Той присъства на богослуженията и събиранията и приема формата на изучаване на Евангелието и приложението му в живота. Под влияние на сестра си и на „верните братя“ решава да продължи образованието си в Американското научно-богословско училище в Свищов. В първите месеци на 1884 г., след тежко боледуване, животът на 19-годишния Петър Дънов изцяло се преобръща и преосмисля. В своите обяснения, дадени през м. юни 1886 г. в Американското научно-богословско училище в Свищов, той посочва причините, които го довеждат до обръщането му към Бога.

III | Първа част | Съдържание

IV. Американското научно-богословско училище в Свищов[3].

1. Свищов през този период.

По онова време Свищов е един от най-големите и аристократични български градове. Мощното развитие на всичко ценно, смислено и красиво там е плод на патриотичния и просветителски дух на местните граждани. Около 600 спомоществуватели са допринесли за изграждането на училища, читалище с театър, църкви и др. Градът тогава е на едно от първите места в културно-просветно отношение в България. Едни от първите уредени училища са създадени там. В периода 1883-1887 година в Свищов има Класно градско мъжко училище, което всъщност е приемник на първото класно училище в България, основано от видния възрожденец Христаки Павлович през 1831 г. Съществува и Девическо училище към женско дружество „Съгласие“. С решение на Народното събрание от 1883 г. е основана Държавната търговска гимназия – първата на Балканския полуостров. Създадено е и Неделно училище към църковната община, а когато във Варна през 1879 г. е основано ученическото дружество „Просвещение“, Свищовското ученическо дружество „Плод“ е вече на 6 г. Гражданите на Свищов, обладани от възрожденски дух, създават първата обществена библиотека в България, чийто фонд още при създаването си наброява две хиляди тома. По това време в града усилено работи и печатница – издателство на методистката мисия, която през 1883 г. само за няколко месеца издава общо 117 000 страници методистки материали.

Етническият състав на населението е разнообразен и всяка група е представена със съответната религиозна институция – храмове, настоятелства, свещенослужители и свещени книги. Три от десетте световни религии, изучавани в американското училище, се изповядват в Свищов: християнство в своите три големи деноминации (православие, протестантство и католицизъм), мюсюлманство, юдеизъм.

През периода 1883-1887 г. в града се развиват и изящните изкуства – театър, музика, живопис. Създадено е театрално дружество, а представленията се играят в сградата, построена специално за заседанията на Великото народно събрание през 1881 г. Свищов

изпреварва другите градове на България в няколко културно-просветни начинания, а така също взема преднина и в областта на музиката. В града има композитори, певчески хор и оркестър. Художествената живопис и сценографията достигат своя връх в творчеството на свищовлията Николай Павлович, завършил Академията за изобразителни изкуства във Виена и специализирал в Мюнхен. Той е син на възрожденеца Христаки Павлович, а от 1951 г. художествената академия носи неговото име.

IV | Първа част | Съдържание

2. Възникване на училището.

През 1880 г. американското Мисионерско дружество изпраща в методистката мисия в Северна България нов мисионер – А. Р. Джоунс. През 1881 г. той е изпратен в Търново, като за негов помощник е назначен пастор Йордан Икономов. Тогава в Търново се открива временно мисионерско училище и прогимназия. Същевременно Мисията закупува голяма турска къща с широк двор в Свищов и през 1882 г. премества училището от Търново в Свищов.

Началото на методисткото движение в Свищов е положено през 1863 г. от добре известния американски мисионер д-р Алберт Лонг. При своето посещение в града той се запознава с някои от тогавашните градски първенци и на събрания в частни къщи намира последователи. Първият от тях е Стоян Дончов Руевски, в чийто дом се устройвали събранията, на които идвали десетина души. Неговият син Ап. Руевски по-късно става учител на Петър Дънов. След д-р Лонг около 10 години като проповедник работи пастор Гавраил Илиев. През 1875 г. като мисионер в Свищов се настанява Д. Чалис, чрез който Мисията построява салон за събрания и пасторски дом на ул. „Пощенска“. Когато през 1882 г. се отваря Американското научно-богословско училище в Свищов, то има два отдела – първоначално (основно) и класно (гимназиално) с пансион. Класното училище е само за момчета и има три курса: I курс, тригодишен – с подготовка за Роберт Колеж в Истанбул; II курс, петгодишен – научен; III курс, петгодишен – богословски. Създаден е и двугодишен курс по богословие за ученици, завършили класно училище.

По-късно е построено специално здание, наподобяващо стила на модерната тогава виенска архитектура. За изграждането ѝ е закупено подходящо място в центъра на Свищов и по план в нея са предвидени

помещения за учебни класни стаи, за кабинети по физика и химия, снабдени с надлежни пособия и учебни материали и спомагащи за онагледяване на учебните занятия. Ръководството на Методистката мисия счита, че за да получат випускниците на училището солидни познания по 20-те учебни предмета и за да бъдат наистина годни за сериозна работа, всички научни въпроси трябва да им бъдат разяснени с най-голяма обективност и яснота. Учебниците са написани специално за подготовка на протестантски мисионери – добре илюстровани с картинки на нежни, добри деца, жени, мъже, животни, растения, пълни с топлота и толерантност.

В новата сграда, която гледа към хълма край града, са отделени и помещения за учителския персонал. Пансионът към училището е предвиден за учениците, живеещи извън Свищов. Те заплащат по два наполеона на година за обучение и по десет наполеона за храна, пране, осветление, жилище и пр. Пръв директор на училището е И. С. Лад с преподаватели Миндо Г. Вълчев, Г. В. Попов, Йордан Икономов, Стефан Томов и Гаврил Илиев. През следващата 1883 г. за кратко училището е запечатано, но през 1884 г. всичко се нормализира.

IV | Първа част | Съдържание

3. Учебната 1884/1885 г.

По онова време транспортната връзка между Варна и Свищов се осъществява през Русе с влак и оттам – с кораб на някоя от двете корабни агенции – руската или австрийската. В началото на календарната 1885 година, през второто учебно полугодие (срок), Петър Дънов се записва в III курс на Богословския отдел на Американското научно-богословско училище в Свищов. За да постъпи директно в III курс, вероятно са му признати общообразователните предмети, изучавани във Варненската държавна реална гимназия през трите и половина учебни години.

IV | Първа част | Съдържание

4. Учебната 1885/1886 г.

Още в началото на новата учебна 1885/1886 г. се случват две важни исторически събития – съединението на Княжество България и Източна Румелия на 6 септември и Сръбско-българската война, която започва на 2 ноември. Войната заплашва да прекъсне поне временно

работата на Мисията, но това се случва за кратко само в девическото училище в Ловеч. Сградата на тамошното училище е предложена за болница на Червения кръст. Преди обаче да стане това, е решено болницата да не се нанася в сградата и заниманията на ученичките скоро са подновени.

В свищовското училище предметите, свързани с религията, се водят от Стефан Томов, а 10-те световни религии се разглеждат като средство за приближаване на човека към Бога. История на цивилизацията преподава Йордан Икономов, а английски език – Габриел Чалис. По предмета „Хомилетика“ всеки ученик подготвя проповед, която изнася пред своите съученици и преподаватели в местната методистка църква. По физика и химия в отделни кабинети се демонстрират научни факти с помощта на подходящи уреди и химикали, доставени от чужбина.

От статия на директора на Американското научно-богословско училище J. S. Ladd за учебната 1885/1886 г., публикувана в „ZKVA“ (Methodist Episcopal Church, Missionary Society, Annual report of the Missionary Society of the Methodist Episcopal Church), става ясно, че първият випуск от четири човека завършва на 25 юни (сряда) 1886 г. От тази паметна дата има снимка на току-що дипломиралите се пастори (от ляво на дясно): Иван Димитров, Петър Василев, Банчо Тодоров и Иван Тодоров (седнали), заедно с учениците Христо Бъчваров и Петър Дънов (прави), които завършват на следващата година. В специален отчет са дадени кратки сведения за всеки един от снимката. На директора са връчени и обяснения за духовното обръщане на шестимата, написани лично от всеки един от тях през м. юни 1886 година. За Петър К. Дънов е отбелязано, че баща му е свещеник и че посещава училището от година и половина. През същата година четиримата завършили получават назначение като помощник-проповедници.

IV | Първа част | Съдържание

5. Учебната 1886/1887 г.

Като ученик в Свищов (по спомени на Гаврил Душков, ученик в по-долните класове на училището по същото време, разказани от сина му) Петър Дънов прави впечатление на високоинтелигентен и ерудиран младеж: изявява се в диспутите в училище, изучава чужди езици – английски, френски, руски; създава хубави, братски

взаимоотношения със съучениците и преподавателите си, които искрено са го обичали и уважавали.

На 24 юни (сряда) 1887 г. Петър Дънов заедно със своите съученици получава атестат (диплома) от Американското научно-богословско училище в Свищов, признаващ пълния петгодишен курс на Богословския отдел на училището. Дипломите са подписани от тогавашния директор на училището И. С. Лад и тримата учители Стефан Томов, Йордан Икономов, Ап. С. Руевски и са заверени от ръководителя на Мисията в Русе.

Поведението на ученика е примерно. Оценките му са, както следва: Закон Божий – мн. добър; старобългарски език – удовлетворителен; български език – добър; английски език – добър; френски език – удовлетворителен; психология и логика – мн. добър; история и география – мн. добър; математика – добър; естествена история (биология) – мн. добър; физика – мн. добър; химия – удовлетворителен; политическа икономия – липсва оценка; рисуване – мн. добър; тълкуване на Св. Писание – отличен; доказателство на християнството – мн. добър; църковна история – мн. добър; догматическо богословие – добър; хомилетика (красноречие в проповядването) – мн. добър; пасторско богословие – отличен; история на цивилизацията – липсва оценка.

Това е вторият випуск завършващи с правоспособност пастор. Имената тази година са две: Христо П. Бъчваров, за когото след завършването му не се знае нищо, и Петър К. Дънов.

Има един интересен факт, който съпътства живота на Петър Дънов. Навсякъде, където учи – в Хадърча (Николаевка), във Варна, в Свищов, а след това и в САЩ (Медисън и Бостън), той е заобиколен от забележителни за времето си просветни дейци, а учебните заведения са с едни от най-модерните програми и оборудване. През 1871 г., когато малкият Петър започва да учи в основното българско училище в село Хадърча, на работа там постъпва Стефан Колчов. По време на неговото учителстване нараства значително броят на учениците и тогава се въвежда разпределение в четири отделения, т.е. остарялата взаимоучителна метода се замества с класно-урочната. При постъпването на Петър Дънов във Варненската гимназия през 1879 г. тя става една от първите две модерни гимназии в Княжеството. Благоприятното съчетание между учебната програма и талантливите за времето си просветители дава възможност на гимназиста да изучава достатъчен брой учебни предмети, които впоследствие да се

разширяват и надграждат в Свищов, Медисън и Бостън. Във Варна Петър Дънов среща виртуозния си учител по цигулка и по музика – едно благоприятно условие, подпомогнало по-късно създаването на множество авторски музикални произведения. Същото може да се каже и за училището в Свищов. Петър Дънов пристига там точно по времето, когато американското училище се устремява напред и се осъществява превръщането му в Американски институт за наука и богословие.

IV | Първа част | Съдържание

6. Преподаватели.

Йордан Икономов – роден на 14 септември 1847 г. в гр. Елена, в семейството на свещеник Иван Икономов. Първоначалното си образование получава в родния си град. 13-годишен постъпва в Търновската гимназия и я завършва с отличие. През 1865 г. учи в Цариград, в Роберт колеж. Завършва го през 1870 г. с отличие, а през септември на следващата 1871 г. заминава да учи богословие в Американската методистка семинария „Дрю“. През 1877 г. получава пасторски лиценз и степен „бакалавър на изкуствата“, а от дружеството на полиглотите в семинарията му издават документ за владеенето на шест езика – писмено и говоримо. След завръщането си в България последователно е пастор в Русе (1878), Габрово (1879) и Търново (1880). При откриването на Американското научно-богословско училище в Свищов през 1882 г. той става преподавател там и пастор в църквата. През годините 1890-1897 Й. Икономов работи като пастор в църквите от Ловешкия район. От 1898 г. до 1904 г. той е учител, а до 1908 г. е пастор във Враца, след което се оттегля от активна дейност. До края на живота си – 17 март 1920 г. – остава член на Конференцията на Мисията на методистката църква в България.

На 12 септември 1885 г. се оженва за Манола – дъщеря на първия български евангелист Гаврил Илиев (1829-1909). По-късно пасторът не спира децата си да посещават Учителя П. Дънов и някои от тях присъстват на беседи и участват в братския живот, като например Дафинка Доганова, Богдан Икономов, Елеонора Тулешкова, проф. д-р Кръстю Тулешков, Милка и Драгомир Василеви.

Д-р Стефан Томов – роден на 25 март 1850 г. в гр. Котел. Първоначалното си образование получава в родния си град. През 1862 г. д-р А. Лонг, първият мисионер, който полага основите на

евангелското дело в Северна България, му издейства стипендия в английското училище на о. Малта. През 1865 г. постъпва в Роберт Колеж и го завършва през 1869 г. След това четири години учителства в Ямбол и Котел. През 1874 г. отпътува за Америка и постъпва в Богословската семинария „Дрю". Завършва през 1877 г. със степен „бакалавър по богословие". Стефан Томов знае 8 езика и членува в дружеството на полиглотите в семинарията „Дрю". В България се завръща в края на 1878 г. и още в началото на 1879 г. е назначен като пастор в Търново. Работи като проповедник, пастор и учител в Свищов и като проповедник и пастор в Русе, Шумен, Варна. През май 1884 г. в Цариград се жени за сестрата на Йордан Икономов – Адомица. През 1894 г. училището в Свищов е запалено от врагове на Мисията и на методистката годишна конференция през същата година се взема решение то да се премести в Русе с директор Ст. Томов. Той превежда и доста книги, сред които: „Съкратено богословие", „Животът на Джон Уесли", „Християнско кръщение" и др. Пише критична статия срещу Учението на Учителя П. Дънов през 1924 г. в сп. „Християнски свят", озаглавена „Теософия и дъновизъм". Умира в София на 24 април 1939 г.

Габриел Чалис – американски методистки функционер, преподавател по английски в училището. Пристига заедно със съпругата си в България през 1875 г., но след заболяване през 1877 г. в Свищов тя напуска този свят. През 1879 г. Чалис става ръководител на методистката мисия в Княжеството, а през 1891 г. – директор на училището в Свищов.

И. С. Лад – член на Ню-Йоркската методистка църква, пристига в България със съпругата си през 1880 г. Директор на училището в Свищов по време на ученичеството на Петър Дънов.

Ап. С. Руевски – вероятно става дума за Апостол, син на Стоян Руевски, първият свищовлия, запознал се чрез д-р Лонг с методистката идея. В бащиния му дом се провеждат събранията на методистките функционери. Апостол Руевски е възпитаник на елитния за времето си Робърт колеж в Цариград. В годините около 1896 г. е окръжен управител на Силистра.

IV | Първа част | Съдържание

7. Съученици.

Иван Димитров – след завършване на Американското научно-богословско училище в Свищов е назначен като помощник-проповедник в Орхание (Ботевград). От 1908 г. е пастор в Лом, а след 1922 г. се мести във Видин, където остава до 1925 г. След това, до своето пенсиониране през 1929 г., е пастор в Горна Митрополия.

Петър Василев – роден на 29 юни 1856 г. в Търново. Семейството му е много бедно, а на 7 години загубва майка си. На 11 години преплува Дунава и започва работа при моден шивач в Гюргево. На 19 години вече е калфа и съдружник на майстора. Посещава проповедта на мисионера Лаунсбери във Варна. През 1881 г., на 25 години, започва да учи в Методисткото училище. След завършването си през 1886 г. става помощник-пастор в Търново. През 1892 г. е ръкоположен за пастор. През 1895 г. заминава за Лом, където престоява 10 години. От 1905 до 1910 г. живее във Варна. На 18 март 1910 г. в Букурещ, след тежко заболяване, пастор Василев в пълно съзнание си заминава от този свят. Оставя след себе си един прекрасен пример за всеотдайна вярност и преданост към Бога, като навсякъде с пример, обноски и разговори проявява своите християнски добродетели и издига престижа на Методистката църква. Петър Дънов лично му подарява своя снимка през април 1888 г., когато е изпълнявал мисията си в Хотанца.

Иван Тодоров (13.XI.1855–10.XI.1956) – роден в с. Синовец, Свищовско. Първоначално живее и учи в с. Масларово, Свищовско. Завършва с първия випуск на Американското методистко научно-богословско училище в Свищов. През 1886-1887 г. Ив. Тодоров работи във Варна като помощник-проповедник към Варненската методистка църква. В периода 1887-1891 г. пребивава в Шумен, а през 1892 г. е ръкоположен за пастор и е приет за член на Конференцията на евангелската мисия за Северна България. През същата година развива дейност в Търново; през 1893-1895 – в Свищов; 1896-1901 г. – във Варна; 1901-1904 г. – отново в Свищов; 1905-1907 г. – в Шумен; през 1908-1916 г. – в Ловешка област. След това отново заминава за Търново и остава там до 1924 г., като същевременно организира нов строеж на разрушената църква и на пасторския дом.

В писмо на П. Киров до П. Дънов от 26 септември 1900 г. се споменава, че пастор Иван Тодоров се е срещнал с арменчето Мелкон: „И последният [Ив. Тодоров], вместо да му помогне нещо, съвършено

го объркал. Не зная какво са говорили, но той му казвал, че Исус Христос е Бог и че Вий, т.е. ти, сте имали голяма грешка, гдето сте се занимавали със спиритизъм и че книжката „Вечните истини“ е била невярна и богопротивна. Като за това му показвал в Стария завет, там, гдето се пише, че проклет [е] всякой, който се домогва до гадания, бесовъпрошателство и мъртвовъпрошателство и пр. (Втор. 18: 11). Но той, види се, малко понятие има от истината и не знае, че трябва всестранно да се гледа на Словото и всяко нещо на мястото му да се разбира. И не знай, види се, че Бог праща ангелите Си да услужват на тези, които ще наследят спасение (Евр, 1: 13, 14). И така, вместо вежди да изпише, изважда очи. Мелкон е искал да се види с Вас и Ви [е] писал чрез него. Сега, като се завърна, няма напрежния [предишния] си мир и се кае, загдето се е срещнал с него. Казва сега: „Не зная кой е правият път, кого да слушам!“.

Банчо Тодоров – след завършване на Американското научно-богословско училище в Свищов е назначен като помощник-проповедник в Търново. През 1892 г. е ръкоположен за пастор и е приет за член на Конференцията на евангелската мисия за Северна България. През 1905 г. е изпратен в Ловеч, а от 1908 г. до 1914 г. е в района на Полски Тръмбеш. От 1916 г. работи в Габрово и Трявна, където остава до 1924 г. През 1929 г. се пенсионира.

Цветан Д. Цветанов – роден през 1868 г. в Свищов. В родния си град получава началното си образование. След откриване на Американското научно-богословско училище се записва да учи в него и го завършва с отличие ок. 1890 г. Като другар в живота си среща Лунка Гаврил Илиева – десетото дете на патриарха Гаврил Илиев. През 1903 г. пастор Цветанов е зачислен като проповедник към Мисията на методистката църква, а през 1905 г. във Варна е ръкоположен за дякон и е приет за пълен член на Конференцията. От 1908 г. до 1912 г. е пастор в Плевен. След това до 1925 г. работи в София, след което до 1928 г. е пастор във Варна. Заминава от този свят на 14 септември 1959 г.

IV | Първа част | Съдържание

8. Жребий за отпадане от казармата.

След завършване на средното училище през 1887 г. идва времето, когато Петър Дънов трябва да отбие военната си служба. Ето

няколко интересни разказа на негови ученици от Школата за този период от живота му.

Борис Николов: „Имаше един старинен военен закон, според който новобранец се освобождаваше от военна служба, ако изтегли билетчето, на което пише „да“. Учителя се явява пред комисията и казва: „Аз ще изтегля билетчето!“. Бръква в сандъчето, изважда билетчето и го подава на комисията – „да“! Тъй се освободи Учителя от военна служба. След това Той никога не бе викан от военните нито през войните, нито след това. Когато Го запитахме как така е станало, че военните власти не Го закачат, Той ни разказа този случай“. (10)

Елена Андреева: „Учителя като младеж е трябвало да се яви при военните за военната си служба. Като отишъл в поделението, имало и други хора и те влизат в разговор помежду си. Учителя казал: „Аз няма да служа“. Един от присъстващите го потупал по гърба и му казал: „Какъв топчия ще стане от тебе!“. По строежа на тялото на Учителя той вади този извод, че би могъл да служи в артилерията. Това е било в първите години след Освобождението. Имало е много младежи, които искали да служат във войската. Затова по закон се освобождавали от служба двама или трима на сто или на хиляда души (не зная точно) – по жребие. Учителя изтеглил жребието, за да бъде освободен от служба. Така той не е служил войник и бил свободен за цял живот“. (11)

Никола Гръблев: „През времето, когато Учителя е трябвало да бъде взет за войник, е имало нареждане във всяко военно окръжие момчетата да теглят билети, в които да има един билет за пълно освобождаване от военна служба и няколко билета за съкратен срок на служба. Когато Учителя като младеж отивал в наборната комисия, за да го прегледат за войник, изтеглил единствения билет, който освобождава младежа напълно от военна служба за през целия му живот. Такъв младеж вече за нищо не го търсят от военните власти. Такава е била традицията по това време. Едно военно окръжие обхваща няколко околии – около 4, 5, 6; явяват се хиляди младежи. Вероятността да се изтегли този билет е толкова малка и именно Учителя изтеглил единствения билет за пълно освобождаване от военна служба“. (4)

Петър Камбуров: „Може би много братя и сестри си задават въпроса: служил ли е Учителя войник и защо не е бил на фронта? Това е наистина интересен и много важен въпрос, който много малко наши приятели знаят. Аз обаче научих лично от брат Петко Гумнеров как Учителя се е освободил от военна служба. Учителя получава призовка

да се яви в определен ден и час на военен преглед пред наборна комисия. В това време той имал гост, разговарял с него и му казал: „Аз трябва да отида да отбия военната си тегоба и след това ще продължим разговора“.

По това време имало закон, според който на определен брой новобранци един се освобождава. За тази цел на всеки новобранец, който се явява пред наборната комисия, се предлага касетка с картончета. И онзи, който изтегли щастливия билет, се освобождава завинаги от военна служба. Такъв именно щастливец се оказва Учителя. Всъщност броят на подлежащите за освобождаване новобранци се определяше от това, колко младежи следва да се явят през годината пред наборната комисия в даден град. Обикновено е имало по-голям брой, отколкото се изисква за постъпване в казармата, и затова чрез изтегляне на билети биваха освободени излишните. Ако, примерно казано, в града се явят 1200 новобранци, а се искат за казармата 1000, то 200 души ще изтеглят „щастлив“ билет. Освободените по този начин от военна служба биваха обложени за определени години с малък „военен данък“ и така през целия си живот биваха свободни. След Първата световна война, когато у нас се въведоха трудовите войски, излишните новобранци постъпваха „трудоваци“ и никой не се освобождаваше“. (4)

Жечо Панайотов: „През тези години на всички е правело впечатление, че докато един по един приятелите отиваха на бойните полета да воюват по фронтовите позиции, то ето че през време на всички проведени мобилизации Учителя бе освобождаван да се облича във военни дрехи, да воюва и да бъде намесен в тежката национална и международна кървава карма. Често приятелите са се запитвали: на какво Той дължи свободата си? Подобен бе въпросът и на редица общественици, станали преки свидетели на гибелта на множинство синове на нашия изстрадал народ, повалени от пукотевицата на войните и настъпилите след това страдания и нищета. Такъв въпрос е зададен на Учителя и от полковник Минчо Сотиров – верен и предан ученик. А ето отговорът на Учителя: „Преди да замина да следвам в Щатите, през 1887 г., бях повикан на преглед от съответната наборна комисия. Бях одобрен. За щастие числото на войсковите поделения бе попълнено и последните трима младежи, между които бях и аз, бяхме поставени в групата на войсковия резерв. На третия ден обаче наборната комисия наново ни повика и предложи на трима ни да теглим жребие за съответната войскова част, тъй като

само на двама се полага да бъдат включени в събрания набор. В този рискован момент бях поканен пръв да бръкна в една кутия с написани листчета и на мен се падна малко бяло листче със следния текст: „Завинаги освободен от военна служба“! За тази цел получих и необходимото удостоверение. Ето така добих своята свобода и бях законно освободен от всички проведени мобилизации през време на трите братоубийствени, кръвопролитни войни“. (12)

В „Държавен вестник“, бр. 89 от 6 декември 1880 г., е поместен „Закон за наемане на новобранци в българската войска“. Точка 8 от Закона гласи: „Ако числото на способните за постъпване на служба излезе повече, отколкото се иска по разхвърлянето, то жребието решава кой трябва да постъпи в служба“. По-нататък, в точка 68, пише: „След подпълнението на една част от изисканото количество по разписанието с доброволци, комисията подпълнява останалото по разписанието количество с ония 20-годишни момци, които са излезли способни по своето физическо състояние, при това ако и такива излязат по-много, отколкото се иска по разписанието, то между тях се хвърля жребие“.

Точка 69 продължава: „Преди да се начене изваждането на жребието, председателят проверява приготвените номерирани билети с числото на внесените в призователните списъци лица, които подлежат да се приемат в служба. След това при прегледването им от председателя билетите се сгъват, размесват и пускат в сандъчето“.

Точка 70: „При изваждането на жребието лицата поотделно се извикват от председателя по оная последователност, по която са те записани в призователните списъци. Всякой от повиканите изважда си номера на жребието. Извadeният номер най-напред се прочита високо от едного из членовете на комисията заедно с името на лицето, което го е извадило, после се дава от члена на комисията, за да го провери и забележи в призователния списък и най-после се дава на оногова, който го е извадил“.

Точка 71: „Изваждането на номерираните жребии трябва да се извърши в един ден“.

Точка 72: „При изваждането на номерираните жребии трябва да се вардят следующите правила:

а) сандъчето трябва да е турено на открито място;

б) номерираните жребии се изваждат публично;

в) ония, които изваждат жребие, трябва ръката си да отголи до лакетя;

г) освен тоя, който изважда жребието, никой няма право да се доближава до сандъчето;

д) всякой изважда жребие само един път. Оня, който е извадил жребие, носи тегобата според извадения номер, даже ако го е извадил и по някакво недоразумение, преди да му дойде редът“.

Точка 79: „Всекиму, който е участвал в повикването, но не е постъпил на служба в постоянните войски, се дава свидетелство, че се е явил да изпълни военната си тегоба, а именно:

а) на признатия като съвършено неспособен за служба, безсрочно свидетелство за освобождаването му завинаги от службата;

б) на ония, които не са били взети по причина, че е имало излишък, безсрочно за това свидетелство, като се означи в него и номера на жребието му“.

IV | Първа част | Съдържание

V. Мисия в Хотанца.

1. Учител и пастор в Хотанца – 1887/1888 г.

След завършването на училището в Свищов Петър Дънов получава мисия от Методистката църква в Хотанца – малко село в Северна България, разположено в Добруджанското поле на 26 км от гр. Русе. През учебната 1887/1888 г. той е учител в местното начално училище при Църквата, същевременно е и проповедник в тамошната Методистка църква. Преди идването му в селото, през периода 1885-1887 г., по спомени на Елена Натева (родена ок. 1875 г.) нейни учители са Шивачев и Танев. Децата много ги обичали, но те не се задържат задълго, вероятно поради липсата на условия и ниското заплащане.

Използваното тогава помещение изпълнява функции и на църква, и на училище – една стая с дървен под и малко преддверие за обувките. По-късно на това място през 1927 г. е построена протестантска църква – хубава каменна постройка, която още отдалеч привлича погледа. Това е най-красивата сграда в селото и в нейното изграждане е имал дял всеки от евангелистите. Намира се в центъра, където е най-подходящото място за това огнище на благотворна просветна и духовна дейност. Младежки събрания, въздържателни беседи, неделно-училищни занимания, богослужения, социални срещи, религиозни вечеринки са част от дейността на методистката църква в селото. Службите винаги са придружени с хорово пеене.

Публикация в „Християнски защитник“ (Christian Advocate) от 13 декември 1888 г. споменава за ежегодна среща на българската Методистка мисия, проведена в Русе от 20 до 24 септември 1888 г. Автор на статията е преподобният Стефан Томов:

„Срещата беше открита в четвъртък, 20 септември, 9 ч. сутринта, с изпълнение на молитви, след което епископ Willard F. Mallalieu [1828-1911] отправи към събранието много интересно уводно обръщение, което беше преведено от автора на този текст. Той каза, че се радва да види толкова много български лица. Също така изказа надеждата си за успеха на тази среща, както и увереността, че това ще бъде така, ако у всички нас има стремеж да се молим с необходимата сериозност на Бог. След това той направи кратко, но образно изложение на проведените от него конференции в Швейцария, Германия, Дания, Швеция и Норвегия.

Брат Лаунсбери, пастор в Русе и старши председател на долната Дунавска област, даде много обнадеждаващ доклад за работата си през годината. Докладът показва, че е имало нарастващ интерес към срещите в Русе. Някакви млади мъже са се опитали да внесат безредия, но неуспешно. Работата в с. Хотанца е изключително окуражителна. Брат Дънов, заминал за Америка преди няколко седмици, е свършил чудесна работа в това място. Най-обнадеждаващото нещо във връзка с дейността в този район е това, че всички членове се стремят да дават десятък от всичко, което имат, за подкрепа на Божиите дела“.

От този период има фотография на Петър Дънов, правена вероятно в Русе. Засега е известно, че с кратко посвещение е изпратена поне на двама души. До сестра си Мария той пише: „Русе, 24 ноември 1887 г. В знак на искрена братска любов подарявам за спомен лика си на Мария П. Стамова. Помнете ме в Исуса. Ваш искрено любящ брат. Блажени ония души, които живеят в Небесна любов. Хотанца“.

На снимката до Петър Василев, съученика му от Свищов, е написано: „Русе, 1 април 1888 г. В знак на приятелска и братска любов в Исуса подарявам лика си на П. Василев. Помнете ме в Христа, понеже в Него ще живеем завсякога и ще се радваме. Блажени онези души, които са съединени в Христовата Любов. Ваш брат и приятел в Христа – Петър К. Дънов. Хотанца“.

След Петър Дънов през 1893 г. на годишната методистка конференция във Варна (23-28 август) за 4 години като пастор е назначен Захария Димитров. По това време вече има отворено методистко основно училище за момичета от мис Шенк, което по-късно се поема от Николета Малчева. На годишното събрание на Мисията в Свищов, по данни на Г. Дейвис – ръководител на Мисията в България от 1891 г., в селото нещата вървят много добре и от шейсет къщи има 14 редовни члена. В доклада си той посочва, че това място е благодатно с либералните отношения сред селяните. В първите години на XX в. в Хотанца методистите намират конкуренция в лицето на баптистите. Тук спират представители на Британското библейско дружество – руски немци-баптисти – и полагат основите на баптизма в България. В по-късен период в селото е отворено и Адвентистко събрание.

V | Първа част | Съдържание

2. Спомени на Ангел Желязков, преразказани от Галилей Величков. (13)

По онова време Хотанца е малко и непретенциозно селце на ок. 20 км от Русе. Сухо и безводно, с два единствени дълбоки кладенеца за вода: единият – за хората, а другият – за добитъка. Безводието не създава поминък. Водата е, която привлича и прави живота привлекателен и красив. Тя е, която може да задържи хората и да направи селището многолюдно и богато. Ето защо Хотанца е бедно селце.

От няколко години жителите му се радват на очакваната от векове свобода и бързат да дадат деен израз на своите потиснати копнежи. Топлият повей към нов живот ражда и у хотанчани стремежа към духовна светлина, която започва с обикновеното знание – четмото, писмото, смятането, природознанието, рисунките, звездите и пр.

Хотанчани нямат нарочна сграда за училище, но се намира един добър, обичащ просветата българин, който отстъпва една по-голяма стая. Нямат много пари, за да възнаградят своя учител, но затова пък са готови да го нахранят, като всеки дом, откъдето е излязло дете за школото, е готов да отдели от залъка си, за да го поднесе заедно със скромното домашно ястие. Нямат гориво за отопление, но всеки е готов по рожбата си да изпрати дръвце за огрев. Няма училищен двор, но пък има голямо поле и китна дъбова гора.

Ето условията на хотанчани, при които са дали гласност за търсене на учител на близки и далечни чак в Русе. Реални условия, но неприемливи. Следват неудачи. При такава обстановка не могат да задържат учител, а децата растат, стремежът към знание напира като пролетен импулс. Останалите деца … чакат своя учител.

Един ден в селото пристига млад, спретнато облечен човек с граждански дрехи и куфарче. Под едната ръка той притиска нещо в странна цилиндрична кожена кутия – своята цигулка. Той идва да даде първи знания на внушителна група от деца, примесени с такива, които са оставили зад гърба си детството. За работата с такава пъстра по възраст група най-добре могат да се произнесат онези, които са обучавали сборни класове. Без вълнение, но с дълбока увереност, пред децата застава очакваният преподавател и с необичайна вещина им помага да направят първите стъпки по пътеката на знанието. За него не е било трудно да ги научи на четмо и писмо. Известна е методиката за тяхното усвояване. Но на всички е правела впечатление неговата

способност да предаде сложното знание за природните сили и закони на достъпен детски език, да го опрости и да го направи разбираемо. Това той най-често правел, когато повеждал децата навън в полето и към близката дъбова гора. Така часовете извън класната стая са били часове не само за отдих и освежаване, но и за запознаване с чудните творения на Великата майка Природа.

И ето че часовете с новия преподавател почнали да стават приятни и очаквани. Много често той е влизал в клас със своята цигулка. Тогава децата притаявали дъх. Те за първи път виждали музикален инструмент, различен от гайдата или пискливия кларинет, които всяка неделя слушали на хорото. За пръв път чули на този инструмент песнички, които бързо заучили. За първи път зазвучали напеви, които приличали на песните, слушани по седянките, но били някак си по-мелодични и внасяли хармония в детските сърца. Слушайки тази странна, милваща музика, децата напускали класната стая без обичайния глъч и шум. Напускали класа преобразени. Това направило впечатление на родителите, които по-сетне са имали възможност в своя дом да чуят пеещата цигулка.

Новият учител давал не само знания, но и възпитавал децата.

Познати на всеки педагог са буйствата на децата. Там често чувствата вземат надмощие и невинни наглед постъпки стават причина за горчиви обиди, дори и за лют побой. Тогава настъпват нежелателни моменти на плач между битите, на оплакване срещу побойниците. Тогава децата търсят да излеят някому мъката си, което най-често правят, изтичвайки до своя преподавател и искайки неговата намеса. Той нежно изтривал сълзите на разплакания, макар и да е виновник за боя. След това заедно отивали там, където е станало събитието, за да се убеди виновният в своята погрешка и да изобличи онзи, който умишлено клевети другарчето си. Няколко такива случаи са били достатъчни, за да се убеди класът, че не могат повече да мамят своя учител. Тогава той бащински поискал никога да не го занимават с лъжа и клевета. Така възпитателният процес прераснал в самовъзпитателен, който става опорна точка на изграждащия се характер.

Онези хотанчани, преминали през класа на своя преподавател Петър Дънов, имат незабравими спомени от дните на своето първоначално обучение. Между тези спомени централно място заема образът на този предан и странен педагог, който провежда двустранно обучение в класната атмосфера и извън нейните стени. Педагог, който просвещава ума и моделира сърцето и душата. Педагог, който те

въвежда едновременно в един външен предметен свят и в един вътрешен несъизмерим свят на малки и големи процеси, които оставят трайни следи. Педагог, който желае твоето добро и това на твоите ближни. Педагог, който не пести знанието си, а иска да знаеш, както той знае, да постъпваш в духа на Истината, която не е лична собственост. Педагог, който е влял обичта си в онези, които са имали привилегията да го чуят в класната стая и извън нейните стени в пределите на живота.

V | Първа част | Съдържание

3. Песента „За Небесния Цар“.

В Хотанца Петър Дънов създава текста и музиката на своята първа песен – „За Небесния Цар“. Тя е композирана в стила на протестантските духовни химни и е посветена на един от най-тайнствените образи в Стария завет – Мелхиседек, за когото в Библията е само загатнато. Мелхиседек е Цар на Небесния [Йеро]Салим и „свещеник на Всевишния Бог“, който поздравява и благославя Авраам. Последният дава десятък от спеченото в битка (Бит. 14:17 и сл.). В Пс. 110:4 се казва, че един цар от Давидовото коляно е „свещеник навеки според чина Мелхиседеков“. В Посланието си до евреите (Евр. 7: 1-4) апостол Павел дава по-обширно разяснение: „Защото този Мелхиседек, Цар Салимски, свещеник на Бога Вишнаго, който срещна Авраама, когато се връщаше от поразяването на царете, и го благослови, комуто Авраам отдели и десетък от всичката плячка. Той, който първо се тълкува [като] Цар на правдата, а после и [като] Цар Салимски, сиреч Цар на мира. Без баща, без майка, без родословие, и няма нито начало на дни, нито край на живот, но уподобен на Сина Божий, пребъдва винаги [като] свещеник“.

За Небесния Цар

Напред, напред за слава,
в бой за Царя небесни,
Царя на правда, мир и любов,
мир и любов,
мир и любов,
любов, любов.

Слава, слава Теб подобава.
Ти си Цар на правда и мир,
Ти си Цар на правда и мир,
мир и любов,
мир и любов,
мир и любов,
мир и любов,
любов, любов.

V | Първа част | Съдържание

VI. Студент в Ню Йорк („Дрю“, Медисън).

1. Пътуване към Новия свят.

След успешната си първа мисия в с. Хотанца Петър Дънов получава препоръчително писмо от преподавателите си от Свищовското училище – пастор Йордан Икономов и пастор Стефан Томов. Със скромна стипендия той е приет да учи като „специален студент“ богословие в методистката семинария „Дрю“ в град Медисън, намиращ се на ок. 50 км от Ню Йорк. През месец август 1888 г. той отпътува за Америка. Документално потвърждение на този факт се съдържа в даденото по-горе сведение на пастор Лоунсбъри от 20 септември за работата на „бр. Дънов, който замина за Америка преди няколко седмици“. Вероятно отплаването му е през Хамбург. Сам той казва по-късно: „Едно време до Ню Йорк се ходеше от Ливърпул или от Хамбург“. (14)

Пътуването до Новия свят в онова време може да се проследи през очите на двама известни съвременници на Петър Дънов – д-р Георги Чакалов, в личните му мемоари [непубликувани], (15) и Алеко Константинов, в пътеписа „До Чикаго и назад“. (16) Самият Чакалов има сходна съдба с Дънов – след завършване на протестантското училище в Самоков през 1887 г. той се отправя към Америка, за да продължи образованието си.

Георги Николов Чакалов е роден на 20.04.1867 г. в Самоков. Завършва земния си път в София през 1969 г.. Баща му – Никола Христов Чакалов, е един от първите, приели протестантството в града. Васил Левски е нощувал известно време на тавана на дюкяна му в Самоков. През есента на 1887 г. Г. Чакалов постъпва във Филаделфийския медицински университет. В Америка той пребивава 11 години. През лятото на 1893 г., по време на изложението, се запознава с Алеко Константинов и неговите спътници, на които става гид и преводач при престоя им в Чикаго. След завръщането си от Америка се запознава и със самия Петър Дънов (1901 г.), за когото пише: „И той като мене беше завършил образованието си в Америка и владееше добре английски. Занимаваше се по едно време с френология и искаше да му дам да чете нещо и по анатомия и физиология. Дадох му всичко, каквото имах, между които книги беше и анатомията на проф. Грей. Във въпросния учебник морфологията на мозъка е предмет

на една глава от тридесет страници голям формат. Върна ми книгите след няколко месеца и ме накара да го подложа на изпит по морфология на човешкия мозък. Лесно се изпитва човек с учебник в ръка. Видях, че той е напълно запознат с моторните центрове в кортекса, както и със заплетената материя във вътрешността. Как е могъл той без чужда помощ, сам да завладее човешкия мозък, остава и сега за мен една тайна – само с прочитането на учебника на проф. Грей. Това показва какво може да постигне човек, ако съсредоточи вниманието и въображението си върху известен предмет".

В следващите страници са съчетани пътеписните бележки до Америка на д-р Г. Чакалов и на Алеко Константинов. Чрез техния оригинален, неповторим и експресивен език може да се улови духът на времето, емоциите, съпътстващи самото пътуване, както и облика на тогавашна Америка.

Пътуване през Европа (Г. Чакалов)

Политиката на мисионерите в Самоков тогава беше да не се насърчават българи протестанти да напущат България и да остават в Америка като страна с много по-добър живот. Те проповядваха, тъй да се каже, да си стоим в България и да се занимаваме със спасяването на нашето отечество от растящата тенденция към безбожие.

Чаках парахода отдолу [от Русе] и престоях в Лом 4 дни. Свако ми Костадин беше председател на окръжния съд, способен юрист, един от сподвижниците на Стамболов. Запознаваше ме с тоя-оня като негов роднина от Самоков, който отива да учи медицина не както други българи на изток, в Русия, а в Далечния запад, в Америка. Той беше краен русофоб. За него нищо добро нямаше в Русия. Това беше на мода тогава – да се кори Русия.

В Лом се срещнах с Елен Стоун [вж. аферата „мис Стоун"] и с нейната приятелка г-ца Иванка Акрабова, учителка в Самоков. Мис Стоун не споделяше мнението на другите мисионери: тя одобри решението ми да вървя в Америка. Нейното мнение беше, че след завършването на научния курс в Самоков аз имам достатъчно подготовка да постъпя като студент-медик, но че на мене ми липсва познанство със старите езици – гръцки и латински. Тя споделяше мнението на видни американци и англичани от онова време, а именно, че за един лекар, адвокат, проповедник – изобщо за един същински учен човек, познанството със старите езици е една абсолютна необходимост. Аз послушах нейните съвети и не сбърках.

Познанството ми със старите езици е доближило и познанството със собствения ми език.

На 3-4 места имаше смяна на параходи. Каналът край Железните врата още не беше прокаран и тая местност трябваше да се преплава с плитки параходчета, които газят плитки води. Билет трета класа до Виена беше 33 лв. /златни/. Нощем спях, дето завърна. Благодарение на дебелия ямурлук, шит от баща ми, не се простудих. Младини пусти! Леко се прекарва! Параходът спира всеки час-два. Пасажери се меняват: разни носии, разни лица, разни езици. Немците преобладават по своята външност, обноски, култура. Всеки ден залавяш нови приятели, нови познанства. Английският език малко ми услужи, френският – повече, но немският ми липсваше. С мен пътуваха доста българи младежи – за Виена и по-нататък на Запад, като студенти. Някои, като мене – за пръв път, други познават пътя от по-рано и разправят на такива като мен, които за пръв път пътуват по Дунава.

Дунав е бил и си остава международна река. Пъстрота на изгледи и пъстрота на люде по облекло, по език и по лица. Стига да си малко нещо наблюдателен и да се интересуваш от носиите на пътниците, като влизат и излизат от параходите, и ще забележиш, като им видиш облеклото, шапката, обущата, говора – ще видиш каква народност са: немци, маджари, сърби, хървати, словени, па и българи и румъни по долното течение.

От Лом до Виена сменявахме парахода на 3-4 места. 10-15 студенти българи на път за Виена и оттам – за Австрия, Чехско, Германия и Франция, сдушихме се, шях да кажа –като „краставите магарета“. Баба Магда и тетка Аника ме бяха отрупали със сухоежбина, която изтрая чак до Виена – бре котлетчета, бре шунки, бре налагана баничка – та имаше какво да се яде чак до Виена, четири дена път от Лом. За пръв път се качвах на парахода. Отпосле разбрах, че имало голяма разлика между параход речен и параход морски, разлика грамадна.

Във Виена престоях 2-3 дена в хотел близо до свърталището на българщината във Виена – кафе „Мендел“. Недалеко беше кантората на Паница, по онова време неофициален български консул. Тук българите си сменяваха парите за по-нататък. След години видях и друго едно подобно българско негласно, неофициално наше представителство в Лондон – Mark Plase, Братя Христови, стара българска фирма.

Кафе „Мендел“ беше близо до черквата „Св. Стефан“, така че аз можех да скитам, където искам из улиците на Виена, и с лесна ориентировка – камбанарията на „Св. Стефан“, която се вижда денем отвсякъде. За един младеж, който познаваше само София и Пловдив, Виена представляваше голям интерес: р. Дунав, кейове, Ring Strasse, трамваи, хора – всичко това беше ново за мен.

На Kolouret Ring е агенцията за параходи за Америка. Агентът се оказа човек, който не си скъпи думите. Говори добре английски за бошняк. Говори ми на матерния си език и го разбирам. Третокласен билет не може да ми даде по никоя линия, било от континента, било от Англия. Имало третокласен билет за не по-рано от 15 дни от Ротердам. Ако исках да пътувам с германски или французки параход, трябваше да чакам още един месец. Напливът от емигранти за Америка беше голям, от цяла Европа. Купих си билет да пътувам с Leerdam, но след 15 дена. Жп билетът от Виена до Ротердам беше смесен, III и IV класа, последният четвърти клас по германските железници. За първи път пътувах с четвъртокласен вагон, thank you, и за последен. Не било стока! Обикновен товарен вагон, без пейки и без клозет. Всеки седи на пода или на багажа си. За кратки пътувания – иди-дойди, ама за дълги пътувания, през цялата германска империя – не ти е работа! Друсането е ужасно, обстановката – още по-ужасна, когато вагонът е препълнен.

Плаване през Атлантика (А. Константинов).

Цялото крайбрежие беше осеяно с мъже и жени. Хиляди шапки и кърпи се развяха из въздуха. И аз поисках да си сваля шапката, но нещо ме задави в гърлото. Туй нещо като огнена струя се издигна с усилие нагоре, достигна до очите ми, които помътняха, премрежиха се и ... има хас! Наистина капнаха няколко горещи капки в хладните вълни. С кого се прощавах аз? Нямах ни едно близко до сърцето си същество на този свят ... Насреща ми, на брега, стояха хиляди хора, но какви ми са на мене те, какъв съм аз на тях?! И все пак аз ги гледах, аз ги поглъщах с очите си, като че ми се искаше да протегна ръце към тях; да ги прегърна и между сълзите и целувката да им изшепна със сдавен от вълнение глас: „Сбогом, сбогом, прощавайте!“. Аз се прощавах мислено с приятели, с България, с Европа, със Стария свят, и като че отивах не в Новия, ами на онзи свят, като че се отделях от земята, от хората. Какво чудно нервозно състояние! Като че буря се е готвила в моите нерви в течение на няколко години и е очаквала само силно потресение, за да се разрази. Таквози потресение нервите ми не изпитаха ни при една от многобройните ми временни и вечни раздели:

те го изпитаха тука, сега, при раздялата със Стария свят. И бурята се разрази в мене; разрази се буря и в океана и аз с приятеля – Атлантический океан, почнах един дует, за какъвто ноти още не са измислени...

Не се минаха много часове и ние прекосихме немското море, навлязохме в Ламанша мужду Франция и Англия и постепенно нагазихме в океана. Тук-там по крайбрежието на Англия блещукат светлини и най-после на запад от Ирландия видяхме последните лъчи на светлина от Европа – фара, изграден върху една скала всред морето на име Bischop Rock – Владишката скала.

Тогава океанът се преплаваше за около 10 дни. Бързоходните параходи още не бяха налице по онова време. Вместимостта на най-добрите кораби е 8000 тона, силата – 12 000 конски сили, средната скорост – 460 мили в денонощие. В корпуса на тези параходи може свободно да се помести цялата българска флотилия с всичките ни морски сили накуп, а пък за голямото количество пътници очевидно е, че имаше широк простор. Най-отгоре са платформите за разходка на първо- и второкласните пасажери, там са и салоните за пушене. В следния надолу етаж са поместени салоните за ядене; след него следват още два етажа каюти за спане, а още по-надолу са хамбарите и помещенията на третокласните. Целият параход се осветлява с електричество. Стига ти да обърнеш малко един бутон в каютата си и да блесне електрическа лампа, когато искаш – деня и нощя.

III класа (Г. Чакалов)

Пътниците от трета класа теглят жребие в кое отделение ще се падне да спят. Отделенията (купетата) са ниски и тесни, с по 20 легла. Като влезеш в отделението, отдясно виждаш надлъж десет преградки за спане – пет долу и пет горе над тях; същото число и вляво. Ако ти се падне долна преградка, ще се провреш и ще си легнеш; ако ти се падне горен номер, ще се покатериш, както можеш до преградката, и тогава ще се пъхнеш в нея, т.е. в леглото си. Отдолу имаш кеневиран дюшек, напълнен със слама, и една пълнена възглавница. За покривка разполагаш с две одеяла. На края на пътуването дюшекът се изгаря, а одеялото се стерилизира и се използва повторно за идното пътуване.

Падна ми се горен номер. Толкоз по-добре: над мене е железният под на предната кувертюра – никой не ме смущава. Главата ми е към Европа, а краката – насочени към запад, към Америка. Прибереш си часовника и ценните работи под възглавницата, па си легнеш. Кои са ти другарите, какви са, не знаеш. Някои от тях може да

са люде от кол и от въже! Не важи. Ако корабът не може да издържи блъсканиците на едрите вълни, всички дружно ще отидем на оня свят. Тук владее пълно равенство, еднаква участ за всеки.

I и II класа (А. Константинов)

Пасажерите от I и II класа в 7 ч. сутринта ги буди звънец и ги приканва на кафе в салона за ядене. Пътникът става, като се придържа от две страни да не се повали от клатенето на парахода, което го поставя спрямо хоризонтала на ъгъл, по-малко от 75 градуса, и разкрачен, разперен, с ужасно комични и във всеки случай неграциозни жестикулации, той прави тоалета си. Трябва да видиш как се облича съвършено пиян човек, за да имаш понятие как се обличат пътниците в разклатения параход. Induced Речеш да си облечеш дрехата, ръцете ти не държат баланс и като изгубиш равновесието, претъркулиш се и се джаснеш на канапето; речеш да си оправиш косата пред огледалото – подпираш се о стената с една ръка и си разтворил нашироко нозете, но наклони се параходът на другата страна, ти се затичаш неволно, подпреш се с гърба в стената и без да искаш, заемаш поза, като че правиш фехтовални упражнения. Ни една дама не би се съгласила да я видиш в това положение. Криво-ляво ти си готов, излизаш из каютата си и като се подпираш ту о едната, ту о другата стена, качиш се като замаян по стълбата, и ето те в салона.

Екипажът (А. Константинов)

Влизахме в разговор с моряци не в наряд, някои от които бяха по-приказливи и обичаха да ни разправят за своите пътувания по други морета из широкия свят. Наблюдавахме тяхното трудолюбие – всички на работа: шетат, чистят с метла, с кофа в ръка. Началството не ги оставя да лентяйстват, водейки се вероятно от максимата, че който остава без работа, дяволът му намира работа. Стотина-двеста мили, преди да видим земя, започнаха да кацат птички по мачтите. Много им се радваха моряците, като малки деца. Пъдеха пътниците по-настрани, да не би да пропъдят птичетата. Те носели щастие, късмет на моряците. Интересна гледка беше наблюдаването на стада от риби – човешки бой, които следят неуморно парахода да им се хвърли нещо за ядене от готвачите.

Един от младите офицери – дежурният по вахтата на моста – разправяше, че ако това насипване на сгурия по пътя от Ламанша до Ню Йорк продължава за 10 000 години, на някои места, близо до континентите, морето щяло да е толкова плитко, че не щяло да бъде възможно пътуването. През това време един моряк му донесе бележка.

Той я прочете и я пъхна в джоба си. Питаме го да не би да има някакъв зор на моста, че го викаха. „Не – казва той, – държат ме в течение за температурата на водата. Има вече повишение с четири градуса. Почнали сме прекосяването на Голфщрома [Гълфстрийм]. След 10-15 минути повишението ще се увеличи. Забелязвате ли тая мъглявост около нас? Голфщромът е причината. В тоя момент нашият курс не е Ню Йорк, а нейде пò на север, към Гренландия. Ние променихме още тази заран курса, за да прекосим Голфщрома. Ако продължавахме стария курс още за едно-две денонощия и половина, ние щяхме да имаме насреща ни едно течение от 3-4 мили на час, това значи закъснение с няколко часа до Ню Йорк и по-голямо харчене на гориво. С Голфщрома шега няма. Вървиш ли с течението му, както правим, като пътуваме към Европа, добре си; запътиш ли се насреща му – тежко ти!“.

Общуване на кораба (Г. Чакалов)

Запознах се с един любезен господин – професор по пиано в Ню Йорк. Искаше да му изпея една-две наши народни песни. Написах му ариите на наши народни песни и много му се харесаха. Познавал нашия новоизбран княз Фердинанд. Имали сме късмет, казва той, да изберем управник като него – един от първите любимци на Вагнер в Европа и човек с обща култура. „Само да не го изпъдите по бели гащи – дума той, – както направихте с Батенберга.“ Искаше да ми даде да разбера, че ние изобщо не сме цвете за мирисане.

Веднъж чувам две жени, едната англичанка, за пръв път изглежда отива за Америка, другата американка от холандски произход, гостувала в Холандия на чичовци и лели. Спорът им беше около живота в Америка в сравнение с Европа. Холандката държеше за Америка, а англичанката – за родината си. „Ясно личи, госпожо – думаше жената от холандски произход – че Вие не познавате живота в Америка. Аз се запознах с живота в Холандия и във вашата страна, Англия, и познавам живота и в моето второ отечество, Америка, където пораснах и прекарах младините си. Ако не бяха Дания и Холандия да ви дават мляко и яйца и ако не беше Америка да ви доставя месо, вие щяхте да гладувате. Като отидете у месаря в Америка, няма да видите месото, разделено на качества, защото там работникът се храни със същото качество месо, което има на масата на милионера. От единия край на Америка до другия хлябът е от същото качество. Но има и друго нещо в Америка, което Вие, прощавайте, ама още не знаете, но ще научите, ако сте наблюдателна, а именно – от единия край на

Америка до другия няма класа за пътници по железниците. Като отидете да си купите билет за влака и поискате от втора или трета класа, ще ви се смеят, непременно няма да Ви разберат, защото по американските железници класата е само една – първа.“

Емигрантите (Г. Чакалов)

Емигрантската вълна от 80-те години на XIX в. вече беше докарала повече от 1 млн. души през Ню Йорк. Трета класа пътуване по онова време с емигранти не е за похвала. На английски го наричат steerage – отделение в предната част на кораба за екипажа и за по-бедни пасажери. Тук се беше събрал извергът на Европа: евреи от Полша с черни, дълги, мазни коси; бедняци от всички народи на Европа. Трябва да се забележи, че през XVII и началото на XVIII век емигрантите за Америка бяха преимуществено люде, преследвани в родното им отечество или поради политическите им, или поради религиозните им убеждения. С течение на времето това се измени. И сухо, и сурово тръгна за Америка, стига да има достатъчно пари да си купи билет до Ню Йорк. Оттам нататък – лесно. За да се избавят от някой нежелателен човек, събират му пари за един третокласен билет и го пращат в Америка. Да му мислят американците. Имало такива случаи в страни от Средиземноморието.

Аз бях в Америка, когато се гласува законът за ограничение на емигрирането в Съединените щати. Прокараха закон против заселването в Америка на всяко лице от жълтата раса. На такова лице можеше да се позволи да стъпи на американска земя само като студент или посетител за една-две седмици. Законът бе насочен против Япония и Китай. Против Япония, защото в Сан Франциско имаше японци търговци с хиляди, образуващи цял квартал. С китайците въпросът стоеше на друга почва. Западният бряг на САЩ се наводняваше с много китайци – работници, които временно се настаняваха на работа в Щатите и се връщаха в Китай с известно състояние. Изтъкна се, че те, китайците, можели да правят нелоялна конкуренция на работници от бялата раса и да подбиват цените, защото един китаец може да работи усилена работа само с две-три шепи ориз, когато за същата работа на един европеец са нужни същото количество ориз плюс месо и мазнини.

Именно по същото време двете камари на САЩ прокараха закона за предварителното изследване на всички емигранти: недъгави, болни от неизлечими болести, люде с идеи не в унисон със законите на Щатите и т.н. да се пращат обратно в държавите, откъдето са дошли, за сметка на параходното дружество, което ги е докарало в Америка.

Задължително условие е наличието на определена сума пари на ръка. За емигрантите, идващи от Европа, се учреди службата на острова „Ellis Island“ в пристанището Ню Йорк, където те се подлагаха на изпитателен преглед и тогава им се даваше право да влезат в Щатите или се пращаха в родното им място.

Навлизане в Ню Йорк (А. Константинов)

Събота. Днес е последният ден от морския ни път. Ние станахме преди изгряването на Слънцето. Океанът беше тих, небето – ясно, и ние тази сутрина за пръв път имахме удоволствието да видим величествения изгрев на Слънцето. Днес всички са здрави, бодри и весели. Всякой се е въоръжил с бинокъл и като че сега ще се открива Америка – всякой ламти пръв да види сушата.

Първото, което жаждахме да видим, то е славната Статуя на свободата. Всякой фар, всякой фабричен комин ние считахме за самата статуя. Ето я най-сетне и статуята, стъпила твърдо на широкия гранитен пиедестал, издигнат всред залива, държи величествено светилника на прогреса.

Крайбрежието на Ню Йорк е буквално опасано по всичкото продължение на острова, от всички страни със станциите на параходите и железнопътните компании и навсякъде, догдето ти стига окото, виждаш едно трескаво, бясно вавилонско движение. Погледнеш към Джърси – там стотини фабрични комини стрелят към небото и разстилат димни пластове над целия град и вечно този дим се люлее лениво над грамадните фабрични постройки и ръси сажди по стрехите, по улиците и по дихателните органи на жадните янки. Обърнеш се надясно – отпреде ти колосалният Бруклински мост като че дреме, обгърнат в тънка прозрачна мъгла, и не се стряска нито от оглушителния писък на безбройните кораби, които сноват под гигантските му сводове, нито от ежеминутните тренове, които порят гърдите му; а пък хилядите янки, които сноват по огромния му корпус, той и не забелязва даже – те са толкова безконечно малки в сравнение с този колос, произведение на същите тези микроскопически двуноги животинки, щото и пътникът, който стои под моста за пръв път, не забелязва никакво движение; трябва внимателно да се взреш, за да видиш как хвърчат треновете и как пълзят хората по моста от Ню Йорк към Бруклин и обратно. Преди да спре параходът ни на своята станция, спира всред пристанището. С едно малко, колкото дълго, толкова и високо параходче, пристигат митническите власти. Пътниците от

първите два класа се поканват в салона на I клас, гдето митническите чиновници извършват някои неотегчителни формалности.

VI | Първа част | Съдържание

2. Възникване и развитие на Ню Йорк.

Европейската колонизация на района започва с холандско селище в южната част на Манхатън с името Ню Амстердам (Нов Амстердам). Според популярната легенда целият остров впоследствие е откупен от местните индиански племена срещу шепа дрънкулки. По-късно колонията преминава в ръцете на Англия и е кръстена Ню Йорк на името на новия крал Джеймс, който е дук на Йорк. След американската революция (1783) Ню Йорк за кратко е столица. През следващия, XIX век, градът се разширява значително след вълни от имигранти. Тогава е планирана и правоъгълната мрежа от улици и авенюта, а през 50-те години на века се заражда идеята за първия по рода си на континентаСентръл Парк, който става един от символите на града.

Докато вълните от имигранти увеличават жителите на Ню Йорк, беззаконие и корупция тровят един от кварталите му – Five Points (Петте точки). В този новосформиращ се град стремежът към по-добър живот се сблъсква с реалността – бедност, корупция и гъмжащи от престъпления улици. 60-те години на XIX век са период на безскрупулност, нетолерантност и страх, но в същото време и на изключителна храброст от страна на онези, които воюват за свободата на бъдещите поколения. Жителите на Ню Йорк от нисшата класа обитават Файв Пойнтс – един от най-бедните квартали в Америка, където конкурентни банди непрекъснато воюват за контрола върху улиците. Район на бедност и престъпност, простиращ се между пристанището на Ню Йорк, процъфтяващия Уолстрийт и долната част на Бродуей, той е като магнит за бандите.

В началото на XX век община Ню Йорк (Манхатън) постепенно се обединява с части от съседните Уестчестър (Бронкс), Кингс (Бруклин), Куинс и Ричмънд (Стейтън Айлънд). Така Ню Йорк се превръща в най-големия, най-устроения, най-богатия и най-бързо развиващия се град на западното полукълбо. Емигрантската вълна от 80-те години на XIX в. довежда повече от 1 млн. души само през нюйоркското пристанище. През есента на 1879 г. на Медисън авеню е завършена първата на това място гигантска сграда за увеселение и

забава – Медисън Скуеър Гардън. През 1883 г., на 24 май, е открит Бруклинският мост – една от най-големите забележителности на града, свързващ Манхатън с тогавашния все още самостоятелен град Бруклин. От 1888 г. мостът светва с електрически крушки. През 1884 г. е публикуван шедьовърът на Марк Твен „Приключенията на Хъкълбери Фин“. От 28 октомври 1886 г. милионите хора, търсещи нов живот, са посрещани и от Статуята на свободата, разположена на островчето в Горния залив. През същата година се открива и подвижният мост между Бронкс и Манхатън.

VI | Първа част | Съдържание

3. Ню Йорк в периода 1888-1892 г.

Този гигантски град с новите си концертни зали и салони вече е една от музикалните столици не само на Америка, но и на света. Провеждат се блестящи концерти по музика на Вагнер, Бетховен, Моцарт. По няколко пъти в седмицата има представления в десетките театри и мюзикхолове. На 26 април 1890 г. в Метрополитен опера се състои един от последните успешни концерти на Аделина Пати, с който тя се сбогува с нюйоркския музикален свят. А през май е първото изпълнение на Четвъртата симфония на Пьотр Илич Чайковски от Нюйоркското симфонично дружество. Пожънат е огромен успех. Тук идват да концертират артисти и изпълнители от цял свят. Гостува Германската оперна трупа с репертоар от класическите европейски опери. През 1891 г. самият Чайковски е поканен на голямо диригентско турне със свои произведения по случай тържественото откриване на прочутата зала „Карнеги Хол“, което се състои на 5 май същата година.

В началото на 1889 г. нюйоркските вестници широко рецензират новоизлезлите книги на теософката мадам Блаватска. На 8 юли 1889 г. е публикувано първото издание на *Wall Street Journal*. А през следващата 1890 г. е завършена втората сграда на уникалното спортно съоръжение Медисън Скуеър Гардън с капацитет от 8 000 зрители. През 1891 г. е открит и подвижният мост Манхатън-Бронкс през Ийст Ривър.

Разрастването и укрепването на САЩ през този период продължава с бързи темпове. През 1889 и 1890 г. към вече съществуващите 38 щата се присъединяват нови шест – Северна и Южна Дакота, Монтана, Вашингтон, Айдахо и Уайоминг. Но и

природните бедствия не подминават държавата. На 11-14 март 1888 г. невиждани снежни виелици обхващат източните щати, вследствие на което загиват около 400 души.

Описание на Ню Йорк от онова време можем да намерим отново в пътеписа „До Чикаго и назад“. (16)

Бродуей (Broadway)

Агентът на хотела ни извика едно купе, със знак ни покани да се качим, хлопна вратицата, излая нещо на кучера, кучерът изръмжа едно „ол райт“, плесна камшика и ни повлече из нюйоркските улици. Догдето да слезем от колата, ние не можахме да видим ни една стряха; шапките ни падаха от главите, като се навеждахме да изглеждаме през прозорците на купето височините на зданията; четеш един, два, пет, седем етажа и не виждаш по-горе. Broadway Central Hotel има осемстотин стаи.

Излязохме на Broadway. Тази е най-широката, най-дългата и с изключение на крайбрежието, най-живата улица, която пресича Ню Йорк почти по цялата му дължина. По средата на улицата, постлана по всичката ѝ дължина с хубави камъни, по два реда релси, сноват почти едни след други кабелни, нови, чисти трамваи, които вървят от самото крайбрежие до нюйоркския Централен парк; туй разстояние се минува почти за един час и струва само 5 цента (25 стотинки). Освен тези трамваи хиляди други омнибуси, дилижанси, товарни кола, фиакри, кабриолети, ръчни кола, велосипеди до такава степен задръстят улицата, щото по някой път за пешеходците по тротоарите е положително невъзможно да пресекат улицата без помощта на полисмените, които, винаги нащрек, величествено регулират движението.

Broadway изглежда като една мила, в шаровете на дъгата облечена, вечно танцующа балерина. Окото ти не стига до края на улицата, тя теснее, бледнее, сключва се в перспектива и изчезва към морето. С нищо не може да се сравни тази поразителна, като че бистро трептяща пъстрина на улицата. По цялата улица напразно ще търсиш две здания еднакви. Разнообразни са те по архитектура, по-широчина, по височина, по боя. Не само отделните здания, ами и фасадът на всякой магазин в едно и също здание е съвършено различен. Всякой домовладелец се е старал тъй да си построи къщата, тъй да я украси, тъй да я нашари, че само тя да ти се хвърли в очи; а пък всякой търговец под едно и също здание се старае как по-оригинално да си украси фасадата, щото и слепият да го види. Един, гледаш, издигнал

здание на осем етажа, украсил го с гранитни колони и с разкошни стълби; но съседът му след малко издига на дванадесет етажа, украсява го с мраморни колони и ще го измаже с таквази светла боя, щото и най-разсеяният ще се огледа; ама конкуренцията няма граници и виждаш, че трети съсед пуснал в облаците един петнадесететажен гигант, па като го лъснал с някоя кървавочервена или яснопурпурова боя, та я виждаш на двадесет километра от Атлантическия океан. Иди, че не наемай магазин в таквази къща. И по всичките тези етажи лъщят всевъзможни надписи по стени, по балкони, по прозорци, над стрехите, че и над комините даже. Гледаш и ти се премрежват очите от тези гиздави колоси, па като ти се спусне окото на улицата ... Вавилон!

Църквите на Ню Йорк

В неделя улиците са съвършено пусти, като че целият Ню Йорк бе измрял през нощта. Зад нас гръмна една камбана, след нея зазвучаха и други няколко камбани с разни тонове, но така скомбинирани, щото образуваха една възвишена, трогателна божествена песен. И като че чуваш даже думите на тази чудна песен, като че те моли, тегли към храма Божи. Аз, като не бях чувал нищо подобно и като отчаян любител на всяка хармония, спрях се като замаян, догдето престанаха камбаните и замря в небесата последният звук. И си помислих, че и у нас приглашават благочестивите християни на молитва с разнозвучни камбани, но като ги задръгне някой клисарин, ще ти покърти ухото такава гръмотевица, щото ще почнеш да молиш Бога да го вразуми и да му прати изцеление от беснувание.

Уолстрийт (Wall Street)

Ние вървяхме по Broadway до самото пристанище и зяпахме наляво и надясно красивите и грамадни домове. Само параходите, железниците и трамваите не преставаха да бушуват. Възползвани от пустотата на улиците, на пресечението на които стърчаха само внушителните полисмени, ние обиколихме безцелно сума квартали и попаднахме случайно в една улица, пълна с банкови учреждения. Всякой дом от тази улица може да засрами който щете дворец в Европа. Внушителни, дявол да ги вземе, палати! Вдъхват ти респект и доверие тези колосални мраморни стени! Без да видиш, ще вярваш, че между тях се гнездят не златни мечти, ами цели гори от злато...

Бруклинският мост

Ето и станцията на Бруклинския мост. Два трена с електрически мотори се хлъзгат като сновалки по този мост от единия бряг до другия, от Ню Йорк до Бруклин. Нюйоркските къщи са много високи,

но мостът е още по-висок. Ние се изкачихме по една стълба, влязохме в трена и току захвърчахме над необозримия хаос от плоски еднообразни стрехи; сетне блесна каналът, осеян с параходчета; после пак море от стрехи. Stop! Бруклин. Едно слънце пекнало, ще ти се пръсне главата! Ами благодарение че видяхме една аптека, та се поразхладихме. В Америка, като всичко наопаки, та и аптеките. Искаш ли сода, лимонада, трябват ли ти всевъзможни сиропи и шербети – в аптеката; марки пощенски, отворени писма – в аптеката; яйца искаш ли – и яйца има, и четки за обуща.

Сентрън парк (Central Park)

Сега да се върнем на Broadway, да се качим на трамвая и да идем в Централния парк. При входа на парка мнозина чичерони (трябвало би да кажа мнозина „гайдове“) ни предлагат услугите си. Нямаме нужда. Ние изучихме плана на града още в океана, па и освен това цял поток народ се движи към вътрешността на огромния парк и ние ще вървим с народа. Всичките алеи на парка са покрити с асфалт. Особено старание за украшението му не се забелязва; повечето от дърветата са оставени на воля Божия. При завоя на една алея се отвори една площ, на която са установени карусели и люлки за деца. По-нататък, на една широка кръгла поляна, няколко групи играеха крикет, а около играчите насядали по тревата хиляди хора. Интересно е, че на всяка крачка из алеите ще срещнеш надписи: „Keep off the grace“ (пазете тревата). Тези надписи ги има и по таквизи места, гдето нито е расла, нито ще расте трева; а пък в празничен ден именно там, гдето има най-хубава трева, най-много тъпче публиката.

Към края на едни сенчести алеи беше се струпал няколко хиляди души народ при един павилион, в който свиреше доста пълен оркестър. Между всичката тази сган аз не видях ни един мъж, ни една жена лошо облечени. Повечето бяха дребни търговци и работници, но всички тъй чисто пременени, както у нас рядко се обличат най-добрите търговци на големи празници; а жените и особено момите – те даже с претенции на изящност, само че не им прилича. Миловидни моми доста, но красива ни една; те са тънки, нежни, бледникави, дълголики; всички почти носеха гладени ризи, препасани с колани, с което прикриват и без това бедните си форми.

Нюйоркската железница (Grand Central Depot)

Вагоните на Orient Express напомнят американските вагони, само че последните трябва да са по-дълги, по-широки и по-високи. Те са дълги 70 фута и широки 10 фута и във всякой вагон има 76 удобни

седалища – по двама пътника на канапе; но тъй като обикновено във вагона няма повече от 30 пътника, то всякой един може да разполага с цяло кадифено канапе. Ние, ако и да не пътувахме със Sleeping car, спяхме си богато в обикновените първокласни passenger coach. В бързите тренове има вагони само от I клас, а за една по-голяма плата може да се пътува със спалните вагони, които са сравнително по-разкошно наредени и вечер се превръщат в прекрасна спалня, с доста широки и удобни легла. Във всякой от тия тренове има особни салони за пушение, за ядение.

VI | Първа част | Съдържание

4. Възникване на семинарията „Дрю“.

В Америка по онова време общоразпространеното разбиране за образование е, че то се прави от личности, а не от правителства. В средата на XIX в. започва дискусия за нуждата от Централна духовна семинария на методистите, тъй като богатите и влиятелни членове на църквата искат солидна подготовка за своите пастори, а и да не се чувстват изостанали в сравнение с другите протестанти. С тази задача се захващат нюйоркският финансов магнат от Уолстрийт Даниел Дрю (1797-1879) и пастор Джон Макклинток (1814-1870). През 1867 г. г-н Дрю купува в Медисън, окръг Ню Джърси, имение за 140 хил. долара. В него се включват резиденции, голяма конюшня, хамбар и сграда, наречена Сикамор Катедж. Към имението принадлежи също и 400 декара вековна дъбова гора, откъдето тръгва и първоначалното наименование на семинарията – „Гората“. Мястото се оказва много подходящо, тъй като съчетава както уединението, необходимо за академична дейност, така и близостта с най-големия град по онова време – Ню Йорк. Разстоянието до него е само 40-50 км и всеки ден дотам пътуват пет редовни влака.

На откриването на семинарията на 6 ноември 1867 г. присъства елитът на Ню Йорк. Г-н Дрю обезпечава учебния процес, като превежда облигации за 250 хил. долара, които носят ок. 17 хил. долара годишен дивидент. Финансовата подкрепа е достатъчна, но не е разточителна. В тази сума не се включва безплатна храна за студентите, които е трябвало да плащат между два и половина и три долара на седмица. По правило студентите кандидат-пастори нямат средства и затова се налага да работят. Пастор Макклинток, който е и президент (ректор) до своята смърт, наема част от тях да вършат работа в семинарията, за

която така или иначе трябва да се плаща. Други получават средства, като помагат при написването на неговата „Енциклопедия на библейската, богословската и проповедническата литература“ – монументален труд, по който работи заедно с проф. Джеймс Стронг. Трети проповядват в околните църкви, за което получават някакво възнаграждение от миряните.

VI | Първа част | Съдържание

5. Кампусът на семинарията „Дрю“[4].

5. 1. Сградите.

„Мийд Хол“ е главната сграда на семинарията – голямо централно здание с огромни колони и просторно стълбище. На втория етаж живее проф. Юфам.

В района на семинарията са разположени три общежития: „Сикамор Катедж“, „Ешбъри Хол“ и „Ембъри Хол“. „Сикамор Катедж“ е най-старото общежитие, в което Петър Дънов спи през първата година от пребиваването си. То представлява дъсчена постройка на два етажа, обшита с хоризонтални дъски за изолация. Тази сграда след известно преустройство се използва също и за административни цели. На първия етаж има обща баня и голям хол с камина. Стаите са с размер три и половина метра на три и половина. Две от старите сгради – хамбар и голяма конюшня – основно са преустроени, за да се използват като двуетажни общежития: „Ешбъри Хол“, където Петър Дънов прекарва три учебни години, и зад него – „Ембъри Хол“.

На юг от общежитията, между дърветата, има още няколко дървени постройки, между които са един голям хамбар, дърводелската работилница на семинарията и още една малка конюшня.

Семинарията разполага с парк. По отъпкана красива алея се стига до двуетажна къща с колони, която представлява резиденцията на проф. Стронг. Вляво, под дърветата, има друга, по-голяма конюшня, а на север, към пътя, се издига внушителната методистко-епископална църква на семинарията. На запад е двуетажната къща с малък навес на проф. Крукс. Третата дълга конюшня е с много малки пристройки. До нея се намира двуетажната къща на проф. Милей. На запад от тази сграда, към края на семинарията, е разкошната резиденция на проф. Бъц. (17)

5. 2. Библиотеката.

Новата сграда на библиотеката на семинарията е завършена през 1888 г. Тогава се открива и научният архив на „Дрю“, парите за което са събрани главно чрез дарение от семейството на г-н Корнел. Библиотеката се намира зад „Мийд Хол“ – главната сграда на семинарията – и внушителната ѝ кула всява респект. Изградена е от дялан камък, напълно обезопасена противопожарно. Освен главната зала с галерията има и специални стаи: за канцеларии, за правилното съхраняване на ръкописи, за ценни книги и пр. Самите томове на книгите са подредени на специални ниши в стената. Тук има всичко необходимо за четене и изследователска работа. Безспорният шедьовър на библиотеката е витражът – цветният прозорец над голямата зала. Той представлява нещо божествено, отворило се под този устремен между върховете на смърчовете готически връх на каменната сграда. Една година след откриването на библиотеката този поразителен кръгъл прозорец продължава да се дискутира в архитектурното списание „Билдър“. (17)

5. 3. Горατα.

Можем да видим как е изглеждала гората на „Дрю“ по онова време чрез поетичното описание на проф. Къртис, гост на семинарията:

„Първия път, когато видях гората на „Дрю“, доктор Юфам, който щедро ме развеждаше, изведнъж каза: „Искаш ли да видиш най-прелестното нещо, което имаме тук?“. И без да чака отговор, тръгна към библиотеката. Тази посока някак ме накара да мисля, че ме води да видя някоя рядка книга, стар ръкопис или исторически портрет. Но преди да стигнем до библиотеката, докторът спря, отдръпна се от алеята и с широк жест на цялата си дясна ръка, от рамото до пръстите, като че ли се мъчеше да помете цялата семинария и земите ѝ и да ги струпа точно пред нас, той възкликна от дъното на душата си: „Ето ти го! Това буково дърво! Има ли някъде по света каквото и да било живо създание, което да е по-красиво?“... Пред очите ми остава сцената на този рай от дървета: „Гората на Дрю“. Не смея да опиша картината, но ето едно мъничко късче само. Група бели брези и поръсени със снежец смърчове стоят изправени срещу източното небе. Декемврийската сутрин е може би десет минути преди изгрева. Оттук, където стоя, от време на време долавям през върховете на дърветата на североизток озарени петна по далечните ниски хълмове. Точно на изток има дълги, леещи се лъчи светлина, нито правилни, нито красиви, просто мътни червени окраски и сини цветове – толкова тъмни, че едва ли не изглеждат мрачни. Върховете на брезите първи откликват на зората и

много скоро перата им, увиснали и леко разлюлени, светят като нишки сребърен филигран. Обаче брезите само за няколко мига са центърът на сцената, тъй като върховете на смърчовете вече напълно усещат изгряващото Слънце. Всичките им чупки и извивки внезапно се опърлят и върху тъмнозелените клони, поръсени сякаш с мраморен прах, се появява златно-берилиев блясък, който запалва възправеното достойнство на смърчовете с неотразима радост. Започваш да оценяваш онези екзалтирани думи на Исая: „Всичките дървета в полето ще запляскат с ръце (Ис, 55:12)“. Защото тези преобразени смърчове са готови да направят каквито можеш да си помислиш радостни неща! Отделям се от малката групичка и съзерцавам целия огромен замах на гората и навсякъде е изгрев във върховете на дърветата...“.

Тези дървета са уж познати – дъбове, буки, брястове, смърчове, но са напълно различни. Дъбът не се разлиства като в България, а се стрелка нагоре. Брезата не е деликатното, нежно дърво, а огромно „животно“.

И в тези дървета, както си му е редът, се чуват птичи гласове. Но не се обаждат, а насищат въздуха с шум, плътен като шума на листните жаби нощем; толкова гъст, че прави тези гласове непознати. Интересно е да се отбележи, че гората на „Дрю“ и долината на река Хъдсън, по-пълноводна от Дунав, влизат в един от големите миграционни пътища на птиците подобно на нашия черноморски бряг и течението на Дунав към делтата му. Това прави мястото естествен резерват, който привлича шейсет и два вида птици, повечето от тях непознати в Европа, които са разположени само върху четиристотин декара гора. Тези птици, според автор на изследване от онова време, са наблюдавани в течение на две години. (17)

VI | Първа част | Съдържание

6. Учебна програма на семинарията „Дрю“.

6. 1. Редовни студенти.

Редовният курс е тригодишен: младши клас, среден клас и старши клас. Завършилите този курс получават бакалавърско звание по богословие и проповедническо право. Такъв редовен студент е например Марин Делчев.

Учат се следните задължителни предмети: текстуално богословие, Нов завет, историческо богословие, систематично

богословие и практическо богословие, което включва ораторско майсторство, проповед от амвона и история на проповядването, пасторски задължения, литургия, катехизис, църковна политика, мисионерство и пр.

В читалнята на библиотеката могат да се намерят всички големи религиозни и литературни списания от САЩ и Англия, а освен това има и литературно дружество извън учебната програма, в което професорите (с изключение на Бъц) дискутират различни теми, свързани с „изящната“ литература, философията и общата история.

Особено силно са застъпени религиозните упражнения. Всеки ден има служба в църквата, провеждана от някой от членовете на преподавателското тяло. В сряда сутрин има специален час за най-младите, по време на който студентите последна година проповядват в присъствието на учителите си. Те са разделени на групи за часовете по религия и групите провеждат молитва в четвъртък вечер, а рано сутрин в събота отново има обща молитва за всички в църквата.

Учебните часове са от вторник до петък, сутрин от девет до три часа следобед. Вечерта е за учене. В понеделник проф. Силвърнейл провежда упражнения по красноречие и техника на проповядване. Останалите дни – събота, неделя и понеделник сутрин – са за работа, за прехрана, за изкарване на три-четири долара, които са нужни на студентите за храна. Дали това ще е проповядване в църквите на Медисън и околните градчета, дали ще е работа в библиотеката или в работилниците и другите сгради, или нещо извън семинарията, това вече трябва да се уреди от самия студент с помощта и съвета на преподавателите.

Преподавателите поемат най-различни задължения, но всеки от тях е и титуляр на една специална област. Така президентът на Дрю, Негово преосвещенство Хенри Бъц, е професор по Новия завет, Джеймс Стронг е професор по текстуално богословие, Джон Милей е професор по систематично богословие, Негово преосвещенство Джордж Крукс е професор по историческо богословие, Негово преосвещенство Самуел Юфам е професор по практическо богословие, и разбира се, проф. Силвърнейл е преподавателят по ораторско майсторство, докато Негово преосвещенство пастор Ейрс е библиотекар. (17)

6.2. Специални студенти.

Освен редовни студенти в семинарията „Дрю“ се приемат и ограничен брой специални (извънредни) студенти, които само присъстват на

отделните занимания и специализират в определена област. Такъв студент е Петър Дънов. При този вид обучение, според американската образователна система, не се получава степен бакалавър или магистър.

Програмата за специални студенти се използва от участниците в този вид обучение, когато:

- Желаещите да учат не разполагат с валиден сертификат (диплома) по американските стандарти, който да дава право на записване за съответното обучение, явяващо се следваща степен. В този случай е необходимо да се държат допълнителни приравнителни изпити.
- Те не държат на степен бакалавър или магистър, а желаят да преминат само определен курс на обучение.
- Искат да изкарат един или два курса там и после пак да продължат обучение в колеж или университет в родното си място.
- Искат да придобият някакъв предварителен опит в „Дрю“, преди да се присъединят към програма за получаване на степен.
- Искат да изкарат тези курсове, подготвяйки се за нова кариера.

Всеки участник в програмата за специални студенти има пълен достъп до всички услуги и удобства, включващи: библиотека, научно подпомагане, център за консултации и др. Има също и голямо разнообразие от извънучебни студентски клубове и занимания. Специалните студенти могат да изкарат максимум два семестъра в Дрю. Въпреки че официално не се водят записани към дадена програма, те трябва да се отнасят към обучението с присъщата сериозност.

VI | Първа част | Съдържание

7. Преподаватели.

7. 1. „Голямата петорка“.

По онова време в семинарията „Дрю“ цари истинска протестантска дисциплина, а пълновластен господар е „Голямата петорка“. Това са едни от най-забележителните преподаватели в американското богословие, станали известни не само в методисткия свят, но и навсякъде в богословските среди като ненадминати духовници и учени. Въпреки че членовете на „Голямата петорка“ се славят с консерватизма си и след време младите, либерални методистки богослови ще ги обвиняват, че си приличат по това като две капки вода, те са ярки личности, и то много различни един от друг.

Хенри Ансън Бъц (18 април 1835-1920) е четвъртият ректор на богословската семинария „Дрю“ след Джон Макклинток (1867-1870), Рандолф Синкс Фостър (1870-1873) и Джон Флетчър Хърст (1873-1880). Бъц посещава колежа в Ню Джърси (днес университет Принстън), където през 1858 г. става бакалавър по изкуствата, а през 1861 г. и магистър. Той проповядва в методистката църква на Мористаун до пристигането си в „Дрю“ през 1868 г., където скоро става професор по гръцки и по тълкуване (екзегетика) на Новия завет. Бъц е един от „Голямата петорка“ знаменити професори, които ръководят „Дрю“ десетилетия наред. След кончината на ректора Хърст през 1880 г. проф. Бъц е избран за ректор на семинарията, която ръководи в продължение на 32 години. Броят на студентите през всичките тези години непрестанно нараства. Въпреки че преотстъпва ректорството на по-младото поколение през 1912 г., той продължава да е професор до 1918 г.

Проф. Бъц, като президент на Семинарията, чувства необходимостта от това, да не се изостава от съвременната експлозия на знанието, науката и техниката. Преподавателското тяло ще е старомодно, ако не е в крак с времето си. Той държи прочута реч на годишнина на семинарията на тема „Проповедникът и Новата епоха“. Основната му теза в тази реч е формулирана буквално така: „Проповедникът на Новата епоха трябва да бъде човек на собственото си време. Пророците и апостолите бяха запознати с епохата, в която живееха. Той (проповедникът) трябва да разбира проблемите на модерната цивилизация“.

Джеймс Стронг (14 август 1822 – 7 август 1894) е роден във Флъшинг (сега квартал на Ню Йорк), Лонг Айлънд. Той е американски методист, библейски изследовател и педагог. Учи в Уеслианския университет, Кънектикът, където придобива три степени. По-късно настоява за основаването на главна методистка семинария в Средноатлантическия регион още преди откриването на семинарията „Дрю“. През 1852 г. на Лонг Айлънд той завършва организирания от него строеж на железница от родното си градче Флъшинг, чието трасе и до днес обслужва метрополиса на Ню Йорк. През март 1854 г. борбата му за обновяване на методисткото духовно образование достига апогея си. През 1858-1861 г. става действащ ректор на Университета Троя (Troy University) и професор по библейска литература. През 1868 г. става професор по тълкувателно богословие в богословската семинария „Дрю“. В свободното си време и през

ваканциите той се заема с водене на експедиции до Светите земи, с което полага основите на дълго запазилата се традиция на семинарията да провежда проучвания и изследвания в Близкия изток. Сам обича да признава, че като всички от „Голямата петорка“ е консервативен. Но добавя, че като светски методист той е „консервативен в принципите си и прогресивен в действията си и това е напълно вярно за оня методизъм, който е способен да се приспособи по форма към различните житейски трансформации във времето и пространството“.

Знанията на Стронг са така огромни, интелектуалното му любопитство е толкова силно, че се случва да се оплете в собствената си неизчерпаема енергия и стремеж да търси и открива. Когато влизат в един от часовете му, семинаристите виждат черната дъска, изписана с математически формули. Обяснявал е нещо на предишния клас. И като ги вижда да гледат учудено, доктор Стронг започва да обяснява, че дори математическата логика може да те доведе до лъжа. И той проследява операциите и трансформациите, според които 1=3. Един от студентите иска разрешение да провери уравненията на проф. Стронг и успява да докаже, че е извършен трик и че ако се тръгне по алтернативен път, може да се избегне този резултат. И часът хвръква! Доктор Стронг се съгласява, че е тръгнал по грешен път, но и някои студенти признават, че са били напълно убедени, че изводите му са точни. И започва възвишена дискусия върху простата истина, че в края на краищата животът е по-голям от чистата логика и поради това духовното прозрение на проповедника е по-ценно от логическата прецизност.

Неговата най-позната творба е „Изчерпателен Конкорданс на Библията от Стронг“ (Strong's Exhaustive Concordance of the Bible), публикувана за първи път през 1890 г., която се преиздава и до днес. В нея Стронг номерира всеки староеврейски или гръцки корен на дума, за по-лесна справка. Тази номерираща система (8674 староеврейски корена и 5523 гръцки корена) сега се използва в творбите на много други писатели и е широко достъпна в интернет. Някои критикуват настоящото използване на Конкорданса на Стронг поради факта, че той никога не е бил с много добри познания по гръцки или староеврейски.

Стронг има много важен принос и към голямата „Енциклопедия по библейска, богословска и духовна литература“ (10 тома, 1867-1881; допълнителни 2 тома, 1885-1887). Работата по този проект започва през 1853 г., като Стронг играе второстепенна роля редом до д-р Джон

Макклинток в работата върху първите няколко тома, но след кончината на д-р Макклинток през 1870 г. Стронг поема водещата роля до завършването на проекта.

Други негови по-неизвестни трудове са „Нова хармония и тълкуване на Евангелията“ (1852), „История на Светото писание, обрисувана от библейските архиви и всички други налични източници“ (1878), „Скинията на Израел в пустинята“ (1888) и др. Стронг умира през 1893 г., след като е служил на „Дрю“ почти 25 години.

Джон Милей (1813-1895) е американски християнски богослов, който в методистката традиция е един от най-големите колоси на XIX век. Завършва колежа „Augusta“ и като методистки пастор получава 19 различни пасторски назначения. Той започва работа като преподавател по систематично богословие в семинарията „Дрю“ през 1873 г., след като неговият зет Рандолф Синкс Фостър напуска поста ректор, за да стане епископ. Намира богословието на основателя на методизма Джон Уесли за превъзходно, но нуждаещо се от осъвременяване, за което и полага особени усилия.

Милей е авторът на „Систематично богословие“ (Systematic Theology, 1892) – двутомна творба, която става основно четиво на методистките семинаристи в продължение на десетилетия. Той е автор и на творбата „Изкуплението в Христа“ (The Atonement in Christ, 1879), в която разглежда сериозни библейски и богословски проблеми, свързани с разпространените теории за изкуплението, като например наказанието според калвинизма и моралния пример според Пиер Абелард. По този начин Милей развива морално обусловено богословие, което е изцяло уеслианско и арминианско, силно свързано с работата на Хуго Гроциус.

В клас Милей е проникновен анализатор. Толерантен, с отворено съзнание, прогресивен, макар и фундаменталист в духа на проповедите си, той кара всеки свой аргумент да сияе и да разтърсва душата. Това е времето на богословските дискусии, когато се смята, че колкото и остри да са, те са от полза, и не се иска извинение за разпалените думи, произнесени от амвона. Милей „дълбае“, проверява фактите, критично преосмисля старите интерпретации на Словото и смята, че без това не може. Така че ако за него подклаждането на вярата е основното в проповедта, то критическият процес при анализа на текстовете също е задължителен, защото анализите са от хората и искат непрекъснато подобряване и осъвременяване. Религиозното чувство е основното, но не може и без човешкия разум, тъй като

моралното съзнание не е достатъчно, за да се достигне до богословската истина. Така според Милей богословието никога не трябва да остарява, да става догматично; променливият слой в него винаги трябва да върви към по-добро.

За Милей знанието и науката не отдалечават християнина от вярата му, защото са част от Божествения промисъл, т.е. те са чистата Божия истина за същността на Божественото. Затова съвременният проповедник трябва да стане учен, за да може да говори на образованите хора – на адвокати, инженери, лекари, педагози, писатели.

Една от основните мисли на Милей е, че ако Бог идва при човека, за да му се разкрие като Бог, той трябва да приеме човека такъв, какъвто го намери. Ако човек е неспособен да приеме и повтори това, което Бог иска да предаде, тогава той е ненужен както на Бог, така и на човечеството. Още повече, казва той, че ако именно природата и откровенията са единствените източници на богословието, то духовните инстинкти и духовното съзнание на човека трябва да се търсят точно там – в природата и в откровенията, които ни се дават по естествен начин, а не в буквата, не в етиката на времето, законите, културата и всичко човешко, колкото и относително трайно да е то.

Макар и интелектуално натоварена, неговата програма много пъти включва лекцията му за „теантропичната личност“, в която той заключава, че Божественото съзнание на Христос е организиращата тайна на човешката личност, че фактът, че Бог се въплътява в човека, води до нещо ново в знанието на самия Бог за човека; разбира се, не нещо, което е повече отпреди, а нещо, което е различно отпреди. Бог и човешката личност се сближават. Бог влиза в човека, когато се въплъщава в Исус, и се доближава с това до човека и започва да го разбира по нов начин. С изграждането на личностното в човека обаче се издига на по-високо ниво онова, което е посадено в него, а именно Божественото, което е вложено в него. Има едно Всемирно съзнание, което ни се разкрива в природата спонтанно и като растем като личности, в нас всъщност расте семето, посадено в Исус, и като растем като личности, ние се доближаваме към Бога, ние се сливаме с Всемирното съзнание.

Джордж Ричард Крукс (3 февруари 1822 – 20 февруари 1897) – завършва с отличие Дикинсън колеж в Пенсилвания през 1840 г. След завършването си е пътуващ проповедник, първо в Илинойс през 1841 г., а след това на границата. Завръща се в Дикинсън колеж през есента

на 1841 г. като преподавател. През 1842 г. пътува цял ден, за да може да чуе любимия си английски автор Чарлз Дикенс, който изнася лекция след пътуването си по жп линията Бостън – Лоуел в Масачузетс. През 1843 г. става ректор – позиция, която той изпълнява до 1848 г. От 1846 до 1848 г. също така е и преподавател по латински и гръцки език. Подава оставка през 1848 г., когато неговият наставник проф. Джон Макклинток също напуска. След оттеглянето си изпълнява длъжността методистки проповедник към Конференцията на Филаделфия до 1857 г., след което се премества към Нюйоркската източна конференция. Крукс работи като редактор на най-популярното протестантско списание по онова време – „Методист“ – от 1860 до 1875 г. През 1880 г., след кончината на президента Хърст, се присъединява към Духовната семинария „Дрю“ като преподавател по църковна история. Той е един от „Голямата петорка“ знаменити професори, които ръководят „Дрю“ десетилетия наред, до самата си смърт през 1897 г.

Самуел Фостър Юфам (1834-1904) – присъединява се към семинарията „Дрю“ като професор по приложно богословие през 1880 г. Има завършена магистърска степен от Уеслианския университет, Кънектикът, и 22-годишен опит като пастор в Нова Англия. Юфам е един от „Голямата петорка“ знаменити професори, като е работил също и като библиотекар. Той е член на Методистката конференция в Балтимор през 1884 г. и делегат на Конференцията в Лос Анжелис. След дълго боледуване Юфам умира на 6 октомври 1904 г. на 70 години, като тогава е най-възрастният професор в семинарията.

Повечето спомени за Юфам са свързани с обичта му към шегите. Единствен от всички преподаватели той носи твърда пасторска бяла права яка. С 25-годишната си кариера на блестящ проповедник и тук той е най-търсеният за амвона, не само в „Дрю“, където го изискват задълженията му, но и в околните градски църкви. В сряда сутрин и четвъртък вечер подтиква дискусиите и укротява разпалването на страстите при обсъжданията на изнесените учебни проповеди. Едновременно с това в петък, в един часа следобед, когато започва дългият уикенд, вече е на игрището за крикет, чука и трака дървените топки на тази колежанска английска игра със студентите и гласът му се извисява над техните гласове.

„Чичо Сам“, както го наричат студентите, категорично е против старите предразсъдъци на методистката традиция и повтаря, че „проповедник, който вярва, че всичко, което се иска, е да си отвори устата и да остави Господ да я напълни“, ще открие, че „тя ще бъде

напълнена с вятър и облаци, ако не се научи какво трябва да прави“. Той настоява, че „проповедта трябва да има ясно изпъкващи опорни точки, да е като стар дръглив кон, дето кокалите му така стърчат, че можеш да си закачиш шапката на кълките му, само че трябва да има и много мускули, иначе хората няма да го купят от вас“. Дължината на проповедта е определена след столетия проповедническа практика. Колко може да се разтегне вниманието на слушателите? Двайсет минути. Преди проповедта се пеят духовни химни. Проповедникът трябва да фиксира цитат от Новия завет и да поеме оттам. След проповедта също се пеят химни. И най-важното, което непрекъснато повтаря: „Когато хората ви погледнат в лицето неделя сутрин, не забравяйте, че сърцата им питат: „Човече, видя ли Бог тази седмица?“. (17)

7. 2. Други функционери на семинарията „Дрю“.

Джон Б. Корнел – университетски попечител, дарява една трета от цялата сума за първата библиотека на „Дрю“. За съжаление умира, преди да нарекат библиотеката на негово име през 1888 г. През 1890 г. неговата съпруга дарява стъкления витраж на библиотеката в негова памет. Библиотека „Корнел“ е разрушена през 1938 г., за да бъде построена друга, по-голяма. Стъкленият витраж обаче продължава да краси входа на библиотеката и учебния център „Дрю“.

Чарлз Фримонт Ситърли – започва своята кариера в „Дрю“ през 1892 г. като асистент на ректора. Става доктор по психология в университета в Сиракуза през 1885 г. и продължава научната си дейност в „Дрю“ през 1886 г. Ситърли се жени за дъщерята на ректора Бъц, Джулия, и остава в университета като помощник-професор. През 1895 г. получава пълна професорска степен по дисциплините „Библейска литература“ и „Тълкуване на английската Библия“. Ситърли се оттегля през 1935 г. Три години по-късно публикува история на „Дрю“ със заглавие „Построяването на Университета „Дрю“.

Самуел Боун – щедър дарител на „Дрю“ в периода от 1890 г. до неговата смърт през 1910 г.

Уйлям Хуайт – секретар на борда на настоятелството при постъпването на Петър Дънов.

Проф. Дж. П. Силвърнейл – преподавател по ораторско майсторство.

Пастор Ейрс – библиотекар.

VI | Първа част | Съдържание

8. Българи, следвали в семинарията „Дрю“.

(Голяма част от тази информация е дадена в статията „Българи в учебните заведения на Съединените американски щати от Освобождението до началото на XX в.“, в сп. Иисторически преглед, Г. XLVIII, 1992, № 11-12, 131-145 от Иван Танчев.)

Йордан Икономов – записан като студент на 19 септември 1871 г. Получава степен бакалавър по изкуствата през 1876 г. и завършва висшия курс през учебната 1876-1877.

Теодор Боянов от Самоков. Учи като „специален“ студент в семинарията „Дрю“ през 1873-1874 г. След това се завръща за двегодишна специализация през 1877 г., но без да се дипломира.

Стефан Томов – записан като студент на 4 март 1875 г. Получава степен „бакалавър на духовните науки“ през 1877 г.

Трайко Константинов – роден на 1 януари 1848 г. в Щип (днешна Македония). Учи в Американското мисионерско училище в Пловдив в средата на 60-те години на XIX в. Ок. 1871 г. е протестантски пастор в Меричлери (Чирпанско). Учи в Масачузетс, където получава степен „бакалавър на духовните науки“. В периода 1876-1879 специализира в семинарията „Дрю“. Става доктор на духовните науки в колежа „Галсвил“ през 1880 г. През същата година, на 10 юли, се оженва за Дора Кийтс. От 1881 г. е дякон, а от 1883 г. – старейшина. Член на методистката църква в щата Минесота от 1879 г. – тогава още див край, където се язди на кон по стара методистка традиция. Завръща се в България през 1884 г., където получава пасторско назначение във Варна през 1884-1885, а в периода 1885-1891 г. е ръководител на Варненския методистки район. През 1896-1897 г. става методистки ръководител на цяла България. През 1897-1901 г. е в Русе, след което се връща като вече утвърден проповедник в Америка, където поема различни важни мисии. Завършва земния си път на 29 април 1919 г.

Константин Желязков от село Омарчево приема протестантството под влиянието на методистки проповедник. Завършва шести клас в Самоковското мисионерско училище. Планира по-нататъшната си подготовка в Америка. Съществува писмо от 24 октомври 1881 г., изпратено до главния управител на Източна Румелия (Ал. Богориди), в което К. Желязков моли за финансова помощ, за да учи в Америка две години в колеж и три години в университет. Или ако това е непосилно на управата, да го снабдят с 25 турски лири за

пътни разноски до Америка. Молбата му остава неудовлетворена. Това не го възпира и през 1881 г. (25-годишен) го откриваме в семинарията „Дрю“ за кратка подготовка, след което през учебната 1882-1883 г. е в Принстън – Princeton Theological Seminary. Аспирациите на Желязков обаче са различни. Не може да се посочи дали той е изпратен в Америка от някои от двете мисионерски организации и дали е имал някакво задължение към тях, когато се е завърнал. Отбелязва се в повечето случаи, че нашенците в Америка субсидират сами обучението си. След като се прибира в България, той работи една година като прокурор в Ловешкия окръжен съд. През 1889 г. се премества със семейството си в Америка. Последни данни за него имаме като студент по право в New York University през 1891 г. През 1889 г. Желязков взема със себе си в Америка и племенника си Иван Атанасов, останал кръгъл сирак при клането в с. Бояджик, Ямболско, по време на Априлското въстание. А Иван е бащата на известния Джон Винсент Атанасов, създателя на ABC computer. И двамата, Иван и Джон Атанасови, са протестанти. Иван среща своята съпруга една неделя в църквата, която посещава.

Пърси Пиринчев – англичанин от български произход. Роден през 1860 г. в Бермуда. Дипломира се в „Дрю“ през 1885 г.

Марин Д. Делчев – роден в Меричлери, обаст Хасково. Приема методизма на 16-годишна възраст и откликва на повика да проповядва на 32-годишна възраст. Учи в Самоковското мисионерско училище и една година – в Сейнт Джонсбъри, щата Вермонт. Дипломира се в „Дрю“ през 1889 г. През учебната 1888-1889 г. се засича с Петър Дънов в Семинарията. Жени се за Добра Куманова на 26 юли 1890 г. в Панагюрище. Пастор в Разград (1891), Шумен (1892), Русе (1895), Ловеч (1896), Търново (1905-1909), Варна (1910), Шумен (1912-1917). Служи в армията през 1917-1918 г.

Елаяс Деметриус Вишанов (Димитър Илиев Вешанов) – роден в Солун на 13 септември 1867 г. Приема методизма на 14-годишна възраст. Завършва колежа в Хакетстаун през 1889 г. Учи две години в Северозападния университет. Записва се в „Дрю“ като македонец и се дипломира там през 1894 г. Оженва се за американка и става лекар.

Константин Я. Пачеджиев – роден в с. Баня, Разложко, на 18 януари 1865 г. Учи няколко години в Евангелското училище в Самоков, след което получава степен „бакалавър на изкуствата“ от колежа „Алегени“ през 1894 г. В семинарията „Дрю“ е през учебната

1894-1895 г. Пристига в Бургас на 17.VII.1898 г. и започва евангелска дейност. С известни прекъсвания работи там до края на живота си. В самото начало на века той заедно с Николай Велчев обикаля региона и двамата държат проповеди. През 1903 г. Н. Велчев се жени за Люба – сестрата на съпругата на Пачеджиев – Йордана. В началото на XX в. заедно с пастор Марков от Бургас поддържат приятелски отношения с Петър Дънов.

Куман Бойчев – роден в Меричлери през 1875 г. Учи в Американския богословски институт в Самоков, а след това – в Сиракузкия университет. В семинарията „Дрю“ е през учебната 1901-1902 г.

Манонг Пилибосян – роден в Пловдив. Учи в семинарията „Дрю“ през учебната 1908-1909 г. (17)

VI | Първа част | Съдържание

9. Учебната 1888/1889 г.

„Странните“ съвпадения и обстоятелства, трасиращи пътя, по който се движи напред Петър Дънов, продължават да правят всяко ново място по-добро и то да разцъфтява. Когато той пристига в „Дрю“, това става толкова очевидно, че наистина е смущаващо за рационалното съзнание. През тази преломна година, в която се открива новата библиотека, регионалната методистка семинария се превръща в един от престижните в академично отношение богословски центрове на Съединените щати, а по-късно и в университет „Дрю“, в който вълни от чужди студенти ще постъпват, за да учат и специализират и до ден-днешен. Петър Дънов се записва в книгата на новопостъпващите студенти на деветнайсти септември, сряда. Всеки студент първа година получава малка, украсена покана с надпис: „Септември 19, 1888. Приемане на кандидатите за записване“. Отделно му се дава годишната програма на семинарията, в която са посочени приемите, официалните срещи, началото и краят на ваканцията, десетина-двайсет дати с церемонии, годишнини и чествания. Посочено е и предстоящото тържествено откриване на библиотеката.

Тази учебна година има необичайно голям приток на нови студенти. Общо в семинарията учат 118 студенти, единайсет от които са местни, от самото градче Медисън. Също така има и десетина чужденци: двамата българи, двама англичани, арменец, германец, канадец и мексиканец. Общежитията са заети и двамата българи,

единият – последна година редовен семинарист – Марин Делчев, а другият – специален студент първа година, са настанени в най-старото общежитие на семинарията – „Сикамор Катедж“. Дават им две стаи една до друга.

На 20 септември започва първият учебен ден. През първата година на Петър Дънов му предстои да усъвършенства английския.

Откриването на библиотеката и на научния архив е един голям празник. Парите са събрани главно чрез дарение от семейството на господин Корнел. Присъстват студентите, благотворителите, първенците на методистката църква и видни лица от Медисън и Ню Йорк. Секретарят на борда на настоятелството Уилям Хуайт чете тържествено слово в голямата готическа зала. В словото си той се спира на фонда на библиотеката, който тогава достига 40 000 тома и вече съхранява осем средновековни ръкописа:

„Г-н президент Бъц, откакто решихме да построим това огнеупорно здание, което днес откриваме официално с искрена благодарност, че е изцяло изплатено, аз се заех с осигуряването на някои ръкописи, които да поставят началото на един отдел, който да е достоен да привлече тук изследователи и учени. Привилегия за мен днес е да Ви запозная с какво успях да снабдя библиотеката на семинарията „Дрю“. Нека го опиша накратко.

Болшинството от ръкописните съкровища в библиотеките и музеите са събрани, преди Америка да е станала известна като нация, така че американският учен чувства бедността на страната си откъм свещени ръкописи. Няма и половин дузина да са описани в каталозите на страната ни, които да са като нашите ръкописи тука.

Първо – това е Лекционариум (Евангелистариум) или сборник уроци от Евангелията, които да се четат в православните църкви през цялата година. Той е бил поне триста и петдесет годишен, когато Америка е била открита. Състои се от триста трийсет и четири листа в кварто формат... Началните букви са украсени, някои от които със сложни орнаменти; ръкописът е със смел размах, орнаментите са предимно в квадрат, текстът е навсякъде маркиран с червени музикални ноти. Това е била вече стара и почитана книга, когато Константинопол е бил превзет от турците, и без съмнение е измежду огромните съкровища, разграбени от съкровищницата на църквата „Св. София“.

Второ – Евангелариум, или Четвероевангелие. Цяло. Много красиво изписано на фин велум, сто седемдесет и осем листа, размер

четири на три и половина инча. Много фин, но поразително четлив ръкопис. Вероятно датира от единайсети век. Никога не е бил в библиотека, тъй като фолиата не бяха номерирани досега. Подвързията е от петнайсети или шестнайсети век. Заглавките са красиво изписани с пурпурни и златни орнаменти, също в квадратен образец.

Трето – стихиварион с химните на гръцката църква за цялата година, с музикално нотиране, добре изписана и добре подвързана хартия.

Четвърто – молитвеник. Специален сборник от молитви за непреривното обожаване на Дева Мария. Доста голяма рядкост за тринайсети век. Добър палиографски образец на калиграфията от тринайсети век.

Пето – Йоасафът, или ръкописът на император Кантакузин, съдържа посланията на свети Павел и е безценен. Има още два ръкописа от същата ръка: единият в Лондон, другият в Париж. Датиран е не по-късно от средата на четиринайсети век, но вероятно е по-стар и е сигурно над петстотингодишен. На блестящия източен император Йоан Шести, известен като Йоан Кантакузин – държавника, генерала, императора, историка, както и религиозния писател! Този ръкопис е рядко красив по отношение на хирографията и е оригинално произведение на блестящия император, монах и калиграф Йоасаф.

Това, господин президент, смятам, че значително ще допринесе за прочуването на тази библиотека, която вече притежава толкова много, което е уникално и непостижимо като богатство.“ (17)

Издръжката на Петър Дънов тогава според негов съученик е скромна. Той получава малка стипендия, а през свободното си време ходи на пристанището в Ню Йорк и чака пристигащите кораби от Европа. На пътниците предлага своите услуги за разтоварване на багажа. Когато го питат: „Какво струва?“, той отговаря: „Каквото дадете“.

VI | Първа част | Съдържание

10. Учебната 1889/1890 г.

В септемврийския си брой лондонското архитектурно списание „Билдър“ се възхищава на уникалния цветен прозорец (витража) на библиотеката: „Прозорецът, изписан от господин Хенри Холидей, е замислен така, че да представи „богословието“, възвеличено в центъра на композицията, с моралните добродетели и интелектуалните сили,

струпани наоколо му, докато „скромността“ заема централното място отдолу и е изобразена как води „младостта“ нагоре, към „знанието за Бога“. Ако вземем думата „богословие“ в най-широкия ѝ и дълбок смисъл, идеята е чудесна и вярна; оцветяването също е изискано и хармонично. Централната част е с най-ярки цветове, драпериите на страничните фигури са в сдържани тонове дори там, където са в топлите гами, за да поставят главния акцент в центъра“.

През тази учебна година Петър Дънов се премества в хубавото общежитие „Ешбъри Хол“, стая 70 на втория етаж. Освен четенето и посещаването на общите лекции, по програма той трябва да изнася учебни проповеди и да дискутира проповедите на състудентите си. През ваканциите разглежда Ню Йорк по-отблизо, ходи на екскурзии с колеги и приятели и се наслаждава на величествената природа по течението на река Хъдсън. Стажът му като методистки мисионер частично протича в Манхатън.

В учебната програма за студентите от трите класа през 1890 г. четем:

Ден	**Препо-давател**	**Старши клас**	**Среден клас**	**Младши клас**
Вторник	Бъц	Старогръцки: 11-12	Старогръцки: 12-13	Иврит: 8-9
	Стронг	Иврит: 9-10	Иврит: 10-11	Старогръцки : 11-12
	Милей	Сотериология: 15-16	Сотериология: 11-12	Богословие: 9-10
	Крукс	Църковна история: 10-11	Църковна история: 9-10	Църковна история: 15-16
	Юфам	Практическо богословие: 12-13	Практическо богословие: 14-15	Практическо богословие: 10-11
Сряда	Бъц	Старогръцки: 11-12	Старогръцки: 12-13	Иврит: 10-11
	Стронг		Иврит: 10-11	Старогръцки: 11-12

	Милей	Сотериология: 15-16	Антропо-логия: 11-12	
	Крукс	Църковна история: 10-11		Църковна история: 15-16
	Юфам	Практическо богословие: 12-13	Практическо богословие: 14-15	
Четвъртък	Бъц	Старогръцки: 11-12	Старогръцки: 12-13	Иврит: 10-11
	Стронг	Иврит: 9-10	Иврит: 10-11	Старогръцки: 11-12
	Милей	Сотериология: 15-16		Богословие: 9-10
	Крукс	Църковна история: 10-11	Църковна история: 9-10	Църковна история: 15-16
	Юфам	Практическо богословие: 12-13	Практическо богословие: 14-15	
Петък	Бъц			
	Стронг	Иврит: 9-10 Интерпре-тация:10-11	Канон и критицизъм: 10-11	
	Милей		Антропо-логия: 11-12	Богословие: 9-10
	Крукс		Църковна история: 9-10	
	Юфам	Практическо богословие: 11-12		Практическо богословие: 10-11

Най-отдолу на програмата като забележка е написано, че специализираните упражнения по ораторско майсторство ще се провеждат през годината от проф. Дж. П. Силвърнейл.

В началото на лятото на 1890 г. Самуел Юфам заминава за Англия на традиционните турове до Епуърт, родното място на Джон

Уесли. Между другото взема участие и в една богословска конференция на Стария континент.

Двугодишният курс на Петър Дънов като специален студент завършва успешно. За това време той получава американски лиценз за пастор. При заминаването му за Америка след тези две години вероятно е било предвидено да се завърне в България, за да се заеме с проповедническа работа. Плановете се променят и той остава в „Дрю“ за още две години.

VI | Първа част | Съдържание

11. Учебната 1890/1891 г.

На шестия ден след официалното откриване на новата 1890/1891 учебна година президентът на семинарията д-р Бъц подписва пред нотариуса на щата Ню Джърси А. Ратбън (А .С. Rathban) удостоверение за това, че Петър Дънов е редовен, и то съвестен и добър студент в семинарията, за да му послужи пред имиграционните власти.

Удостоверението е напечатано на официална бланка и представлява следното:

„Дрю“ – Богословска семинария

Канцеларията на факултета

Медисън, Ню Джърси, октомври 15, 1890

С този документ удостоверяваме, че господин Петър К. Дънов е добър и редовен студент на Богословската семинария „Дрю“. По време на престоя си при нас той показа отличен характер, трудолюбие и преданост във вярата. Това уверение засвидетелства официално неговата връзка с нашата семинария, както и отличните му качества като студент.

Хенри А. Бъц

Президент на Богословската семинария „Дрю“.

Отляво, долу, под машинописния текст, в ръкопис, е заверката на нотариуса Ратбън, придружена с неговия официален печат.

Петър Дънов остава да живее в „Ешбъри Хол“, но се премества от стая номер 70 в съседната – номер 71, където остава и през следващата учебна година. Заедно с още петнайсет старши студенти той е в групата на извънпрограмния курс по световна литература на професор Крукс. Втория извънреден курс, който посещава, е този на

проф. Юфам – това пък е извънпрограмен курс по обща история, на който ходят още двайсет и трима колеги. (17)

Със започването на следващите две години от пребиваването на Петър Дънов в семинарията „Дрю“ настъпва известна промяна, тъй като той е вече зрял човек, адаптиран към живота в Америка. Снимките му го показват красив, елегантен, със самочувствие. Уикендите, които първите две години преминават или в работа в семинарията, или в проповядване като стажант в околните църкви на Ню Джърси, сега все по-често се свързват с Ню Йорк. Съзерцанието в „Дрю“ е заменено с кипежа на Манхатън, с истинската мисионерска работа, тъй като там се подемат две начинания за подпомагане огромните вълни от бедни емигранти, които се стичат в огромния град. Там може да се намери работа, свързана със семинарията, което е и добър стаж, и добър актив, и се заплаща по-добре.

VI | Първа част | Съдържание

12. Учебната 1891/1892 г.

В самото начало на деветото десетилетие на века населението на Ню Йорк надминава два милиона и двеста и петдесет хиляди жители. За сто години се е увеличило седемдесет пъти. Това е голямо предизвикателство за методистките среди, които много залагат на мисионерската си работа, а при това тяхната процъфтяваща семинария „Дрю“ отстои от Манхатън само на около час с влака, през река Хъдсън с множеството ѝ фериботи, кейове, транспортни кораби. Семинарията всъщност започва своята „градска мисионерска“ работа в Ню Йорк още през 1877 г. и там работят някои бедни студенти, за да си изкарат нужните седмични три-четири долара. При постъпването на Дънов в „Дрю“ през 1888 г. методисткият клон на Църковното сдружение за Ню Йорк вече има редовни семинаристи на работа от петък до понеделник всяка седмица. На върха на имигрантската вълнà през 1890 г. се откриват две градски мисии. Едната е за мизерстващи италиански деца в северната част на града, а другата, в която по това време е работел Дънов, е в Китайския квартал, където методистите се сдобиват със специална тухлена пететажна сграда. Вероятно от този период е визитната картичка от семинарията, на която с големи букви са изписани името му и Варна, България, за подчертаване на мисията, от която е изпратен.

На 16 ноември 1891 г. в Медисън, семинарията „Дрю“, Петър Дънов надписва своя снимка, която изпраща в България на сестра си: „На моята любезна сестра Мария П. Стамова от П. К. Дънов“.

На 17 ноември в „Карнеги Хол“ е дебютният концерт на известния пианист Игнаци Падеревски, на който присъства и Петър Дънов.

В броя си за Ню Йорк, Бруклин и околността от 10 декември 1891 г., стр. 851 „Християнски защитник“ (1866–1905) пише: „Църквата Ембъри, Бруклин, Ню Йорк. Отбелязването на двадесет и шестата годишнина, както и десетдневната среща, ще започнат в четвъртък вечерта на 10 декември с проповед на преподобния Дж. Г. Бас, която ще се проведе на Фултън Авеню 1892. На това място преди 26 години той е изнесъл за първи път проповед пред организацията в Ембъри. Бивши пастори, местни проповедници, миряни, както и членове и приятели, ще се присъединят и отпразнуват това ежегодно събиране. Д-р Пек, който проповядва на 20 ноември, неделя, е взел годишния сбор на мисията. Това папство е дало 170 $ миналата година, а тази година сумата е вече 400 $. Вечерта пред папството са били представени Петър Дънов от България и М. Б. Парадунангиа от Кападокия“.

На 19 май 1892 г. е тържественото раздаване на дипломите на абсолвентите. Петър Дънов получава удостоверение за завършен пълен курс на семинарията „Дрю“, с изключение на подготовката по старогръцки език.

През следващата учебна 1892/1893 година семинарията „Дрю“ тържествено чества своя четвъртвековен юбилей.

VI | Първа част | Съдържание

VII. Бостънски период (1892-1894 г.).

1. Бостън.

1.1. Възникване и развитие на града.

Нова Англия (New England) е регион в североизточната част на САЩ, който се простира на територията на шест щата – Кънектикът, Вързмонт, Масачузетс, Мейн, Ню Хемпшър, Род Айлънд. Тази област е една от най-рано заселените в Новия свят от европейските колонисти. Културен и бизнесцентър е Бостън, който е градът с най-голямо население в областта, както и столица на щата Масачузетс. Населението му е приблизително 590 763 жители за 2006 г., като заедно с предградията образува агломерация, наречена Великият Бостън (Greater Boston), с население над 4 400 000 жители. Той е неофициалният икономически, културен и образователен център на Нова Англия.

Бостън е един от най-старите градове в САЩ. Разположен е на източното крайбрежие на континента. Основан през 1630 г. от заселници пуритани. Градът изиграва важна роля в борбата за независимост на САЩ. В околностите му се разиграват едни от най-важните битки между заселниците и армията на кралицата. В пристанището на Бостън се провежда т.нар. Бостънско чаено парти, което представлява протест на американските колонисти срещу политиката на Обединеното кралство и скандалните британски данъци. Този протест се изразява в унищожаване на голямо количество щайги с пресован британски чай по корабите в пристанището на Бостън. Събитието се случва през декември 1773 г. и спомага за започването на войната за независимост на САЩ (1775-1783).

След получаването на независимост Бостън става един от главните пристанищни и производствени центрове на страната. Тук е открито първото американско обществено училище и първият колеж – Харвард (Harvard College) – през 1636 г. в предградието Кеймбридж. В Бостън е прекарано и първото метро на територията на САЩ. Това е един от първите градове в света, който може да се нарече космополитен. Със своите близо 100 университета, колежа и научни институции градът привлича над 250 хиляди млади хора от целия свят да се обучават, което го прави един от най-големите и важни образователни центрове в света. По-известните университети и колежи

са Харвард (Harvard University), Масачузетският технологически институт (Massachusetts Institute of Technology), Бостънският университет (Boston University), Масачузетският колеж по фармация и здравни науки (Massachusetts College of Pharmacy and Health Sciences), Бостънският колеж (Boston College), Бостънският институт по изкуство (Art Institute of Boston), Музикалната консерватория на Нова Англия (New England Conservatory of Music), колежът Бъркли (Berkley College of Music) и др. Бостънските обществени училища (Boston Public Schools) са най-старата училищна система в САЩ. Системата приема над 57 000 ученици годишно в своите 145 училища, включително и Boston Latin School – най-старото обществено училище в САЩ – от 1635 г.; English High – най-старата обществена гимназия – от 1821 г.; и the Mather School – най-старото начално училище – от 1639 г.

Бостън е уникален сред американските градове поради факта, че тук има смесица от европейска и американска култура. Огромна част от сградите са на повече от сто години. Бостън впечатлява с контраста между старо и ново – старите църкви са разположени точно под новите стъклени небостъргачи. Едни от най-интересните места, които могат да се посетят в града, са музеят на науката (Museum of Science), разполагащ с богата колекция от материали от областта на техниката, биологията и астрономията; музеят на изкуството (Museum of Fine Arts), в който се намира една от най-големите колекции от картини на Моне и голяма колекция от египетски мумии; аквариумът на Нова Англия (New England Aquarium); паркът на Бостън – „Бостън Камън“; Christian Science Church Park – една от най-големите църкви в САЩ, която може да побере 3000 души и др.

Бостън е един от градовете с най-висок стандарт на живот в САЩ. Заради забележителностите, историята и културата туризмът е основно перо в приходите на града. Ежегодно над 16 млн. посетители от цял свят харчат тук над 7 млрд. долара, като това прави Бостън един от десетте най-посещавани града в САЩ. Бостънските колежи и университети имат голямо значение за градската и регионалната икономика. Те не само осигуряват заетост и образование, но и работна ръка за Бостън и региона. Студентите оставят ежегодно над 4 млрд. долара в университетите и в самия град.

1. 2. Гражданите на Бостън.

Бостън е градът на избягалите някога от позлатата на кралска Англия английски пуритани. Това са хора, стегнати в ботуши и с дълги прави роби до глезените. Църквите им са голи отвътре, само с

наредени в редици столове, за да не пречи нищо на тяхното стремление към Бога. Те никога не са се поколебали да вдигнат публично бесилка. Никога не са се поколебали да закачат вещица на стените на бостънското пристанище. Никъде няма толкова много църкви, но и никъде няма толкова много молитвени храмове на всякакви религии и деноминации: вярата на другите е свободна, както е свободна природата.

Американската градоустройствена мисъл разсъждава върху основния проблем на бостънци: как да се запази красивото от английския начин на живот в американската житейска реалност.

Паркът „Бостън Камън“ в началото е бил стара ливада с множество храсти и вековни дървета. Когато това място остава в центъра на града, оградено от кулите на църквите и на обществените сгради, никой и не помисля да го пипне. Зад величието на градската архитектура, храм на някогашната пуританска сдържаност, в „Бостън Камън“ се крие недоосъзнат култ към природата: вместо чакъл и паваж – трева; вместо барокови пейки – нищо; вместо паркови феерии, алпинеуми и постлани с жълт пясък алеи – кичури дървета, тъй както са си били и биха били, ако полуостровът между Чарлз Ривър и Бостън Харбър изобщо не беше заселен.

На бостънци градът им е по-важен от бизнеса и разноските. През 80-те години на XIX век те пръскат милиони не само за благоустрояването на старите градски паркове и градини, а и започват изпълнението на един грандиозен план за освежаването на града – прокарването на така наречената „емералдова огърлица“ – десет километра дълга верига от паркове, гори и градини, като се почне от „Бостън Камън“ на върха на стария център на града и се стигне до 4000-те декара на крайградския парк в Уест Роксбъри на бащата на американската ландшафтна архитектура Фредерик Олмстед.

Бостънци са първите, които вкарват комуникационните си линии под земята, когато те не могат да се разширяват повече на нивото на терена. Алтернативата да се вдигнат във въздуха отпада, тъй като гражданите не могат да приемат техният град да остане без жилищни фасади и без гледки към небето и към тревата на „Бостън Камън“ от прозорците на сградите. Когато стане наложително да се разшири улица, те не събарят това, което пречи, както в Ню Йорк и Чикаго, а първи в света започват да местят сгради. Когато стара обществена сграда трябва да се замени с нова, по-голяма, атрибутите ѝ,

колкото и прозаични и наивни да са, се пренасят тържествено на новото място.

В началото на 90-те години на XIX в. милионерът Уитни купува повечето от тролейните линии в града, възнамерявайки да прокара в центъра елове, т.е. вдигнати на нивото на втория етаж железни пътища с техния апокалиптичен трясък и тръскане.

1. 3. Бостън в периода 1892-1894 г.

През този период в Бостън се изграждат много от паметниците, които по-късно го правят втория по значимост след Ню Йорк град на източното крайбрежие. Бостънската обществена библиотека е започната при пристигането на Петър Дънов в САЩ с бюджет от 400 000 долара, който до завършването ѝ през 1895 г. нараства на два и половина милиона. Сградата представлява великолепен ренесансов дворец с фасада от тринайсет арки от бледорозов камък. Освен в архитектурната представителност духът на Бостън се изразява тук и в пълната органичност и функционалност на интелектуалната цитадела, която след време ще бъде наречена „машина за живеене". Спокойствието и удобството на четящите в библиотеката се поддържа от скрити за окото последни постижения на жилищната техника: „отопление, осветление, вентилация и електродобивна станция, две динама за захранване на многото двайсетватови електрически крушки. Скрити отстрани работят деветте помпи на вентилационните ветрила, девет електромотора за два пътнически асансьора, десет лифта за книги от хранилищата до читалните, прахосмукачки за почистване праха на всички книги на всеки етаж. Към това трябва да се добавят и пневматичните тръби за всмукване на листчетата с читателски поръчки до библиотеката и нейните половин милиона книги по полиците още при откриването ѝ".

В гореспоменатия период са завършени кулите и преддверието на катедралата „Света Троица" – шедьовърът на известния архитект Хенри Ричардсън. Гранитната кръстна църква в гръцки стил е висока над петдесет метра, с разноцветни каменни облицовки, тухли и керамични плочки. Вътре е с цветни стъкла, орехова ламперия и масивни мебели от дъб и ясен.

През есента на 1894 г. в Бостън на ул. „Бойлстън", при парка „Бостън Камън" е направена първата копка на подземната железница, а на 1 септември 1897 г. тя е открита за първия си пътнически пробег по трикилометровото трасе.

На Бийкън Хил, възвишението на север от парка „Бостън Камън“, където е Богословският факултет и където живее Петър Дънов, са наредени резиденция до резиденция на богатите стари бостънци. Факултетната сграда от бял пясъчник на улица „Маунт Върнън“ ще стане културен паметник на града, гордеещ се с медни покривни обшивки и издадени еркери (балкончета).

САЩ по онова време продължава своя икономически, културен и просветен растеж. През 1893 г. е Световното Колумбово изложение, известно повече като Световното изложение в Чикаго, което продължава от 1 май до 31 октомври. Посветено е на 400-годишнината от пристигането на Христофор Колумб в Новия свят. През това лято на същото изложение Чакалов е преводач на Алеко Константинов и двамата му спътници. Същата година по отсечката Чикаго-Хъдсън „Емпайър Експрес“ поставя рекорд в жп транспорта, като развива 180 км в час.

VII | Първа част | Съдържание

2. Възникване и развитие на Бостънския университет.

Идеята за училище по богословие се ражда в средата на 30-те години на XIX век, когато Обществото на младшите проповедници от конференцията в Нова Англия (New England) молят Ла Рой Съндърланд да напише есе на тема „Богословско образование“. Есето е публикувано през втората половина на 1834 г. от офиса на Методистката епископална църква в Ню Йорк. Спорът дали духовността може да бъде породена от образованието, или тя е повик, даден от Бога, който образованието само може да развие, е продължил почти пет години. През март 1839 г. във вестник „Сионски вестител“ е публикувана обява, че на 24 април в църквата на улица „Бромфийлд“ в Бостън ще се проведе събрание, на което ще се обсъждат въпросите за духовенството и образованието, както и за евентуалното основаване на богословска институция.

На превърналата се в двудневна дискусия среща се приема: „Според решението на това събрание е целесъобразно да се основе Методистка богословска семинария в Нова Англия, която да се назове Институт „Уесли“ и която да се базира на принципите на християнството, представени в Уеслианския методизъм. Това ще позволи на младежите, водени от Бог, да проповядват Евангелието, ще им предостави благоприятна среда за систематично и критическо

изследване на Светото писание и чрез пълен курс от религиозна, умствена и физическа дисциплина ще ги подготви да поемат задълженията на Светата служба, независимо дали чрез редовно богослужение в страната или в чуждестранно мисионерство“ („Сионски вестител“, 1 май, 1839 г.).

На събранието е избран комитет, чиято цел е да следи представянето на това предложение на конференциите в Нова Англия, Ню Хемпшър и Мейн, да намери лидер за този проект, както и да се наберат средства.

Семинарията „Нюбъри“, функционираща като гимназия, е основана през 1834 г. в щата Вермонт с цел не да обучава пастори, а по-скоро да бъде „образователна институция“. След събранието в Бостън директорът на семинарията, Озмън Бейкър, въвежда нова програма за изучаване на библейски науки, които преподава самият той заедно с У. М. Уилет. Така през 1939 г. се ражда Библейски институт „Нюбъри“.

През 1844 г. свещеник Джон Демпстър застава начело на проекта, като в началото започва да събира пари и книги. Така през 1847 г. в столицата на Ню Хемпшър – Конкорд – се създава Базовият методистки библейски институт, или познат повече като Библейски институт „Конкорд“. Джон Демпстър става негов президент и основен преподавател. За помещение на института е използвана наскоро освободената конгрешанска църква, наета за срок от 20 години. Студентите, бюджетът и библиотеката се преместват от Нюбъри в Конкорд. Озмън Бейкър, самият той родом от Конкорд, също се премества заради програмата и преподава заедно с Демпстър и Чарлз Адамс. Първият випуск е от трима студенти, които завършват през 1850 г.

Библейският институт „Конкорд“ продължава да се развива добре въпреки напускането на Озмън Бейкър след избирането му за епископ през 1852 г., както и след оставката на Джон Демпстър, който напуска, за да основе нова семинария със съдействието на г-жа Елиза Гарет от Евънстън, Илинойс. Един от ранните привърженици на института, Даниел Дрю, скоро открива собствено училище в Ню Джърси (Семинария „Дрю“) през 1867 г. Наред с това дългогодишният касиер на проекта, Лий Клафлин (1791-1871), заедно с Джейкъб Слийпър (1802-1889) и Айзък Рич (1801-1872) съсредоточават своето внимание върху откриването на методистки университет в Бостън, който да бъде построен в близост до Семинарията.

Назначаването на проф. Уилям Феърфийлд Уорън през 1866 г. драстично променя насоката на Библейския институт „Конкорд“. В резултат на следването му и преподаването му в Германия той притежава много по-широки възгледи относно образованието и вдига изискванията за преподаване, като залага много по-високи академични стандарти. В края на 20-годишния наемателен срок училището се премества в Бостън под наименованието Бостънска богословска семинария. Първото му местоположение е на улица „Пинкни“ (1867-1871), а по-късно бива преместено в новата уеслианска сграда на улица „Бромфийлд“ (1871-1886).

Проф. Уорън става президент на новия Бостънски университет, който отваря врати на 26 май 1869 г. Така Семинарията се превръща в първото официално училище за висше образование през 1871 г. Близо половин век Уорън работи като президент на университета, а понякога и като декан на Богословския факултет.

През 1869 г. Айзък Рич, Лий Клафлин и Джейкъб Слийпър стават тримата основатели на Бостънския университет. Те са преуспяващи бизнесмени и методистки миряни, известни с ангажираността си в образователни начинания. На тях тримата са кръстени трите общежития на западната сграда на Бостънския университет. Чрез постановление на законодателната власт на Масачузетс, подписано от губернатор Уилям Клафлин (синът на Лий Клафлин), Семинарията бива официално обединена с университета през 1871 г. под името „Бостънски университет, факултет по богословие“, който е и първият професионален факултет на университета. След своята смърт през 1872 г. Айзък Рич оставя в наследство голяма част от своя недвижим имот под опеката на Бостънския университет. Това са главно имоти, разположени в центъра на град Бостън, оценени на повече от милион и половина долара. Това е най-голямото самостоятелно дарение за американски колеж или университет дотогава. Големият бостънски пожар от декември 1872 г. унищожава всичко, с изключение на една от сградите.

Още от самото начало в университета се залагат либерални правила: никой преподавател не бива да бъде задължаван да изповядва каквито и да са религиозни схващания като критерий за заемането на съответната длъжност, както и на нито един студент не може да бъде отказван прием въз основа на религиозните възгледи, които той е приел, като се има предвид, че този параграф не се отнася единствено за Богословския факултет.

Много скоро мястото на улица „Бромфийлд“ става тясно и Богословският факултет се премества в две градски къщи, долепени една до друга на улица „Маунт Върнан“ №72, в елитния квартал „Бийкън Хил“. Там той се помещава повече от 60 години. Проф. Уорън наема Джеймз Латимър, високо ерудиран преподавател от Ню Хемпшър, да стане декан на факултета през 1873 г. Внезапната му смърт през 1885 г., малко преди преместването, отново връща президента Уорън на деканската позиция.

Събира се преподавателско тяло, подобаващо на един университет, което се състои от ерудирани и доказали се професори. Включват се видни учени като Бордън Паркър Баун (преподавател по философия, основател на персонализма, 1880-1910), Хенри Клей Шелдън (църковна история, 1875-1895; и систематично богословие, 1895-1922), Лутър Таунсенд (практическо богословие, 1871-1894), Маркъс Буъл (Нов завет, 1884-1905) и Хинкли Мичел (Стар завет, 1885-1905). Самият проф. Уорън често води курс по богословие, понякога дори и по немски.

През годините факултетът се прочува със силните си програми по персонализъм, мисионерство и евангелизация (Благовестие), както и в сферата на практическото богословие. Образователният отдел дори се превръща в отделен факултет по религиозно обучение. През всичките тези години в „Бийкън Хил“ студентите ползват основната богословска библиотека на отсрещната улица, Конгрешанската библиотека, намираща се на две пресечки от улица „Бийкън“, както и Бостънската обществена библиотека на площад „Копли“.

През годините на своето съществуване Богословският факултет изиграва централна роля в развитието на философското богословие (т.нар. Бостънски персонализъм), социалната етика, мисионерството, както и пасторската психология. Егалитаризмът (равенството между хората) на методизма от XIX век позволява на университета още при самото му създаване жени и негри да бъдат приемани във всички специалности. През 1880 година Анна Хауърд Шоу, втората жена, дипломирала се в университета, става първата жена, ръкоположена в Методистката протестантска църква. До 60-те години на XX век огромна част от негрите – докторанти по религиозни науки, са били обучавани в Бостънския университет.

VII | Първа част | Съдържание

3. Богословски факултет.

3.1. Учебни програми и организация.

Различен, на пръв поглед студен, но после все по-увлекателен, все по-стимулиращ, Богословският факултет по тукашната бостънска традиция е не само „машина за живеене“, но и „машина за учене“. Домашната атмосфера на „Дрю“ е заменена с гладко работеща, прецизна и ясна образователна организация.

Редовният курс на обучение е тригодишен, но има и допълнителни предмети, с които студентът може да се заеме, при положение че факултетният съвет се убеди, че той ще може да поеме допълнителното натоварване, без това да му пречи на усвояването на редовната програма. Едва тогава може да се запише някоя от десетте предлагани дисциплини без допълнително заплащане, измежду които са медицината и музиката – две неща, на които особено се набляга в методисткото образование.

Има и четиригодишен курс, през последната година на който се дава безплатна стая в общежитието на Богословския факултет. Този курс е за студенти без предварително солидно образование, които имат нужда от подготвителна година.

Като отделна специалност във факултета е тригодишният курс за мисионери, насочен към практическа работа на терена. И тук музикалното образование е особено силно застъпено. Студентите в тази специалност, които ще правят кариера като мисионери в чужбина, се приемат без допълнително заплащане в Музикалната консерватория на Нова Англия – по него време най-голямата консерватория в света. Умението да се преподава музика на деца, владеенето на пиано и орган (включително акордирането им), елементарната хармония, както и солфежът и църковната хорова музика са задължителни.

В която и специалност да е студентът, той бива изпратен на работа в това, което тук наричат „агресивната градска църква“. Теорията не може да мине без практическо вземане на участие в църковната работа, като се почне от стажант-проповедничеството, та се стигне до чисто техническата помощ. Студентите са изложени на „картечен огън“ от дебатиране, изнасяне на лекции, обсъждания и религиозни диалози. Всяка седмица клубовете за импровизирани дебати имат редовни срещи. В понеделник сутрин в големия салон „Уесли“ има пасторска конференция, на която се срещат проповедници от всички възможни християнски деноминации. Понеделник вечер на

крачка оттук са лекциите на прочутия лектор Джоузеф Кукс. Безплатни за студентите са лекциите в института „Лоуел“, цялата годишна програма на общинския лекторат и пр.

Факултетът разполага със завидна база. Уреден е безплатен достъп до четири библиотеки и две читателски зали. На първо място е библиотеката на самия институт. След това идва рядката богословска колекция на покойния декан на факултета – пастор Джеймс Латимър. Общата богословска библиотека с двайсет хиляди тома, с читалните и периодиката си е в близост до института. А на по-малко от километър, през парковете на югозапад, се намира Бостънската обществена библиотека, която по това време е най-голямата в страната със своите половин милион тома и която същевременно продължава да расте с над 10 000 тома годишно. В читалнята ѝ се получават над четиристотин периодични издания – всичко значимо от Щатите плюс Англия, Франция, Германия, Италия, Испания и скандинавските страни.

В сградата на факултета има безплатен гимнастически салон с всички модерни за времето уреди. Паркът „Бостън Камън“ през две улици на юг очаква студентите с игрищата си за тенис, крикет и бейзбол, а градската градина и алеите на модния квартал „Бек Бей“ покрай водите на Чарлз Ривър се използват за разходки и пикници.

Петър Дънов пристига в Бостън точно когато се открива новото здание на Богословския факултет в елитния квартал „Бийкън Хил“. Елегантната четириетажна сграда на улица „Маунт Върнън“ и днес е с номер 72. Това е модерно здание в готически стил, облицовано с бял пясъчник, и дори и днес изглежда съвременно. На пръв поглед не е особено монументално, но всъщност то е съединено през целия квартал с постройките на големия си парцел отзад и има излаз и на другата улица – „Чеснът стрийт“ №27.

При записването си студентите получават от администрацията пълна информация за това, какви такси трябва да се платят, колко от тях – в началото, колко – през втория семестър; какви намаления могат да се получат на база на дипломите и препоръките; кое е безплатно и кое не е; какви квартири и стаи има, къде са и колко струват; списъци на местата, където може да се работи – от хамалска работа на пристанището (там се получават най-много пари) до миенето на чинии и келнерството в кафенетата и ресторантите около „Бийкън Хил“, където се получава по-малко, но е по-лесно и подръка. Това е най-

организираният източник на доходи и факултетът е подготвил всичко, както трябва и по тази линия.

Учебната програма е така нагласена, че от единайсет и половина до два и половина следобед не се учи, за да могат студентите да работят като келнери по време на обедната почивка, когато кафенетата и ресторантите от квартала са пълни – много по-пълни, отколкото вечерно време, тъй като на обяд никой няма време да се отдалечава от кантората си и да се храни вкъщи. Който иска, може да дава и частни уроци, за което обаче се иска квалификация и което носи реално най-малък приход, освен ако студентът не се натовари толкова, че да не му остава време да учи самият той.

3.2. Сократовият метод.

Преподавателският метод, който се предпочита в Богословския факултет, е „Сократовият“. Това ще рече устно преподаване с оптимално непосредствено включване на студентите. Книгите и учебниците са подръка, препоръчват се и се предоставят и частно написани лекции от преподавателите, но зубренето не се толерира. Преподавателят трябва да „завърти“ мозъка на студента си в ритъма на своя мозък, преди да го пусне да върви нататък. В това се състои същността на Сократовия метод – участващите мислят заедно, значи не отговарят само на учителя си, а поемат мненията си един от друг, т.е. те са учители и ученици едновременно. Онзи, който иска да се упражни в изкуството да мисли задълбочено, чрез този метод преживява пътя към истината – как се стига до нея с неимоверни усилия и как тя постепенно се открива на търсещия.

По този начин се възражда традицията от времето на Сократ. Той самият не дава своя система, а напротив, постоянно декларира своето незнание, като посреща всяко твърдение с поканата да се търси основанието за неговата истинност. Сократ не иска да научи своите съграждани на някаква нова истина, а само да им посочи пътя, по който тази истина може да се открие.

Който сериозно иска да предаде философско познание, може само да иска да учи другите на изкуството да философстват, т.е. да мислят задълбочено. Той може само да напъти своите ученици сами да поемат по трудния обратен път, единствения, който гарантира разбирането на принципите. Това изкуство е необходимо да бъде направлявано от правилата на т.нар. регресивен метод. При него човек трябва обезателно да се изкаже, да поеме всички кръстосани въпроси и да защити всяко свое твърдение. Освен това ученикът е принуден да се

откаже от своите предразсъдъци, като се уверява постоянно в своето незнание – това негативно условие на всяко истинско знание.

Сократ е първият, който убедено твърди, че не проблясъци или външно учене ще ни открият истината, а планомерното, невъзмутимо размишление. Той показва на своите ученици пътя на задълбоченото, самостоятелно мислене и въвежда контрола само чрез размяната на мисли, което се противопоставя на самозаслепяването. Така се стига до спомнянето – незнаещият осъзнава, че знае онова, за което по-рано не е знаел, че знае. В един от прочутите диалози е отправен въпрос към Сократ: „А по какъв начин искаш да започнеш изследванията върху предмет, за който въобще не знаеш какво е той?“. Следва отговорът на Сократ: „Душата е в състояние да си спомни онова, което някога е знаела“. За да стане това обаче важна предпоставка е искреността в мисленето и говоренето.

Диалектиката е основна форма на философската дейност. Във философията на Сократ тя представлява теория на беседата, изкуството да разговаряш, да разискваш един или друг проблем на етиката чрез въпроси и отговори на въпроси. Диалектик е онзи мислител, който притежава умението да задава и отговаря на въпроси. В диалозите на Платон се вижда как Сократ разпитва своите събеседници за изказано от тях мнение и постепенно разкрива неговата вътрешна противоречивост. Същевременно, особено спрямо по-късните разбирания за диалектиката, тук тя не винаги е доведена докрай. Заявената цел на дейността на Сократ е освобождаването от грешки, които разговарящият с него не разпознава, което пък води до постигането на доброто и истината в най-общ смисъл. Тази дейност е наричана също „акуширане“ на истината или на душата, тъй като целта на такъв разговор е да „изведе на бял свят“ истинното познание за дискутирания предмет.

VII | Първа част | Съдържание

4. Идейни течения в Бостън през периода 1892-1894 г.

По време на следването си в Бостън Петър Дънов живее в сърцето на протестантска Америка, в един свят на интелектуални дискусии върху богословски и философски въпроси. Там той намира ново взаимно разбиране между наука и религия, така необходимо за

преобразяването на едностранчивата материалистическа наука и тесногръдата религиозна концепция.

В Бостън се заражда американският трансцендентализъм – философско течение, създадено около 1836 г. от писателя и философа Ралф Уолдо Емерсън (1803–1883) и неговите бостънски приятели Орест Броунсън, Теодор Паркър, Амос Олкът и др. Като отхвърлят интелектуализма на Харвардския университет в Бостън, вдъхновени от германския идеализъм, английския романтизъм и ведическата мисъл, те търсят трансценденталните принципи, произлизащи от духовната същност на човека. На тази основа възникват утопичните земеделски общности (комуни), една от които е „Фрутландите“ на Амос Олкът, вдъхновени също и от идеите на социалиста-утопист Шарл Фурие (1772-1837).

Към движението на трансценденталистите принадлежи и Хенри Дейвид Торо (1817–1862). Той става широко известен с книгата си „Уолден, или живот в горите“ *(*1854), в която описва преживяванията от двугодишното си пребиваване сред природата, в колиба на брега на езерото Уолден, намиращо се близо до Конкорд, на 30 км от Бостън. Неговата философия придава голямо значение на връзката с природата.

В Бостън се усеща влиянието и на едно друго духовно движение – Теософското общество, основано през 1875 г. в Ню Йорк от госпожа Блаватска (1831–1891) и групата около нея. В същия период в Америка възникват розенкройцерски групи, които по това време обикновено са свързани с масонски ложи. Наред с всичко в Бостън отново се чува и гласът на унитарианците. Отделно от това в бостънската преса започва дискусия за мястото на Русия и нейната съдба, нейната връзка с Америка и идеите на панславизма. Едуард Белами (1850–1898) придобива слава на един от най-четените американски писатели след публикуването в Бостън на утопичния му роман „Поглед назад 2000-1887“ (1888; бълг. 1892г.). Героят на романа потъва в месмеричен сън (хипноза) и се събужда в Бостън през 2000 г. Книгата има толкова голям успех по света, че за първите 10 години само в САЩ са издадени над 1 милион бройки и тя е наречена „първият учебник по социализъм в САЩ“.

В Бостънския университет Петър Дънов се запознава отблизо с философията на персонализма, която, възниквайки в Германия, намира убежище сред водещите умове на методисткото богословие. Персонализмът е школа на мисълта, която се базира на три основни принципа:

1. Единствено личността е реална (в онтологическия смисъл на думата);

2. Единствено личността има ценности;

3. Единствено личността има свободна воля.

Персонализмът разцъфтява в Бостънския университет чрез движение, известно като „Бостънски персонализъм“, водено от проф. Бордън Паркър Боун, преподавател на Петър Дънов в Богословския факултет. Проф. Боун разглежда личността като фундаментална категория за обяснение на реалността и твърди, че единствено тя е реална. Боун се противопоставя на известни форми на материализма, които описват личността като обикновени частици материя. Например на твърдението, че човекът е незначителна прашинка във Вселената, той отговаря, че е невъзможно цялата Вселена да съществува, без човек да я познае. В онтологически смисъл човекът е „по-голям“ от Вселената, тъй като тя се явява като един малък аспект от самия него – този, който я познава. Истинската реалност се ражда във вътрешния свят на човека, в неговия субективен поток на преживените опитности, в който той е усетил, видял, възприел всичко, с което се е сблъскал. Реалността не е в сетивните възприятия и сигнали, идващи от очите, ушите и другите сетива, защото, без да се вградят в личностното, те не са нищо. Личността отвътре е това, което създава реалността, и тя господства над живота на човека. Реалността в целия неин ред и хармония или дисхармония се възприема от човека като цялостно мироздание само чрез вътрешната степен на развитие на неговата иманентна същност и морално-етическата му оценка на преживяното. Останалото е хаос и остава извън регистриращата се в съзнанието перцепция. Ако реалното идва само отвътре, от личността, то тогава реалността е една общност, една взаимозависима среда от завършени личности, като ултимативната личност е Бог. Реалността е едно всемирно съзнание, което живее във всяка личност и всяка личност отразява част от него като взаимопроникване с Цялото.

Персонализмът потвърждава съществуването на душата. Повечето персоналисти заявяват, че Бог е реален и че Бог е личност (както при християнското триединство съществуват три личности; тук от голямо значение е да се отбележи обаче, че значението на думата „личност“ в този контекст е различно от смисъла, който Боун влага). Наред с това Боун твърдо заявява, че личността притежава ценности. Чрез заявяване на абсолютната ценност на набора от индивидуалните черти, които съставляват личността, той твърдо застава срещу някои

форми на философския натурализъм (в това число и социалния дарвинизъм), чиято цел е да намали стойността на човека. Същевременно той е и против някои форми на позитивизма, които пък омаловажават ролята на Бога.

Въпреки че официално не се счита за персоналист, философът Имануел Кант допринася много за каузата на персоналистите, като заявява, че личността не бива просто да се счита като средство за целта на останалите хора, а по-скоро че тя притежава достойнство (абсолютни, ценни вътрешни качества) и трябва да се цени като цел на самата себе си.

Мартин Лутер Кинг (1929-1968) е изключително повлиян от персонализма по време на обучението си в Бостънския университет. Той също е приел позицията, че само индивидуалността е реална. Това заздравява разбирането му за Бога като персонален Бог и дава метафизичната основа на вярата му, че всяка човешка личност притежава ценност и достойнство.

Папа Йоан Павел II (1920-2005) също е повлиян от персонализма. Преди да стане папа, той написва книгата „Личност и действие“, която излиза в началото на 1979 г. Това е философска творба, изпълнена с персонализъм. Въпреки че се ограничава в рамките на традиционното направление на католическата социална и индивидуална нравственост, при обяснението му за произхода на моралните норми, както са описани и в неговите папски писма относно икономиката и сексуалния морал например, той се е водел от гледната точка на персоналистите. Разбира се, след като вече е ръкоположен за папа, творбите му са оказали въздействие на цяло едно поколение от католически богослови, които приемат персоналистката гледна точка относно семейния и социален ред.

VII | Първа част | Съдържание

5. Преподаватели в Богословския факултет.

Уилям Феърфийлд Уорън (1833-1929)

Проф. Уорън е роден на 13 март 1833 г. в Уилямсбърг, щата Масачузетс. Той е първият президент на Бостънския университет. Завършва Уеслианския университет в Мидълтаун, Кънектикът (1853) и там става член на „Мистичните Седем“ – едно от най-известните тайни студентски общества, основано през 1837 г. По-късно учи в Богословската семинария в Андоувър, щата Мазсачузетс, също и в

Берлин и Харле. Той влиза в Конференцията на Нова Англия през 1855 г. и става професор по систематично богословие в Методисткия епископален мисионерски институт в Бремен, Германия (1860-1866). След завръщането си проф. Уорън е изпълняващ длъжността президент на Бостънския университет – декан на Богословския факултет (1866-1873), президент на Бостънския университет (1873-1903) и отново декан на Богословския факултет (1903-1911). Когато Бостънският университет отваря официално врати на 26 май 1869 г., президентът Уорън много помага той да се превърне в първия университет в страната, напълно отворен за жени. Също така помага и за създаването на Уеслианския колеж за жени в Уелсли, щата Масачузетс, през 1870 г. След 1873 г. той е и професор по сравнително богословие и философия на религията. Уилям Уорън е брат на Хенри Уайт Уорън (1831-1912) – известен методистки епископ. Проф. Уорън си заминава от този свят на 7 декември 1929 г.

Той публикува следните заглавия: *„Истинският ключ на древната космология“ (1882); „Намереният Рай – люлката на човешката раса на Северния полюс“ (1885); „В търсене на идеалната религия“ (1886); „По стъпките на Арминий“ (1888); „Историята на Готлиб“ (1890); „Религии на света и световна религия“ (1900) и др.*

Освен че е първият президент на Бостънския университет, Уилям Уорън е също така и първият президент на Масачузетското общество за университетско образование на жените. Както беше споменато по-горе, образованието на жените дълго време е една от най-важните му каузи. Тъй като в Бостънския университет няма стипендии или отстъпки за жени, Уорън, който е особено загрижен за тяхното развитие, се обръща за помощ към висшето общество в Бостън. През 1876 г. той и съпругата му, която в съответствие с нравите по онова време е представена като г-жа Уилям Феърфийлд Уорън, превръщат дома на губернатор Уилям Клафлин в място за срещи, които впоследствие се превръщат в Масачузетска асоциация за университетско образование на жените. Г-жа Уилям Клафлин, снаха на един от основателите на Бостънския университет (Лий Клафлин, 1791-1871), както и нейната снаха, г-жа Уилбур Клафлин, са едни от жените на учредители и професори от БУ, които се събират на месечни „салонни срещи“, за да обсъждат как да помогнат „на малцината млади жени, достатъчно напреднали и смели, за да отидат в колеж“. През първата година Масачузетската асоциация за университетско образование на жените, подкрепена от Уилям Уорън като президент, а

също така и от други професори, успява да придобие влияние в града. Хората от асоциацията твърдят, че в цялата гръцка литература няма автори, „с изключение на Аристофан, чиито творби да не могат да бъдат четени без проблем дори и от най-скромните от нашите ученички“. Техният първи успех идва, когато успяват да убедят бостънското общество да основе Латинско училище за момичета (вече има такова за момчета), в чиято програма има подготовка за колеж, включваща старогръцки език. Това става през 1877 г. Същата година Хелън Магил Уайт защитава дисертацията си на тема „Гръцка драма“ в Бостънския университет и става първата жена, получила докторска степен в САЩ.

Много от жените в Бостънския университет имат финансови затруднения. През 1878 г. таксата за два семестъра била 100 $, но разходите за стая, храна, книги и други правят тази цена 435 $. С малко дарения и само 75 члена, плащащи по 2 $ годишна вноска, подпомагането е ограничено с даване заеми на първокурсници. Като добавка към паричната подкрепа организацията предприема стъпки за това, „да култивира хубавата страна на живота, който в повечето случаи бил еднообразен, създавайки красиви места за отдих и култура“. Под ръководството на г-жа Уилям Клафлин е обзаведена удобна „стая за млади жени“ с килими и плюшени столове, намираща се на улица „Самърсет“ 12. Учредена е и малка библиотека за жени, които не могат да си позволят да си купят скъпите учебници, а също така консултативен комитет помага на новодошлите в Бостънския университет да си намерят стаи, в които да живеят.

Бордън Паркър Боун (1847-1910)

Проф. Боун е американски философ и богослов в традицията на Методистката църква. През 1876 г. става преподавател по философия в Бостънския университет и остава там повече от 30 години. Той критикува остро позитивизма и натурализма и определя възгледите си като съчетание между философията на И. Кант и Дж. Бъркли – трансцендентен емпиризъм. По-късно приема персонализма – философски клон в либералното богословие, където Боун става доминираща фигура. Според него хората са създания на Бога с много измерения: морални, религиозни, емоционални, логични. Всяко от тези измерения е достойно за отделна оценка и отделен анализ и всяко от тях отразява рационалността (ултимативната персоналност) на техния Създател. Природата, според Боун, също разкрива енергията и

рационалните цели на Бог, който е иманентен (постоянно присъстващ) в природата и едновременно с това е трансцендентен – над нея.

Бордън Паркър Боун е роден на 14 януари 1847 г. близо до Леонардсвил, Ню Джърси, и умира в Бостън на 1 април 1910 г. Той е едно от шестте деца на честни и почтени родители. Бащата Йозеф Боун е методистки свещеник, фермер, борец за мир и противник на робството, една доста спорна за времето си позиция. Майката е от семейство на квакери и също е против робството. Като млад Боун има възможност да наблюдава примера на родителите си, които твърдо отстоявали моралните си убеждения и особено позицията си за достойнството на всички хора. През 1891 г. той е ръководител на първия афроамериканец, получил научна степен в американски университет – Джон Уесли Едуард Боуен (1855-1933). В поведението и маниерите си Боун е доста формален, дори с близките си – дистанциран и в някаква степен властен. Той спазва една вътрешна дисциплина, нещо характерно за истинските методисти.

Боун постъпва в Нюйоркския университет през 1867 г., в момент, когато се развихрят дискусиите и споровете около теорията на Дарвин. По същото време той е утвърден и за свещеник в Методистката църква. По време на следването си работи в магазина на вуйчо си в Бруклин, а в свободното си време проповядва като пастор. През 1871 г. завършва следването си и получава бакалавърска степен по изкуствата. Следва официалното му ръкополагане като методистки дякон през 1872 г., след което му е поверено паството в Уайтстоун, Лонг Айлънд. През 1873 г. се открива възможност да продължи образованието си в Европа. Боун учи главно в Париж, Хале и Гьотинген и бива дълбоко повлиян от емпиричната кантианска философия, представяна тогава от Рудолф Херман Лоце (1817-1881). Работи и като журналист в Ню Йорк от 1874 до 1876 г., когато завършва магистърската си степен по изкуствата в Нюйоркския университет. Приема предложение от философския департамент на Бостънския университет през 1877 г., като отказва примамливи предложения от Йейл и новия университет в Чикаго, които идват в резултат на все по-добрата му репутация. През 1888 г. става първият декан на Института за квалификация при Бостънския университет и заема този пост до смъртта си. Той е човекът, който превръща този университет в крепост на персонализма в Съединените щати.

Най-големият принос на Боун е във философията на религията. Особено значение за това има неговата религиозна подготовка. Той е

известен гостуващ проповедник по време на цялата си кариера. Книга с негови проповеди е публикувана под заглавие „Същината на религията“ (1910). Фактът, че непрестанно публикува в различни списания и вестници за религия, го прави един от водещите богослови на своето време. Тези многобройни популярни статии представят неговата философска позиция по отношение на различни социални и религиозни теми на деня. Те са необичайна смесица от прогресивни идеи, като водещи при това са яснотата на мисълта и практическата насоченост на възгледа.

Боун успява да превъзмогне известен теистичен натурализъм, което му позволява да избегне много от противоречията на еволюционистката теория в кариерата си. Защо някой богослов трябва да се скандализира, когато резултатите от естествени или исторически процеси са толкова необятни и очевидно ценни, какъвто е случаят с еволюцията. От друга страна защитниците на „специалното сътворение“ – креационистите – грешат с допускането, че Бог е нещо свръхестествено, нещо напълно извън естеството. Боун посочва, че докато Бог не е мислим като действащ във всеки момент на съществуването (иманентен), поддържащата непрекъснатост на природното или човешко съществуване остава без обяснение. По този начин всяко събитие е едно специално творение, в смисъл че цялостното обяснение за неговото съществуване не може да бъде дадено от науката, историята, богословието или някой друг отделен раздел на човешкото познание. Научните обяснения са непълни, също както са непълни и богословските обяснения. В резултат на това не трябва да се защитава идеята за чудеса в традиционния смисъл на думата, тъй като една удобна идея за присъщата дейност на Бог в природата е израз на приказна традиция, по-подходяща за деца, а не за една зряла вяра, смята Боун. Този му възглед, в който той отхвърля традиционното разбиране за чудесата и оспорва тезата за „кървавото изкупление“ с позоваване на възкресението, му създава проблеми с консервативния клон на методистката църква.

Това е повод Уилям Джеймс да пише в писмо до Боун: „Аз съм по-добър методист, независимо от усилията да ме убедиш в обратното. Ако магарето и празнодумецът успеят в усилията си да те изтръгнат от тялото [на църквата], надявам се те да имат мъдростта да ми гласуват доверието да запълня празнотата“ (29 декември, 1903). Забележката на Джеймс за „изваждането“ на Боун е отзвук на разгорещените дискусии през 1903 г., довели до осъждането на неговата „ерес“ през пролетта на

1904 г. В допълнение на всичко случило се Боун защитава и учението на оспорвания висш критицизъм на Библията в Бостънския университет, където преподавател по религия (проф. Мичел) е уволнен заради този възглед. Имайки примера на собствените си родители, Боун не се страхува от онези, които го сочат с пръст и го наричат с разни епитети. Той спокойно се защитава и е оправдан единодушно по всички обвинения от съвета на методистките епископи, някои от които – негови бивши студенти. В много отношения този случай е помогнал на методисткото богословие за това, да изиграе влиятелна роля в изковаване на наричания оттогава „Либерален протестантски консенсус", наред с други водещи вероизповедания, което било така влиятелно за философското богословие и социалната етика през 20 век. Процесът против „ереста" на Боун се превръща в един от ключовите моменти за създаването на тази важна перспектива.

Сред важните философски фигури в обкръжението на Боун, Уилям Джеймс е навярно най-забележителният. Боун участва в група, която се събирала веднъж на две седмици в продължение на няколко години в дома на Томас Дейвидсън в Бостън. Освен Джеймс и Дейвидсън групата включвала още Джордж Холмс Хауисън (до преместването му от Бостън), Дж. Е. Кабът, У. Т. Харис и С. С. Еверет. Разглеждайки философията на участниците в тази група, се вижда, че тези приятни срещи може да са се оказали начало на плуралистичната философия в Америка, особено що се отнася до богатите диалози между Хауисън, Джеймс и Боун.

Методът на Боун е дескриптивна (в противовес на перспективната, формална или логична) версия на Кантианската философия, подобно на тази на Рудолф Херман Лоце, но с повече наблягане върху емпиричните корени на нашите описания. При описание на преживяванията ние винаги припомняме разликата между концептуалните ни предположения и действителния факт. Концептуалната яснота трябва да бъде търсена и да се избягва противоречието, не защото чистото описание със сигурност дава достъп до структурите на истинското (независимо дали е ментално или материално), но защото концептуалната неяснота сякаш помрачава преценките ни за това какво съществува и какво ние знаем. Следователно първичната функция на логиката е нормативното изясняване на мисълта, а функцията на ясното мислене е да води до знание, разбиране или оценяване на онова, което е стойностно за нас. Абстракциите са средство, а не принципи на действителността.

Следният откъс от разсъжденията на Боун върху метода „Теория на мисълта и знанието“ показва неговия възглед: „Основната идея на тази работа е, че мисълта е органична активност, произтичаща от само себе си, и не може никога да бъде поставена механично извън себе си... Знанието не е нещо, произлизащо извън мисълта и привнесено в ума; то е по-скоро нещо, създадено вътре в самия ум и от него, в зависимост от принципите, присъщи на менталното естество. Нищо не е по-близо до нас от мисълта и заедно с това нищо не е по-трудно за постигане. Причината е, че спонтанната мисъл е свързана по-скоро със своите обекти, отколкото със самата себе си, затова процесът на рефлексия е труден“. Така постижението на Боун е вид феноменология и е ръководено не от онтологично базирана чиста логика, а от хипотезата, че внимателната рефлексия може да разкрие част от собствения си произход и структура и може да бъде по-ясно описана, тъй като разполагаме с по-голяма възможност за пречистване на нашето описание. Онтологичното знание обаче не е резултат от този процес повече, отколкото е базата; повече или по-малко полезни насоки към действие е най-многото, което можем да очакваме в усилията си и епистемологията е ключова в отношението ни към процесите за постигане на важното знание.

В метафизиката Боун е ранен защитник на „философията на процеса“ (process philosophy). В първото издание на неговата „Метафизика“ от 1882 г. той напада традиционното понятие за „субстанция“ и „същество“ и предлага да бъдат заместени. Идеята му за Бог като „основа на света“ е подобна на тази на А. Н. Уайтхед от следващия век. Това заместване представя „време“ и „пространство“, както се явяват в Кантианската и Аристотеловата философия. Тази и други подобни позиции на Боун в метафизиката го обявяват за идеалист, но самият той настоява, че неговият вид плуралистичен обективен идеализъм е изцяло състоящ се от убеждението за реалността на един порядък отвъд менталните ни действия, макар че такава реалност не може да бъде мислена като изцяло независима, тъй като нищо не е напълно независимо от всичко останало на нивото на съществуването. Онова, което се е изисквало с оглед на последователни и използваеми описания в метафизиката, е централен принцип, предоставил надеждна и богата насока към мястото ни в по-обширната действителност. Боун открива тази „следа“ в идеята за човека. Каквото и друго да предполагаме за природата на реалността, можем да сме сигурни, че тя е съвместима с индивидуалния стил на

съществуване. Освен това изглежда, че една широко разпространена и наистина неизбежна черта на всички наши философски описания е, че те изразяват перспективата и ценността на отделните същества. Следователно личността е стил на отношение, което ние можем да приемем за насока към структурата на обективната реалност и характеристика на цялото философско описание. Така че Боун с критическа проницателност опонира на различните „неперсонални“ тогавашни философии. Не-личностните версии на натурализма и психологизма страдат от подобни заблуди, смята Боун. В крайна сметка той твърди, че философии, които елиминират личностния принцип, изпадат в „структурни заблуди на безкритичната мисъл“, или заблудата, която Джеймс нарича „философска заблуда“, а Уайтхед нарича „заблудата на неуместната конкретност“.

Тази траектория в метафизиката кулминира в зрялата философия на Боун, намерила израз в книгата му „Персонализъм“ (1908). Въпреки че философската му система е наричана с различни имена по време на нейното развитие, включително „обективен идеализъм“ и „трансцендентален емпиризъм“, крайното определение е персонализъм. Дали това е достатъчно добро определение, е под въпрос, но то остава традиционно във философията, свързана с Боун. Персонализмът е важно и силно направление до упадъка на идеалистичната философия в Америка и е забележително явление през 30-те години на XX век. В теологията и социалната етика персонализмът упражнява още по-голямо влияние чрез студента на Боун – Едгар Шефилд Брайтмън, както и съответно чрез неговия студент Мартин Лутер Кинг Джуниър, който е може би най-важният социален, политически и етичен мислител в традицията на персонализма. Във философията на религията персонализмът продължава да упражнява влияние в кръга, приел сериозно философското богословие. Терминът „персонализъм“ бива използван повече в някои кръгове от по-късен период, след като Папа Йоан Павел II приема този възглед. Поради значимостта на този папа философ изглежда, че терминът ще се използва и в бъдеще в смисъла, даден му от Боун.

Етичната философия на Боун се характеризира с предпазлив мелиоризъм (средно положение между оптимизъм и песимизъм), наблягане върху това, практичността и изучаването да са внимателни по отношение на човешката природа и възможности. Боун е прогресивен и е убеден, че етичната философия трябва да се учи от

миналото си, но че тя съществува заради настоящето и бъдещето и не трябва да се ограничава в традицията. Свободата е даденост в моралната философия в смисъл, че тя се съдържа в самото понятие за човешкото съществуване. Несвободният индивид не може да бъде личностно същество, а личността не може да се заблуди относно свободата си. Така идеята за свободата за Боун не е постулат, а онтологично изискване на едно изпълнено със смисъл съществуване и предпоставка за всички описания. На достойнството и равенството на всички хора се гледа като неотменна част от тяхната онтологична свобода и стремежът да се развива свободата на личността е един етичен императив, извън който нищо не може да се сравни. По този начин Боун приветства равенството между половете, както и на не-белите раси в момент, когато подобни възгледи били оспорвани. Той не ограничава понятието за личното съществуване на човешките същества, разкривайки още през 1882 г., че и останалите същества, включително животните, следва да имат правото на лична форма на съществуване.

Хенри Клей Шелдън (1845-1928)

Свещеник, роден в Мартинсбърг, Ню Йорк, на 12 март 1845 г. През 1867 г. завършва в Йейл, а през 1871 г. – Богословския факултет на Бостънския университет. Учи в Лайпциг (1874-1875), след което е професор по историческо богословие в Бостънския университет. Той е привърженик на арминианизма, който от своя страна е в противоречие както с калвинизма, така и с либерализма. Шелдън публикува: *„История на християнското учение“ (History of Christian Doctrine); „История на християнската доктрина“ (History of Christian Doctrine); „Четворният тест на мормонизма“ (A Fourfold Test of Mormonism); „Същност на християнството“ (The Essentials of Christianity); „История на християнската църква“ (History of the Christian Church).*

При представянето на книгата на проф. Шелдън „Богословие на Новия завет“ в едно Принстънско богословско списание (1911) четем: „На почти всяка от страниците си книгата на проф. Шелдън е свидетелство за дълбокото познаване на темата, а също така и за уникалното умение на автора в представянето на същността по най-добрия начин. Полето на Новозаветното богословие е голямо само по себе си и усилените дискусии относно неговите заплетени проблеми през последните десетилетия го разшириха още повече. Само на 364 страници авторът успява да даде напълно достатъчен, даже изчерпателен преглед на

това, до което е достигнал. Никоя важна фаза на учението или пък проблем не са подминати, без поне едно подсказване или даващо светлина указание. Сгъстяването на поднесената информация е много по-голямо, отколкото обемът на книгата предполага – 364 страници, от които не по-малко от 76 са посветени на обсъждане на литературния произход на източниците. Краткостта на изложението обаче не е за сметка на неговата задълбоченост и изчерпателност. Незавършеният и повърхностен стил, характерен за джобните богословски издания, тук не съществува. Книгата анализира и обобщава научното съдържание на всеки източник по възхитителен начин, давайки ни представа за Новия завет като жив организъм […].

Недогматична като система, книгата всъщност е източноправославна като резултат. Тя доказва, че протестантското учение в най-голяма степен е вярно и истински възпроизвежда това, на което ни учи Новият завет“.

Лутер Трейси Таунсенд (1838-1922)

Проф. Таунсенд е американски богослов, роден в Ороно, щата Мейн, на 27 септември 1838 г. Остава рано без баща и на шестнайсетгодишна възраст се хваща на работа в железниците, за да храни семейството си. Завършва в Дартмут през 1859 г., както и Богословската семинария в Андоувър през 1862 г., след което е ръкоположен за свещеник към Методистката епископална църква. От 1864 г. работи известно време като свещеник. Става професор по тълкувателно богословие в Бостънския университет през 1867 и 1868 г., както и по историческо богословие – 1869-1873 г. След 1873 г. преподава основно практическо богословие. През 1871 г. в Дартмут получава степента „доктор на богословските науки“. Той има публикувани няколко проповеди и служби, като през 1888 г. работи като съредактор на „Нашият ден“. Много често замества редовните пастори в редица църкви на Бостън.

Проф. Лутер Таунсенд е най-плодовитият автор от преподавателското тяло на Богословския факултет. Негови творби са: *„Истинско и преднамерено християнство“ (Бостън, 1869); „Меч и одежда“ (1871); „Човекът-Бог“ (1872); „Верую“ (1873); „Основни характеристики на богословието“ (Ню Йорк, 1873); „Арената и тронът“ (Бостън, 1874); „Китайският проблем“ (1876); „Свръхестественият фактор при връщането към живот“ (1877); „Междинният свят“ (1878); „Елементи на основната и християнска теология“ (Ню Йорк, 1879); „Съдбата на републиките“ (Бостън,*

1880); „Изкуство на речта“ (1880); „Наука за поезията и прозата“ (1880); „Наука за красноречието и логиката“ (1881); „Мозаични летописи и съвременната наука“ (1881); „Библейското богословие и съвременната мисъл“ (1883); „Практикуване на вярата, християнската наука и други изцеления“ (1885); „Ръководство по църковни изпитания“ (1885); „Библията и друга древна литература в дните на 19-и век“ (1885); „Риторика на амвона“ (1886). Една от най-значимите му творби е *„Еволюция или сътворение: критичен преглед на научните и библейските теории на сътворението и някои свързани с това предмети“,* публикувана в Балтимор, 1898 г.

Проф. Таунсенд твърди, че научните теории трябва да се поддържат като „работещи хипотези“. За да има тежест една работеща хипотеза, тя трябва да бъде одобрена от всички или поне почти от всички, които имат способността да изучават предмета. До момента на публикуване на „Еволюция или сътворение“ консенсусът на учените срещу дарвинизма все повече започва да се затвърждава в различни форми.

Хинкли Гилбърт Томас Мичел (1846-1920)

Проф. Мичел е в центъра на може би най-големия скандал в историята на Бостънския университет, продължил няколко години. Дискусиите около чистотата на методизма и еретизма на персоналистите в университета започват още когато Петър Дънов е там. Проф. Боун също е замесен. Стилът на работа на двамата преподаватели се различава. Те провокират своите студенти към активно мислене, а не просто им казват какво да научат за изпита и всичко да свърши с това. Теоретизират повече и искат тяхната подкрепа или възражения срещу поставените пред тях тези. Двамата професори защитават проникването на науката и слагат ударение върху наблюдението, съзерцанието, спонтанното и естествено усилие за сливане на личността с всемирното съзнание. Това не се харесва на всички. Накрая деветима студенти подават оплакване срещу проф. Мичел пред президента на университета – проф. Уорън, че ги обърква и че е еретик. Нещата стигат до съвета на настоятелите, които трябва да вземат отношение, тъй като при първия сигнал за бунт срещу „обърканите глави“ техни стари противници, които им завиждат, се нахвърлят срещу тях, без каквито и да било задръжки. Един проповедник от централен Ню Йорк пише на проф. Мичел: „... като те зная какъв си корумпиран, няма да бъда удовлетворен, докато не

изпълня дълга си – да съдействам да бъдеш изхвърлен от методистката църква“.

Скандалът в началото на XX в. се разраства и методисткият епископ Макконъл (1871-1953) е привлечен да вземе отношение по въпроса, макар и да е наясно, че проблемът е главно в това, че проф. Мичел третира недостатъчно образованите си нови студенти, като че ли води с тях висш теологически курс, за което те са напълно неподготвени и всичко това просто ги плаши. Този въпрос обаче толкова се раздухва и придобива такива размери, че Макконъл се вижда принуден да назначи комисия за разследване на случая. Започват съдебни дела и дискусии, обвинения и обяснения, защита на проф. Мичел от такива авторитети като проф. Шелдън, от една страна, и заявлението на проф. Къртис, от друга, че проф. Мичел е чист еретик. Всичко това се проточва доста дълго във времето.

Стига се и до публикации в най-авторитетния вестник на САЩ „Ню Йорк таймс“. Там четем: „*Професор Мичел обвинен в еретизъм.*

Бостън, 7 януари. Обвиненията за еретизъм, повдигнати срещу професор Хинкли Мичел от Бостънския университет, бяха направени публично достояние днес. Деветима студенти, които са ги подписали, са напуснали института и W. E. Werity, един от подписалите се, напоследък е бил с постоянен неуспех в опитите си да се добере до Богословската семинария в Дрю, Медисън, Ню Джърси. Президентът Уорън отказа да обсъжда въпроса сега, но ще отговори по-късно. Проф. Мичел каза, че е оставил решаването на този въпрос в ръцете на факултета“.

По-късно се стига и до отстраняването на проф. Мичел от Бостънския университет.

Ефрем Емертън (1851-1935)

Проф. Емертън е роден на 18 февруари 1851 г. в Салем, Масачузетс, в семейството на Джеймс Емертън, аптекар, и Марта Уест. След завършване на Харвардския колеж през 1871 г. работи като репортер за бостънския рекламен вестник. През 1872 г. записва право в Бостънския университет. След едногодишно пътуване из Европа започва да учи в Лайпцигския университет при Теодор Момсен и Ж. Дройзен. През 1876 г. пише тезисната си работа „*Сър Уилям Темпъл и Тройният съюз от 1668 г.*“, която е публикувана през следващата година. Оженва се за Сибил Марта Кларк през същата 1877 г. В Харвард той е преподавател по история и немски от 1876 до 1878 г. и само по история до 1882 г. Избран е за професор по църковна история

– пост, който заема до пенсионирането си през 1918 г. Емертън е един от основателите на Американската асоциация на историците, президент е на Американското общество за история на църквата (1920-21) и президент на историческата общност в Кеймбридж (1921-27). Умира на 3 март 1935 г.

В по-голямата част от своето есе за миграцията на германските племена Петър Дънов черпи информация от книгата на Емертън *„Въведение в изучаването на средните векове, 375-814“*, издадена през 1888 г. Освен нея проф. Емертън е написал също и книгите: *„Средновековна Европа“ (814-1300); „Дизидерий Еразъм Ротердамски“* (1899); *„Унитарианско мислене“* (1911); произведението *„Защитникът на Мира“ на Марсилий от Падуа“* (1920); *„Хуманизъм и тирания: студии за италианското Треченто (XIV в.)“* (1925).

Маркус Дариус Буел (1851-1933) – професор в БУ.

VII | Първа част | Съдържание

6. Учебната 1892/1893[5] г.

6.1. Постъпване на Петър Дънов в Богословския факултет на Бостънския университет.

Петър Дънов пристига в Бостън с удостоверение за завършен пълен курс като специален студент на семинарията „Дрю“, с изключение на подготовката по старогръцки език. На 12 октомври 1892 г., сряда, на страница 28 от регистрационната книга на факултета той е записан отново като специален студент под №1615:

„Пълно име – Дънов, Петър К.

Местожителство – България

Място и дата на раждане – Варна, България, 1864

Пасторски лиценз – издаден в Русе през 1887 г. от тримесечната конференция, Медисън, Ню Йорк

Църковна конференция, към която принадлежи – Медисън, Ню Джърси

Подготвително образование – курсът в „Дрю“, с изключение на старогръцки

Забележки – няма.“

Лекциите започват в четвъртък, 22 септември. Студентите, записани в Богословския факултет през тази учебна година, са 73, от които само трима освен Петър Дънов са неамериканци: Ривоире от

Италия, Хетман от Финландия и Теобалд Аугустус Смит от Ямайка. Останалите са добре подготвени американски студенти, започнали да учат с ясното съзнание, че са в най-престижния университет, в най-аристократичния квартал на най-английския и най-благоустроен град на Съединените щати.

Петър Дънов се настанява да живее в елитния квартал „Бийкън Хил“, на север от парка „Бостън Камън“, където се намира и Богословският факултет. Сдържаната и строга красота на Бостън господства и в студентско-преподавателските отношения на факултета. Пуританският дух на самоконтрол и дисциплина е сложил своя отпечатък. Няма го чичовското добродушие на „Дрю“. На лекциите на проф. Бордън Паркър Боун по теизъм и философия на етиката Петър Дънов усеща най-силно липсата на бащинско отношение, така характерно за „Дрю“. На първата обща среща между новопостъпилите студенти и семействата на преподавателите проф. Боун е с малките деца. Те не се отделят от него, но даже тук на преден план не изпъква емоционална привързаност (макар че такава не липсва), а тяхното уважение и възхищение от баща им и майка им. Боун винаги оставя студентите си да направят първата крачка по пътя към личната им или социална близост. Дори в полуофициалната обстановка на класната стая той е високо изправен, не премълчава и не приема леко глупащината. Гордата му осанка сякаш казва: „Ето това е! Проумей го, колкото можеш сам!“, или: „Приеми го или забрави цялата работа!“. Вероятно това е една от причините някои студенти вече да са подали официални оплаквания и обвинения в отклонение от установените доктрини на методизма срещу Боун и други преподаватели.

В редовния богословски курс е силно застъпено и музикалното образование. Студентите трябва да умеят да свирят на пиано, за да разучават песните, съпровождащи проповедта. Именно там Петър Дънов се научава да свири и на пиано. По-късно, когато е построен Изгревът, той свири понякога на пианото в салона.

По-късно Петър Дънов разказва пред свои ученици, че студентите в Америка работели какво ли не, за да си изкарват прехраната. Самият той като студент се издържа сам – помощник в заведения за хранене, чистач, хамалин на пристанището и др. Не се срамува да върши каквато и да е работа, за да припечели прехраната си. Веднъж с току-що спечелените пари си купува нов костюм. Близо до жилището си вижда просяк в доста окаян вид. Спира се и подхваща

разговор с него, после го поканва да го нахрани. Преди да се разделят, му подарява и новия си костюм.

Петър Дънов има дневник от следването си в Америка, но през 1944 г. го изгаря в с. Мърчаево заедно с други негови тефтерчета и бележници. (10)

6.2. Научната теза на Петър Дънов[6].

Думата „теза“ идва от гръцки – θέσις, което означава „позиция, становище“ и се отнася до някакво интелектуално твърдение. Конкретно в университет тезата е писмена работа, представяща изследване и констатации на автора в подкрепа на кандидатурата му за образование или професионална квалификация. Тезите в Богословския факултет вероятно не е трябвало да съдържат специален научен принос. Цялото обучение по него време е ориентирано преди всичко към бъдещата практическа работа в църквата или мисията. Освен задължително условие при завършването на тригодишен богословски курс, написването на научна теза е и възможност за студента да остане още известно време в университета, за да поддържа отношения с преподаватели и духовници, да понавлезе сред елита на методизма, да свикне да чете научна литература, да може съсредоточено да пише, а също и да знае как да излага систематично и логично мислите си.

През учебната 1892/1893 г. Петър Дънов следва курс по практическо богословие, воден от проф. Лутер Таунсенд. Този курс завършва на 15 април 1893 г. със защита на научната теза „Миграция и християнизиране на германските племена“. Текстът е с ограничен обем, с много четлив и обработен почерк, не съдържа библиографска справка или показалец. Английският език е на ниво – език на улегнал и сигурен в употребата му зрял човек. Няма допълнителни корекции от страна на проверяващия, а няма и поставена оценка.

На миграцията на германските племена са посветени 41 страници и само 7 – на християнизирането им, което внася известен дисбаланс в разглеждането на двете теми, но самият автор отбелязва като причина липсата на достатъчно информация по втората подтема. Изключителната концентрираност на описанието на Петър Дънов ни дава обобщена представа за миграцията и последвалото християнизиране на основните германски племена – готи, вандали, франки, свеви и др. – по време на Великото преселение на народите, щрихира основните събития при сблъсъка на Късноримската империя с германите и последвалия залез на западната ѝ част. Тук именно през V–VI в. се формират Остготското кралство в днешна Италия и

Вестготското в днешна Испания – първите ранносредновековни държави в Европа. Всичко това и днес би могло да бъде полезно за изследователи, студенти и заинтересовани любители на историята със своята синтезираност, пригледност и достоверност като своего рода въвеждащ труд към темата за германското преселение и покръстване във вододелното време между античност и средновековие, между езическата и християнската епоха в историята на Европа.

По-голямата част от информацията за миграцията на германските племена е почерпана от книгата „Въведение в изследването на средните векове“, написана от харвардския професор Ефрем Емертън, и по-специално от първите седем глави (с. 1–72). Петър Дънов използва също „История на Франция“ на Парк Годуин (1816–1904), известен американски адвокат и журналист, и книгата на английския историк Едуард Гибън (1737–1794) „История на упадъка и загиването на Римската империя“.

В началото на втората част Петър Дънов написва някои свои бележки, които свързват темата с курса по практическо богословие. Той говори за „вътрешната стойност на християнството“ и неговата приложимост „във всички взаимоотношения на живота“. На второ място споменава, че зад него са „Божествената сила и въздействие“. Трето – Божественият дух на християнството прониква в дълбините на човешката душа и дава живот на човешкия дух. Накрая отбелязва, че християнството се е разпространило сред германските племена чрез проповядване и личен пример на добри проповедници, между които и Вулфила, който водел „безукорен християнски начин на живот“.

Тази втора част би заслужавала да се разработи повече, тъй като готите, а чрез тях и всички германски племена, споменати в есето, с изключение на франките, са били приобщени към арианското християнство. Петър Дънов е избегнал да дискутира доктриналните различия между арианизма и официалната църква, както и унищожаването на тази т.нар. ерес от нея. Основните разлики в двете доктрини са в интерпретацията на същността на Исус Христос. В учението на Арий, богослов, живял в Александрия (ок. 250–336), ударението пада върху човешката страна на Христос, докато неговият опонент Атанасий, патриархът на Александрия (ок. 293–373), подчертава Неговата божествена страна. Арий говори за издигащия се човек, който се развива духовно, за да се срещне с Бога, докато според Атанасий Бог слиза, за да спаси пасивно чакащия човек. Тези два

различни подхода намираме и в езотеричното християнство, от една страна, и в официалната църква, включително православната, от друга.

С идеята, че християнството не е учение, спуснато отгоре от някакъв Бог като Цар, който с пръчка в ръка нарежда на грешните как да живеят, как да променят себе си и средата си, за да бъде всичко наред, Петър Дънов се среща още в „Дрю". Християнството има непреходни ценности в себе си, които при всички условия на живота, при всичките му форми – в миналото, настоящето и бъдещето – винаги ще бъдат приложими и ще водят към по-голяма хармония. Въпросът е, че в процеса на приемането му, на сливането на живота на хората с неговите непреходни ценности, действат две вървящи една срещу друга сили, които привличат Божественото и практичното. От една страна е Божията сила. Бог е посредникът, чрез който ценностите на християнството се пренасят в човека, т.е. чрез Божия промисъл Божественото влиза в човека. Бог се въплъщава в човека, влиза в Своя Син Божий на Земята. Щом Божественото чрез Своя Дух влезе в човека, последният от своя страна се устремява към Бога. Това е тезата на проф. Джон Милей от семинарията, а именно, че движението е двупосочно. Чрез въплъщаването си в човека Бог идва по-близо до него, а с това и човекът идва по-близо до Бога и Божественото. Така че движението е както от Бога към човека, така и от човека към Бога; имаме сливане на всемирното съзнание от двете противоположни посоки чрез тяхната взаимопритегателна сила.

Петър Дънов обръща подобаващо внимание на личността, живота и делото на готския епископ Вулфила (311–383), превел по днешните български земи, близо до Никополис ад Иструм (дн. с. Никюп, Великотърновско) Библията на готски език и с това поставил началото на първичния германски литературен език. Вулфила е многостранно образована, енциклопедична личност с мисионерски талант и духовна висота, оценени от неговите съвременници, макар и по-късно умишлено „забравени" от официалната църква заради подозренията към него в „арианска ерес". Той създава и готската християнска азбука, както и духовна и книжовна школа в Мизия, просъществувала векове и дала по-късно като унаследена уникална „лаборатория на вярата" своите импулси за развитието и на официалното българско християнство, и на богомилството. До XIII в. освен готските светци, официално тачени от българската православна църква и до днес (св. Никита Готски, св. Сава Готски и др.), „гот", „готин" и други производни етноними често се използват в официални

църковни документи и като синоним за „еретик“. Но П. Дънов забелязва и подчертава едно качество на Вулфила, което е от голямо значение за успеха му сред готите: „Той печели любовта и уважението им със своя безупречен християнски начин на живот“. Тази морална устойчивост и чистота на Вулфила, а и като цяло на неговите готи, наречени от съвременниците им още „мизийски готи“ или „мали готи“, които остават завинаги по днешните български земи и участват в българския етногенезис, е забелязана и подчертана от един хронист на Франкската империя от V в. – Салвиан. Той пише, че „макар и еретици, готите на Вулфила са морално по-чисти от повечето днешни християни“. Този исторически извор явно умишлено е прикриван в продължение на столетия, за да бъде преоткрит едва през XX век от науката при обръщането ѝ към готското християнство. Дънов не го цитира, явно по негово време е бил все още недостъпен, но той пръв в съвременната наука правилно е уловил едно за съжаление почти неспоменавано и днес качество на Вулфила – моралната му висота. Това е едно истинско прозрение за „апостола на готите“, което, колкото и естествено и просто да звучи на пръв поглед, е формулирано в готологията така ясно и категорично за пръв път от Петър Дънов и може да бъде считано за негов оригинален принос в съвременните изследвания за епископ Вулфила.

Според немския философ и мислител Рудолф Щайнер Вулфила е първият християнски духовен посветен на Европа. В своя превод на Библията той въвежда ново лично местоимение за *аз* – *ik*, докато в старогермански то е *eko*. Това са двете начални букви на Iesus Krist (Исус Христос). Впоследствие от тях произлизат немското *ich* (*J*esus *Ch*ristus**)**, холандското *ik* и английското ***I*.** Името на епископ Вулфила е добре известно и почитано впоследствие от най-близките ученици на Петър Дънов. Според един от тях – Борис Николов – апостолът на готите се е подвизавал и на юг от Стара планина, около Тулово, Старозагорско (място на древна келтска столица, IV в. пр.Хр.).

В своята теза Петър Дънов подчертава и друг факт, който многократно е интерпретиран от изследователите. При превода на Стария завет Вулфила изважда, т.е. не превежда книгата *Царства*, за да не „възбуди войнствените им умове“ (на готите). Изключителното миролюбие на мизийските готи е забелязано векове след като Вулфила е напуснал този свят. В началото на VII в. Изидор Севилски пише за тях, че освен със своето миролюбие, те са известни с това, че дори не пият вино, а само мляко. Ако си представим тогавашната епоха,

изпълнена с войни и кръвопролития, ще осъзнаем какви усилия са се изисквали от Вулфила, за да възпита цял един народ в толкова устойчива добродетелност, която да бъде запазена и подхранвана векове наред.

Дали интересът на П. Дънов към тази тема не е продиктуван именно от модела на тези пренебрегнали войнолюбието и разгула мизийски готски общини, може само да се предполага. Когато пише труда си в Бостън, той все още се готви за методистки пастор в родината си и фактът, че методистката църква е стъпила през XIX в. именно в Мизия, в Северна България, а центърът ѝ е в Свищов (античният Нове – столица на готския крал Теодорих Велики в края на V в.), може би също инспирира неговия интерес към готите. Вулфила е епископ на Никополис ад Иструм (дн. Никюп, на 20 км от В. Търново), а селищата на готите са обхващали и областта на Свищов, центъра на методистката мисия в България. Около 350 г. той избягва от Дакия с група свои последователи (готи) и стига до Мизия, където се установява между Дунав и Стара планина – точно в областта на методистката мисия. Това вероятно е причината за избора на темата. Като методистки проповедник, идващ от България, Петър Дънов е пожелал да пише за историческата съдба на областта, от която идва, и за връзката с настоящата ѝ съдба, имаща отношение към трансформирането на ортодоксалното християнство, нещо, което е влизало в целите на протестантската мисия. За да укрепи приемането на християнството сред готите, Вулфила превежда Библията на готски в Никополис. Методистката мисия също започва дейността си с превеждане на Библията, така че има очевидна връзка между дейността на епископ Вулфила и методистката мисия. (18)

6.3. Дипломиране.

Във факултетния протокол от 5 май 1893 г. е записано: „В отговор на запитване за брат Дънов беше гласувано, че д-р Стийл трябва да организира за него изпит по старогръцки, който е бил държан от неговия курс в „Дрю“.

Научната теза, която Петър Дънов защитава – „Миграция и християнизиране на германските племена“ – показва, че той завършва във втора дивизия, което значи, че получава диплома, но не и научна степен, поради липсата на предишна такава – никаква степен не е записана и в зрелостния му документ от „Дрю“. Учебният план на обичайното тригодишно обучение за бакалавър включва старогръцки, староеврейски, антропология, църковна история, теология,

практическа теология, канон и критики, наука за спасението и реторическо изкуство. Петър Дънов преминава обучение по всички тези предмети. Той не получава бакалавърска степен по богословие, защото последната се дава единствено на студенти, които имат вече степен бакалавър по свободни изкуства.

На 7 юни 1893 година президентът (ректорът) на Бостънския университет професор Уилям Уорън и деканът на Богословския факултет професор Хенри Шелдън подписват и връчват на Петър Дънов документ със следното съдържание:

„БОСТЪНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
Богословски факултет

Този документ потвърждава, че Петър Дънов
е завършил редовното тригодишно обучение в Богословския факултет
и му се дават права и привилегии
на
ЗАВЪРШИЛ БОГОСЛОВСКИЯ ФАКУЛТЕТ
в Бостънския университет

Даден в Бостън, Масачузетс,
на 7 юни, година 1893 от раждането на нашия Господ.“

Не съществува списък на завършилите студенти, одобрен през тази учебна година във факултетния протокол, но през следващата 1894 г. Петър Дънов присъства като „редовно дипломиран“. (17)

6.4. Периодичен печат в Бостън – 1892-1893 г.

В последния си брой от есента на 1892 г. списание „Методист“ пише, че мисионерът пастор Алберт Лонг от класа на 1857 г., с когото институтът „Конкорд“ най-много се гордее, ще държи реч в града. Идването му е свързано с последното събиране на завършилите в „Конкорд“, който бил отворен двайсет години, преди да се премести в Бостън. Алберт Лонг е лингвист, какъвто рядко се среща. Едва два месеца, след като е почнал да учи български, започва да проповядва на този език. За д-р Лонг се говори, че знаел почти толкова езици, на колкото ще говорят апостолите по време на Страшния съд.

През същата 1892 г. в Бостън сп. „Методист Ревю“ публикува и специално изпратената от България статия за панславизма на Стефан Томов – преподавателят на Петър Дънов от Свищов.

През пролетта на 1893 г. в Бостънското списание „Атлантик Мантли“ излиза една социално-философска статия на харвардския професор Шалер (1841-1906) за емиграцията на европейските селяни. Тя е свързана с водещата се в Бостън дискусия за това дали да не се спре този приток на емигранти, за които пуританското мислене на бостънци е очаквало да се претопят веднага, щом видят тук добрите устои на успешния обществен живот. Но те не се претопяват така лесно, след като стотици години им е отнемано естественото право на самоинициатива. Авторът прави сравнение с бедните фермери от Американския юг от началото на века и с освободените през изминалите едно-две десетилетия негри и стига до някои консервативни заключения, а именно, че не може да се очаква изостаналите източноевропейски селяни бързо да догонят високия стандарт на тукашните социални отношения. Също така не трябва да се очаква това да стане само заради произволно съчинената теза на пуританската идеология, че всички се раждат равни. (17)

VII | Първа част | Съдържание

7. Учебната 1893/1894 г.

7.1. Постъпване на Петър Дънов в Медицинския факултет на Бостънския университет.

В каталога и годишната книга на Медицинския факултет на Бостънския университет Петър Дънов е записан на 22 юли 1893 г. като редовен студент първа година: „Дънов, Петър Константинов. Завършил богословие в Бостънския университет, от Варна, България“.

Между новопостъпилите около четирийсет студенти освен него има само двама чужденци: Чарлз Обер Кеплер от Тиенцин, Китай, и Има Рот от Виена, Австрия. Там той е между изцяло мотивирани за кариерата си младежи от семейства с положение в една от най-авторитетните медицински институции на Съединените щати. Медицинският факултет на Бостънския университет се намира в квартала „Саут Енд“, на юг от центъра – краен, полуиндустриален квартал, когато Дънов учи тук, но по-късно обликът му много бързо се променя: нови строежи, градски и квартални паркове, монументални, супермодерни резиденции, издигнати от първите архитекти на града, поразителни катедрали.

Студентското общежитие, сградата на канцелариите и училището са от червени тухли. Внушителни здания около малък

вътрешен парк, които още стоят почти в същия си вид. На юг от парка е хомеопатичната болница – последна дума на медицината от онова време, кокетна, дори екстравагантна в архитектурно отношение сграда. Тук студентите са добре дошли на стаж.

При постъпването на Петър Дънов факултетът се гордее с голям медицински музей. Обучението наистина е по последна дума на медицинската наука. Има специална физиологична лаборатория, в която студентите правят анестезиологични упражнения и експерименти. Изучаването на анатомия е автономно – всеки прави дисекции в таванското помещение на огромното здание. През големите прозорци на четвъртия етаж, над масите за дисекция струи обилна светлина. Тук студентите с трепет препасват за първи път бялата престилка, като разтварят на масата близо до себе си анатомията на професор Грей. Освен близката болница, към факултета има диспансер и хирургическа клиника. Преподавателското тяло се състои от четирийсет и трима преподаватели, като повече от половината са с професорска титла. (17)

7.2. Преподаватели.

Д-р Израел Тиздал Талбот (1829-1899) е декан на Медицинския факултет на БУ, президент на Международната асоциация по хомеопатия (Association International Homeopathy – A.I.H.) през 1872 г., основател на Медицинския колеж за жени в Нова Англия, издател на медицински вестник на Нова Англия, член на Monument Committee of the American Institute (Вашингтон). Той основава женския Медицински колеж на Масачузетс през 1848 г. Тази хомеопатична институция по-късно се слива с Бостънския университет, където продължава да се преподава хомеопатична медицина и през двадесети век. Управителният съвет на университета в Бостън отваря първото си хомеопатично училище по медицина в сряда, на 5 ноември 1873 г. То е отворено за студенти от двата пола, при едни и същи срокове и условия. Първият декан в продължение на 23 години, до 1896 г., е д-р Талбот, M.D., след което той става директор на хомеопатичната болница – от 1897 г. до смъртта си през 1899 г. Неговата жена, Емили Феърбанкс Талбот (1834-1902), е член на Управителния съвет на болница за душевноболни.

Д-р Джон А. Роквел – професор и ръководител на катедра „Физиология“ от 1888 до 1899 г. Започва лабораторни упражнения за първи път през 1889 г. Той много успешно организира и представя курсови работи в катедрата. От личните му писмени материали става

ясно, че настоява студентите по медицина да прекарват значително време в експерименталната лаборатория. От 1890 г. по негова инициатива всички студенти по медицина посещават 4-годишен курс на обучение. Това е първият 4-годишен медицински курс, предлаган някога в САЩ.

7.3. Методи на преподаване.

Методите на преподаване включват най-успешните практики и опитности на миналото. Дидактическите лекции са в голяма степен изместени от лабораторна и клинична работа. През първите две години заниманията на студентите са основно в лаборатории. Там специално внимание се отделя на развиване на способността за точно наблюдение и коректно записване на наблюденията и резултатите от експериментите и стимулиране на желание за оригинални проучвания. През третата и четвъртата година в допълнение към лекциите, учебните часове и лабораторната работа, обучението включва и индивидуална и обща (класна) работа в просторни диспансерни клиники на разположение на факултета. В тези клиники студентите не само имат възможност да видят болни от най-различни болести, но получават и инструкция с най-добрите методи за изследване на пациентите. Тази инструкция включва практическо обучение по физична диагностика чрез опипване, почукване, употреба на офталмоскоп, ларингоскоп, стетоскоп, фоноскоп и всички други съвременни диагностични средства. „Конферентната система“ и методът „Case“ вече са преминали успешно през експерименталния етап и са доказали своята изключителна полезност като методи на преподаване.

7.4. Събития от живота на Петър Дънов след напускане на Медицинския факултет.

На 3 февруари 1894 г. деканът на Медицинския факултет на Бостънския университет, д-р И. Т. Талбот, подписва и връчва на Петър Дънов свидетелство, че същият е бил редовен участник в учебната програма на факултета за тази година. Какво го е накарало да прекъсне своето следване по средата на учебната година, засега не е ясно. След датата 3.02.1894 г. няма информация за него в Бостънския университет, освен че присъства в годишния бюлетин на завършилите през 1894 г. студенти като „редовно дипломиран“, но без никаква допълнителна информация за степен, каквато е вписана за останалите от тази група. Списъкът на завършилите показва, че той се е дипломирал през 1893 г.,

но там също няма никаква допълнителна информация относно вземането на степен.

Учебната 1893-1894 г. е последна и за Лутер Таунсенд. Петър Дънов всъщност се оказва един от последните му дипломанти. На прощалния банкет, организиран в чест на оттеглянето му, професорът по практическо богословие разказва как е получил просветление да стане учител. Това се случва в период на уединение в един дърварски лагер в лесовете на щата Мейн, където той отишъл, за да се възстанови след изтощително боледуване. Както си обядвали най-проста храна на скованите дървени пейки в лагера, изведнъж Лутер Таунсенд бил озарен от мисълта, че трябва да стане учител, да просвещава хора като тези около него. Получил призванието си от Небето. Така този плодовит, духовен и вдъхновен мъж, стъпил здраво на земята, по която е крачил заедно с железничари и дървари, приключва своята кариера в Бостънския университет.

На 8 август 1894 г. напуска този свят Джеймс Стронг – професорът на Петър Дънов от Семинарията. През септември на същата 1894 г. в „Дрю“ постъпва Димитър Вишанов, а в колежа „Алегени“ се записва Константин Пачеджиев.

В броя си от 28 ноември 1894 г., 716 стр., „Сионски вестител“ (1868–1910) публикува следната информация: „На 4 ноември, неделя, в отсъствието на преподобния Дж. М. Крейг, пастор на Първа презвитерианска църква, Нюпорт, е изнесена проповед от преподобния Х. Б. Кади от светата църква на ул. „Темза“, а вечерта – от преподобния д-р. Е. Бас [виден методистки пастор] от Първа църква. Сутринта преподобният П. К. Дънов, българин, учещ в страната ни за мисионерска работа в родината си, проповядва след мистър Кади, а вечерта – след д-р Бас.“

Отново в. „Сионски вестител“, вероятно от края на 1894 или началото на 1895 г., в графата си за чуждестранни мисии пише: „България – сто долара са определени от Фонда, за да се платят разходите по завръщането на преподобния Иван Димитров [съученик на П. Дънов от Свищов] от тази страна до България и сто долара за заплатата му до края на настоящата година. Предвидено е било да бъде създаден финансов комитет в Българската мисия, който да представлява съвета по въпроси от финансово естество. Била е отпусната сумата от 85$ за закупуването на сейф за Българската мисия. Също така е била отпусната сума, за да бъде изпратен да проповядва в

България П. К. Дънов, който е роден там. Сумата е осигурена от Надзирателството на мисията, което желае неговата служба“.

VII | Първа част | Съдържание

8. Българи в Бостън в периода 1892-1894 г.

Данаил Стоянов Руевски (1872-1925) – успешно защитава теза през 1892 г. в Богословския факултет на Бостънския университет. Той е второ поколение методист – син на Стоян Руевски, първият протестант-методист в Свищов, който установява контакт с д-р Лонг. Мисионерът Лонг успява да спечели приятелството на Руевски, който скоро става изцяло негов съмишленик. Събранията на методистите започват да се провеждат в неговия дом. Братът на Данаил – Ап. Руевски – е преподавател на Петър Дънов в Свищов. През 1887 г. заедно със Стефан Томов и Йордан Икономов той се подписва върху дипломата на Дънов като трети член на учителската комисия.

Кратки данни за личността и делото на Данаил С. Руевски се откриват в сп. „Славянски глас“, XIX, № 3, София, 1925, с. 34.: „Данаил С. Руевски, бивш дългогодишен директор на Държавната печатница, помина се на 4 юлий в с. Княжево, при София. Покойният не беше чужд и на книжовността. Отлично владеещ английски ез., американски възпитаник, той преведе на английски доста работи от нашата литература, обнародвани в разни американски издания, и в последно време също така усърдно работеше над такива преводи. На времето бе отбелязана неговата интересна книжка „На Хавайските острови“ (Руевски, Д., Хавайските острови, С, Държавна печатница, 1900), гдето пок. е бил на младини в едно мисионерско училище**.** Руевски се помина сравнително млад човек – на 53 години“.

В статията си във в-к „Македония“ от 14 април 1999 г. Й. Разсуканов проследява учредяването на дружество „Юнак“. Д. Руевски участва в управителния съвет на новосформираното дружество: „Конгресът се открива на 15 август 1898 г. в 9 часа в гимнастическия салон на Мъжката гимназия в София. Участват 13 дружества с 23 делегати. Поради липса на средства две дружества не изпращат свои представители, но в писмата си заявяват, че са съгласни с решенията на конгреса. Избран е първият управителен съвет на съюза „Юнак“: председател – Стоян Заимов, подпредседател – подполковник Георги Вазов, деловодител – Тодор Йончев, счетоводител – Константин Тенев, съветници – д-р Стефан Ватев, Данаил Руевски и Гавраил Аврамов.

Съюзът „Юнак“ започва своя живот през 1898 г. със 17 дружества и около 1000 члена. През 1938 г. съюзът обединява 341 дружества с близо 50 000 члена, разпределени в 8 юнашки области. Не остава град или по-голямо село, в което да не е основано юнашко дружество“.

Алеко Константинов в Бостън през лятото на 1893 г.:

„На пристанището имаше няколко кораба, които заминуват за Бостон по разни пътища. И тук таквази конкуренция и таквази реклама, каквато и по железниците. Параходите – един други от по-големи и по-разкошни. Не знаеш кой да предпочетеш. Във всичките параходи гърмят музики, за да привличат публиката. Избрахме пътя през Providence. Под звуковете на музиката влязохме в парахода. Такива разкошни пътнически речни параходи в Европа няма. Това е цял дворец! И няма деление на първи, втори и трети клас: всичко е първокласно. Ние тръгнахме в шест часа след пладне и почти до мръкване плавахме покрай Ню Йорк отляво и Бруклин отдясно и нашият параход трябваше да пищи всяка минута, за да му даде път безчетното множество от параходчета, които замрежваха канала по всичката му дължина и ширина. Стъмни се. Блесна в парахода електричеството и музиката, като че ли ми знаеше вкуса, гръмна увертюрата от „Вилхелм Тел“ и ние, скромни странници, изтегнахме се и потънахме в канапетата. И туй ли не е щастие! ...

На съмване стигнахме в Провиденс, качихме се на железницата и след два часа бяхме всред Бостон. Нямаме време за губене, в 3 часа след пладне ще тръгваме обратно за Ню Йорк, затова купуваме на станцията плана на града и без да губим минута, тръгваме из бостонските улици. Стигаме до парка Boston Common, насреща е публичната библиотека. Влязохме в нея, колкото да не се каже, че не сме влезли. Обърна ми вниманието надписът на библиотеката: „Public Library“, написано над входа, а от двете страни на вратата стои надпис: „Open to all“ – отворена за всекиго. Не би било излишно такъв надпис да стои и на Софийската народна библиотека. Ако не бях видял надписа, аз не щях може би да вляза в нея. В бостонската библиотека има даже и български книги: „Иванку“ и други.

В парка видяхме паметника на солдатите, паднали за независимостта на Щатите. Оттам влязохме в публичната градина, една от най-красивите градини, каквито ми се е падало да видя. От градината се проточва един широк и дълъг булевард – Commonwealth Avenue, който се пресича с прави и извънредно чисти тихи улички. Тази част на града напомня красотата и чистотата на Вашингтон.

Оригиналното е, че всичките къщи в една уличка са съвършено еднакви по величина и архитектура: къщите на един квартал като че са една къща. Минеш до другата улица, там друга архитектура, но всички къщи пак еднакви. Голяма част от къщите са покрити с пълзяща зеленина. На една от тези улички е новата публична библиотека, която не е още довършена. Близо до нея е Музеят на изящните изкуства. Архитектурата на този музей като че има нещо общо с двореца на дожите във Венеция. В музея преобладават произведенията на класическата скулптура. Картинното отделение е съвсем слабо. Интересна е колекцията на костюми и ръчни произведения от всичките части на света. Само че тези колекции не са събирани по система, а са натрупани от подаръците на разни богаташи и пътешественици, тъй щото на много места ме досмешаваше, особено като гледах отделите на източните произведения. Всичко, каквото могли да накупят американските консули и консулски жени из пазарите на Русия и Турция, пратили го тука като рядкост.

След като изгледахме зданията на пощите, градския дом, съдилището, университета, губернаторския дом, счетохме, че доста сме се запознали със забележителностите и като почнахме тогава от трамвай на трамвай, кръстосахме Бостона по всичките направления. Никъде не видяхме толкова електрически трамваи, колкото в Бостон, и кабелите им не са в земята, а над трамваите, така щото всичкото пространство над улиците е замрежено с жици. В централната и най-населената част на града улиците са криви, движението е голямо и не е приятно да вървиш по тях, трамваите се спират на всяка минута. Но като минеш моста на Charles River, почват се предградията Cambridge, Somerville, Charlestown, които имат изглед на летни резиденции, с прави, обсадени с дървета улици и красиви летни къщи. Бостон заема много голямо пространство, пресечено в реки и заливи. От центъра на града, довдето да стигнем до края на южния Бостон, до City Point вървяхме с трамвая около един час. Бостон е пълен с учаща се младеж.

И тъй, аз видях града, в който се е зародила мисълта у Edward Bellamy да напише своя фантастически роман „Looking Backward 2000-1887“ и в който се пробужда неговият герой Юлиян Вест в XXI век и вижда оригиналностите, които пълнят романа. Още преди три години, като прочетох тази книга на Белами (сега преведена вече и на български), побиваха ме тръпки, като си представях, че човечеството един ден ще достигне до това автоматическо състояние, което Белами ни представлява като идеал на отдалеченото бъдеще – състояние, при

което личността, индивидуалността съвършено почти изчезва, като се превръща в автомат, в раб на един нов, много по-силен и несъкрушим господар – обществото. Человечеството срина един господар – тиранията, робството изчезна, но личната свобода роди нов господар – капитала! Капиталът в Америка е достигнал до най-крайното си развитие и е задушил своята родителка – личната свобода.“ (16)

Георги Чакалов (лятото на 1893 г.)

През лятото на 1893 г. Г. Чакалов по случайност попада в един ресторант с Алеко Константинов, д-р Радославов от Русе и Филарет Филаретов, бивш чиновник от Сметната палата. Така той става техен гид и преводач по време на престоя им на Световното изложение в Чикаго.

Ето как Алеко Константинов разказва за това запознанство в пътепса си „До Чикаго и назад“: „Запознахме се също с един момък самоковец, г. Чакалов. Той живее и се учи във Филаделфия, като изкарва препитанието си със собствен труд – словослагателство. В течение на пет ваканционни месеца той работи като словослагател нощно време (той е нощен работник) в печатницата на един вестник и този труд му покрива разноските за останалите седем месеца, когато той следва науките си по медицината. По американски! Трудолюбив, интелигентен и скромен момък. Бои се само, че като се върне в България, нашият медицински съвет няма да признае за достатъчен американския атестат и ще го заставят да иде в *Букурещ* или в *Цариград* да се доучва.

На Chestnut str., една красива улица, застроена с разкошни дворци – банкови учреждения и журнални редакции, влязохме, благодарение на г-на Чакалова, в помещението на един клуб, който ми остави най-приятно впечатление. Нарича се Общество на млади християни [YMKA – Young Men's Christian Associatian]. Ние не изглеждахме съвсем млади християни, понеже годинките ни представляваха последователен ред от почтените числа 30, 40 и 50, но като иностранци приеха ни твърде любезно и секретарят на клуба ни разведе навсякъде из зданието; показа ни библиотеката, читалнята, гимнастическата зала, в която видяхме машини и приспособления, каквито не бях виждал друг път, приспособления, ползването от които не оставя неразвижен ни един мускул на тялото; а едновременно с упражнението на тялото тук се обучаваш да яздиш велосипед, да теглиш лопати и други подобни. До гимнастическата зала са направени всевъзможни душове за гимнастиците. В друга зала

се съхраняват гимнастическите дрехи, заключени в отделни долапи. Заведоха ни в един голям салон, който секретарят с натисването на един бутон на стената освети моментално с електричество. В този салон седалищата са разпределени амфитеатрално срещу една малка сцена, на която се дават концерти и други забавления, в които освен членовете на разните клонове на клуба вземат участие и външни артисти. На тези концерти, освен членовете, се допущат и гости с двойна плата. Видяхме няколко класни стаи, в които стават вечерни и неделни преподавания по разни предмети: книговодство, елементарна математика, електричество, механическо чертание, стенография, немски език и други. В клуба има и кухня с всички готварски принадлежности, от които се ползуват само в тържествени случаи, когато се дават членски обеди. В самия град Филаделфия има няколко клона на това дружество и те си имат свои помещения. Клонове има и по други градове". (16)

Стоян Ватралски

От Бостън датира доброто познанство и взаимно уважение между Стоян Ватралски и Петър Дънов, което по-късно намира и словесен израз във вестник „Зорница" (1926 г., бр. 38, 39 и 40). Там Ватралски написва три статии с общо заглавие „Кои и какви са Белите братя" („Моето гостуване и плен у Белите братя", „Молитвено тържество преди изгрев слънце" и „Дънов"). Той пише за Белите братя следното: „Две са отличителните черти на Белите братя: лоялна, беззаветна преданост, заедно с благоговейно доверие към Учителя им, и братствени, любезни обноски помежду им … Това са хора усърдни, които гладуват и жадуват за правдата, които копнеят за „братствоединство"… Честни люде, честни българи". А за самия Петър Дънов патетично отбелязва: „Две неща, създадени от самия него, издигат Учителя на Белите братя до български фактор от исторично значение: първо – неговото силно прихватливо учение; и второ – неговите добри и предани ученици".

Стоян Кръстов Ватралски е български писател, поет и протестантски духовник. Роден в семейството на Кръстьо и Ружа Ватралски – бедни овчари от Вакарел, той започва своя поход в търсене на знание от ранна възраст. В селото му няма училище и затова отива в близкия Самоков, където за две години завършва Самоковското градско училище. Там го заварва и Априлското въстание. Следващите няколко години са формиращи за неговия живот и кариера. По време на Освободителната война (1877-1878) с дълбоко

убеждение приема протестантската вяра. Години по-късно определя своето покаяние като най-важния момент в живота си. Издържайки се сам, Ватралски продължава образованието си в Американското училище в Самоков. Там прекарва четири години (1878-1882), изпълнени с ревностно търсене на знание и пламенна християнска вяра. Тези години определят и следващата стъпка в неговия живот, която го отвежда в Хасково, където той проповядва година и половина с голям успех. Всичко това подготвя младия Ватралски за едно от най-важните събития в неговия живот – заминаването му за Америка.

През 1884 г. по покана на американски мисионери Ватралски пристига в Америка, вероятно в един от североизточните щати. За своето пристигане той пише: „Пристигнах без никакви пари и почти никакво знание на английски език“. Скоро постъпва в Западната академия в Ню Джърси, където за кратко учи английски език. През 1888 г. завършва Богословското училище при университета „Хауърд“, Вашингтон. По онова време „Хауърд“ е младо учебно заведение с едва двадесетгодишна история, в което учат предимно цветнокожи и имигранти. През следващите четири години младият българин проповядва в различни църкви, държи лекции за България и списва за различни вестници.

През юни 1892 г., в едно ранно неделно утро, развълнуван и със сълзи на очи, Ватралски пристига в Бостън – Кеймбридж, Масачузетс, и за първи път в живота си пристъпва в двора на университета, за да стане първият българин, завършил Харвард. Една молитва и една мечта стават реалност, която остава завинаги в историята. През следващите две години младият Ватралски жъне огромни успехи. Следвайки като „специален“ студент, той постига това, което никой друг българин дотогава не е постигал. Въпреки че през първия семестър среща твърде много затруднения, особено с английския език, Ватралски не се предава. Наред с учението той продължава да пише за редица ежедневници и да публикува поеми. Заради изключителната му способност да рецитира и ораторства, а и заради дългата му брада и силния европейски акцент, състудентите му го наричат „българският Толстой“. Въпреки акцента си той се слави като необорим словесен опонент. На няколко пъти печели награди за ораторство в Харвард и околните колежи. Точно преди завършването си през юни 1894 г. спечелва конкурс за бакалавърски химн на Харвард, който се пее и до днес при завършването на бакалавърския курс. След дипломирането си в Харвард живее в Кеймбридж – предградие на Бостън, продължавайки

да държи лекции за България. По това време той е добре познат на бостънското общество със своите публични сказки върху българските народни обичаи и религия.

Освен в Бостън, Ватралски често е канен да гостува и в много от източните щати, между които Нова Англия, Индиана, Ню Йорк, Охайо, Ню Джърси, Пенсилвания, Кънектикът, Мейн и Ню Хемпшър. Пътува и до Канада. Работи за East Entertainment Bureau, Ltd. в Бостън и Wade Entertainment Bureau, Inc. в Ню Йорк, чрез които пише за известни всекидневници като: The Boston Transcript, The New York Tribune, The Forum, The Chicago Tribune. Известността му е толкова голяма, че всички те поместват неочакваната новина за неговото заминаване за България. Оставяйки перспективна кариера в Америка, през юни 1900 г. Ватралски тръгва обратно за България. Точно преди да отплава, минава през Ню Лексингтън, щата Охайо, където на 16 юни 1900 г. държи реч пред кметството на града в чест на Дж. А. Макгахан, военния кореспондент, който пръв в световната преса пише за Априлското въстание и с това спомага за освобождаването на България от турско робство. Преди да напусне американската земя, от пристанището на Бостън Ватралски праща до харвардския вестник Crimson прощално стихотворение. След завръщането си в България той купува къща в Красно село [днес квартал на София] и през 1907 г. се оженва за Василка. В Америка се връща само веднъж – за 30-годишнината от дипломирането си в Харвард.

В началото на XX в. Ватралски лично приема в евангелската си църква в Самоков като печатар Георги Димитров, чиято майка е член на евангелската съборна църква в София. По-късно го изгонва от храма заради неговите непристойни прояви и циничен атеизъм.

През първите години след завръщането си в България Ватралски основава Българо-американското дружество. Той е също така и председател на Българското общество на младите християни (YMKA) и член на съвета на Дружеството на английскоговорящите жители на София. Превежда голяма част от евангелските химни, много от които се пеят и до днес. Продължава да се изявява като поет и писател наред с дейността си като протестантски проповедник. Избраните му съчинения са издадени в 17 тома през 30-те години на XX в. Той е близък приятел на Иван Вазов, Иван Шишманов, Симеон Радев и Пейо Яворов.

Творчеството и кариерата на Ватралски са високо патриотични. Политическата му насоченост е радикална, но въпреки че често е

молен да заеме политически постове, до края на живота си той не проявява интерес към властта. Многобройните си познанства със световни политически фигури Ватралски използва като възможност да популяризира родината си. Например братята Чарлз и Ноел Бъкстон му помагат да замине за Великобритания по време на Балканската война (1912-1913), където говори и пише в защита на България. Въпреки известността си Ватралски води скромен и почти отшелнически живот в имението си в Красно село. Напуска този свят на 30 август 1935 г. (19)

Димитър Николов Фурнаджиев – роден през 1867 г. в гр. Банско, в дома на заможното евангелско семейство на Никола Фурнаджиев. Първоначално образование получава в родния си град, след което родителите му го пращат да учи три години в Научно-богословското училище в Самоков. След завършването и прибирането му в Банско младият Димитър проявява желание да продължи образованието си в Америка, въпреки че издръжката му не била осигурена. Родителите му били много притеснени, но въпреки всичко дали своята благословия и през същата 1888 г., в която заминава и Петър Дънов, Димитър отплува за Америка. През годините 1989-1898 Д. Фурнаджиев при много тежки условия учи и завършва колеж и Богословската семинария в Принстън, където е и ръкоположен за пастор. В същия град той среща и другарката си в живота – Зорица Караиванова. Завръщайки се в България, младото пасторско семейство получава назначение от Евангелската съборна (конгрешанска) църква в гр. Кюстендил, където те са от 1899 до 1906 г. След това се преместват в Хасково (1906-1907), Пловдив (1907-1911) и София (1911-1931). Д. Фурнаджиев е най-дългогодишният работник на амвона на най-голямата евангелска църква в България – „Първа евангелска църква“ в София, на ул. „Солунска“.

Навсякъде в своята работа за Бога, със своята солидна подготовка и ерудиция, ползващ свободно английски език и връзките си по света, пастор Фурнаджиев е търсен и използван и оставя дълбока следа в нашето обществено съзнание. Той е включван и изпращан от църквата, държавата и от различни организации в делегации и мисии за чужбина при защита на българските интереси и за осигуряване на помощ. Пастор Фурнаджиев работи до последните дни от живота си. На 30 януари 1944 г. в гр. Самоков той заминава за отвъдното на 77-годишна възраст. (3)

Георги Томалевски, ученик в Школата на Учителя Петър Дънов, в своята книга „Учителят Беинса Дуно“ представя един свидетелски

разказ за пастор Фурнаджиев: „Пастор Фурнаджиев познаваше Учителя още от студентските години в Америка и добре си спомняше, че още тогава е имал изработено ясно и определено духовно становище. Това е било един задълбочен християнски мистицизъм. Също така той е осъзнавал още оттогава духовната си мисия.

От пастор Фурнаджиев узнах, че Учителя още от младите си години е проявил изключително задълбочаване във философските и общодуховните проблеми. За личността му той също се изказа най-ласкаво. Това, което чух от пастора, за мене тежеше много, тъй като беше преценка не на случаен човек, а от висококултурен представител на евангелизма у нас, още повече от човек, който, погледнато съвсем по човешки, нямаше интерес да хвали друг деятел от същото духовно поле.

Това, че Учителя е завършил в Свищов средно богословско училище, а след това – в Медисън и Бостън – университет за евангелско богословие, че начинът, по който изнася беседите, които започват с молитва, с прочит на текст от Евангелието и че беседата завършва пак с молитва, показва, че той е преценявал наблюдаваните форми на външния израз в разните църкви и че външната школовка в Братството повече напомня евангелизма, отколкото на други някои култове. Всички тези неща обаче, колкото и да са външно свързани с евангелските традиции, не пречат на един буден наблюдател да долови веднага онова от неговата дейност и слово, което е съвсем ново, различно, оригинално и с друга дълбочина, намерения и насоки“. (20)

Велико (Васил) Граблашев

Величко Граблашев е известен български общественик от края на XIX и началото на XX в. – прокурор, дипломатически представител, адвокат, с подчертан интерес към спиритизма, окултизма и теософията. Той е роден в Македония ок. 1864 г. Взема бакалавърска степен по богословие в Чикагския университет през 1894 г. Курсът е тригодишен и кандидатите за тази степен обикновено трябва да държат изпит по старогръцки или иврит, както и по систематично богословие, библейско богословие, етика, хомилетика, християнско служение и др. През следващата 1895 г. става бакалавър по право в университета „Шенъндоа“, Западна Вирджиния. След завръщането си в България е назначен за заместник главен прокурор в Софийския окръжен съд. През 1897 г. става дипломатически представител (консул) на България в Чикаго. В едно прессъобщение, без посочен конкретен източник, четем:

„От В. Граблашев, президент в Чикаго на българо-американската дипломатическа мисия.

Прието е по всяко време ние да искаме да се запознаем с една стабилна нация, да направим опит да открием преди всичко тази доминираща черта, тази уникална особеност, която я отличава от всички останали нации. България е една малка страна по население и площ, способна да напредва твърдо по пътя на материалното укрепване, индустрия, търговия, политическа сила и военна мощ. Все пак в едно отношение тя може да се намери в горната част на таблицата от всички останали народи и това е в процента на хората, които достигат и надминават доказани стогодишни марки. Въпреки че индустрията и занаятите са доста развити, България е аграрна страна. Произвежда и изнася огромо количество брашно, царевица, ръж, пилета, масло, сирене, яйца, а също така фин турски тютюн, плодове и розово масло.

Тъй като България за съжаление не е изпратила официална делегация, която да я представя на Световното изложение в Чикаго „Век на прогрес“, тази задача се изпълнява от българското дипломатическо посолство в Чикаго с президент д-р Велико Граблашев, бивш съдия на Окръжния съд в София; вицепрезидент – г-н Константин Патев; секретар – г-н Иван Христов, и счетоводител – г-н Чоканов. 30 юли е определен за ден на България на изложението. На тази дата българите от цяла Америка ще дойдат в Чикаго.“

В броя си от 28 август 1897 г. „Скрантън трибюн“ в Скрантън, Пенсилвания, съобщава: „Преподобният А. Б. О`Нийл от баптистката църква на „Дъдли стрийт“ е уредил среща с проф. В. Граблашев от Университета „Шенъндоа“, който ще изнесе своята мисионерска лекция „Неописуемият турчин“ в църквата следващия понеделник вечер. Лекцията е илюстрация на определени стереотипи. Проф. Граблашев също ще опише социалния живот, любовта, ухажването и брака на турчина. Проф. Граблашев е оратор с мощен заряд. Той е напълно запознат с тази тематика и тези, които чуят неговата лекция, ще получат много по-ясна представа за религиозните и политически аспекти на Източния въпрос, отколкото да четат каквото и да било по този проблем. Всички желаещи са сърдечно поканени да присъстват на срещата. Няма да има входна такса“.

В следващия си брой от 4 септември 1897 г. „Скрантън трибюн“ отново помества кратък анонс: „Проф. В. Граблашев от Университета

„Шенъндоа“ ще изнесе лекция в баптистката църква в неделя сутрин. Той ще говори за България и за нравите на хората, които живеят там“.

След завръщането си от Америка Граблашев вероятно е пътуващ проповедник на баптистката църква. През 1901 г. изнася лекции (сказки), някои от които са издадени: „Сказка“, Казанлък, Баптистка евангелска църква, 1901; „Нечестивият оправдан“, проповед, Казанлък, Баптистка евангелска църква, 1901; „Зло! От какво страдаме и где е церът?“, Свищов, 1901, 16 с.; „Опасност“, сказка, Свищов, [1901], 24 с.

Около 1902 г. В. Граблашев се запознава с Петър Дънов, за което самият той споменава в своята книга „Окултизъм, мистицизъм и учението на Дънов“, София, 1922, 100 с. През следващите години Граблашев е силно повлиян от спиритизма. През 1906 г. основава „Психическо дружество“ в София. Става издател и главен редактор на „Задгробен мир“, българско списание, официален орган на „Психическото дружество“, печ. „Дневник“. Год. аб. 5 лв., 2000 тир. Списанието излиза от юни 1906 г. до април 1907 г. и от януари до септември 1910 г. Цел на изданието е „изследване на онези явления от областта на духовния свят, които не могат да се обяснят с познатите физически закони“. На страниците му се публикуват както научни и философски статии като „Заслужава ли спиритизмът да бъде изучаван сериозно?“ от Шарл Рише (професор по физика в Парижкия университет) или „Целта на живота“ от Леон Дени, така и произведения на художествената литература и свидетелства на очевидци, наблюдавали различни феномени. През 1910 г. акцент на списанието стават окелтизмът, теософията, магията, християнството.

В. Граблашев превежда и редица книги на спиритическа тематика: „Спиритически чудеса или доказателства за задгробния живот“, София, 1906, 223 с.; „Ръководство за добиване спиритически явления“, София, 1907, 24 с.; Алексис, „Изкуството за хипнотизиране“, прев. Васил Граблашев, София, 1907, 33 с.; Браун, П., „Могуществото на душата или как да бъдеш господар на своята съдба“, прев. В. Граблашов, София, 1908, 40 с.; Браун, П., „Откъслеци от тайната наука или Магнетическо лекуване“, прев. В. Граблашов, София, 1908, 32 с.; Форнесе, А., „Какво има на оня свят или Дух скиталец в обиталищата на духовете (и какво казват те за ада, рая и живота там). Написана от духа Франчезо в 4 ч.“, прев. В. Граблашев, Варна, 1907-1908, I. 1907, 71 с., II-IV. „Чистилището, ада и рая или Какво има на оня свят“, София, 1908, 176 с.; „Положителни доказателства за задгробния

живот“, прев. от англ., София, В. Граблашев, 1908, 56 с. с 15 л.; Хара, О. Х., „Способ за сполука или откъслеци от тайната наука“, прев. от англ., София, В. Граблашев, 1908, 56 с.

Междувременно Граблашев работи като адвокат. Кантората му е на ул. „Мария Луиза“. През 1910 г. той присъства на събора на Бялото братство във В. Търново. Пита Петър Дънов дали ще стане консул в Америка, на което му се отговаря, че за същата година няма условия. (21) През 1911 г. Граблашев го няма на събора, но през 1912 г. отново присъства. През същата 1912 г. той пише книгата „Философията на живота според розенкройцерското учение или Тайните на живота в Христовото учение“, София, 1912, 192 с.

На 6 октомври 1913 г., на първото събрание на Националния съюз, В. Граблашев повдига идеята за „българското англиканство“. Няколко дни по-късно той я доразвива на страниците на в. „Дневник“. Есенцията на неговото схващане е, че „ако трябва да приемем нова религия, много по-износно е да приемем такова сливание с английската черква, защото с това ще се слеем с един много прогресивен народ, който, ако той ни вземе под свой протекторат, България и черквата ѝ ще имат симпатиите на всички протестантски народи в Европа и Америка и с това ще спечелим, а нищо няма да изгубим“.

В мемоари на Михаил Иванов, ученик и разпространител на учението на Петър Дънов в чужбина, се споменава, че през 1918 г. във Варна, когато бил на 18 г., по съвет на самия Петър Дънов той отклонява опитите да бъде привлечен в спиритическо общество, ръководено от заможен гражданин, бивш консул в САЩ. Най-вероятно става въпрос за В. Граблашев.

През 1919 г. излизат още няколко преведени от Граблашев книги: Инглез, Изабела, „Тайната на живота или Свързани души“ [роман], прев. В. Граблашев, София, 1919, 173 с.; Лумис, Е. У., „Практически окултизъм“, прев. В. Граблашев, София, 1919, 120 с.; Браун, П., „Човек – творец на съдбата си, или скритите сили в човека“, прев. В. Граблашев, София, 1919, 89 с.; Рамачарака, Йог., „Философията на йогите и източният окултизъм“, прев. В. Граблашев, София, 1919, 175 с.

Граблашев е свидетел на нападките срещу Петър Дънов от страна на православната църква във Велико Търново през 1922 г. и след събора там написва и издава книга в негова защита – „Окултизъм, мистицизъм и учението на Дънов“. За онова време той е един от най-

образованите хора в редиците на Братството в областта на обществените науки и в познанията си по окултизма.

През 1922 г. Граблашев пита Михаил Иванов и Кръстю Христов, които тогава много са се прочули като ясновидци, дали да замине за Америка. Тъй като те не са съвсем сигурни в отговора си, се допитват до Петър Дънов. (22)Граблашев окончателно решава да отпътува за Америка заедно със своя син Никола В. Граблашев. Преди да замине, през 1922 или най-късно през 1923 г., той взема благословение и се сбогува с Петър Дънов в София, на „Опълченска“ 66. На тази последна среща между двамата присъства Борис Николов. През 1924 г. вече е в Чикаго, за което намираме данни в „Българска протестантска дейност в региона на Чикаго“.

В. Граблашев е активен масон, член на съдебната комисия на Великата Ложа на България. Името му и това на сина му присъстват в списъците на българите масони, родени в Македония.

В. Граблашев има две деца – син и дъщеря. Синът Никола Великов Граблашев е роден в София на 27 юни 1901 г. Като автор е известен и с псевдонимите Николай Лашев и Н. В. Лашев (производни от Граблашев). С тези псевдоними пише и издава хумористични разкази съвместно с Христо Бръзицов. Освен това Никола В. Граблашев, пак заедно с Христо Бръзицов, издава 2 списания: сп. „Родна лира“, където отговаря за хумористичния отдел с псевдонима К. Сатирик (излизат 5 броя от 31 ян. 1915 до 30 ян. 1916 г); сп. „Смях и сълзи“. Освен тях двамата в списването участие взема и Христо Смирненски. Тук Никола В. Граблашев използва псевдонима Мак Гро. Излизат 42 броя през 1917 г. За дъщерята няма никакви сведения, освен че след заминаването на баща ѝ за Америка тя остава в България със своята майка Мара Граблашева.

За Мара Граблашева е известно, че участва активно в живота на Братството. На 25 май 1922 г. Петър Дънов изнася беседата „Без Бог и без любов не може“ пред нея и пред още 3 сестри на една полянка на Витоша. На събора в София през следващата 1923 г. той я споменава в беседата си от 26 август, тъй като М. Граблашева пада от един камък при качване към Черни връх. По-късно през годините, особено след 1927 г., тя създава известни проблеми в Братството, но впоследствие всичко около нея се нормализира. За известно време в дома ѝ живее един от най-близките ученици на Петър Дънов – Методи Константинов.

Последното достоверно сведение за В. Граблашев е от 27 декември 1930 г., когато в писмо до него Петър Дънов му дава напътствия как да намери издател в САЩ на английския си превод на „Правата пътека“. Става още ясно, че му е изпратено почти пълно течение на държаните беседи от 1925 г. (23)

В своите беседи Петър Дънов споменава многократно случки от живота на Граблашев: „Разправяше един наш приятел – Граблашев, който е сега [1. X. 1939] в Америка, една своя опитност. Той като се занимавал със спиритизъм, тръгнал из България да държи лекции, да убеждава хората, че има друг свят. Бил в Плевен. Много вдъхновена сказка държал. Публика имало много. Като свършил сказката, всички му ръкопляскат. Слязъл от сцената, иде един господин и му казва: „Господин Граблашев, искам да ви кажа нещо важно, да не го чуят другите“. Турил си устата до ухото и му казва: „Голям вагабонтин си, шмекер си, знаеш какъв лъжец си“. Казва братът: „Сряза ме. Отщя ми се да говоря за спиритизма. Изгледа ме, изгледа ме, пък си замина Не ми остана време нищо да му кажа“. Той ми казва: „Научих нещо. Втори път никога не позволих да ми кажат близо до ухото. Първото заблуждение в мене беше, че аз мислех, че той ще ми каже: „Господин Граблашев, много съм ти признателен, че се осветлих, особена светлина ми даде“. Тъй мислех – че ще ме похвали“. (24)

Този наш приятел, брат Величко Граблашев, имаше амбицията да стане министър. Той беше радославист. Казва: „Ще дойде един ден – и ние ще се поомажем“. Казвам: „Как?“ „Много добър приятел съм с Радославов [министър-председател 1913-1918]“. И какво се случва. Когато вече Радославов щял да дойде на власт, скарали се за нищо и никакво. Казва: „Да се не види макар, този дявол отгде дойде, извадиха ме от листата“. Аз го гледам и се поусмихвам. Казвам: „Благодари, че Радославов не те тури в листата за министър“. „Че как, втори случай няма да ми се падне“. Той гонеше Михаля. „Можех да направя нещо“. Казвам: „Подир две години ще се разговаряме“. След две години, като започнаха да ги турят в затвора, той ме срещна и ми каза: „И аз щях да бъда един от тях“. (25)

„Веднъж отидох в адвокатската канторната на този наш приятел Граблашев и намирам там и проповедника Спас Райчев [*той е ръкоположен за баптистки свещеник в София на 29.10.1909 г., следователно случката е станала след тази дата*]. Адвокатът пише нещо, а проповедникът седи, чака да види какво ще излезе от написаното. Казвам: „Какво мислите да правите?“ „Ще го дадем под

съд." „Друг начин не намерихте ли?" Те ми казват: „Ако ти беше на нашето място, какво би направил с този човек? Той да беше казал, че няма пари, а иска да се ожени, ние и без брашното щяхме да му дадем една сума. А тъй ни лъже, че щял да ни донесе брашно. Да беше ни казал поне истината! Ето, иска да се жени и ще ни лъже с брашно." „Добре, той ви е излъгал. Вие ще го дадете под съд и ще го накарате да се кълне. Той ще се закълне, защото вие нямате от него черно на бяло. Вие ще го принудите да даде клетва, но и при това положение той ще отказва, че е взел от вас пари. А пък вие знаете Писанието, че е казано да не се кълнете нито в небето, нито в земята." „Ами двайсетте ми лева?" „Слушайте, скъсайте заявлението, аз дължа на този човек 120 лева. Ето, вземи 20 лева вместо него". Давам 20 лева на проповедника, като му казвам: „Ако момъкът дойде и върне двайсетте лева, ти ще върнеш моите назад, но ако не ти ги върне, ще знаеш, че аз уреждам неговата сметка. Аз плащам предварително за него, за да не се кълнете. Иначе не само че няма да го осъдят, но вие ще трябва да платите разноските по делото, като глоба ще бъде то." След това се обръщам към нашия приятел и му казвам: „Ти искаш ли да ти дам сто лева?" „Аз не искам. Нека мине от мене". „Сега ще го дадете ли под съд?" „Няма да го дадем." „Тогава какво е вашето верую?" Те веднага се събуждат. Питам ги: „Какви праведни хора сте вие?" Граблашев скъса заявлението и въпросът се разреши. Всъщност аз нищо не дължах на младия човек, но приложих това като метод за изправяне погрешката на своя ближен. Всички хора четат „Отче наш". Значи този човек е наш брат. Не трябва ли брат на брата си да плати дълга? Младият човек искал да се жени, имал нужда от пари и взел оттук-оттам назаем. Като се оженил, нуждите му се увеличили и не могъл да плати задълженията си.

Казвам, в християнския свят стават такива работи нежелателни, и то само за двайсет лева, за трийсет лева. И по този начин те не могат да разрешат въпросите си. Проповедникът е бил чрезмерно доверчив. Той трябваше да каже на младия човек: „Донеси първо брашното, и тогава ще си получиш парите." Така трябваше да постъпи и нашият брат. Може той да иска първо парите. Ти ще му кажеш: „Аз искам да видя първо чувалите с брашното, че после ще ти платя. Аз вярвам в реалното. Като дойде брашното, което е реалното за мене в дадения случай, тогава и ти ще имаш парите – реалното за тебе." (26)

Вървим веднъж по улицата с Граблашев и един поп, като ме видя, започна да се кръсти. Казвам: „Хубаво така се кръсти. Досега се е

кръстил на икони, сега се кръсти на живи хора. Той се кръсти и мисли, че дяволът е скрит в нас, иска да се избави“. (27)

Тук, преди години имаше един ревностен брат. Той искаше да издава списание. И почна да го издава. И каза: „Да пишем в Америка. Там има милиардери.” Аз му казах: „Доколкото са моите познания, нито 5 пари няма да дадат. Може би ще дадат по един долар.” И той писа в Америка на трима души милиардери. И получи отговор: „Понеже няма определен такъв бюджет, за един долар можем да се абонираме за списанието. Нямаме бюджет“.

Разправяха ми за един наш брат, отишъл в Америка, искал да проповядва новото учение. Той ми писа: „Където проповядвам, навсякъде казвам, че нашият Учител може да направи всичко“. Отговорих му: „Ако вашият Учител може да направи всичко, защо, като знаеше, че отиваш в Америка, не ти даде средства, да разполагаш с тях? Не е само да разправяш, че Учителят всичко може да направи. Не е важно, какво може да направи Учителят, но ти трябваше да продаваш стоката си. Ти си отишъл да проповядваш, без да имаш стока. Но ще си научиш урока.“ Казвам му: „Слушай, вземи малко пари и си купи една въдица и я хвърли в една голяма американска река. Оттам ще извадиш един скъпоценен камък. От този момент, твоите работи ще тръгнат напред.“ Той ме пита: „Откъде да намеря въдица? В коя река да я хвърля? Ще намеря ли скъпоценния камък?“ – „Хвърли въдицата, ще уловиш един американски сом. В него ще намериш един голям скъпоценен камък, който ще продадеш за един милион долара. След това, пусни само във водата.“

Има една история, която често се разказва в средите на Братството, свързана със следването на Петър Дънов и В. Граблашев в Америка: „По време на следването им в Америка на Граблашев прави впечатление, че не минава седмица, и Петър Дънов се отдалечава от състудентите си, изчезва за известно време и го няма по няколко дни. Веднъж Граблашев го пита къде се губи, на което Дънов отвръща, че ходи при свои приятели на гости. Граблашев се заинтересува много и тогава Петър Дънов го кани заедно да посетят това място. В началото пътуват с влак, после с кола, след което стигат до едно езеро. Там ги чака лодкар, който ги отвежда до отсрещния бряг. Влизат в някакъв дом като храм, построен в самата планина. Какво е учудването на Граблашев, когато вижда, че на една огромна кръгла маса ги чакат официално облечени хора. След като Петър Дънов влиза вътре, всички стават на крака и му се покланят, след което сядат и започват

разговори. Граблашев чува, че се говори по окултни въпроси, за проблеми на религията и богопознанието, но нищо не разбира. След като свършват, те си тръгват по същия път. Цялата случка много впечатлява Граблашев и веднъж той решава сам да направи личен контакт с тези тайнствени хора. Пътува с влак, слиза на същата спирка, после наема кола и тръгва да търси езерото, но се оказва, че там няма никакво езеро. Така той се връща обратно, без да открие нищо“. (11)

За такава случка няма никакви преки или косвени данни и факти. Двамата са следвали твърде отдалечени един от друг, а самият Граблашев в своята книга „Окултизъм, мистицизъм и учението на Дънов“ от 1922 г. споменава, че тяхното познанство е едва от 1902 г. Ако такава среща се е състояла, тя вероятно няма материално измерение.

По спомени на Райна Каназирева от 1922 г. има още един адвокат, който сам твърди, че е състудент на Петър Дънов от Америка. Това е Иван Желязков Сливков от Стара Загора, който ѝ разказал следното: „Г-н Дънов беше много по-млад, но като българи общувахме всеки ден. Той беше скромен, тих, силен в учението студент. Беше красноречив и имаше дар-слово. Когато почнеше да говори, всички студенти млъкваха и го слушаха с внимание и уважение. Свиреше чудесно на цигулка. Често студентите излизахме групово на екскурзии в просторните лесове и понякога той неусетно се отделяше от нас, за да се уедини в размисъл и молитва …“. (28)

До момента не са открити документи или факти в Бостън или Ню Йорк, потвърждаващи български студент с такова име и в този период да е бил обучаван там.

VII | Първа част | Съдържание

Втора част

Петър Дънов за себе си

Елена Андреева: *„Паша е виждала бащата на Учителя – Константин Дъновски, който е идвал да го посети на „Опълченска“ 66. Учителя казвал: „бащата е дошъл“, а не „баща ми“. Много примери за свещеници и истории, които ги имаме, може би са случки от неговия баща, които той е чувал. Знам положително, че оная случка, която ни е разправял за бащата, който не пускал сина си вечер на седянка, а синът слагал едно корито и го покривал с черга, уж че е там и си е легнал и така отивал на седянката, това е било за брат му Атанас, който бил хубавец“.* (11)

I. Дядото на Петър Дънов – Атанас Георгиев[7].

1. Менекша [червен шибой – matthiola incana – дъхаво цвете] – снахата на Атанас чорбаджи.

Във Варненско, в с. Николаевка, имало един голям чифликчия – Атанас чорбаджи, който ходил в Цариград да работи за освобождаване на българите от гръцко иго. Синът му се влюбил и се оженил за една красавица, наречена Менекша. Тя била толкова ленива, че постоянно седяла, не се вдигала. По онова време, като искали да кажат за някой, че е ленив, казвали „като Менекша, снахата на Атанас чорбаджи". Дворът им бил пълен с кокошки, оборите им – с говеда, хамбарите – с жито. Менекша живеела като царица в големите си къщи, добре наредени и постлани, две слугини ѝ слугували. Децата, които родила, други ги гледали … След 12 години, слушам да разказват, че мъжът ѝ загубил нещо в начинанията си и почнал постепенно да обеднява. Здравето му се разстроило, той заболял и един ден умрял, а след него и децата. Менекша, известна със своя мързел из цялото село, се видяла в чудо. Плакала, роптала срещу съдбата си, сърдила се на слугите си, на съседите си, че я изоставили, но с това не могла да си помогне. Понеже била умна, тя започнала да мисли какво да прави, как да си помогне, за да излезе от новото си положение. Най-после съзнала, че единствено тя може да си помогне: скочила на крака и започнала сама да си гледа къщата – да чисти, да мете, да готви. Най-после дошла и до стана, до който никога не се докосвала. Оттук-оттам тя насновала прежда и започнала да тъче. Ден след ден тя ставала все по-опитна, докато се усъвършенствала и започнала дори на пет нищелки да тъче и да насновава и да учи даже съседките си как да сноват, как да навиват. Как стана това нещо, че Менекша се преобрази? Трудните условия в живота ѝ събудиха скритите сили и възможности в нея. (29,30)

I | Втора част | Съдържание

2. Сватбата на Добра.

Преди години във Варненско един чорбаджия женил дъщеря си. Този ден именно в дома му се явили двама просяци от Битолско. Единият бил гъдулар и придружавал един просяк-слепец. Първият вървял напред, а другият след него се подпирал на тояга. Гъдуларят

свирел и след това събирал милостиня за слепия. Като ги видял, чорбаджията сърдито им казал: „Махайте се оттук! Днес ли намерихте случай да дойдете при мене? Защо не работите? Идете на някоя нива да копаете! Сега ще взема една тояга и ще ви прогоня!“. Като чул сърдития глас на чорбаджията, пръв избягал слепият, а след него и гъдуларят. Чорбаджията гледал след просяка и се чудел как може слепец да бяга толкова бързо и да не се нуждае от чужда помощ. Каква била работата? Той не бил сляп. Замазал очите си с восък, играл чужда роля. След това чорбаджията влязъл в къщата си при гостите и казал: „Братя селяни, днес направих едно чудо. Аз не знаех, че мога да отварям очи на слепи, а сега подгоних с тоягата си един слепец и той веднага прогледна и хукна да бяга по-напред от гъдуларя, който го водеше и свиреше“. (31)

I | Втора част | Съдържание

3. Убийството на Атанас Златев – внука на Атанас чорбаджи.

Без да ви убеждавам в това, ще ви приведа един пример, който не е никакво суеверие, но една реалност. Синът на един български чорбаджия бил хванат от турците. Всички селяни от това село, Николаевка, събрали солидна сума да купят една голяма свещ, тежка 3-4 кг, да я запалят в църквата, дано Бог да помогне синът да се върне невредим. Обаче като запалили свещта, забелязали, че тя се разтопила веднага и се разляла на земята. Скоро след това съобщили, че синът на чорбаджията бил заклан от турците. Това показва, че те късно се сетили да се молят на Бога. От по-рано е трябвало да се молят. По-рано е трябвало да палят свещ. (32)

I | Втора част | Съдържание

4. Синът на Атанас чорбаджи.

В едно варненско село преди 40-50 години [ок. 1870 г.] имаше един чорбаджийски син, много знатен. Цялото село говореше за него – някой си Петър Чорбаджи. Той е син на Атанас Чорбаджи. Баща му Атанас бил хасал чорбаджия. А син му Петър бил само едно отражение на Атанас. Един голям двор от 10 декара със стени заграден, с две здания двуетажни, разполагал с голям имот. Баща му е ходил и живеел за хората, а Петър Чорбаджи живеел за себе си. Баща му се е занимавал

с обществени работи, а пък Петър Чорбаджи си отворил една кръчма да продава вино. Всяка седмица давал по две угощения на приятели, ядене, пиене и какво става с тази кръчма? Всичкото това богатство отива. Петър Чорбаджи изгубва всичко. Той имаше две слугини, Минекша е била неговата жена. Целия ден седи до огнището, а слугините правят всичко заради нея, тя не знае да готви, да меси, но знае да яде.

Сега мнозина от вас искате да живеете по типа Петър Чорбаджи. Ще изгубите всичко. Защо са тези страдания? Питате се, но не от гледището да искате да бъдете добри, но от гледището защо не живеете разкошно.

I | Втора част | Съдържание

5. Чешмата на Атанас чорбаджи.

Разправяли са ми следното. В село Николаевка правят чешма в двора на един български чорбаджия. Дванайсет души работят, искат отгоре на покрива на чешмата да турят един голям камък. Пъшкат, оставят, дигат го. Иде един млад българин, казва им: „Какво правите?“ „Искаме да дигнем този камък и да го турим.“ „Къде искате да го турите?“. Показват му. Хваща камъка и сам го поставя на мястото. Всеки от тия работници дига трийсет кила. Дванайсет души по трийсет – триста и шейсет килограма. Този българин дига толкоз. (34)

I | Втора част | Съдържание

6. Лисицата.

Веднъж една лисица влязла в курника на един богат селянин от село Николаевка, Варненско, и удушила 12 кокошки. Тя закачила кокошките на крака си и в момента, когато се готвела да излезе навън, предните ѝ крака попаднали в един капан. Понеже кокошките на този селянин често били нападани от лисици, той се принудил да тури капан в курника. Лисицата започнала да се оглежда отде може да излезе, как да освободи краката си от капана. От време на време поглеждала към кокошките, но те не я интересували вече. Тя мислела как да се освободи. Като дошла до курника и видяла лисицата, стопанката си казала: „Сега вече няма спасение, ще платиш с кожата си“. (35)

I | Втора част | Съдържание

7. Конят на чорбаджията.

Мен ми разправяха за един кон във Варненско, наричал се е Колаксас. Бил конят на Атанас Черибашията в Николаевка. Взел го той много слабо конче, но много умен кон станал. Когато Черибашията го няма на хармана, върви бавно, рита. Щом види Черибашията да иде отдалече, като се засили, диканята наоколо бяга. Питам сега: кое е, което го заставя да бяга, като види Черибашията? Конят има обич вече. Те двамата са се обичали. (36)

I | Втора част | Съдържание

8. Усмиряване на дели-бейовете.

В къщата на един български чорбаджия дошли двама турски дели-бейове, разярени, въоръжени с пушки и пищови. Чорбаджията любезно ги поканил да седнат и веднага сложил пред тях печени кокошки, агнета, хубава баница, старо шестгодишно вино и обикалял около тях, канел ги да си хапнат. Те седнали пред трапезата, нахранили се добре и доволни, напълно укротени, си отишли. Чорбаджията казал: „Укротих дели-бейовете“. (37)

I | Втора част | Съдържание

II. Бащата на Петър Дънов – свещеник Константин Дъновски.

1. Посвещението на Константин Дъновски.

Аз зная само един случай на посвещение в България. Преди 50-60 години един млад българин искал да се посвети на Бога, понеже майка му го обещала да служи на Бога. Като отишъл в Солун, влязъл в църквата „Св. Димитър“, дето му се явил един от Белите Братя, който му казал: Ти си тръгнал на път и мислиш, че в Света гора ще получиш каквото желаеш. Не ти трябва калугерство, то е празна работа. Готов ли си да възприемеш това, което ще ти кажа? Младият човек видял, че от главата на Белия Брат излиза светлина. Като чул думите му, той пожелал да му даде нещо, но онзи се изгубил. Това посвещение станало в църквата. Младият момък се стреснал от видението, но свещеникът, който присъствал там, му казал: Не бой се, Божиите пътища са неузнаваеми. (Петимата братя, НБ, 22 юни 1922 г.)

II | Втора част | Съдържание

2. Женитба.

Когато ме питат дали съм съгласен с женитбата, аз отговарям, че съм съгласен, защото за да дойда на Земята, накарах двама души да се оженят. Иначе нямаше да дойда на Земята. Единият от двамата беше решил да се покалугерява. Аз го убедих, че и като се ожени, може да служи на Господа. Той имал една идея – да служи на Господа, но и като се ожени, нищо не изгуби. Той бягаше от жените, искаше да отиде в манастир, но и като се покалугери, пак може да мисли за жени в манастира. (38)

II | Втора част | Съдържание

3. За смъртта на попадията.

Ако искаш земя, Господ има много. Помисли, Той ще ти даде една земя като Месечината, да се разхождаш. Същевременно ще ти даде един палат от сто стаи, ама никой няма да има, само ти ще се разхождаш. Ако искаш дрехи, ще ти даде най-хубавите дрехи, но никой няма да те гледа. Ти само ще ги гледаш и ще казваш: ‚Да има

някой около мене.“ Тогава ще мязате на онзи български свещеник, на 80 години казва: „Колко съжалявам, че моята попадия умря преди 30 години, когато бяхме бдни, сега имам, да си поживея.“ Рекох, твоята попадия е по-добре на онзи свят, отколкото при тебе. Хубаво, тази мисъл е в неговия ум, но щастието не седи в нещо външно. Щастието седи само в туй, което имаш. Едно същество, което може да обичаш безкористно, без никаква задна мисъл. Каквото и да му направиш, зад твоята мисъл и твоето чувство няма корист.

II | Втора част | Съдържание

4. Разочарованието на свещеника от сина му.

Преди години един варненски свещеник, добър и интелигентен човек, споделяше своето разочарование от младото поколение. „Чудно нещо – казваше той, – младото поколение започна да става много непослушно. Имам един син – Атанас, който свърши гимназия. Дошла идеята в ума му да стане въздържател, пък не иска да пуши и тютюн. Казвам: „Пий вино!“ „Не искам да пия“. Докато беше в прогимназията, много слушаше: каквото му казвах, всичко изпълняваше. Не само това, но уважаваше и мене, и майка си. А сега, каквото го накарам да направи, все отказва: „Не мога, татко, въздържател съм“. Един ден го накарах да наточи малко вино от избата, а той отговори: „Ще ме извиниш, татко, не мога, въздържател съм. Ако е за друго нещо, готов съм десет километра далеч да отида, но вино не искам да точа“. Друг ден го накарах да ми купи една кутия тютюн, а той пак ми каза: „Не мога, татко. Ако ме пратиш в гората за дърва, готов съм веднага да отида, но що се отнася до тютюн, не искам да купувам“. Чудно нещо, не ме слуша вече този син. Най-после го помолих да отиде на пазара, да купи месо на майка си, да наготви. „Татко, и месо не мога да купя“. Изправи се този ми ти син всред стаята – смел, решителен, и казва: „Всичко мога да ви направя, но месо, тютюн и вино не мога да донеса“. Погледнах сина си, стана ми горчиво: защо не е готов да направи една жертва за баща си и майка си. Исках да го наругая, но после се замислих. В мене нещо ми казва, че синът ми е на правата страна, а че аз не съм на правата страна: „Синът ти е на правата страна, не пуши тютюн, а ти си свещеник и пушиш тютюн. Ти не си на правата страна“. Той нищо не ми казва, не ме съди, не ме морализира, но намира, че има нещо неправилно в моя живот и не иска да следва този път. Като помислих добре, дадох му правото и видях, че е на по-добър път от

мене. Стана ми радостно и приятно в душата, че има уважение към мене и към майка си, но има убеждение в себе си, има висок идеал, на който иска да издържи“. (39, 40)

II | Втора част | Съдържание

5. Любовта на бабата.

Сега ще ви приведа един пример, да видите какво нещо са постоянните идеи в човека. Един свещеник от село Николаевка, Варненско, ми разправяше следния факт из българския живот в турско време. Една млада, красива мома, дъщеря на богат чорбаджия, се влюбила в един беден, но добър и разумен момък. Родителите на момата по никой начин не ѝ позволявали да се ожени за този беден момък и насила я заставили да се ожени за друг, когото те искали. Десет години след това този момък умрял. Един ден, вече като старица, тази жена повикала свещеника и му казала: „Отче, искам да ти изповядам един грях, не зная дали Господ ще ми прости, но много голям грях е. Не мога да се освободя от него. Мислила съм върху него, молила съм се пред Бога дано ми прости, но той е по-голям, отколкото мога да си го представя. Това се случи преди 60 години, когато бях млада, красива мома. Влюбих се в най-красивия момък, когото толкова обичах, че не можех да живея без него. Но моята майка и баща не ме дадоха на него, понеже бил беден, а ме ожениха за друг един, от когото имах пет сина и две дъщери. Но откак се ожених, животът ми не беше лек. Най-голямата ми мъка седи в това, че не обичам този човек, не исках да живея с него. Тези деца, които родих от него, и тях ги мразя и това ме силно измъчва, но какво можех да направя? Нищо! Не можах да се освободя и заради това имам голям грях. Не мога да забравя своя възлюбен. Снощи го сънувах, че ядем заедно с него и любовно се разговаряме. Да ме прости Господ, че не мога да го забравя и като женена“. Питам: има ли нещо грешно в това? Казвам: колкото години и да минат, любовта не се изглажда. Ето, тази стара жена, станала вече на 80 години, още не може да забрави своя възлюбен; тя сънувала, че яде и пие и любовно се разговаря с него. Значи нищо не е в сила да скъса връзките, които съществуват между две души, свързани с Любовта. Тогава свещеникът ѝ казал: „Сестро, не се безпокой. Любовта е от Бога. Щом се обичате, Бог е с вас. Той ще оправи работите ви, ще уреди всички въпроси“. След това старата жена продължила: „Дано по-скоро ме освободи Бог от връзките ми на

Земята с мъжа ми и с децата ми. Дотегна ми вече да живея при тези условия! Искам да отида горе, да се видя с моя възлюбен и с него да си поприказвам на свобода“. (41)

II | Втора част | Съдържание

6. Дядо Ради.

Има хора, които си заминават за другия свят с ясно съзнание. Такива хора се намират и в България. Аз имам само един такъв пример. Разправяше ми го един добър български свещеник. Това се случило в село Николаевка. Имало някой си дядо Ради, 85-годишен старец, който казва на близките си: „Извикайте свещеника да ме причести, че съм пътник за оня свят. Заколете ми и една кокошчица“. Той не бил вегетарианец, такива са били разбиранията му. Свещеникът взема причастието, чашата, епатрахиля и отива там да види, като мисли, че дядо Ради е в последната минута на живота си и че е изгубил вече съзнание. А пък той вижда, че старецът седи, пред него една паница – яде кокошка. Като видял свещеника, дядо Ради казал: „Слушай, отче, причести ме, защото вземам последния си обяд на Земята; заминавам си, вече няма да ям“. „Е, дядо, ти има да живееш още 20 години!“, започнал да се смее свещеникът. Казва дядо Ради: „Не се смей, сериозно ти говоря, тази работа е сериозна“. Той пак се смее: „Като тебе такива още много има да живеят, не си заминават. След няколко дни пак ще дойда“. Свещеникът не повярвал, че ще замине, и не го причестил, но като отишъл до външната врата, чул, че близките заплакали – умрял дядо Ради.

Това е един същински случай, не е измислен, самият свещеник ми го разправяше. „Върнах се – казва, – умрял човекът. Съжалявах, че не го причестих. Докато ида до вратата, и умря. За пет минути отиде в оня свят“. Много вярващи има, които нямат тази опитност на дядо Ради, туй присъствие на духа. Не му задебелява езикът – яде си човекът. Казва: „Ще си задигам багажа, напущам квартирата по всичките правила“. Излиза от квартирата, заминава си човекът; другите плачат. Този свещеник продължи да ми разказва: „Много неща научих от дядо Ради. Никога няма да забравя неговия поглед, с който ме погледна, всякога ще го помня. В този поглед прочетох, казва: „Дядо попе, така не се живее, както живееш, така не се причестяват хората. Има да опъваш, дядо попе!“. Оттам насетне вече дядо Ради написа един нов лист в моя живот. Тези очи, където ходя, все ме гледат. Друг

такъв поглед не съм виждал. Не осъдително, но каза: „Трябва да се живее по друг начин, не както живееш“. Защо повика свещеника дядо Ради? Не да го причести, той не се нуждаеше да се причести, но повика свещеника да му покаже какво нещо е смирение. Направи туй, което е в реда, както всички други. Той каза: „Аз не го причестих, но той мене причести“. „Мене никой не може да ме увери – казва дядо Ради. – Заминавам си, аз съм пътник, свърших си работата, заминавам за своето отечество.“ (42)

II | Втора част | Съдържание

7. Бомбардировката над Варна.

[В руското въздушно нападение срещу Варна на 11 септември 1916 г. участва почти целият брегови авиационен отряд на ст. лейтенант Виктор Утгоф, базиран край Кюстенджа. Бомбардировката продължава от 21,15 ч. до 21,50 ч., но ефективността е нищожна. Излитайки от езерото Сингол и зареждайки с гориво и бомби в Мангалия, 6 от 7-те излетели водосамолета с настъпването на нощта достигат до града и хвърлят 54 бомби.]

Аз познавам един свещеник, крайно благочестив, един от най - добрите свещеници, но щом чуе да гърми и да трещи небето, той веднага се скрива вкъщи, запалва десет свещи, като на Великден, и започва да се кръсти. Разправяше ми този български свещеник във Варна, който тогава беше на 85 години, казва: „Аз тогава живеех в църквата. Краката ми не държаха, като мина 5-10 крачки, трябва да седна на стола. Туй беше във време на войната в 14-та година. Седя пред черквата, че като падна една голяма бомба от тези морските дреднаути [*голям военен брониран кораб с далекобойни оръдия*], като гръмна, като се пукна, че по едно време не зная какво е било и така се изплаших, че видях, че съм излязъл на около 2 километра от Варна, отишъл съм към новата махала и нося една тиква. Казвам си: “Ти не можеш 10 крачки да направиш, а на 2 километра си излязъл…Кога съм тръгнал, хич не зная. Чудя се на себе си, чудя се на ума си от къде съм взел тази тиква. Да съм взел хляб, но тиква нося.

II | Втора част | Съдържание

8. Свинско по Коледа.

Един български свещеник, добър и благочестив човек, ми разправяше една своя опитност за влиянието на свинското месо върху организма му: „Станал съм човек на 60 години и от 30 години имам една опитност. Имам един навик – не обичам месо да ям, организмът ми е много деликатен, но един дявол има, който ме измъчва. Като дойде Коледа, имам нещо непреодолимо. Когато съм ял свинско, все съм се разболявал. Но тази попска глава не разбира, гледа: сладки кебапи, хубаво направени, изпечени, че с малко лимон отгоре, соленичко, с чер пипер, с бахар! Инак свинята грухти, отвън е много непривлекателна, но когато я направят на кебапи, много е привлекателна. И не е бивало изключение да не боледувам по Коледа две, три седмици. Като ям, в началото отлично ми е на стомаха, въодушевявам се, мисля че може да чета през годината повече молитви, но после става цяло превръщане в моя стомах. Знаеш как ме боли. Като ме хване коремът, седна като животно на ръце и крака, въртя се като и казвам: „Ха, попе, ядеш свинско месо!” После си казвам: „Няма да ядеш повече свинско месо, дядо попе, колко пъти стана ти казвам!”

И след това не бутал свинско месо. Като дойде идната година обаче, забравял болките и пак се решавал да си хапне поне малко. Като че между мозъка и свинското месо има една вътрешна връзка. Обаче, разстройството му пак дохождало. При всяко ново разстройство се самоосъждал, бил недоволен от себе си, от своята слаба воля. Той се чудел, как е възможно човек, който служи на Бога, да не може да устои пред едно изкушение.

Някои религиозни цитират Писанието и казват, че трябва да се яде месо. Свинското месо е нечисто за един религиозен човек. Освен, ако искаш да помагаш на свинете, яж, но ако не искаш да помагаш не яж. Не само да не ядеш, но и на ум да не ти идва. И така свещеника си казвал: „Най-първо живея между тия хора, те не трябва да мислят, че съм се отказал от месото, свещеник съм, ще го благославям. Дойдох до заключение, че туй месо Бог не го благославя. Аз го благославям, чета молитви, но две седмици боледувам. Чета молитви, но не помагат.”

Този свещеник доста духовито го разправя. В него има хумор. Дойде някой, че го пита: „Дядо попе, да пия малко винце.” Казва: „Ако иска малко, дай му, но много не му давай, малко му дай. Винце малко му дай, една чашка, сто грама. Иска, не може, човещина е това.”

Казвам, на този от двайсет години, като дойде, дай му малко. “Аз все му давам, но не се въртя. Не само това, но с моя недъг, като ида на оня свят, какво ще правя, понеже пуша тютюн? В оня свят ще ида, ще ми се пуши, там тютюн няма. Какво ще правя, откъде ще взема?” Казвам, ние трябва да се освободим от всичките заблуждения и навици. Има навици, които някога в миналото са били на място за човека. В сегашното развитие много от храните не подхождат за човека. За някои хора мазната храна никак не подхожда, за някои още подхожда.

II | Втора част | Съдържание

9. Суеверието.

Пази се от суеверия, не се оправдавай с незнанието си. Когато се касае за търсене на богатство, вие сте готови да повярвате на всеки иманяр. Ще ви приведа един действителен пример за знаменития Нойчо, голям хитрец и лъжец, от село Чатма. Той поканил за кръстник един млад поп. Хвалел се на своята възлюбена, че бил богат, имал много овце и няколко чифта волове. Като се оженили, тя видяла, че той няма нищо, но казвал: „Нашият кръстник е богат човек“. Попът мълчал, усмихвал се и нищо не казвал. Нойчо минавал и за ясновидец. Казвал на своите съселяни, както и на съседите си от село, че в село Николаевка, на еди-кое си място, има голямо богатство, заровено в земята още от турско време. Тръгнали от селото около 80 души с лопати и кирки да отидат на означеното от Нойчо място да копаят. Нойчо като седял, казва: „Да ида и аз, може да намерят нещо“. Та и той тръгва. С тях отишъл да копае даже и попът на селото. Три дни копали, но нищо не намерили. Най-после извикали и кмета. Огледали се да видят какво мисли сега Нойчо, но той изчезнал. Това не е знание. Та и вие вярвате на разни суеверия и сте готови да отидете да копаете и да търсите заровено богатство. А като ви говоря аз, вие казвате: „Как ще стане тази работа, тя не е за човешкия ум?!“. И тъй, всяка мисъл има свой обект, който трябва да се знае. Без обект няма мисъл. (43)

II | Втора част | Съдържание

10. Свещеникът и вълкът.

Един български свещеник ми разправяше своята история. Зимно време било, тръгва той за село Чатма, Варненско, идва от село Козлуджа. Сняг има. Като излиза на един километър от Козлуджа,

насреща му излиза един вълк. Той ми казваше: „Четох му една молитва, не се мърда. Приближава се към мен и започва със задните си крака да хвърля насреща ми сняг в очите. Казвам му: „Не те ли е срам да хвърляш сняг, магаре такова, аз съм поп“. Като не се помръдва, си казах: „С тази вяра ще намажеш корема на вълка“. Аз поседях, поседях, вълкът се отдалечи и ме чака. Тогава си казах: „Докато е сам, да се върна назад“. Извадих си пояса и го пуснах и се върнах обратно по пътя в Козлуджа“. Та отказал се да иде в село Чатма. (44)

II | Втора част | Съдържание

11. Спасителният обяд.

Ще приведа един действителен пример: да ви покажа, че ако човек се подчинява на своето сърце, винаги печели. Това се случило в гр. Варна в турско време преди повече от 60 години. Един българин, който свършил във Франция, бил запознат с френската литература; свършил по музика, после, в тогавашните времена, свършил по пеене, свършил по танци. Тогава се играеха кадрил, полки и др. Връща се в България, в родния си град Варна. В началото работите му тръгнали. Учил чорбаджийските дъщери да свирят, да пеят, да танцуват. Случило се нещо, скарал се с чорбаджиите – бойкотират го, уволняват го. Намира се човекът в крайна нужда, но със силно чувство на самоуважение; останал той без пет пари в джоба, гладен, три дни не ял. Мълчи, никому не казва – не иска да каже, че гладува. Среща го един български свещеник, негов познат, и му казва: „Къде се губите, не ви виждам от дълго време. Заповядайте у дома“. Завежда го у дома, направили една хубава гозба, едно пиленце заклано, обварено, чорбица, направена с яйца, малко лимон, по български – те не били вегетарианци. След като се наял, разположил се и той разправя на свещеника положението си. Казва: „Много ти благодаря, че ме покани за обед, три дни не бях ял, изстърга ме коремът!“ „Че как?“. Разправя си той историята: „Какви не дяволски мисли не ми идваха в главата – да туря край на живота си. Много ти благодаря, че ме спаси“. Свещеникът изважда едно турско меджидие, дава му го и казва: „Ще се уреди тази работа. Ако се намираш в нужда, ела пак при мене“.

Не се минало един месец, назначават го младежа секретар при варненския валия, понеже знаел няколко езика и търсили учен човек, българин. Виден човек станал – каквото каже, става. След време наклеветяват свещеника и го набеждават, че той имал някакви

комитски писма, както сега има закон за защита на държавата. Отиват в дома на свещеника, събират всичките книжа и писма. Доста подозрителни книжа имало, които да овесят свещеника на въжето даже. Но не могат да намерят човек с български, който да ги прегледа. Най-после пашата ги дава на своя секретар. Той прегледал книгите, събрал всичките подозрителни писма и ги дал на свещеника. Казва: „Онзи обед, който ми даде, и 20-те гроша направиха това“. Това значи посяване – и плодът иде сега вече. Този човек е подложен на големи изпитания. Най-после секретарят казва на валията: „Прегледах писмата, но няма нищо подозрително, може да ги прегледа, който иска. Няма нищо в книгите, за което може да обесят попа. Неприятели имал този човек, надули са работата“. Но всички подозрителни писма ги нямаше там. Туй вече е една постъпка, едно чувство, което той показал, същевременно има вече един отглас. И той е готов да направи известни жертви, както свещеникът направи за него жертва, и затова му се отплаща. (45)

II | Втора част | Съдържание

12. Кошницата с грозде.

Един свещеник ми разправяше: донесли му една кошница с грозде от 10 кг. Казва си: „Хубаво грозде, от Варненско“. Има едно валчесто грозде, като кехлибар – димят. И разправя свещеникът: „Цяла нощ не можах да спя. Ядох и докато не свърши кошницата, не спрях. Това са духове“. Продължава разказа си: „Когато искат да ми донесат грозде, да не е вечерно време или да ми го оставят отвън, да не е при мене. Хапнах грозде, попях си, после втори грозд – и цялата нощ пях и ядох; сутринта гледам – свършило се гроздето. Духовете идват, казват: „Ха за майка ми един грозд“; дойде бащата: „Ха за мене един грозд“ – всички идеха и аз ядох. За този, за онзи ядох – и цяла седмица ме боля корем. Тежко ми беше“. Той разправя една опитност. Разбрах, че никога нещата не трябва да бъдат при човека. (46)

II | Втора част | Съдържание

13. Вино „хардалия“.

Примерът е от времето, когато българите били под турско робство. Някъде из Варненско две туркини отиват на гости в къщата на един свещеник. Попадията имала хубаво сладко вино, наречено

„хардалия“. Виното обаче не могло добре да се пресече със синапа и станало много силно. Хазяйката направила една хубава млечна баница, каквато турците обичат, наточила от хардалията и започнали да се разговарят. Туркините като пили 2-3 чашки от това вино, опили се, понеже не били привикнали да пият. Хвърлили фереджето, започнали да играят. И попадията също тъй заиграла. Върнали се у дома си и разправили на бея, че попадийката им дала някакво питие, което развеселява човека. Беят отишъл при свещеника и му казал: „Дай и на мене от онова, което развеселява хората и ги кара да играят. И аз искам да го опитам“. Като пил, беят се развеселил и започнал да вика, да играе. Той казал на свещеника: „Иска ми се да викам!“ „Викай!“ „Иска ми се да играя!“ „Играй!“. Така и той опитал хардалията. Естеството на тия хора не се е изменило, но виното „хардалия“ като влезе в тях, развеселява ги, кара ги да играят. Казват: „Предлагат ли ти „хардалия“ някъде, ще го опиташ дали е сладко, или не. Ако е сладко и не реже, пий; ако реже, не пий! Не е виновен онзи, който дава, но ти ще пиеш малко“. (47)

II | Втора част | Съдържание

14. Свинята на попа.

В турско време при един български знатен свещеник отива на гости един кадия. Това се случило по Коледа. След като го нагостил добре, попът му казва: „Кади ефенди, утре ще има голяма буря, ще падне дълбок сняг, който десет дена не може да се дигне. Най-малко метър дълбочина ще бъде, затова като съмне, трябва да си вървиш. Показва го моята свиня – взема пръчици и ги разнася из двора. Когато времето ще се разваля, тя взема една клечка и започва да се върти с нея, да обикаля, да играе като някоя модерна дама. Играе валс. Слушай ме, приятел си ми, искам да те предупредя“. Кадията послушал и си заминал. И наистина, на другия ден завалял сняг и цяла седмица трупало. Освен че попът бил много учен, но и свинята му била много умна и предсказвала. По-късно кадията запитва местния ходжа какво ще бъде утре времето, а той му отговаря, че само Господ знае. Учудва се кадията: „Как така само Господ – и попската свиня знае, а ти не знаеш!“. (48)

II | Втора част | Съдържание

15. Правоверен.

Турците имат особен обичай. Всеки турчин е длъжен да обърне поне един християнин към мюсюлманството, т.е. да стане правоверен. Във Варненско имало един свещеник, когото харесал кадията, много добър бил. Казва му кадията: „Ти не трябва да бъдеш православен свещеник, но ти мюсюлманин ще станеш“. Намерил се в чудо свещеникът: три пъти го канил кадията да стане мюсюлманин. Един турчин, много умен човек, казва на своя приятел – свещеника, така: „Като дойде още един път при тебе да те обръща към Мохамед, кажи му: „Само в онзи свят се знае кой е истински правоверен и кой не е. Като отида на онзи свят, тогава ще позная дали съм правоверен, или не. Там има 70 камили, които пренасят правоверните от християнските гробища в турските; от турските гробища пък пренасят неправоверните турци в християнските гробища, между неправоверните. Като отида в онзи свят, ще видя в кои гробища ще ме пренесат камилите. Тогава ще разбера дали ще стана мюсюлманин“. (49)

II | Втора част | Съдържание

16. Сладкото от трендафил на свещеника.

В едно българско село – Николаевка, в дома на свещеника отишли двама българи да си поговорят. Свещеникът ги почерпил със сладко от трендафил. Трябвало да си вземат само по една лъжичка сладко. Обаче, те взели купата със сладкото близо до себе си и започнали да ядат лъжица след лъжица, докато изяли всичкото сладко. След това стомахът им се разстроил толкова много, че цял ден не могли да се успокоят. Това сладко действа очистително на организма. Те яли сладкото като чорба. Това е лакомство. Всъщност, по една лъжичка било достатъчно.

II | Втора част | Съдържание

III. Сестрата на Петър Дънов – Мария Стамова.

1. Петмезът.

Един български свещеник, който се занимавал с пчеларство, веднъж ми разправяше следната случка. Една година, по време на гроздобера, след като събрал двадесет-тридесет кошера мед, накарал своята другарка да свари петмез и ѝ казал да тури парченца от тиква, за да стане рачел. Петмезът е рядък и в него трябва да има нещо твърдо – резенчета от тиква. Мисля, че първо турят парченцата във вар и после ги варят и стават твърди. И децата не ядат петмеза, но ядат твърдото. Семейството си направило цял кюп с петмез, понеже свещеникът го обичал и очаквал през годината да си похапва. Обаче неговите дъщеря и син, като отивали днес и утре и си изваждали парченца тиква, в гърнето не останало нито едно парче, а само редкият петмез. Дъщерята била любимката на майка си и на баща си. Нейното име било Марийка – същинското ѝ име е Мария. Наближавало Коледа и свещеникът казва на дъщеря си: „Марийке, иди да извадиш малко петмез с тиква в една паница“. Марийка взела чинията, отишла в килера, отворила гърнето – и какво да види? Всичките тиквички били изядени, останал само петмезът. Тя седнала при гърнето и не знаела какво да каже на баща си.

И минават се пет, десет, петнадесет минути, половин час, тя не иде. Бащата извикал жена си и я запитал: „Защо се бави Марийка, че не донася петмеза?“. Майката отива в килера и я намерила пред гърнето. Марийка седи и мисли нещо, страхува се да се яви при баща си. „Защо не донесеш от петмеза? Той чака в стаята.“ „Няма тиквички в петмеза, останал е само сок.“ Майката казала на бащата защо се бави Марийка. Понеже бил умен и разбран човек, бащата не се скарал. Той се сетил, че дъщерята е изяла тиквичките, и казал: „Няма нищо, ще нарежем още една тиква и ще я сварим с петмеза“. (50)

III | Втора част | Съдържание

2. Йордана – дъщерята на Мария и Пенко Стамови.

Ще ви приведа един действителен пример, който се случи във Варна. Една българска майка, доста умна и благородна, ми разправяше своя опитност. Тя имала четири дъщери, като най-голям бил брат им [Костадин], после идвала една дъщеря [Люба] и после друга една

дъщеря, Йорданка, която носила името на реката Йордан в Палестина. Това било преди 40 години. Момиченцето било ученичка в отделенията. Тя слушала майка си, но била доста своенравна, заинатявала се. Един ден майката накарала Йорданка да чете „Отче наш“. – Няма да чета! – казала Йорданка. – Чети молитвата! – настоявала майката. – Няма да чета! – Ще те накажа, ще те изпъдя вън. – Няма да чета! Не искам да чета! – Няма да ти дам да ядеш! Седи тя два часа гладна. Нито доброто помагало, нито заплашванията. Майката изгубила търпението си. Хванала Йорданка, вдигнала я във въздуха, тръшнала я на земята и казала: От тебе човек няма да излезе! Йорданка се опомнила и извикала: „Мамо, прости ме, ще чета „Отче наш“.“ Едва сега разбрала тя, какво искала майка ѝ от нея. – Защо не искала да изпълни желанието на майка си? – Не разбирала, какво се иска от нея, не разбирала идеята. (Вечно подмладяване, НБ, 10.10.1943)

III | Втора част | Съдържание

3. Пенко Стамов – съпругът на Мария.

Един български чорбаджия, виден човек, разправяше своята опитност с първия си син [Костадин]. Той го нарочил, понеже не върви по неговата линия, но върви по линията на майка си, в съвсем друго направление. Бащата бил занаятчия, искал и него да направи занаятчия. Синът обичал технически работи, по техниката искал да следва. Той казваше: „Първото ми дете се роди без любов, но след него дойдоха четири момичета, добри деца. С първото дете видях и патих. Пращам го на училище – не иска да учи; пращам го на работа – не му се работи. По цели дни пуща хвърчила, играе му се. Той прави изследвания: вятърът като духа, как се движи хвърчилото, дългият конец как се огъва. Един ден излязох от търпение. Хванах го здраво, вързах го с въже и се отправих към кладенеца, та да го пусна вътре. Вдигнах го на ръце, обърнах го с главата надолу и започнах да го спускам. „Олеле, тате, не ме пускай в кладенеца! Аз не жаля за себе си. Като си решил да ме спускаш в кладенеца, това е твоя работа, но помисли за четирите ми сестричета. Тебе ще сложат в затвора, а те ще останат сами, няма кой да се грижи за тях.“ Като започна да ми говори така, стана ми мъчно за него и го извадих от кладенеца. Развързах ръцете и краката му и започнах да си мисля: „Умен бил моят син. Добре, че не го пуснах в кладенеца“.

Като изслушах опитността на чорбаджията, казах: „Ти си много нетърпелив и несправедлив. Не помниш ли какъв живот водеше, преди да се ожениш? Забрави ли своето пиянство? Забрави ли своите лудории в детинството си?“ „Наистина, аз съм недоволен от сина си, а съм бил по-лош от него. При това той е мое дете. На кого ще прилича, ако не на мене? Досега той се е провинил повече в игри, в хвърляне на хвърчила. Виждам, че от него човек ще стане. Той мисли добре, влиза в положението ми“. (51)

III | Втора част | Съдържание

4. Съпрузи в оня свят.

Вие сега имате един мъж; мислите – тапия имате, никой не може да ви го вземе. Да ви приведа един пример, който е действителност. Една моя позната във Варна с мъжа си много се обичаха. Понеже баща ѝ я сгоди за друг, разгоди се и се ожени за един, когото обичаше. Името му беше Пенко. Веднъж тя му казва: „Ти ако умреш преди мене, искам да ми се явиш и да ми кажеш какво има в другия свят“. Той бил юрганджия и голям майтапчия. Като мине от единия край на чаршията до другия, всички се смеят. Като седне да работи – майстор-абаджия; като ти ушие една дреха, друг като него няма. След като отхраниха децата, той замина за оня свят. Тя поскърби малко и го сънува една вечер, че му казва: „Как си, Пенко?“ „Добре е в този свят“. Казва ѝ: „Ти като дойдеш, донеси ми един юрган“. Гледа по едно време: иде една млада мома, хваща нейния Пенко за ръката. Казва: „Той не е твой, той е мой!“ „Че как? Я, Пенко!“. И тръгват двамата под ръка. Тя казва: „Я гледай, взе ми мъжа“. Това не е измислица. Събужда се тя: Пенко ѝ иска юрган за новата си другарка. Другите плачат, а той се влюбил. (52)

IV. Братът на Петър Дънов – Атанас Попов.

1. Чифтето.

Ще ви приведа един пример, който се случил във Варненско, в село Николаевка. Синът на свещеника – един момък от най-красивите момци навремето – имал свой пистолет, или както го казват турците, чифте – като тия, с които си служат военните. Този момък момите го обичали и на хорото като иде, всички ще се хванат до него. В тия времена попският син е бил нещо и всяка мома искала да се ожени за него. Мислел, че така дълго може да прави.

Една вечер взема пистолета си и го напълва с големи, едри куршуми. Посред нощ обаче той става, изважда ядрата от пистолета и го напълва със сачми. Сутринта изсипва и сачмите от своя пищов, оставя в него само дрипите и го туря на пояса си. През деня отива на купището, или както го казват – хорището, да играе. Скарва се с друг момък заради една мома и като иска да го сплаши, изважда пищова си, насочва го срещу него и стреля. Щрака, но пищовът не хваща. Туря тогава гърлото на пищова пред устата си и духва в цевта, за да види какво има в него. Но като духнал, пищовът този път изгърмява в устата му. И какво става? Очите му изпъкват, стават големи, като на жаба. Лицето му се обезобразява като на някой канибалист и красивият момък замязал на най-голямото страшилище.

Той не умря, излекува се, но през целия си живот запомни съблазънта на своя пищов. „Синко, синко, такъв красив момък те отхранихме.“ Майката и бащата четирийсет дена са го налагали, за да спадне отокът. Красотата пак се връща, но барутът, като ударил, счупил му половината зъб. „Какви хубави зъби имаше. Счупи тоя твой пищов.“ Четири-пет години момъкът седи на тайно. Един ден баща му го вика да му помага, когато преглеждал кошерите с пчелите. Ужилва го една пчела тъкмо на това място, където имал белег. Подува се джуната. Той казва: „Тук дойдох и друго нещастие ме сполетя“. Надутината изчезва и остава само счупеният зъб. От какво произтича туй нещастие? От желанието с пищова да сплаши хората. Искал да се покаже пред момите, че той е попски син, герой: ако му се противи някой, може да му тегли куршума. (53)

IV | Втора част | Съдържание

2. Спане на открито.

Мене ми разправяше един свещеник един случай. Той имал син: едно младо момче, Атанас, много красив момък. Баща му имал пчели и синът казва на баща си: „Задушно е вкъщи, искам да дишам чист въздух, искам да спя в пчелина“. Бащата казва: „Синко, спи в пчелина“. Казва: „Влизам там, гледам – синът ми спи“. А пък той, Атанасчо, турил коритото в леглото, покрил го с юргана и хванал към село. Бащата идва, потупва коритото, казва: „Синко, спи, спи“. Питам: защо Атанасчо да не каже на баща си: „Искам да видя момите, вечерно време се събират на седенки, обичат да предат. Обичам музика, обичам и красивите моми. Понеже Бог е създал красотата, ще ми позволиш да ида да видя тия ангелчета като пеят, да ги послушам“. (54)

IV | Втора част | Съдържание

3. Призвание – воденичар.

Един свещеник от Варненско имал син. Като станал на училищна възраст, бащата го записал в училище да учи, поп да го прави. Обаче детето не обичало да учи. То бягало от училище и отивало в една съседна на тях воденица, където цели часове се занимавало с правене на колелца за воденици. Баща му го биел със своята патерица: „Ти ще ходиш ли да правиш такива воденички, играчки?!“. Колкото пъти и да го биел, все същото.

Веднъж воденичарят турил една дъска – да запуши водата, която пада на келевото, и се качил на келевото да оправя нещо. По това време същото дете минава и вижда дъската, вдига я и водата идва и почва да се върти келевото. Каква опасност можеше да причини това! Трябваше това дете да отиде да пита да пусне ли водата, или не.

Въпреки силното желание на бащата да изучи сина си, за да стане свещеник, като пораснал, синът станал механик – правел воденици. Бащата казвал: „Не можа да стане поп – и какво стана? Стана воденичар – и без да учи математика, разбира“. Веднъж за построяването на една воденица викат един инженер, който свършил такова училище. Той цяла седмица правил улея, изчислявал водата как да пада върху келевото, изчислявал и най-после казал: „Тази работа не е за мене“. Викат сина на свещеника и той за половин час, без да прави изчислението, свършва тази работа. Казва: „Келевото трябва да бъде

такова“. И келевото тръгва. Той има един практически усет – роден е човекът такъв. Казвам: щом си роден такъв, не търси образование. (55)

IV | Втора част | Съдържание

4. Вършитба с мисирки.

Във Варненско, в с. Николаевка, жената на попа измазала къщата си добре, измила и изчистила вътре, измела двора, прегледала дванадесетте здрави и добре изхранени пуйки. Това било срещу Спасовден [40-я ден след Възкресение, винаги четвъртък]. Тя бързала да свърши по-скоро работата си, за да може на другия ден рано сутринта да отиде на църква. Детето ѝ, десетгодишно момче, виждало как вършеят през лятото и като останало само вкъщи, решило да си поиграе. Взело царевица в един съд и пуснало в стаята всички мисирки. Хвърляло царевица на мисирките, гонело ги, тичало след тях – забавлявало се добре. Като минавали покрай къщата на попа, съседките чули голям шум, но не знаели какво става вътре. Те видели попадията в църквата и ѝ казали: „Нещо става във вашата къща, но какво, не знаем; отдалеч се чува вик, шум“. След свършване на службата попадията веднага си отишла вкъщи и какво било учудването ѝ, когато влязла в стаята и видяла, че всички мисирки крякат, хвърчат, хвърлят се по стените, а малкият юнак ги гони, кара ги да вършеят. Повечето от прозорците били изпочупени, а стените – изцапани и изподраскани. Като видял майка си, виновникът веднага избягал, оставил тя да се справя с неканените гости. Скоро тя поправила всички пакости, като казала на сина си: „Втори път да не си позволяваш подобни неща, защото ще те обадя на баща ти!“. (56)

IV | Втора част | Съдържание

5. Преструване.

Разправяше ми пак един българин от доста благородно семейство. Казва: „Като бях малък, бях направил една доста голяма пакост, пък баща ми беше много строг. Всякога не бие – веднъж бие, но като бие, много бие. Бях направил една погрешка, че трябваше да ме бие. Измислих, че съм болен. Разболях се, треска ме хвана. Майка ми ме зави под юргана. Иде баща ми и пита: „Тук ли е Атанас?“ „Болен е“ – казва майка ми. Баща ми откри юргана, че ме гледа, гледа,

поусмихна се малко и нищо не ми каза. Като се поусмихна, тури юргана отгоре ми“. (57)

IV | Втора част | Съдържание

6. Хляб за детето.

Двегодишното дете на един варненски свещеник няколко часа казвало на майка си: „Маро!“. Тя се чудела какво иска да каже то. Давала му това-онова, но не могла да му угоди. Най-после си спомнила, че на цигански „маро“ значи хляб. Дала му малко хляб и то млъкнало. Тя се почудила отде е дошъл този цигански дух в техния род. (58)

IV | Втора част | Съдържание

7. Лакомник.

Разправят един случай в село Николаевка. Една българка приготвила дванайсет яйца. Първо ги турят във вряла вода, варят яйцата, изваждат ги, турят в тавата масло и с червен пипер поливат яйцата. Майката приготвила яйцата за гости. Иде синът ѝ, не знае, че майката има гости – и по яйце на хапка, изяжда яйцата. Иде майката и казва: „Синко, синко, яде ли се яйце на хапка?“. (59)

IV | Втора част | Съдържание

8. Шетането на братчето и сестричето.

Ще ви приведа анекдот от едно варненско село. Майката на едно младо братче и сестриче им казала: „Накладете огън и ако можете, омесете хляб!“ Те почнали да шетат и пуснали виното да тече от бъчвата... Старото вино трябва да се пусне от бъчвата. Никога не се спирайте върху старите си навици – много навици има, но те са старо вино. (Великата майка)

V. Истории от с. Николаевка.

1. Изпиляване на греховете.

В село Николаевка, в една от стаите на църквата, живеел стар калугер. През великите пости един познат му донесъл шише със старо вино. Той пил една-две чашки от това вино и се развеселил. В това време дошли няколко млади момичета от селото да се изповядат преди причастието. Той ги запитал: „Какво искате?“ „Да се изповядаме!“ „Елате тук, днес ще ви изповядам с пилата. Ще изтъркам всичките ви грехове“. Като видели пилата, момичетата хукнали да бягат. Защо бягат? Този начин на изповед им се видял крайно неестествен. Друг е въпросът, ако старият калугер беше сложил епитрахила си и беше започнал да чете. Това е в реда на нещата. (60)

V | Втора част | Съдържание

2. Поп Ганчо.

[Свещеник Ганчо Костадинов – родом от Елхово, Казанлъшко. Служил като свещеник в с. Климентово, на 18 км северно от Варна, от 1866 до 1868 г., и в с. Момино, на 9 км от гр. Търговище, в годините 1877-1880 г. Починал на 17.V.1892 г. и е погребан в с. Дъбравино, Варненско. Умен и находчив, за него има много запазени анекдоти и случки в околията.

Гръцкият свещеник от Бяла кръстил за втори път едно дете, което поп Ганчо вече бил кръстил, защото „българите нямали свето миро“. Поради това поп Ганчо мазал гръка с катран по пътя от с. Старо Оряхово за с. Долен чифлик, област Варна.

Когато Русия обявила война на Турция през 1877 г., някои фанатизирани турци в с. Момино искали да нападнат и избият българите, събрани на Възкресение Христово в храма. Те наобиколили храма въоръжени. Българите казали това на поп Ганчо, а той заповядал да сложат гредите на вратите и никой да не излиза навън, докато не свърши службата. На Великден българите имали обичай след службата да излязат вън от храма и в двора да играят хоро, тъй като според благочестивия обичай през Великите пости не се играят хора. По този случай в църквата имало и свирачи. Когато службата свършила, поп Ганчо наредил да отворят вратите на храма и както

бил облечен в свещенически одежди, хванал да води хорото още от храма, подвиквайки „иху, иху“. Тогава турците казали: „Луд поп кавга не прави“ и се отказали от намеренията си.]

Във Варна преди тридесет-четиридесет години [ок. 1875 г.] имаше един поп Ганчо, орман-папаз [буен човек] го наричаха; той често укоряваше ония, които са го опопили. Вижда, че един гагаузин бие жена си, взел един камшик и почнал да бие мъжа, за да отърве жената. Но и двамата, мъжът и жената, веднага се нахвърлили върху него, а жената рекла: „Какво право имаш ти да биеш мъжа ми?! Ние сами ще се разправим и ще си уредим работата!“. И сетне попът казва: „Що ми трябваше да отървавам жената от мъжа?!“.

Този поп Ганчо живял в едно варненско село, където кръщавал селските деца. В селото се явил и един гръцки поп, който отново кръщавал същите деца, но по гръцките закони. Като се научил за това, поп Ганчо се ядосал много, взел катраницата и една четка и отишъл в дома на гръцкия поп. Свалил гащите му и с четката си го очернил добре. Оттогава, като карали гръцкия поп отново да кръщава децата, той казвал: „Мазан ли си с катран, да знаеш какво нещо е катранът?! Знаеш ли какво значи да те очернят?!“. (61)

V | Втора част | Съдържание

3. Способният чакръкчия.

Във Варненско, село Юшенли, сега наречено Ботево, имало един чакръкчия, прочут в цялата околия. В това време на варненския валия на жена му се изкълчил кракът, горе на хълбока, и трябвало да се намери лекар да ѝ го намести, но без да я пипне. Невъзможно било да я пипне някой. За тази цел той търсил един, втори лекар и не могъл да намери такъв, който да намести крака на ханъмката, без да я пипне. Той вика прочутия чакръкчия. Чуди се чакръкчията какво да прави и си казва: „Какво ми дойде до главата, да намествам крака на кадъната, без да я бутна!“. Най-после, след като се помолил на Бога, дошла му една мисъл. Обръща се тогава към валията и го пита: „Имате ли един ат, хубав арабски кон?“ „Имаме.“ „Тогаз дръжте го три дена гладен и жаден“. На третия ден довеждат ханъмата, изваждат я прислужничките, турят я на коня. Чакръкчията казва: „Нека да ѝ вържат краката под коня“. Тя била без седло, само на една възглавница, турена на гърба на коня. След това дават по малко вода на коня. Той пие и коремът му започва да се издува и така кракът ѝ се

изтеглил и се наместил хълбокът. Тогава валията го запитал: „Как научи това изкуство?“ „От Бога ми е дадено.“ „Не, ще кажеш как научи това изкуство, отде го владееш?“. Най-после чакръкчията казал: „Донесете ми една голяма стомна от 15-20 кила, аз ще ви покажа как научих това изкуство“. Те му донесли една стомна. „Турнете я сега в един чувал. Ударете я на земята.“ Те ударили стомната в земята и тя се натрошила на множество парченца. След това той взема стомната, както е в чувала, и отвън с напипване могъл така да сглоби частите, че от тях образувал цялата стомна, както е била в първото положение, когато е била здрава. „Както виждате, това съм правил много пъти, докато най-после научих да разпознавам счупените кости, да ги чувствам и да поставям всяка от тях на нейното място. По същия начин, като пипна един счупен крак, зная коя част отде е и я поставям на мястото ѝ.“ Валията му дал едно голямо възнаграждение. (62)

V | Втора част | Съдържание

4. Стоян-пехливанинът и силната му жена.

Зная само една жена да е налагала мъжа си фактически, но тя била мъжка Гана. Това било в село Хадърча, а пък сега – Николаевка. Мъжът ѝ се казвал Стоян, който минавал за голям пехливанин. Борил се той, но хванал го друг пехливанин, метнал го и му изкълчил ръката. Казват ѝ на нея, че еди-кой си, Петко Пинджурски, изкълчил ръката на мъжа ѝ. Тя отива при него и като му ушива две плесници, той се търкаля на земята. Като става, казва: „С тебе не искам да се боря“. (63)

Веднъж Стоян отива в кръчмата да попийва с приятелите си, но случило се, че закъснява. Жена му праща едно от децата да каже на бащата да си дойде. Той казал: „Нека майка ти да чака, аз съм на ракия с приятелите си. Не ѝ е притупало сега сърцето. Да чака“. Тя взема една цепеница и отива в кръчмата. Тегли му там един бой, че му счупила и ръката. Отива Стоян в село Юшенли при един знаменит чакръкчия, който прави счупени ръце и крака. Онзи го пита: „Как си счупи ръката?“. Стоян отговорил: „Яздих на кон, не можах да му хвана юздата и паднах, та си счупих ръката“. (64)

Друг случай с този знаменит пехливанин Стоян. Един турчин минал покрай него и му казал: „Стояне, пет пари не струваш!“ „Не говориш истината. Аз ще ти докажа колко струвам“. Хванал турчина за крака, дигнал го нагоре, свалил го, обърнал го с главата надолу, отново го вдигнал и го сложил на земята. „За пет пари ли не струвам?“ „Много

си силен. Мене ме заблудиха. Дето отивам, ще казвам, че Стоян има сила“. (65)

V | Втора част | Съдържание

5. Момчето и каруцата.

Мене ми разправяше един господин, който пътувал във Варненско от село Николаевка за Чатма с хубавата си каруца, впрегната с два яки коня. По едно време гледа, едно бедно момче върви подир колата и моли да се качи, да тури дисагите си в колата, да не му тежат. Спира колата и казва: „Качи се и подръж юздите. Карай конете полека! Аз ще сляза за малко да се отбия до гостилницата и после ще те настигна“. Оставя детето на колата. То взема юлара на конете, че като удря камшика, тоя господин тичал два километра път отподире му, докато го стигне, около час и половина време. (66)

V | Втора част | Съдържание

6. Кадията и свинската мас.

В село Николаевка в турско време идва един турчин кадия и казва: „Да не ме нахраните със свинска мас – с кравешко масло ще ми сготвите“. Българката взела гърнето със свинска мас и му го показва: „Претопено кравешко масло“. Той бърка в гърнето и казва: „Отлично, много хубаво“. Той никога не е опитвал свинска мас, мюсюлманите не ядат свинско. Казва: „Може ли да ми пратите малко от туй масло?“. (67)

V | Втора част | Съдържание

7. Паметта на кучетата.

Там, във Варненско, в село Николаевка, имаше един, наричаха го Дели Васил, лудия Васил, но чудното е, че в това село кучетата хапеха и най-добрите хора, но този Дели Васил, където и да минеше, не го хапеха. Той ги милваше и те му се радваха. Казвам: „Той е един светия във формата на Дели Васил“. Дълго време беше в това село и най-после си замина, за да покаже на хората до каква степен те са напреднали. Ходеше в църквите и като го видеха, казваха: „Изпъдете го този Дели Васил навън из църквата, да не ни смущава“. Това е един факт – кучетата не го хапеха. Защо? Защото го познаваха, че той е един добър човек – в него нямаше никакво лукавство, искрен беше. Той

„благодаря“ не казваше и „сбогом“ не казваше, но като работеше, казваше: „Благодаря, аз и друг път ще дойда да свърша тази работа“.

Омразата на куче може да повлияе тъй, както омразата на човек. Има кучета, които с години мразят и си отмъщават. Пак в село Николаевка някой си Драгни имаше едно малко бяло куче, което обикновено никого не лаеше. Един ден минава покрай него един господин и силно го ритва, кучето само го поглежда и си отминава. Обаче след две години, когато този господин отива в същата къща, кученцето веднага го познава, доближава се до него и забива зъбите си в крака му. То казва: „Господине, ти преди две години ме ритна, но трябва да знаеш, че аз не забравям!“. (68)

V | Втора част | Съдържание

8. Кадъната и зъболекарят.

На мен ми разказаха една случка в с. Николаевка, станала през турско време. Жената на един виден турчин я заболяло зъб. В селото имало един българин, който вадел зъби. Турчинът я завел при него да ѝ извади зъба. Кадъната се качила горе – къщата имала два етажа, а турчинът останал да пази долу. По едно време жената започнала да вика, но и мъжът почнал да вика долу. Зъболекарят взел да се чуди: „Аз вадя зъба на единия, защо вика другият?“. (69)

V | Втора част | Съдържание

9. Пияният българин.

Разправят един случай във Варненско. Българите изобщо имат обичай да канят гости. Това станало в село Николаевка. В една къща дошъл гостенин – пият вино с домакина. Гостът се понапил и казва: „Можеш и ти да ми дойдеш на гости“. Като отиват до къщата му, този човек се обръща и казва: „Тебе кой ти позволи да дойдеш в къщата ми?“. Виното заработило у него. Взема едно дърво, онзи отскача вън. Той забравил, че го е поканил. (70)

V | Втора част | Съдържание

10. Лакомият българин.

Разправят за един българин от Варненско, че могъл да изяде цяло агне. При един случай той изял едно агне, което тежало 12 кг, два

килограма хляб и един килограм халва. Дали е истина това, или е преувеличено, не се знае. Агнето може да е тежало 12 кг, но с кожата, с вътрешностите – неочистено. Като се одере кожата му и се очисти, ще тежи по-малко, 7-8 килограма най-много. Има нещо преувеличено в тоя факт, но има и нещо вярно. (71)

V | Втора част | Съдържание

11. Гадателката-циганка.

Преди освобождението още, някъде във Варненско се явила една гадателка-циганка, която гадаела с един голям океански охлюв. Като го тури на ухото си, веднага предсказва. В скоро време се прочула толкова много, че не успявала да приеме всички, които идвали. Хората с хиляди се събирали около нея. От четиридесет, петдесет, шестдесет села идат, за да им гледа. За 3-4 месеца тя спечелила една голяма сума от гаданието. По едно време тя била поканена да гадае някъде вън от родното си място. Пътят ѝ минавал през гора. Тя била нападната от крадци, които я обрали. Много работи тя предсказвала на хората, но своята съдба не могла да познае, не знаела, че крадци ще я нападнат и оберат. Това виждаме навсякъде в живота. Като останала без средства, тя престанала да гадае на хората. Всички се чудели как е възможно толкова прочута гадателка, която гадаела на всички, да не може да предвиди какво ще ѝ се случи. Каква полза има тя от своето гадателство, щом не може да гадае на себе си, да се предпази от разбойниците и крадците, които я обрали?! (72)

V | Втора част | Съдържание

12. Набожният разбойник.

Един евреин от Варненско пътувал през една гора. Той носел със себе си торба, пълна със злато. Страхувал се да не го нападне някой разбойник и да го обере. По едно време той видял в гората един турчин, който се молел на Бога. Евреинът помислил: „Ето един човек, който ще ме запази – мога да разчитам на него“. Той се приближил към турчина, сяда, чака го да си свърши молитвата и му казва: „Виждам, че си набожен човек. Искам да ми направиш една услуга. Моля те да ми поносиш малко торбата, пълна със злато, защото ме е страх да не ме оберат крадци. Разчитам на тебе“. Като дошли до едно място, дето гората се сгъстявала, турчинът вдигнал пушката си, насочил я към

евреина и му казал: „Хайде, час по-скоро да си вървиш, тия пари не са за тебе, за мене са!“ „Какво е това? – запитал евреинът уплашен. – Аз разчитах на тебе като на набожен човек, а ти излезе разбойник и крадец!“ „Върви и не питай! Да се моля на Бога, това е мое задължение, а да обирам хората, това е мой занаят. Господ те прати да ми дадеш парите!“. Връща се онзи във Варна без пари. (73)

V | Втора част | Съдържание

13. Извадените зъби.

Още в турско време имали обичай, когато някой еничар отивал да яде в някой дом, за всеки зъб му вземали по един грош. Значи за 32 зъба трябвало да плати 32 гроша. Та по този повод има един анекдот – доколко е верен, не зная, не съм го проверявал, така са ми го разправяли. Това е станало някъде във Варненско. Един делибашия отишъл при една вдовица да се нахрани. Като тръгнал да си отива, той не платил нищо, защото бил беден. Тогава вдовицата се оплакала на валията. Той казал: „Доведете този човек при мене, аз ще ти платя вместо него“. Валията заповядал да го повалят на земята, да му извадят всичките зъби и казал: „Сега вече можеш да ходиш да ядеш, където искаш, без да се страхуваш, защото за зъбите те караха да плащаш. Сега ще ядеш и няма за какво да плащаш, понеже нямаш зъби“. (74)

V | Втора част | Съдържание

14. Голото здраве.

Един млад момък, роден някъде във Варненско, се отличавал със своето голямо юначество. Не само в родното му село, но и в съседните села го познавали като здрав и силен момък. Всички гледали на него със страх. Никой не смеел да излезе срещу него, толкова силен бил. Той имал един голям недостатък – обичал да пие. Майка му често го съветвала: „Синко, не пий, ще заболееш, ще загубиш здравето си!“ „Майко, защо ми е това голо здраве? Без него ще ми бъде по-леко. С това здраве и тази сила и момите се страхуват от мене като от мечка, всички ме избягват. По-добре да бъда между хората, макар и слаб, отколкото да съм силен и извън хората“. Случило се, че той заболял сериозно и лежал цели три години. Болестта го изтощила толкова много, че нищо не останало от него. Като видял, че изгубил силата, здравето си, той се обърнал към майка си с думите: „Майко, да ми

помогне Бог да оздравея, да ми се върне здравето и силата, готов съм камъни да нося на гърба си. Готов съм на всякакъв труд, само да оздравея. Сега разбирам какво значи здравето за човека“. (75)

V | Втора част | Съдържание

15. Дели-беят на гости.

В турско време, във Варненско някъде, в дома на един българин дошъл на гости турският дели-бей. Иван казал на жена си: „Гледай да наготвиш добре, защото турският дели-бей ще дойде на обяд у дома!“ „Ще сготвя пиле да го задоволя“. Като седнали да обядват, дели-беят пръв вкусил от яденето и казал: „Иване, кой сготви?“ „Жена ми!“ „Ела при мене“. Дели-беят вдигнал тенджерата с яденето и я изсипал върху главата на Иван. Като го видяла, жена му запитала: „Иване, защо си толкова оцапан? Кой те оцапа?“ „Дели-беят. Внимавай друг път да готвиш добре, за да не нося аз последствията на твоята небрежност“. (76)

V | Втора част | Съдържание

16. „Немият“ французин.

В Севастополската война [1850-1852 г.] разправят за един французин. Отишъл във Варненско и искал да си купи нещо от един стар българин. Говори му, говори му – българинът нищо не разбира. Казва му старецът: „Синко, кажи ми на български: майка ти не те ли е учила да говориш? Какво ми говориш?“. Българинът счита, че трябва да му каже нещо на български: „Кажи ми какво искаш, за да ти услужа“. Французинът му разправя, че иска мляко да му даде. По едно време гледа го – върти се. Направил една дълбочинка на земята, турил си пръста и с другата ръка показва, като че дои. Казва му тогава дядото: „Тъй кажи. Пак си бил умен. Синко, виждам те, че не знаеш да говориш, ням човек си. Горкото“. Потупал го по гърба: „Ти искаш мляко“. (77)

V | Втора част | Съдържание

17. Черешите.

Един търговец във Варненско натоварил на колата на един турчин 2-3 коша с череши и го пратил да ги продаде в близкия град

Добрич. То било по Петровден. По пътя турчинът ял череши и гълтал костилките им. Ял той череши, почти половин кош изял и все гълтал костилките. Но като стигнал в града, той не могъл да слезе от колата. Станало нужда да му правят операция, за да извадят костилките от стомаха – цели девет килограма. (78)

V | Втора част | Съдържание

18. Турски – фарси.

В турско време било това, във Варненско имало един българин, който се хвалел, че много знаел турски – фарси! Никой като него не знаел. Идва един ден един турски чиновник, от рода на нашите началници, и го викат него да се разговаря с турчина. След като му говорил началникът на турски нещо, той излиза навънка и питат го селяните: „Какво говори?“. Обаче той знаел само няколко думи на турски: „ефенди“, „сен бурда“, „отур …“. Той помислил, че разбрал турчина, и казал: „Пекислан чорбаджи!“. Питат го: „Какво ти каза?“ „На човека му се прияло риба“. Пък то работата била съвсем другояче. Най-после турчинът влиза в противоречие, че го наругал, скарал му се. А селяните слушали това. Той казва на българина: „Ти не разбираш езика: аз ти говоря едно, а ти разбираш друго!“. И питат го: „Какво ти говори?“ „Казва, че много добре съм го разбрал – наддумах го“.(79)

V | Втора част | Съдържание

19. Непрокопсаните синове.

Мене ми разправят за един стар човек на 70-80 години във Варненско, село Николаевка. Като се оженили синовете му, той им раздал имането си. Но те били непрокопсани синове. Понеже не го искали снахите при тях, изолирали го в една стая сам да живее и само му занасяли хляб през 3-4 дена. Но случило се, че го забравили. Минава един човек по пътя и слуша, някой вика: „Хляб! Хляб! Хляб!“. Освен всичко го нападнали и въшки. Плаче старецът, казва: „Изядоха ме“. (80)

V | Втора част | Съдържание

20. Присмехулница.

Във Варненско някъде мъжът на една жена се разболява. Жена му казва: „Какво си станал такъв хилав, защо не се стегнеш?“. Той ѝ казва: „Какво да правя, не мога“. Тя му се смее. Обаче в скоро време неговото състояние се предава на жената. Мъжът оздравява, но жена му се разболява от същата болест. Тогава той и казва: „Ти защо си сега такава хилава?“. (81)

V | Втора част | Съдържание

21. Самохвалкото Драгни.

Имаше един българин във Варненско на име Драгни, който обичаше да се хвали със своята жена, че била работна и трудолюбива. Щом види, че жена му изтъче един топ платно, той го взема под мишницата и вечер, когато никой не го вижда, отива в кръчмата, разгъва платното и казва на кръчмаря: „Виждаш ли, платно е това! Дай тук половин кило вино!“. Тъй вървят чашите една след друга, докато всичкото платно отиде. (82)

V | Втора част | Съдържание

22. Джигерът на дядо Станчо.

Дядо Станчо, някъде от Варненско, купил един джигер на един беден човек. Дал му го и върви след него. Срещат го познати и го питат: „Къде ходи, дядо Станчо?“. Той казва: „Сиромах човек, купих му един джигер да си нахрани децата“. На този разправя, на онзи разправя, на трети разправя – и най-после бедният човек кипнал, хвърлил му джигера и казва: „Не ти искам джигера!“. (83)

V | Втора част | Съдържание

23. Денят на жените.

Във Варненско минава един турски аянин (валийски помощник). Спират го на пътя, но той се озъбил нещо. Тогава бабите снемат кросната и го набиват. Казали му защо го бият: че него ден жените царуват. След една година, като минава, вече пита: „Онези баби царуват ли в селото?“. Казва си: „Опасна работа!“. (84)

V | Втора част | Съдържание

24. Боб в ухото.

Едно малко дете във Варненско си играло с чер боб. Дошло му наум да си го тури в ухото. След като бобът му влиза в ухото, започва да се овлажнява и да се надува; казва си: „Хубаво, топличко, влажничко“. Няколко вечери реве детето, কряка. Чудят се какво да го правят – хирурзи тогава нямало. Иде един старец, намира една дълга, тънка игла, направи я като кука, хваща боба с куката и полека-лека го изважда из ухото. (85)

V | Втора част | Съдържание

25. Глухото момче.

В село Николаевка едно момче минава за глухо – не чува, каквото и да му кажеш. Викат го в наборната комисия, преглеждат го лекари и го освобождават по глухота. Лекарите му казали: „Ти си глух“. Председателят му казал тихо да си върви. Той тръгва да си върви – чува. И викат го. Той чува. Как е чул? (86)

V | Втора част | Съдържание

26. Орелът и селянката.

Из Варненско някъде, в едно село, един орел често обикалял квачките и грабел по едно-две пиленца на ден. Една селянка казала на мъжа си: „Знаеш ли какво? Сложи квачката с пиленцата под една мрежа, да видим какво ще прави този хищник, като дойде“. Орелът по свой стар навик се спуснал към пиленцата и без да забележи, че те са под мрежа, пъхнал клюна си през една от дупките и сграбчил едно пиленце. Дърпа пиленцето, не може да го извади. Седи, чуди се каква е тази работа и не се сеща да пусне пиленцето и да бяга. В това време селянката, чиито пиленца често ставали жертва на този орел, хванала орела и си казала: „Ще ти дам да разбереш как се хващат и ядат пиленца“. (87)

V | Втора част | Съдържание

27. Очевидното.

Във Варненско един българин карал с колата си слама да я продава. Минава друг селянин и го пита: „Какво караш?“ „Дърва!“

„Ами че аз сляп ли съм, нали виждам сламата?“ „Е, като виждаш сламата, защо ме питаш?!“. (88)

V | Втора част | Съдържание

28. Големите крака.

Един българин от Варненско имал много големи крака и отишъл да си купува чехли от един турчин. Пробвал всичките чехли, но нито едни не му ставали и турчинът казал: „Калъпсъс [няма калъп]“. Българинът помислил, че тази дума е обидна, докачил се, излязъл бързо от дюкяна и на няколко километра далеч от него извикал: „Сен калъпсъс“, което значи: „Ти си калъпсъс“. Турчинът нямал търпение да му направи големи чехли и българинът нямал търпение да дочака, да се разберат добре. (89)

V | Втора част | Съдържание

29. Баба Стана.

В турско време някъде във Варненско живяла една баба на име Стана, която се отличавала със своя светъл ум. Като дохождали турските юзбашии в селото, тя ги посрещала много добре: правела им баница, черпела ги, разговаряла с тях и на тръгване се ръкувала любезно с всички. Те ѝ благодарели и си отивали доволни. Всеки от тях я познавал. Които не знаели това изкуство, юзбашиите ги биели. Старите турци изчезнаха, но останаха още юзбашии в България, в самите българи.

Тази баба Стана била много любознателна. Макар и 80-годишна, отива един ден при учителя в селото и му казва: „Слушай, стара съм, 80-годишна, но сърцето ми се е запалило – искам да уча. Не можеш ли да ме приемеш в първо отделение да се уча с твоите деца?“ „Не мога, инспекторът не позволява!“ „Но аз искам да се уча!“. Учителят бил досетлив, казва ѝ: „Е, ще те приема като слушателка“. Нали има такива, които идват в училищата да ревизират: слушат, за да одобрят или не методите на учителя. Казва ѝ той: „Ще те приема като такава, която ще слуша – ще одобряваш моя метод“. Влиза в училището, слуша тя. Обаче като излиза баба Стана от училището, всички деца се нахвърлят отгоре ѝ: едно на гърба ѝ, друго я дърпа за ръцете. Казват ѝ: „Ти си дошла да се учиш с нас, какъв е твоят буквар?“. Но баба Стана е умна: тя помилва едно, помилва друго и така

всичките деца привикват с нея. Започва тя тихо и спокойно да се учи и свършва четирите отделения. (90)

V | Втора част | Съдържание

30. Ценната царевица.

Преди повече от 25 години във Варненско, в село Николаевка, тамошните земеделци имаха обичай да сеят само зимница и изкарваха най-хубавото жито. Те минаваха за аристократи и казваха: „Царевицата е само за свинете, не е за нас. Ние не се нуждаем от царевица“. Те даже и летница не сееха. Близо до това село имаше една малка паланка, която наричаха Везир Козлуджа (дн. Суворово). Населението на тази паланка беше гагаузко. Пред очите на своите съседи те минаваха за прости хора, защото сееха повече царевица. Обаче една година житото на старите аристократи от Николаевка не стана, а се ражда изобилно царевица. Те трябваше да слизат и да купуват от Козлуджа царевица, за която по-рано се произнасяха, че е достояние само на свинете. Като ядоха нея година царевица, оттам насетне всяка година започнаха да сеят по десетина декара от нея. По-напред сееха само няколко кочана, колкото да си сварят. (91)

V | Втора част | Съдържание

31. Откупът.

Във Варненско разбойници турци хващат сина на един чорбаджия и искат от бащата голям откуп. Нямал толкоз бащата, но се ухитрил. Този българин заколва им агне и им изпраща вино. Като яли агнето и пили виното, онези, които пазели сина, всички се изпонапили, а на него, понеже нищо не му дали да яде и пие, той седял буден. Всички заспали. Гледа, че е свободен, отива донякъде, пак се върне: веднъж, два пъти, три пъти. Накрая взема пътя и се връща в селото. (92)

V | Втора част | Съдържание

32. Кметът на с. Чатма [дн. с. Левски].

Във Варненско, в село Чатма, се случило нещо, от което кметът пръв се поучил. Това било в турско време. По онова време, когато събирали данъци от населението, който не могъл да плати данъка си, набивали го добре и после го затваряли. Един беден българин, добър

човек, не могъл да плати данъка си и се помолил на кмета да му дадат срок, дано някак се улесни и се изплати. Кметът, строг човек, не се съгласил да отсрочи плащането и заповядал да го набият и затворят. Не се минало много време, турският началник отишъл при кмета да прегледа работите му и намерил някои нередовни неща. По силата на въведения от кмета закон трябвало да му наложат бой. Като го налагали, той си казал: „Много боли, бре“. До това време той нямал никаква опитност да знае как боли, но като дошло до него, тогава разбрал. (93)

V | Втора част | Съдържание

33. Обичай в с. Чатма.

В едно българско село, наречено Чатма, селяните, много добри хора, много работливи, овчари били, но не обичали и не позволявали да се смесват овцете им. Те имали обичай, като влезе в стадото им чужда овца, да я хванат и заколят. Това се случвало в една област там – Горшик, дето обичали много да крадат. Аз ги наричам горичко поколение. Като минат някъде, ако не могат с ръката да откраднат, с крака ще откраднат, но все чатмяни ще бъдат. Така един от тия селяни хванал чуждата овца, заклал я и я изял. Дават го под съд. Съдията го пита: „Бива ли да се краде, не знаете ли, че е срамота, защо правите тия престъпления?!“. Той отговорил: „Мислех, че е моя, сгреших. Нали знаеш, господин съдия, ние сме говеда, прости хора. Вие сте наши братя, ще ни учите“. Казвам: език е това. Съдията не се досетил какво иска да каже селянинът; ако се досети, ще премълчи – няма какво да се разправя с простия човек. (94)

V | Втора част | Съдържание

34. Рамазанин.

Във Варненско един турчин рамазанин минава покрай един извор, сяда, измива си краката: ще вземе абдес [обредно умиване при мохамеданите преди молитва]. Идва един българин, изважда си торбата с баница и почва да яде. Като скача този турчин: „А бе, гяур, не знаеш ли, че аз съм рамазанин?“. Че бой! Че ти не ядеш, това още не е пост: никой да не те знае, че постиш. Ще постиш във всяко едно направление! И във време на пост този ден ще бъдеш толкова благ, толкова снизходителен – ще се радваш, че другите ядат. (95)

35. Плодните дръвчета на валията.

Във Варна преди Митхад паша имало един валия, който издал заповед да насадят Варненския и Силистренския окръг с плодни дървета. Заповедта била изпълнена. Дърветата израснали, започнали да дават плодове. Забелязали, че много от плодовете постепенно липсвали – някой ги крадял. Сложили един пазач да следи кой краде. Плодовете започнали да липсват още повече. Сложили двама пазачи – плодовете липсвали постоянно. Значи и двамата крадяли. Съобщили на валията, че стават кражби на плодове. Той издал закон: „Който се улови в кражба на плодове, да бъде обесен!“. Един горещ летен ден минавал един турчин покрай плодните градини и понеже времето било много задушно, той спрял с колата си под едно дърво и задрямал. Воловете, като се бранели от мухите, махали с главите и опашките си и закачили една круша, която паднала на земята. Един от воловете я изял. Веднага съобщили на валията за станалата кражба. Той заповядал да затворят турчина, а воловете да обесят. Оправи ли се по тоя начин турската държава? Не се оправи. (96)

V | Втора част | Съдържание

36. Отменено обесване.

Мене ми разправиха един пример. Във Варненско в турско време са бесили един българин три пъти и въжето се късало. Казват: „Оставете този човек, не може да го обесим. Господ не позволява да го обесим“. Турците четири пъти не бесят. (97)

V | Втора част | Съдържание

37. Опопеният селянин.

Това било в турско време в едно от варненските села. Мъжът бил работен човек, но не му вървяло. Жена му постоянно го карала да се заеме ту за една, ту за друга работа, но той не се съгласявал, като казвал, че тази работа не била за него. Един ден жената решила да го опопи. Облякла го с едно женско джубе, дала му китка босилек в едната ръка и котле с вода в другата и му казала: „Слушай, аз намерих един лесен занаят за тебе. Ще тръгнеш из селото и когото срещнеш, ще

ръсиш с китката – все ще ти турят нещо в котлето". Така и станало. Да, но това може да стане с двама-трима души. Ако всички хора тръгнат с китка в ръка да ръсят, кой на кого ще дава? Това е частично схващане. (98)

V | Втора част | Съдържание

38. Търпеливата мома.

Да ви разправя един анекдот, разправяше ми го един във Варненско. Намерил си една красива мома, сгодил се за нея. Казва на приятеля си: „Ела да видиш какви добри качества има тя: знае да прави хубаво кафе, сладко; има обхода, знае как да черпи, търпелива е". Хвали я. Тя като правила кафето, солта и захарта били наблизо: на възлюбения направила кафето със захар, а на неговия приятел турила сол две лъжички. Годеникът пие кафето – колко е хубаво! Приятелят му го гледа и се чуди защо неговото е такова. Срам го е да каже, че сол има в кафето. Тя иде после да ги черпи със сладко. Той туря си крака, спъва я, тя изтървава целия прибор, но казва: „Няма нищо, такива неща се случват!" „Виж – казва – какъв характер: въздържание има, хич не се обижда". После я пита: „Обиди ли се?" „Трябваше да ме видиш долу, след като занесох приборите, какво направих: хванах със зъби дъската на масата, че я дъвках. Да ми се паднеше, и тебе така ще те дъвкам". (99)

V | Втора част | Съдържание

39. Извадено то око.

Преди тридесет и пет години [ок. 1880 г.] един български младеж в едно от варненските села обичал една мома и през една дупка ходел да я гледа. Но момата искала да отучи момъка да туря окото си на дупката. Една вечер с един железен язик тя запушила дупката, на която момъкът нагаждал окото си, та гледал, и когато дошъл пак да гледа, извадил окото си. (100)

V | Втора част | Съдържание

40. Живият кръст.

Преди няколко години дойде един свещеник от варненските села да ме ръси. Казах му: „Почакай малко, ако е за пеене, аз пея по-добре от

тебе. Защо носиш този златен кръст в ръката си? Отвори сърцето си, да ти покажа любовта си. Готов съм по-скоро тебе да целуна, отколкото кръста. Ти си живият кръст, когото всеки може да целуне. Няма защо да разнасяш този кръст. Искаш да покажеш, че си православен. Това не е учението на Христа, т.е. на Любовта. Това е лицемерие. Да носиш кръста отвън, това значи да петниш Христа. Носи кръста вътре в себе си, а не отвън. Ти искаш да печелиш с този кръст. Не, хвърли го – той е опозорен. Ти си живият кръст. Ако искам да покажа, че съм православен, тебе ще целуна. Готов съм да целувам живите кръстове на православието, но не и златните“. (101)

V | Втора част | Съдържание

VI. Истории от Варненската гимназия.

1. Учителят по цигулка – чехът В. Фалтис.

Аз съм започнал отдавна да свиря на цигулка, но окръжаващите не гледаха добре на това. Те намираха, че цигулката е циганска работа или ми казваха: „Цигулар къща не храни“. Въпреки това аз продължавах да свиря. При това положение не бързах, а нямаше и учители, които да свирят и преподават добре. Аз имах търпение да дочакам някой учител.

Случва се често добрият учител да вземе на богат ученик доста, а на бедния да каже: „На тебе даром ще преподавам“. Онзи, който носи любовта, е с късмет – ще учи без пари; а онзи, който няма любов – с пари трябва да плаща. Аз имам само един такъв случай.

Първият ми учител беше добър, даде ми основните правила на цигулката. Вторият ми учител беше чех, гениален музикант със силна музикална памет и чрезмерно развит музикален слух. Каквото чуе, всичко запомня и после го запише. Той се вдъхновяваше от музиката. Като цяло беше много разположен човек, веселяк.

Като отидох да вземам уроци при него, му казвам: „Ще ми кажеш правилата: как да държа цигулката, лъка, и каквото ми кажеш, ще го изпълнявам“. Гледам го, беше доста сприхав, но аз като влизах, той ще се усмихне много добре и ми казва: „Аз ще свиря, ти ще ме слушаш; каквото аз правя, и ти ще правиш“. Не ми показва как да държа цигулката и лъка. На другите преподава уроци, на мене само ми свири и аз се уча от неговото свирене.

Той никога не ме изпитваше. Като отивах при него, той си почиваше, не крякаше. Като дойде друг ученик и като вземе някой грешен тон, той ще излезе и пак ще се върне. При мен никак не излизаше навън – ще вземе цигулката и ще свири. Аз седях на стол и го гледах: много хубаво държи лъка. На мен ми даваше забавления, през цялото време ми свиреше. Аз го слушах с удоволствие. И първоначално не ми даде никакви упътвания как да хвана лъка. Наблюдавах как трябва да държа лъка, как се поставя цигулката – всичко туй наблюдавах внимателно. Казва ми: „На тебе не ти трябва повече от това“.

И на вас сега искам този метод да туря: ще наблюдавате как аз свиря. Няма нужда да ви казвам, ще наблюдавате. В природата трябва

да се наблюдава. На мене ми казваше: „Наблюдавай, каквото аз правя, и ще научиш повече. Да се спра някой път да ти разправям – голям харч струва то“. Благодарение на неговото хубаво свирене и аз се научих да свиря. Когато разумният свят свири, не искайте и вие да свирите, а седнете внимателно и слушайте как ви свирят. Разумният свят предава уроци и изпитва тези ученици, които не са даровити, а на даровитите само им свири.

Учителят ми по цигулка си имаше една лула и пушеше. Някой път е сериозен, с нищо не може човек да го смути. Но ако някой ученик вземеше на цигулката фалшив, неверен тон, той изведнъж, както седи, маха с ръката, запушва си ушите и излиза навънка. Тъй като беше венерин тип, не обичаше да вика, да кряска, но разходи се и след пет минути, като му мине, пак влезе с лулата и пак разправя как да се държи лъкът. Ако ученикът вземеше втори път пак погрешно тона, той пак си маха ръката и пак излиза навънка. Нищо няма да ти каже, но непременно ще излезе навън. Понякога десет пъти излизаше от стаята. Щом ученикът вземе вярно тоновете, учителят стои спокоен.

Някой го пита защо влиза и излиза. Тия, неверните тонове, му причиняват страдание. Той се казваше Фалтис. Какво значи „фал“? Защо си махаше ръката – и излиза навън. После пак ще се върне назад, пак е разположен. Един ден аз го питам защо прави така. Той се поусмихна, каза: „Пазя си ушите, да не би да влезнат в мене фалшиви тонове“. Това мърдане на ръката има и психологическо обяснение. Той като мърда ръката си, музикално пресича ония вълни, които идват от цигулката. На ученика, на който преподава музика, не му казва да млъкне, защото взема фалшиво тона, но като си маха ръката, пресича вълните, да не го безпокоят. И като походи, походи, пак се върне. Та постоянно излиза и се връща, пресича вълните на фалшивите тонове. Някой път той вземе цигулката, изсвири, както трябва, и казва на ученика: „Чуваш ли?“. По някой път казва: „Спри сега!“. Той си взема цигулката и казва: „Слушай сега!“ – и му свири. После онзи пак свири погрешно – той пак маха ръката си и излиза навънка. А този Фалтис имаше ученици, при които не си махаше ръката. Тъй като ги погледне, и си надига тялото и главата – значи, че свирят хубаво. Тогава дава си ухото, приятно му е.

Докато ние си махаме ръката, туй показва, че не върви музиката, както трябва. Около нас има фалшиви звуци, условия външни. Значи аз го тълкувам така: външните условия са неблагоприятни; в отношенията на нашите мисли, чувства и постъпки има нещо

дисхармонично, което те безпокои. Казвам: още седи мисълта. Този човек си пушеше, ядеше месо, всичко това, но имаше нещо много благородно в него. И няма тъй силно да си маха ръката, но мръдне ръката малко и излезе навън. И пак спокойно се върне и си пуши лулата.

Близките ме питаха какво ще постигна, като се науча да свиря, защото музиката не е най-необходимото нещо в живота. Не е най-необходимото, но е много важно нещо. Тя върви паралелно с живота. Оттогава аз свиря на цигулка всеки ден поне по 15-20 минути и съм разбрал какво може човек да направи и какво Бог прави. Преди години ме запитаха: „Ти годѐн ли си?“ „Годѐн съм.“ „Де е годеницата ти?“ „Аз я нося винаги със себе си!“ „Къде е тя?“ „Ето я, тя е моята цигулка. Аз обикалям с нея света. Досега тя не ми е казала нито една обидна дума. Тя има отличен език – никога не говори лоши думи“.

Аз се занимавам отдавна с въпроса за отношението на музиката към човешката душа, какво възпитателно въздействие има тя върху човека. Дойдох до заключението, че човек не може да свърши работата си, както трябва, ако не е музикален. Музикалното чувство в човека е проводник и трансформатор на силите в природата. Колкото пъти съм се натъквал на мъчнотии и трудности, всякога съм се допитвал до цигулката – какво трябва да правя, за да ги разреша правилно. Човек среща мъчни задачи в живота си, които трябва да реши. В помощ му идва музиката. Тя прави чудеса. (102, 103, 104)

VI | Втора част | Съдържание

2. Учителят по музика.

Аз съм виждал един човек с много развито музикално ухо – чех, който живееше в България. Наричаше се Фалтис. Той беше учител по музика, преподаваше във варненската прогимназия. Като чуе, че учениците пеят фалшиво, той излезе от класа навън. Те млъкнат, той пак влезе. Не може да ги търпи, като пеят фалшиво. Учениците се смеят и казват: „Смахнат е. Не може да слуша как пеем“. Ухото му беше толкова чувствително, че като слуша някой фалшив тон, започва да маха с двете ръце и казва на учениците да спрат – не може да търпи. А като чуе някой хубав тон, веднага обръща внимание. (105)

VI | Втора част | Съдържание

3. Учителят по геометрия – чехът Емлер.

Във варненската гимназия имаше и един учител с друг характер, добър човек, чех. Казваше се Емлер. Той беше на ръст висок около един метър и половина, с широки рамене, много добър геометрик, взискателен, справедлив, но дребнав човек. Преподаваше дескриптивна геометрия. Беше много взискателен и обичаше дълго време да остава вътре в класа след звънеца, не си излизаше веднага. Учениците търсеха различни случаи как да му отмъстят. Те научили слабата му страна, че има голям страх от жаби. Един ден не искат да влязат в час, донесли и скрили в катедрата десет-петнайсет жаби. Той влиза в клас, дига капака на катедрата, иска да провери отсъстващите ученици, но веднага пуща капака и бяга в дирекцията. Десетина жаби изскачат навън. Иде директорът. Кого ще накаже? Кой е турил жабите, никой не знае. Пита: „Някой от вас ли ги е турил?“. Но целият клас е солидарен. Така учителят не влиза в часа, а те това търсят – едно наказание за всички. Понеже той е много взискателен, туря им единица. После, като се успокоил, на следващия час влиза в клас, усмихва се малко, но учениците седят смирени, като че нищо не са направили. Учителят се обръща към тях с думите: „Моля ви се, не туряйте жаби в катедрата, по естество имам някакво органическо неразположение към тях и не мога да ги търпя. Каквото друго искате, но жаби не туряйте“. С това се свършваше всичката работа. Той не наказваше никого от учениците. Белчев вдига шум, но туря шест. Емлер е много мекичък, но веднага туря единица. Първият вика, кара се, но всичките ученици са доволни. Онзи много добре постъпва, но туря единица.

Ще ви приведа още един действителен случай, станал преди години с този преподавател по геометрия във варненската гимназия. Той бил много нисък на ръст. Един ден при някакво тържество, на което присъствал заедно с учениците си, един ученик, който бил доста по-висок от учителя, въодушевен нещо от празника, започнал да ръкопляска, да маха с ръце и да вика: „Ура! Да живее България!“. Във въодушевлението си той не забелязал, че удрял силно върху главата на своя учител. Тъй удрял и ръкопляскал той около 5-10 минути. Най-после учителят го хванал за ръката и го попитал какво има: „Ура! Да живее България!“ „Нека живее България, но върху моята глава ли трябва да се стовари всичко?“ „Извинете ме, господин учителю, без да забележа, без да искам, направих тази голяма грешка“. Учителят се

засмял и му казал: „Няма нищо, но пази се, утре като те вдигна на урок по геометрия, ако не знаеш урока си, по същия начин аз ще слагам ръцете си върху твоята глава и ще викам ура“. (106, 107)

VI | Втора част | Съдържание

4. Учителят по математика – Белчев.

Във варненската гимназия имаше един прочут учител по математика – Белчев се казваше. Много способен човек, много сериозен, но и чувството му за шега бе развито, шегобиец беше. Тъй го прави, че никой не го забелязва. Той казваше на учениците си: „Аз турям 6 само на себе си; а на учениците – по-долни бележки: 3, 4 или 5. Вие благодарете, а пък като станете като мене учители, тогава може да имате 6!“. Като извади да изпитва някой на дъската, даде му много мъчна задача и той не може да я реши. Хване го за главата и му казва: „А бе, колко голям простак си, нищо не знаеш“. След като го хване за главата, ученикът решава задачата. После той му казва: „Казах ти, че нищо не знаеш, пък ти си знаел“. Дава сложни задачи: той диктува, а ученикът пише. Най-първо казва: „Нищо не знаеш“ – и го бута по главата. Като реши ученикът задачата, казва: „Брей, ти си знаел“. Ходи между учениците – някой сбъркал, побутва го и му казва: „Ти нищо не знаеш“. Казва, че нищо не знае, но му показва грешката. Ученикът се поправи и вече знае нещо. По някой път извади тефтерчето си и казва: „Какво да ти пиша? Единица?“. Ученикът трепери, а той не единица, а пет или шест му писал. Всичките ученици го обичаха, защото преподава добре и знае математиката. Като започне да разправя, разправя хубаво – и още като го видиш, има нещо хармонично. Казва: „Едно време и аз бях като вас, много знаех, но сега знам повече“. Втори като него не съм срещал.

Белчев постъпваше добре и със способните си ученици. Когато някой от тях биваше много самонадеян и мислеше, че всичко знае, той го изваждаше на дъската и му даваше най-трудната задача. Ученикът започваше да се пънка, да се мъчи, но учителят веднага го потупваше по гърба и му казваше: „Няма нищо, ти трябва да помислиш малко. Напиши си тази задача и си помисли у дома как можеш да я решиш. Като помислиш малко, ще намериш начин за нейното решение“. Ученикът отиваше на мястото си, но с мисълта, че има задачи, които и той не може да реши. Особено се замисля, като му каже учителят: „Как не можеш да решиш такава проста задача?“. (108, 109)

5. Учителят по гръцки [Александър Астенидис].

Аз зная: във варненската гимназия има един ден, когато учениците обичат да се надлъгват. Имаше един учител по гръцки, много строг. Казват му: „Пощальонът ви търси – една много важна телеграма“. Той става, напуска класа, търси – няма никаква поща. Влиза в учителската стая, учителите се смеят – кого как го излъгали учениците. Защо учителят не се сеща? Защото му е толкоз близко до ума, че не допуска друго. При това учителите не се обиждат: днес е ден, когато учениците изпитват учителите си колко са умни. Един ден им се позволява. (110)

VI | Втора част | Съдържание

6. Тоягата като метод за възпитание.

Един варненски учител имал обичай да бие учениците, които не обичали да учат. Той вземал тояга и ги нашарвал по задницата. Един ден взел тоягата си и нашарил добре един от мързеливите ученици. Учителят бие и пита ученика: „Ще учиш ли?“ „Ще уча“. На другия ден ученикът не отишъл на училище. Майка му го запитала: „Защо не отиваш на училище?“ „Задницата ми не иска вече да се учи“. (111)

VI | Втора част | Съдържание

7. Фалшивите шестици.

Във варненската гимназия един учител имал един шкаф в класната стая, дето държал бележника. Отварят класната стая и после учителят гледа – все шесторки. Той се чуди кой ли ги е написал. Тъй майсторски са написани, тъй са преплетени, че не се знае колко са били първоначално. Той си мълчи. (112)

VI | Втора част | Съдържание

8. Талантливият цигулар.

Добрият певец или музикант се познава в обертоновете. Много цигулари съм слушал, но особено впечатление ми направи един ученик

от варненската гимназия. Приятно ми беше да го слушам. Той вземаше обертонове. (113)

VI | Втора част | Съдържание

9. Временна красота.

Ще приведа един пример от живота, за да видите как млад, красив човек постепенно изгубва красотата си. Преди години във варненската гимназия имаше един млад, красив момък, почти най-красивият ученик в цялата гимназия. Той се отличаваше с необикновена женственост и имаше лице, нежно като на девица. Като вървеше из улиците, този момък обръщаше внимание на хората и всички се спираха да го гледат.

Какво беше учудването ми, когато двадесет години по-късно видях този човек в София. Той свърши за доктор, но вече беше коренно изменен: глас груб, мъжки, няма помен от онова нежно, приятно лице; очите – подпухнали, тялото – надебеляло. Нищо не беше останало от неговата красота. Като ме видя, той се спря и започна да ми говори: „Ето докъде ме докара животът! Съвсем закъсах. Нищо не остана от моята красота! Къде са онези щастливи години? Изпуснах нещо в живота си и не мога вече да го намеря“. Той страдаше от порок на сърцето и преживяваше последните си дни. Докато не беше изгубил красотата си, той се радваше на отлично здраве, беше силен, снажен, а при това и способен, даровит момък. (114)

VI | Втора част | Съдържание

10. Очила с верижка.

По едно време във варненската гимназия между учениците се беше явила манията да носят очила със златна верижка, да минават за учени хора. Те имали един учен учител, който носел очила със златна верижка, и повечето от учениците решили да му подражават. Като туряли очила, те се мислели за професори, за учени хора. (115)

VI | Втора част | Съдържание

11. Бедният гимназист и гостилничарят Шишко.

Във варненската гимназия имаше един беден ученик, стипендиант. Той беше музикант, много духовит и малко хитър. В една

от стаите имало един долап, малък, но широк, и той лежал на долапа отгоре. Отишъл един ден този гимназист в гостилницата на прочутия Шишко. Това се случва на „Мусалата“, от лявата страна била гостилницата. Във Варна беше прочут тогава Шишко – македонец, с голямо благоутробие, весел, и всичките ученици, като кажат „Бай Шишко“, от устата им мед капеше. „Нашият Шишко“ – казваха те. Седнал да яде бедният ученик и понеже бил много гладен, поръчал си няколко яденета. Шишко го гледал как яде и си мислел: „Навярно тоя синковец е получил пари от баща си, затова яде толкова много“. Като се нахранил, ученикът станал от масата и се обърнал към гостилничаря с думите: „Шишко, ще ме извиниш, не мога да ти платя, нямам пари. Днес бях много тъжен, затова реших да се нахраня добре“. Шишко се ядосал и сърдито казал: „Като си нямал пари, не можа ли да се задоволиш само с една чиния ядене? Ти изяде четири чинии ядене и не мислиш да плащаш. Аз съм щедър, за една чиния щях да те извиня, но за трите няма да ти простя“. Набил го добре и с един ритник го изхвърлил от гостилницата си. Като видели това, съучениците му го запитали: „Приятелю, защо те би Шишко?“ „Имам да му давам. Би ме, но ме и нахрани“. (116)

VI | Втора част | Съдържание

12. Калпак през лятото.

Един гимназист от Варна отишъл през едно лято да прекара ваканцията в едно от близките варненски села – Николаевка. Влязъл да живее в къщата на един от тамошните селяни. Един ден селянинът го запитва: „Ти като си учен, ще можеш ли да ме острижеш?“ „Ще мога, как не!“. Обаче този ученик никога не бил стригал. Той взел ножиците и вместо да остриже косата на селянина, просто я накълцал, направил я само на стъпала. Така този селянин дори в най-горещото време носеше голям калпак и обясняваше: „Срам ме е да си снема калпака, защото дойде един седмокласник, ученик от гимназията, да ми подстриже косата, и много смешно ме направи; чакам да ми израсне малко коса и тогава ще махна калпака“. (117)

VII. Истории от Свищов.

1. Болестта на Петър Дънов през пролетта на 1884 г.

Като младеж аз минах през много труден период, но преодолях всичките препятстващи сили и излязох от болезненото състояние. Който и друг човек да беше при тези условия, нямаше да може да издържи и рано щеше да си замине. (118)

VII | Втора част | Съдържание

2. Две причини за обръщане на Петър Дънов към Христа.

Зная две причини, които ме доведоха до обръщането. Първата причина беше четенето на религиозни книги, а втората беше заболяване, което ми помогна да се посветя изцяло на Христос.

Докато бях още млад, чувствах сила, работеща вътре в мен, която ме водеше към цел и която тогава не можех да разбера. Баща ми имаше няколко религиозни книги, които ми четеше. Аз се чувствах твърде жалък, но не следвах Истината. През 1880 [1879] година баща ми ме изпрати в гимназията във Варна. През петте години, които прекарах там, постоянно чувствах душевна борба между добро и зло.

Често ходех и разговарях с някои от братята (Верните) относно Истината, но моето закоравяло сърце не следваше Христа. Тогава бях в твърде окаяно състояние, но Христос ми помогна. Бях поразен от болест, която ме доведе почти до прага на смъртта. Когато се почувствах толкова безпомощен и си мислех, че скоро ще се явя пред Бога, аз реших да следвам Христа и със сълзи на очи молих за опрощение на греховете си. Скоро след това здравето ми се възстанови. Моето желание е да бъда завинаги Христов и да свидетелствам за Него. (119)

VII | Втора част | Съдържание

3. Парализирането на пастора [Йордан Икономов].

Парализирането е лесно нещо. Един от даровитите българи, който учил в Америка, знаел шест езика, обичал да говори на хората и бил много красноречив, ни разправяше една своя опитност. Викали го на една вечеринка да декламира стихотворение. Той казва: „Знаех

отлично стихотворението, но на първите редове една дама, като ме погледна в очите, като че ме парализира и както никога слязох от сцената. Нищо не можах да кажа. Никога не бях срещал такива очи като нейните. Съвсем ме парализира“.

Разправят ми друг един пример. Този евангелски проповедник проповядвал, че човек трябва да има вяра, да бъде смел, решителен. Един ден жена му го накарала да чисти лук. Като рязал лука с ножа, клъцнал ръката си, потекли две капки кръв и той паднал на гърба си. И този проповедник, който е свършил в Америка, един от най-способните, образованите, който знаел толкова езици – английски, френски, гръцки, турски и еврейски – от страх припада. (120)

VII | Втора част | Съдържание

4. Проповедникът измамник.

Ще ви приведа един пример с един прочут българин. Преди години един млад господин се връща от Америка, дето ходил да учи. Той бил родом от Свищов, а произхождал от аристократическо семейство. Той заемал някаква добра служба. Един ден отишъл при един дрехар да си купува нови дрехи. Той облякъл новите, а старите оставил в магазина и помолил да ги изпратят с момчето в дома му. Като отишло момчето в дома му, не го намерило там. След това той отишъл в един обущарски магазин. Избрал си едни хубави обуща и ги обул. Казал на търговеца да изпрати старите обуща в дома му, дето ще плати. Но пак го нямало вкъщи. После отишъл в един шапкарски магазин, купил си нова шапка, турил я на главата си, а старата изпратил с момче у дома си, но пак нищо не платил. Един ден го срещнал дрехаринът и го запитал: „Господине, кога ще платите дрехите си?“ „Как? Аз ги платих вече. Ако не бях ги платил, нямаше да ги взема. Аз ги облякох, защото ги платих“. Като видели тази работа, дрехарят, обущарят и шапкарят се събрали заедно да решат какво да правят с този човек. Да го дадат под съд, видели, че няма смисъл – той и там ще каже същото, а свидетели нямат. Този господин, за когото говоря, не бил прост човек, проповедник бил. Както и да се произнасяте за постъпката на този човек като права или крива, виждате какво е било неговото разбиране и съзнание. Не се минаха много години, този българин пострада, убиха го за нещо в София. (121)

VII | Втора част | Съдържание

5. Вразумяване на мащехата.

Ще ви кажа една случка, станала в Свищов през миналия век с един евангелски проповедник. Той се оженил за една жена, която обичал, но тя умира, като ражда. Оженва се за втора. Един ден тя влиза в тази стая, дето умряла първата жена, и я вижда да стои там. Казва ѝ умрялата: „Забранявам ти да влизаш тук“. Жената се оплаква на съпруга си: „Аз вече не искам да живея в тази къща“.

Друга случка с втората жена на проповедника. От първата жена му останало едно любимо дете. Втората жена обичала да го потупва, понеже не е нейно. Като дойде бащата, все ще му намери някаква вина – че туй направило, онуй направило – и постоянно кара проповедника да го бие. Той като замине, тя го налага. Туй дете веднъж повиква майка си, казва: „Мамо, ела отнякъде да видиш, утрепаха ме от бой“. Когато това дете извикало така, веднага мащехата вижда умрялата майка и както била вдигнала ръката си да го удари, ръката ѝ останала във въздуха. Трябвало да дойде проповедникът да помага, а на мащехата, чак когато обещала, че няма да бие детето повече, ръката се освободила. (122)

VII | Втора част | Съдържание

6. Неразумно искане.

След Освобождението един млад българин, родом от Свищов, се върнал от Америка – той е първият, който завършил образованието си там, след което се върнал в България със специален трен [вероятно Ап. Руевски]. Свършил някакви науки и се явил при княз Александър Батенберг в София да иска служба. По това време нямало много учени българи и като го видял князът, че е свършил в Америка, намислил да го направи министър-председател в България. Запитал го: „Искаш ли да те назнача за министър на България?“ „Не, аз искам да стана директор в една от софийските гимназии!“ „Щом е така, ще отидеш при министъра на просвещението. Той се грижи за тия работи. Аз мога да ти дам по-висок пост“. (123)

VII | Втора част | Съдържание

7. Нерешителният учител.

Един учител в Свищов се влюбил в една от своите колежки. Понеже не се решавал сам да ѝ се обясни, изпратил един от учениците си от последния клас, той да му свърши работата. Ученикът ходил цели две недели при учителката и постоянно ѝ говорил за своя учител, за неговите добри качества. Той искал да го представи пред учителката като добър и почтен човек. Учителката само слушала, нищо не казвала. Един ден тя се обърнала към ученика с думите: „Толкова време вече говориш само за учителя си. Защо не кажеш нещо за себе си?“. С тия въпроси учителката искала да каже на ученика, че го харесва повече от учителя. Накрая тя се оженила за ученика, а не за учителя. (124)

VII | Втора част | Съдържание

8. Сънят за торбата със злато и кравата.

Един българин, наш приятел, млад учител от Свищов, разправяше една от своите опитности из семейния си живот. Той често се поскарвал с жена си. Една вечер пак се скарал с нея и не могъл да заспи. Тогава той се отделил в своята стая и си легнал. Не могъл лесно да заспи, трябвало малко да се успокои. Като си лягал, той имал обичай, като помисли нещо лошо за жена си, да си глътне няколко глътки вода, да не се смущава. И тази вечер по обичай турил на масата, близо до леглото си, една кана с вода, за да пие от време на време по няколко глътки. Този българин се занимавал и с окултизъм, но имал нужда от пари. Молил се, молил се да му покаже Бог как да забогатее. Казва си: „Беден окултист не може“. Като заспал, сънувал, че някой му донесъл една голяма торба, пълна със злато. Зарадвал се той и си казал: „Да беше по-рано, но и сега мога да си оправя сметките“. Хванал здраво торбата и си мислел как най-добре да използва парите. В това време видял, че една крава се задава към него и иска да го убоде. Той започнал да се брани: ритал с краката, махал с едната ръка, а в другата държал здраво торбата с пари. Най-после той успял да ритне кравата и тя паднала на земята с краката нагоре. Изведнъж усетил, че вода се излива върху него. Стреснал се и се събудил. Какво да види? Торбата с парите, която здраво държал в ръката си, била единият край на чаршафа. Кравата била масата до него, която в борбата се обърнала с краката нагоре. На масата каната с вода, която оставил, се разляла върху него и го събудила. (125)

9. Петър Дънов на квартира при Петър Тихчев.

Райна Каназирева пише в спомените си (28, с. 20): „По едно време между братството от нашия град се пусна слух, че на млади години Учителя се бил годявал за дъщерята на Петър Тихчев. През 1918-1919 г. дядо Петър Тихчев посещаваше братствата в провинцията със своите прекрасни и любвеобилни проповеди. Дойде и в нашия град. Гостува у нас. Казах му за слуха и го помолих да ми съобщи каква е истината по този въпрос. Дядо Петър започна да разправя: „Ще ти разкажа точно откъде е произлязъл този слух. Бях евангелистки пастор в Свищов. При мене на квартира дойде да живее Петър Дънов, ученик в гимназията. Ние имахме две момичета, също ученички. Петър беше силен в училището, ученолюбив, честен, но много скромен и смирен. От училище се прибираше право вкъщи, с часове четеше и свиреше на цигулка. Понякога общуваше и с дъщерите ми, като разговорите бяха изключително около науката, музиката и т.п.

Той живя три учебни години при нас. През зимата на последната година един ден моята баба ми дума: „Петре, Петърчо завършва гимназията, наближава време да си излезе от нас и аз мисля, че Бог ни изпрати този ангел вкъщи и не бива да го изпускаме. Затова ти иди при него и му кажи да го сгодим за нашата дъщеря!“ „Какво думаш, мари жено? – ѝ рекох аз. – Момчето с нищо не е дало повод за такова нещо. Как ще му кажа, мен ме е срам! Не, не мога да му кажа, макар че и аз желая от сърце да стане това“. От този момент бабата не ми даваше мира. Щом останехме сами, и навива: „Дърто, ти не си добър баща, не мислиш за децата си. Ето, че изтърваваш това прекрасно момче, де ще намериш като него?“. И това се повтаряше всеки ден и нощ. Аз изгубих търпение, станах нервен. Един ден ѝ викам: „Разбери, не мога, срам ме е, но и не мога да търпя повече твоите упреци, затова обещавам от днес нататък да търся момент да се реша да му кажа“. Почнах често да посещавам стаята му, опитвах се да отворя разговор на желаната тема, а той – дали се сещаше, или нарочно го правеше – все отклоняваше към друго. Създаде се една тежка, напрегната атмосфера. Точно в тези дни дъщерята, готвена за годеница, внезапно се разболя и за няколко дни почина. Петър не узна за нашите разправии. След погребението ѝ с болка на сърце викнах:

„Ожени ли я, бабо? Не разбра ли, че това момче не е дошло на Земята да се жени!“.

VII | Втора част | Съдържание

10. Един истински служител Божи.

През периода 1923-1940 г. в с. Каменна река съученикът на Петър Дънов от Свищов, пастор Цветан Цветанов, споделя пред учителката Наталия Чакова за познанството си с него: „Бяхме в един клас и живеехме в обща стая. Той беше много добър и способен ученик, но най-силен и ненадминат беше в проповедта. Готвеха ни за евангелски проведници-мисионери и затова имахме часове по пастирско богословие. Неговите проповеди бяха неповторими, а словото му – вдъхновено, хвърковато. Всички обичахме да го слушаме.

Той свиреше много хубаво на цигулка. Имаше навик да става всяка сутрин в три часа и тихичко, под сурдинка да свири – така тихо, че никого не будеше. След това излизаше вън от града на един хълм, на който имаше люлякова горичка, да посреща Слънцето, и се връщаше за учебните занятия. След завършване на училището пътищата ни се разминаха. Преди няколко години обаче той дойде на един конгрес на евангелските пастори и проповедници в Плевен. Като ме видя, сложи ръка на главата ми и каза: „Ето един истински пастор, един истински служител Божи“. (126)

VII | Втора част | Съдържание

11. Объркването на американския мисионер.

Един американски мисионер идва тук в България [вероятно Алберт Лонг или Уесли Претиман]. След като научил български език, тук стоял около 20 години и веднъж проповядвал за Израйля, говорил за нещо в своята проповед и трябвало да каже: „Това приличало на разградена колиба“, и той вместо това е казал: „Това прилича на разградена кобила“. За религиозни работи приказвал, а пък слушателите се усмихват. Той си казва: „Тези българи нямат благочестие.“ Един му казва: „Не е кобила, но е колиба“. Каква е разликата? – После проповедникът видял защо се смеят. Веднъж той решил да се венчава и го питат: Къде отиваш? – И той казал: „Отивам за жежене“, а то не е за жежене, а за женене. Те му забелязали това и

той казал: И таз добра. Той си записал това. Женене и жежене за него е все едно. Този американец е бил учен човек.

VII | Втора част | Съдържание

VIII. Истории от Ню Йорк.

1. Падеревски.

[Игнаци Ян Падеревски (1860-1941) е полски пианист, композитор, дипломат, политик и министър-председател на Втората полска република. Музикалният му дебют във Виена е през 1887г. Скоро той става много популярен и неговите гостувания в Париж през 1888 и Лондон през 1890 и 1891г. имат голям успех. Брилянтното му свирене на пиано предизвиква фурор и извънредно продължителни аплодисменти. Американският му дебют е на 17 ноември 1891 г. в Ню Йорк, в „Карнеги Хол“. Престоят му в САЩ продължава шест месеца, през които той изнася 117 концерта.]

Като бях в Америка, слушах Падеревски, който изпълняваше „Лунната соната“. Тогава той беше млад, красив човек, с хубаво кръгло лице. Американките лудееха по него. Носеха му албумите си да се подпише. След години гледах на кино „Животът на Падеревски“. Там беше вече доста остарял. Показаха го отдалече, отблизо, от всички страни. Видях го добре, като свири на пиано. Направи ми впечатление, че свири със затворени очи. Вниманието му беше съсредоточено, нищо не го отклоняваше от музиката. Казах си: „Е, Падеревски, отиде твоята младост!“. Със затворените очи той искаше да каже: „Сега поне съм свободен от преследването на жените. Не ми остава нищо друго, освен да свиря“. Наистина сега имаше по-голямо съсредоточаване в него, по-голяма дълбочина, по-голяма музикалност. Един е Падеревски, втори не може да се роди. В природата нещата не се повтарят, но онова, което човешката душа носи в себе си, надминава Падеревски. Възможностите на човешката душа, изявени чрез Падеревски, представляват едва една стомилионна част от това, което е вложено в нея. (127)

Една сестра пита: „Какво ще ни кажете за Падеревски?“ – Една гениална памет. Възприема малко работи, дълго време ги задържа. Падеревски е човек с грамадна енергия, събрана – не може да намери място да излезе навън. От голямо притеснение е остарял. Тъй както го видях в Америка, много красив човек беше, с лице валчесто, лунно, всичките моми лудееха по него. На един концерт ще се съберат стотици да им се подписва. Неврастения го беше хванала от подписване, че беше отишъл шест месеца да си почива. Той искаше да

се отнесе хубаво, внимателно, деликатно, като музикант, че после трябваше шест месеца да си почива. Затворените му очи показват, че той не е намерил разрешението на живота. Той свири „Лунната соната“, но какво означава тя? „Лунната соната“ има приложение при слънчевата светлина. „Лунната соната“, тъй както се свири, изстудява човека. Човек става с някое сухо религиозно чувстване.

Падеревски е кръшнал, той има повече възможности, отколкото е постигнал. Единствената малка погрешка е там, че той е добил от музиката повече пари, отколкото му трябват, и с това се е спънал. Така се спъна и Кубелик [*Ян Кубелик, 1880-1940*]. Само че Падеревски се е спънал разумно. Той се е спънал, че е станал музикант-политик. Той обичал политиката много. Като отива да свири, той иска да помогне на своето отечество. Тъй както е построена главата, е много музикално построена: валчеста, издръжлива, като намисли нещо, не се отказва. Падеревски – това е едно общество. Падеревски е личност, но що е личност? Колективитет от хиляди същества на едно място. Колективитетът е цял народ – и зависи, ако в него има хора учени, които да изразят неговите копнежи. Падеревски като свири ту на една страна, ту на друга, после едната ръка отгоре, другата отдолу – той е един опит, който прави едно общество за приложение на музиката. Той свири хубаво, не си отваря очите, със затворени очи свири. Той мисли. Той като мисли, свири. Ако си отвори очите, ще си отвлича вниманието. Както са построени очите, показват една гениална памет. Добър изпълнител е той. Пък някой път вие много си държите очите отворени. Той като сяда на пианото, си държи очите затворени. Хубаво, вие отивате да чуете как свири Падеревски. Какво ви ползва, като го видите и чуете? Като погледнете как свири, ще можете ли да свирите като него? Каква полза ще извлечете? Падеревски е един разцъфтял цвят, който праща своето ухание, казва: „Всички пчели, излезте да идете по цветята, да съберете мед!“. Следователно аз като слушам Падеревски, всичките от кошера да излязат да събират мед. (129)

Американците са щедри. По някой път ще извикат някой музикант вкъщи, на пианото да им посвири. Падеревски, като беше в Америка, им свиреше и щедро му се отплащаха – за една вечер свирене, един или половин час, и му плащат хиляда долара, около 100 000 лв. Всяка вечер тук го канят, там го канят – и като изсвири няколко парчета, ще му дадат няколко хиляди долара. За шест месеца в Америка имаше една сума от един милион и петстотин хиляди долара. Свири човекът и знае как да свири, не само да си маха ръцете.

Този знаменит полски пианист отишъл в един град на Южна Америка да даде концерт. Жителите на тоя град били испанци. Когато свирел, те се разговаряли помежду си. Падеревски дал своя концерт, но повече не пожелал да остане в тоя град. Като го запитали защо не даде втория си концерт, той отговорил: „Не мога да свиря на хора, които вместо да слушат, се разговарят". Жителите на тоя град били засегнати от отказа му и за да не се препоръчат зле пред другите градове на Южна Америка, решили да се въздържат от говорене. Поканили още един път Падеревски да даде концерт, като обещали, че ще мълчат и ще слушат. Той се съгласил, дал втория си концерт, от който сам останал доволен. Публиката слушала с голямо внимание – никакъв глас не се чул. (129)

VIII | Втора част | Съдържание

2. Аделина Пати.

[Родена на 19 февруари 1843 г. в Мадрид, Испания, завършва земния си път на 27 септември 1919 г. Тя е звезда в нюйоркската Метрополитен опера през втората половина на XIX в. През 1851г. заедно с родителите си, италианци, се заселва в Ню Йорк. През 1859 г., по време на нюйоркския есенен оперен сезон, сензационно, само на шестнайсет години, тя получава главната роля в „Лучия ди Ламермур". Покорява всички големи оперни сцени в Европа – Лондон, Париж, Виена, вкл. и Русия. За нея прочутият композитор Джузепе Верди казва, че е най-великата певица, която той е чувал. На няколко пъти през 90-те години на XIX в. тя се оттегля от сцената, но окончателно това става през 1903 г., когато на последното си турне в САЩ претърпява личен провал.]

Човек може да пее и в четири и половина октави. Обаче досега никой не е достигнал такъв регистър на гласа си. Най-голям регистър на гласа си е достигнала досега само Аделина Пати. Нейният глас се е движел в един регистър от три и половина октави. Тя е вземала три тона по-високо от цигулката. Човешкият глас няма да спре само до четири и половина октави. Новите научни изследвания са доказали, че в мозъка на човека има един център на музиката, който разполага с 35 хиляди тона, подобни на клавишите на пианото. (130)

Да ви приведа един пример. Има певци, вземете Аделина Пати, които за една вечер вземат 25 хиляди долара. На гласа им плащат. Веднъж ангажирали Аделина Пати да пее в операта в Ню Йорк. Тя се

явила при директора на театъра, условила се, но забелязала, че той има намерение да я изиграе нещо, тъй като не обичал да плаща. Тогава тя намислила да му устрои една изненада. В момента, когато трябвало да се яви на сцената, тя не се явила. Публиката дошла в театъра, ръкопляска, чака я да излезе на сцената, а Аделина Пати си обула само едната обувка и седи с един крак необут. Директорът на театъра се принудил да я търси. Отива при нея, но тя се бавела, нищо не му казвала. Понеже той дал само 25 хиляди долара – и тя не си обува другата обувка. Ангажирана била за 50 хиляди. Като плаща още 25 хиляди, тя обува и другия крак и излиза да пее. Пее, защо? Защото ѝ дали 25 хиляди долара да си обуе обувката. Казвам: всички ние, които пеем, каквото и да правите в света, все ви плащат. То не е лошо, то е хубаво. Ако тя не беше направила тъй, аз не щях да ви говоря. Аз я похвалявам, че малко го е попекла. Този директор да плати, понеже той иска да я използва. Тя казва: „Тогава и аз ще те използвам“. Някой казва сега: „Ти не ме обичаш“. Плати 25 хиляди долара, да видиш как ще те обичам. (131)

И втори пример ще ви приведа за Аделина Пати. Доста примери има за нея. Един ден, когато прочутата певица посетила за пръв път Ню Йорк, трябвало да изтегли една доста крупна сума, около 25 000 долара, но не познавала никого. Като отишла в банката, касиерът поискал личната ѝ карта или лице, което да я познава, за да удостовери нейната самоличност. Казва ѝ: „Дайте си свидетелството, че сте Аделина Пати“. Понеже в дадения момент нямала нито лична карта, нито познато лице, без да му мисли много, тя се изправила в средата на главния салон и започнала да пее няколко парчета. Всички чиновници оставили перата си настрана и се унесли в пеенето. Като чул гласа ѝ, директорът на банката казал: „Друг не може да пее така хубаво, освен Аделина Пати. Да ѝ се даде сумата, отбелязана в чека“. (132)

При първия случай директорът не ѝ дава парите, защото нейните билети са много скъпи в театъра – тя трябва да пее, за да ѝ ги дадат. За да тури едната си обувка, директорът трябваше да ѝ даде 25 хиляди. При втория пример този директор в банката, той е същият директор, казва ѝ: „Не си Аделина Пати!“ и тя трябва да пее без 25 хиляди. В първия пример тя казва, че за да тури обувката си, енергията, която ще употреби, струва 25 хиляди. Директорът трябва да плати, за да дойде тази енергия и тя да си обуе обувката. Във втория случай директорът на банката казва: „Аз за да заповядам да ти платят, трябва да пееш, да покажеш, че можеш да пееш, за да вземеш 25 хиляди“.

Веднъж Аделина Пати минавала покрай един беден човек, който треперел. Тя се спряла пред него и започнала да пее. Събира се грамадна публика и почват да хвърлят много пари. Сила Божия е това. И друг можеше да пее, но Аделина Пати знаеше какво нещо е пеенето. (133)

VIII | Втора част | Съдържание

3. Едисон.

[Томас Алва Едисон (11 февруари 1847 – 18 октомври 1931) е американски изобретател и бизнесмен. Той е един от първите изобретатели, приложили принципа на масовото производство при създаване на изобретения. Счита се за един от най-плодотворните изобретатели, с рекорден брой патенти на свое име – 1093. Едисон започва своята кариера като изобретател в Ню Йорк, където жвее и работи през по-голямата част от живота си.]

Вие чели ли сте живота на Едисон, да видите през какви мъчнотии и страдания, през какви перипетии е минал, за да достигне копнежите и идеалите на своя ум и на своята душа? От обикновен вестникопродавач той се издигна до положението на велик откривател. Колко пъти е бил изхвърлян от вагоните навън! Въпреки всичко това Едисон е употребил голям труд и постоянство, приложил е силна воля в работата си, но е постигнал нещо. Достатъчно беше да разбере какво е вложено в него, за да си пробие сам път в живота. Той е употребил големи усилия, труд, работа, концентрация на мисълта, за да прояви талантите, които били вложени в него. С концентриране на мисълта си той е постигнал онова, което е било стремеж на неговия ум. Трябва да имате дълбоката мисъл на Едисон, от която той е стигал до забрава. Знаете ли онзи анекдот за него? Той не мислел да се жени, но най-после го убедили неговите приятели да се ожени. Обаче той бил зает с велики открития – с решаването на една задача, в която толкова се увлякъл, че като дошъл денят на женитбата му, забравил, че ще се жени. Те завеждат булката, чакат, чакат – няма го. Трябвало да дойдат хора, да го вдигнат от стола, да му напомнят, че днес е денят на неговата сватба. Отиват да му кажат: „Нали днес ще се жениш?“ „Как ще се женя? Чакайте, тук има нещо важно да разреша“. Забравил, че ще се жени. За Едисон това – неговото откритие, било по-важно и интересно от женитбата му. И вие трябва да бъдете така концентрирани, когато искате да постигнете някаква велика идея.

Дойдете ли до доброто, трябва да концентрирате мисълта си към него така, че да забравите всякаква женитба. (134)

Едисон искал да направи една шега. Един ден в Ню Йорк той поканил 4-5 свои приятели учени на обяд. В определения час всички били в гостилницата. Едисон поръчва на келнера: „Ще донесете хубаво наготвена супа“. Донасят една паница, втора – пара се вдига. Незабелязано от гостите си той капнал по една-две капки някаква особена течност и супата замръзнала. Чудели се всички, чудел се и гостилничарят – викат го да даде обяснение и той казва: „Супата беше гореща, какво е станало с нея?“. Едисон поръчал второ ядене. Носят бюфтек, печени кокошки. Той пак капва от своята течност и те замръзват. Едисон казал на гостилничаря: „Вие се подигравате с нас!“. Гостилничарят, като не разбрал шегата, категорично отричал намесата си в това странно явление и отвърнал: „Това с нас не се е случвало, това е една магия“. Викат съдържателя и не могат да си обяснят нищо. Едисон се посмял. Най-после той обяснил причината на това явление и казал, че искал да направи един научен опит и да се пошегува с гостите си. В заключение гостилничарят го глобил добре – заставил го да плати четири-пет пъти по-скъпо, отколкото струвало яденето, тъй като счел, че се компрометира неговата гостилница.

Та казвам, и във вас може би някой учен човек е направил нещо. Казвате: „Замръзна сърцето ми“ – турил е той някаква капка. „Като ме погледне – казва, – смрази ме.“ За да не ви смразяват хората, вие трябва да разбирате живота в истинското негово проявление. Такъв учен човек, като го видите, трябва да го познаете и да му кажете: „Извинете, господине, идете в друга гостилница да правите опита“. Злото в човека не е нищо друго, освен един такъв като Едисон, който прави опити. Ще дойде у вас, ще направи опит. (135)

Друг път Едисон отново си направил малка смешка с някакви свои приятели. Изработил два скелета, които да се движат автоматично, свързал краката и ръцете им с тел, сложил грамофони на ръцете и електрически лампички в очите и тогава тези два автомата почнали да говорят: „Ние бяхме едно време като вас, ядохме и пихме, вижте какви сме сега!“. Всички се изплашили и хукнали да бягат. Дълго време ученият трябвало да ги убеждава, че това е само една смешка, направена от него. (136)

Казват за Едисон, че като правел опитити по цял ден в своята лаборатория, си оцапвал дрехите с разни химикали. Вечерно време той ги събличал, сядал на един стол и през един диск пускал електрически

ток с голямо напрежение – от 70-80 хиляди волта. За 20 минути туй електричество, като минава през дрехите му, и те се изчиствали.

Ще приведа още един случай от живота на Едисон, на когото близките често казвали, че трябва да спи повече, да не се изтощава. Той размишлявал дълго време върху фонографа, но не могъл да го разреши. Една вечер се събудил към един часа след полунощ и не могъл да заспи. Веднага станал и започнал да работи. В тоя момент той разрешил въпроса, който го интересувал. Доволен от разрешаването на задачата, си казал: „Ако бях продължил да спя, нямаше да открия фонографа“. (138)

VIII | Втора част | Съдържание

4. Камила Русо.

Някои препоръчват източната музика. Тя си има добрите страни, но някой път тази музика е много банална. И между класическите парчета има някои, които са хубави. Например има едно хубаво класическо парче от един автор, наречено „Сънят на живота“**.**

Един американец, мой познат търговец, голям богаташ, ми разправяше за едно свое силно преживяване, предизвикано от музиката на Камила Русо, ученичка на Паганини. Тя изсвирила парчето „Сънят на живота“ и този богаташ почувствал, че е в състояние в този момент да се откаже от всичко, да раздаде имането си на бедните. Туй музикално парче го вдъхновило и той бил готов да направи тези неща. Тя не му проповядвала, но като му засвирила, той почувствал това. Туй е един вътрешен подтик на музиката. Казва ми: „Когато я слушах, аз бях готов да се примиря с всички и да раздам цялото си състояние. Така ми подейства, че бях готов от всичко да се отрека в света. В този момент бях готов да се помиря с целия свят, да простя на всичките си врагове. Какво нещо е самият живот! Колко красив е животът!“. Този американец слушал видни проповедници, но никой не могъл да му повлияе тъй, както Камила Русо. Той ми разправяше: „В мене стана цял преврат. От този момент аз бях готов да започна чист и свят живот“.

Това значи да свири човек с вдъхновение. Тя свирила така, че той разбрал що значи чистота и святост. Само такава музика може да внесе нови импулси в живота на човека. Без музика животът губи смисъла си и постепенно се изхабява. Музиката произвела преврат в неговия ум и в неговото сърце. Защо? Защото я е разбрал. Обаче и

самият търговец имал музикален усет. Неговата душа била отворена за музиката. Той могъл да я възприеме вътрешно, затова тя го е преобразила.

Казвам: има три вида музиканти – едни, които свирят за удоволствие; други, които свирят за пари; и трети, които служат на Бога. Сега двата вида музиканти ги имаме: за удоволствие и за пари. Третият вид – като Камила Русо – те са бъдещите музиканти. Те като дойдат, като засвирят, ще спасят света. (138)

VIII | Втора част | Съдържание

5. Апашите на Ню Йорк.

5. 1. Разправяше ми мой приятел, лекар – д-р Корн – една своя опитност: „Разхождам се из улиците на Ню Йорк и по едно време един апаш ме спира и ми казва: „Моля, господине, имате ли да ми размените една сума? Имам нужда от дребни пари!“ „Извинете, нямам, господине!“ „Как тъй? Човешко е да услужите, когато ви молят“. Като взе да настоява, аз схванах мисълта му: той имаше намерение да ме обере. И в това време, докато аз бъркам в кесията да търся дребни пари, той ще я грабне от ръцете ми и ще избяга. И след това иди го търси из Ню Йорк!“.

Друг път пак си върви из Ню Йорк и отподире му двама-трима апаши, добре облечени, чакат да намерят някоя улица, удобен момент да го оберат. Той е доста умен, изважда си кесията и я обръща надолу. С това иска да каже: „Нямам!“. Като си затваря кесията, ония се обръщат и заминават в друга посока. (139)

5. 2. За да забогатеят, хората почнаха сега да учат и нови начини – чрез магнетизъм и внушение да влияят на хората, да въздействат на техните мисли и действия. Едно време ходеха разбойниците из горите с пушка, сега те са сред градовете и носят със себе си други средства, за да ограбват ближните си. Казват, че в Ню Йорк трима американски хипнотизатори заставили мислено един банкер да подпише чек от 5 хиляди долара и той им дал парите. Начините на кражбите се измениха. Всички искат да имат тази дарба, тази власт в света, но знаете ли какво нещастие тя донася? (140)

5. 3. Преди години в град Ню Йорк се беше образувало едно политическо верую под название „Тамани хол“ (Tammany Hall). Те бяха една политическа клика, която обираше гражданите на Ню Йорк по всички правила на културата. Един от тях обикаля целия град,

научава се кои граждани са известни като големи богаташи и им пише по една бележка: „В срок от четири дни ще внесеш на еди-кой си адрес 100 000 долара“. Пише на друг: „След два дни ще внесеш на еди-кой си адрес 200 000 долара“. На трети пише: „След един ден ще внесеш на еди-кой си адрес 250 000 долара“. От четвърти иска 300 000 долара и т.н. На когото отърва, нека се откаже да изпрати исканите пари – ще срещне всички препятствия. И така в продължение на няколко години тези хора забогатяха, милионери станаха. Най-после се яви един проповедник, малко смахнат го намериха, но обиколи той цяла Америка, проучи въпроса и след това с цял ред проповеди изнесе насилията, които правеше тази партия, и успя да повдигне духа на американците, да произведе цял преврат против насилниците. Тези хора се разбягаха насам-натам из Европа, но най-после американците успяха да се освободят от техния терор. Това става в една просветена Америка, а какво става у нас, в България, това Господ знае. Защо? Всички искат да бъдат велики, всички искат да живеят един щастлив живот на хипотези и теории. (141)

Друг случай в Ню Йорк с американските апаши. Те решават да оберат един голям милионер на скъпоценни камъни. Това било посред бял ден. Подкарват един хубав автомобил и се блъскат във витрината на този бижутериен магазин. Едните влизат и започват да вземат скъпоценностите, които били изложени, пък другите филмират тази сцена. Бижутерът вика: „Обраха ме“. Всички мислят, включително и полицаите, че това го снимат на филм, че е игра: и те седят, гледат и само се смеят. След десетина минути апашите се качват на автомобила и избягват, а онзи човек продължава да вика и чак тогава разбират, че това е наистина кражба. Майсторски скроена работа. Тия хора, крадците, са големи майстори. Доста скъпоценности задигнали. Къде са – и досега още не са ги хванали.

Сега ние може да се спрем върху факта дали е право това, или криво. Това е друг въпрос, но да минем към реалното. Често някой с този автомобил може да дойде и в нашия дом. Каквото става в Ню Йорк, може да стане и в нашия дом. Ти се смееш колко глупаво е станало: да се блъснат с автомобила вътре и след това да оберат касата. Ами когато това стане не в Ню Йорк, а вътре в тебе, и тия апаши влязат и ти задигнат всичкото богатство, тогава 4-5 месеца едва ще се държиш на краката си. Питам: как трябва да се справи човек. За туй, което става в нашия свят, природата си има друг един закон: тя е впрегнала доброто и злото – те са две сили, с които работи. Ние

разглеждаме частично само формата на злото и казваме: спрямо нас известна форма на злото е несъответна. Така е и с известна форма на доброто. (142)

VIII | Втора част | Съдържание

6. Уол стрийт.

Само веднъж през живота си аз отидох на борсата в Ню Йорк. Заведе ме един американец на галерията. Слушахме един да говори. Той викаше, махаше с ръце. Американецът ми каза: „Тука е нашето висше общество“. Някой влиза горд, самонадеян, с уважение и почит от всички хора, а после го извеждат като последен бедняк – изпъждат го вън от борсата. Той влиза милионер, а излиза последен бедняк. Такава борса съществува и в религията, и в науката, и в музиката. Значи има религиозна борса, научна, търговска борса и др. Много естествено! Ако влезеш в едно научно общество, между учени, и ти ще станеш учен. Ако не си учен, ще изгубиш и това, което имаш. (143)

VIII | Втора част | Съдържание

7. Просякът.

Преди години бях в Америка, в Ню Йорк. Веднъж ме срещна един човек, започна да ми говори на английски, да описва положението си: имал болна жена, деца, беден бил, не можел да ги гледа. Дадох му нещо и той се отби в една кръчма. След два часа го срещам пак – спря ме и започна да се оплаква от положението си. Той не ме позна, но аз го познах и му казах, че не обичам хора, които лъжат: „Щом искаш пари за пиене, кажи си истината, аз и така ще ти помогна“. След това го заведох в една гостилница, дадох една сума на гостилничаря и казах: „Дайте на господина ядене срещу тия пари. Ако не иска да яде, оставете го свободен да си върви, а вие задръжте парите за себе си“. (144)

VIII | Втора част | Съдържание

8. Американска оса.

Аз съм наблюдавал един вид оси: в България не съм виждал, но в Америка съм виждал, правят си дълги цеви. Този вид оса хване един паяк и не го убива, но го ухапе и влее в тялото такава течност, че стане

неподвижен и го тури в цевта. Така набере двадесет-тридесет паяка, после снесе яйцата си в цевта, запуши я и като се измътят малките ларви, да имат прясна храна, която не се разлага, но прясно месце, за да могат да се измътят. (145)

VIII | Втора част | Съдържание

9. Подпаленият хотел.

Един пътник отишъл в един голям хотел в Ню Йорк. Понеже обичал да си поспива, всякога ставал късно. Една сутрин хотелът се запалил. Всички пътници се разбягали и напуснали хотела. Извикали и него, казали му, че хотелът гори. Той си помислил, че се шегуват, и промърморил: „Оставете ме да си поспя“. Пламъци обхванали хотела от всички страни. Като усетил дима, пътникът се стреснал, скочил от леглото, но било вече късно. Всички входове били обхванати от пламъци. Само един изход му оставал – да се качи на покрива и да вика за помощ. Как да му се помогне? Проснали едно голямо платнище, за да се хвърли от покрива Ако скочи направо в платнището, ще бъде спасен. Но ако не може да улучи платнището, смърт го чака. (146)

VIII | Втора част | Съдържание

10. Масов убиец в Ню Йорк.

Случило се е нещо подобно в Америка, констатирано от съдебните власти в Ню Йорк. На един американски лекар му правело голямо удоволствие да убива хора и действително, за кратко време той убил 25 души. Взел той една жена за своя секретарка и първо нея убил. И как? Започнал да я реже парче по парче, като наблюдавал ефекта от своето дело. Отрязал ѝ пръстите на краката, на ръцете, извадил очите, отрязал носа, ушите, докато най-после я умъртвил. Това същото направил и с други 24 души, след което ги слагал в една печка и ги изгарял. В този човек е настъпвало животинско озлобление, когато е умъртвявал жертвите си. Той бил изследван френологически в нюйоркския затвор: челюстите и очите му били обезобразени. (147)

VIII | Втора част | Съдържание

11. Силата на впечатленията.

Преди години в Ню Йорк един американец усещал силна болка, като че кракът му е счупен в долната пищялка. Викал един, втори, трети лекар, никой не могъл да му помогне. Всички преглеждали крака му най-внимателно, но нищо не намирали. Търсили причината тук-там, не могли да я намерят. Външно кракът бил съвършено здрав. Казват му накрая лекарите, че това е халюцинация, илюзия. Добре, но той усеща болката. По едно време болният извикал един английски лекар, който изучавал проявите на психическия живот в човека, и му разправил как го боли кракът, какво е състоянието му. Лекарят го запитал: „Не си ли видял преди години някой човек случайно да е паднал пред тебе и да си е счупил крака в тази част?“. Болният веднага се сетил за един такъв случай и го разказал на лекаря: „Преди шест години трябваше да замина с трена по една важна работа и бързах за гарата. На пътя си срещнах един работник, който падна лошо на земята и счупи крака си. Тази картина ме силно потресе и остави дълбоко впечетление в ума ми. Помислих си: „Какво ли чувства този човек?“. След време това впечатление се изглади и аз забравих този случай“. Тогава лекарят му обяснил, че причината за болката в крака му се дължи именно на тази силна мисъл, на това силно възприятие, което той получил отвън. През тези шест години то е работило в ума му и днес се явява на физическия свят като болка. Лекарят започнал да лекува болния по обратния път на внушението и в скоро време кракът му бил съвършено здрав. (148)

VIII | Втора част | Съдържание

12. Гуменият крак.

Един богат американски милионер умира и оставя 100 милиона долара наследство на сина си. Синът му, като не бил ученолюбив, ял, пил на свят, свястно, както трябва. Ходил по всякакви удоволствия и като опитал всичките блага, хванала го хипохондрия. Той опитал всичко в света, нямало какво повече да го интересува. За да се интересува човек, трябва да има някаква непозната форма. Той искал да се самоубие, но бил страхлив. Ходил при разни лекари и най-после отива в Ню Йорк при един и казва: „Ти си последният лекар и ако не ми помогнеш, аз ще се самоубия“. Лекарят казва: „Аз ще ти помогна, но с условие да платиш 50 хиляди долара. Освен това ще направим договор, че какъвто метод употребя, няма да протестираш за начина,

по който ще те лекувам“. Казва му: „Готов съм, стига да ме излекуваш, няма да протестирам за нищо“. Отива в болницата и лекарят казва на хирурзите да отрежат десния му крак на 20 сантиметра от коляното. Той, като се събужда от упойката, гледа, кракът му отрязан – и започва да кряска и казва: „Мене ме осакатихте. Едно време на кон яздех, ходех по балове да играя, посещавах концерти, разни представления, на разходка ходех, сега какво ще правя без крак?“. Започнал да ругае хирурга. Ругал го цяла седмица и после започнал да плаче. Отрязан е вече кракът и казва: или да го извадят от туй положение, или да го убият. Направили му отличен гумен крак, приспособили го и той можел да ходи с него. Оттам насетне никога не помислил да се убива и човек станал. И след това се оженил и деца имал. (149)

VIII | Втора част | Съдържание

13. Препоръка за работа.

При един голям банкер в Ню Йорк се явяват 40-50 души за доста видна служба с големи препоръчителни писма, но никой от тях не му хванал окото. Той им казва: „Ще ви имам предвид“. Един млад момък влиза, хубаво облечен, и вижда на земята едно парче хартия, повдига я и я туря на масата. Отива при банкера и му казва: „Четох във вестника, че сте имали нужда от касиер, но нямам препоръчителни писма. Ако може да ми се даде тази работа“. Банкерът му казал: „Ти имаш най-хубавото препоръчително писмо – ти вдигна хартията. Това е препоръчителното ти писмо“. (150)

VIII | Втора част | Съдържание

14. Справедливият банкер.

При един голям банкер в Ню Йорк дохожда един млад господин и му казва: „Господине, знаеш ли на колко хора ти дължиш? Знаеш ли, че твоето голямо богатство се дължи на труда на милиони хора?“ - „Зная. Знам, че съм длъжен на около 500 милиона човека. Като разпределя справедливо богатството си между всички тия хора, на всеки се пада по един долар. Тъй щото ето, вземи и ти своя долар и бъди свободен. Това мое богатство от 500 милиона е един голям дълг, който трябва да разпределя между всички хора“. (151)

VIII | Втора част | Съдържание

15. Богатият банкер и красивата мома.

Ще ви приведа един пример, който станал някъде в Ню Йорк с един голям банкер, който бил около 50-60-годишен. Обикновено, като става въпрос да вземате пари назаем, непременно трябва да представите трима души поръчители. И то мазни поръчители, които да имат и къща, и имот. Ако имате такива поръчители, и вие, и родителите ви ще бъдете почитани. Един ден се събират дванадесет госпожи от висшето общество, членки на някакви благотворителни дружества, и решили да отидат при един голям банкер да искат помощ за тези дружества. Банкерът минавал за голям скъперник, но въпреки това те разчитали, че той ще им даде най-малко двадесет-тридесет хиляди долара. Те разправили за какво са дошли и очаквали да им даде нещо. Той ги изслушал внимателно и извадил от касата си сто долара. Те взели парите, но си отишли възмутени от него.

Наскоро след това една 19-годишна красива мома отишла при този банкер за услуга. Тя влязла в кантората му, поздравила го вежливо, усмихнала се, погледнала го в очите, фиксирала му мил поглед, както тя знае, и казала: „Моля, мога ли да ви помоля за една услуга?“. Той веднага скочил на крака и отговорил: „Кажете какво обичате, на ваше разположение съм“. Тя му казала: „Имам нужда от двадесет и пет хиляди долара, ще ви моля да ми услужите“. Той веднага извадил от касата си двадесет и пет хиляди долара, предложил ги на момата и казал: „Когато обичате, пак елате. Аз съм на ваше разположение. За онзи, който ме обича, аз съм готов всичко да жертвам. Понеже вие сте единствената, която ми показа какво нещо е Любовта, за вас всичко ще направя“. Тя не му говорела, че иде в името на Бога, че иде за сиромасите, но той, като я погледнал, веднага ѝ дал, каквото искала.

Ще кажете, че тази мома го е хипнотизирала. Не, момата е постъпила по закона на Любовта. Когато тя си излязла от кантората на банкера, той си казал: „Дали ще дойде втори път при мене? Не зная какво стана, но трепна ми някак сърцето. Сега си мисля колко жестоки хора сме ние, банкерите. Моето сърце досега не е трепвало, никога не се е замисляло за другите хора. Колко хубаво било да ти трепне сърцето за твоя ближен! Благодаря на Бога, че ми изпрати това същество, за да ми трепне сърцето. Ако дойде втори път, ще дам петдесет хиляди долара“.

Момата разбирала закона на Любовта. Тя могла да събуди Божественото в него – едно от най-добрите качества в човешката душа. Тя не е гледала на него като на скъперник, но като на човек, който може да отвори сърцето си и да разбере нуждите на човека. Той се осъзнал и разбрал, че е жесток човек. „Радвам се – казва той, – че сърцето ми трепна. Радвам се, че ме посети един добър човек, който видя в мене красиви заложби.“

Ние в света казваме: „Той има кораво сърце“. И нашето сърце е кораво. Корава е неговата майка, защото и нашата майка е корава; той е посветен, защото и ние сме посветени; той е невежа, защото и ние сме невежи. (152)

VIII | Втора част | Съдържание

16. Канарата в Нюйоркското пристанище.

Преди години имало една адска канара в Нюйоркското пристанище и много кораби са пострадали там. Американски инженери решили да се освободят от канарата. Направили в нея три хиляди дупки и турили по един метър експлозивно вещество във всяка дупка, както в българските кладенци. Това вещество го свързват с жици и от пристанището едно малко дете на 5 години натиска копчето и всичката тази канара хвръква във въздуха и хората се освобождават. (153)

17. Ментално упражнение.

Сега представете си следния пример. Качвате се на параход, но съзнавате, че по погрешка сте взели кривата линия – някой английски параход. Той, щом е тръгнал веднъж, няма да се върне назад. Какво ще правите тогава? Тръгнете, да кажем, от Ливърпул или от Хамбург, както едно време се ходеше до Америка, и отплавате за Ню Йорк. Следващата станция, където можете да поправите погрешката си, ще е чак в Ню Йорк. Ще трябва да вземете обратния път, но пари струва туй. Тогава вие трябва да се поставите в положението на човек, който няма пет пари в джоба си и попада в чужд, съвсем непознат град за него, какъвто е Ню Йорк. Не знаете език, не познавате никого. Какво ще правите в това положение? Не ви остава друго, освен да отидете на пристанището или другаде някъде да работите като хамалин, за да изкарате прехраната си. (14)

18. Закон на Опуленс.

Сядали ли сте в най-голямото си отчаяние, когато мислите, че всичко с вас е свършено, да опитате, че има един закон, който следи всичко туй? Този закон е наречен закон на Опуленс. Ще ви обясня какво нещо е законът на Опуленс. Той казва, че условията, или най-хубавите елементи, или най-хубавите средства за вашия живот, са вложени някъде в България или във Франция, или в Германия, или най-после някъде в Америка, и вие трябва да отидете точно навреме на това място да си ги вземете. Не трябва да отидете преждевременно, защото ще чакате, но не трябва и да закъснеете. Точно навреме трябва да отидете – тия неща ви очакват там и ще си ги вземете.

Един автор написал книга, в която дава различни методи за лесно забогатяване. Един американец от Ню Йорк станал последовател на това учение. Той бил търговец, който изучавал окултните науки, изучавал и този закон на Опуленс. Случва му се, че по едно време пропада в търговията си. На това учение обикновено стават последователи закъсалите материално; богатите не ставали последователи: закъсалите ставали последователи, за да оправят работите си. Най-после той искал да опита този закон.

Този господин турил в ума си мисълта да спечели по някакъв начин една доста крупна сума от десет хиляди долара – това са около един български милион. Той настоява, търси тия пари, иска да му дойдат отнякъде. Казвал си: „Аз искам по силата на този закон в продължение на два месеца тия пари да ми се донесат тук“. Но тия пари след определените два месеца не дошли. Тогава той казва: „Ритам този закон!“.

Качил се на трена и тръгнал от Ню Йорк на запад. Спрял се в едно малко градче. Щом влиза в града, явява се една буря, една такава голяма хала, че почти половината от този град бил унищожен. Едно здание се съборило и както минавал покрай него, някаква греда удря крака му, счупва го и цели 4-5 часа той бил в несвяст. Събужда се после и до крака си вижда един чек от 10 хиляди долара на негово име. Парите дойдоха, но и кракът отиде. Та сега този закон действа навсякъде. Сега аз не вземам този пример в буквален смисъл: че каквото пожелаете от Господа, ще го имате, но кракът ви ще бъде счупен. Това не значи, че кракът ви непременно трябва да бъде счупен,

но все таки ще трябва да платите с нещо. Та каквото искате, искайте, но не определяйте време кога да го получите, не настоявайте като някой генерал. (154)

VIII | Втора част | Съдържание

19. Сътресение на мозъка.

Един богат американец се оженил за една млада, красива мома, англичанка. Те решили да направят сватбената си разходка в Ню Йорк. Качили се на трена и тръгнали за Ню Йорк. При пътуването им станала катастрофа с техния трен; от сътресението на трена младоженецът бил изхвърлен навън, дето получил силен удар в главата. От голямото сътресение на мозъка той полудял, поради което веднага го занесли в болница за лечение. Цели 16 години прекарал в болницата, а жена му все го очаквала да се върне жив и здрав. Болницата, в която бил оставен, се отличавала със строги наредби: никой болен нямал право да излиза на разходка сам, без разрешение. Един ден болничните слуги забравили пътната врата отворена. Младоженецът изскочил навън и се затичал към гарата. Слугите се спуснали да го гонят, но докато го хванат, той успял да влезе в един от вагоните на трена, който след няколко минути заминал. Слугите се върнали назад, като си казали: „Да бъде свободен! Природата може да му помогне по някакъв начин да се излекува“. Обаче и с този трен се случила катастрофа, подобна на първата. Той получил удар в главата, както при първата катастрофа, който предизвикал голямо сътресение на нервната система. Това сътресение помогнало за възстановяване на нормалното му състояние. Като се почувствал напълно нормален, той се върнал при жена си, с която заживели добре и разумно. (155)

VIII | Втора част | Съдържание

20. Специалният концерт.

Един американец милионер чул, че в Ню Йорк ще се дават три концерта на някой виден виртуоз цигулар. Той се качил на влака и тръгнал за Ню Йорк, но когато стигнал до театъра, последният концерт бил свършил. Понеже имал силно желание да чуе тоя виртуоз, той научил де се е установил и го намерил в хотела. Хлопа на вратата и го моли, и казва: „Тука ли е музикантът?“ „Тука е, но не иска да ви види!“ Казва: „Легнал съм да спя. Мене ме няма вече. Какво искате?“ „Искам

да ви слушам. Искам да ми свирите?“ „Не може. Аз съм дал три концерта. Не мога повече.“ „Как не може, 500 долара давам.“ „Не мога.“ „Хиляда долара.“ Той се почесва, туря си цигулката и почва да свири. „Не мога да Ви отворя. Ти ще стоиш зад вратата, а аз отвътре ще свиря.“ Свирил той и след като му изсвирил няколко парчета, той му дава 1000 долара и казва: „Господине, я ми дайте цигулката да ви посвиря.“ Музикантът сега седи и мисли: „Ами, ако задигне цигулката само за 1000 долара.“ Казва: „Какво се колебаете, дайте си цигулката и аз да ви посвиря, да ме чуете. Аз ви платих 1000 долара за вашето свирене. Сега и аз искам да ви посвиря.“ Какво трябва да направи този музикант, я ми кажете сега? (156)

VIII | Втора част | Съдържание

21. Музикантът и милионерът.

В Америка отива един музикант от негрите, имал една свирка, една фисхармоника, към 10 ч в. застава той пред къщата на един богат милионер и засвирва, не млъква, а богатият му казва: „Махни се оттук, че не мога да спя!“ – Ти не можеш да спиш, ама и аз не мога да спя. „Казвам ти, че не мога да спя от тебе.“ – Ама че и аз не мога да спя, искам да имам другар. Милионерът изважда сто долара и му ги хвърля. „А-а-а, благодаря, приятелю, по този начин млъквам.“ – взел парите, свил си фисхармониката и си тръгнал. (Сила и живот, НБ, V с., *Плевелите и пшеницата*)

VIII | Втора част | Съдържание

22. Потопът в Джонстаун.

[На 31 май 1889 г. след 48-часов проливен дъжд се скъсва язовирната стена на град Джонстаун, Пенсилвания. Градът е разрушен и загиват около 2200 души от общо 8 000-то население. На следващия ден в Питсбърг, сред отломките на пороя, на повече от 60 мили, е намерено оцеляло петмесечно дете.]

Американците минават за много културен народ, но понеже бързо правят нещата, то всичките им работи са бързи. За 30 години те свършват толкоз работа, колкото европейците свършват за 70 години. Като че ли се е запалил някой огън някъде! Като отидеш в Америка, като че ли се е запалила къщата от четиритях страни. Има тичане, всички бързат! Няма така да ходят, както в Европа. Ако не вървиш

бързо, този-онзи ще те бута – както течението на пороя. И този народ казва: „Времето е пари“. Те всичко превръщат в пари – и се уморяват, работят повече, отколкото трябва. Умен народ са, но има у тях нещо недомислено. Преди време аристократите от американския град Джонстаун пожелали да си имат езеро. Край града им минавала една голяма река, която текла тихо и спокойно с векове. Те се посъветвали с няколко инженери как биха могли да запушат реката, да образуват езеро, върху което лятно време да плуват с лодки, а зимно време да се пързалят с кънки. Инженерите проучили въпроса и се произнесли, че идеята може да се реализира. Наели много работници и в скоро време гражданите се радвали на приятната забава. На реката била построена голяма стена – бент, който задържал водата.

Десетки години жителите се радвали на своята културна придобивка, на езерото си, и хич не им идвало наум, че този бент може да се събори и градът да пострада. Един ден се случило голямо нещастие: реката придошла толкова много, че стената не могла да издържи големия напор и се пробила. С голяма сила водата нахлула в коритото и заляла близката част от града. Нивото стигнало до третия етаж на най-високите сгради, които били край нея. Поройт завлякъл къщи, хора и добитък. Повече от 2000 души се издавили. След нещастието гражданите съзнали, че не постъпили добре с издигането на бетонната стена, и оттам насетне не посмели да направят отново това езеро. (157)

VIII | Втора част | Съдържание

IX. Истории от Бостън.

1. Рекламен цар.

Преди години бях в Бостън. Веднъж пътувам по една от големите улици и гледам: един величествен европейски цар, два-три метра висок, облечен с мантия и корона на главата. Разхожда се из улиците и никой от американците, които минават покрай него, не му обръща внимание. Зная, че те са много любопитни. Чудя се: студен народ, как минават така! Заинтересува ме защо не му обръщат внимание. Отпред никой не му обръща внимание, а когато замине, поглеждат гърба му. Аз се чудя и си казвам: „Чакай и аз да видя защо гледат отзад, а не отпред“. Гледам: по целия гръб обявления за чадъри, за помади, за обуща – и царят носи обявленията на гърба си. Разбрах работата – той е царска статуя. Американците казват: „Ние сме свикнали, доста имаме такива статуи“. (158)

IX | Втора част | Съдържание

2. Двете оръдия.

В Америка, в град Бостън [или Вашингтон] и досега стоят запазени от гражданската война две големи оръдия, свързани със силни електрически батерии. Така американците направили от тях магнит, който някога бил най-големият – сега има по-голям от него. Този магнит бил толкоз силен, че 500-600 килограма вдигал. Всеки, който искал да разгледа внимателно оръдията, бил предупреждаван и отдалече още трябвало да извади всички железни предмети – гвоздеи, петала, часовници. Там мнозина имали много смешни опитности. Отива един богаташ, хубаво облечен, но обущата му били подковани. Като приближил до топовете, те тъй силно го притеглили, че обущата му се изтръгнали от краката. (159)

IX | Втора част | Съдържание

3. Конкуренция в Америка.

В Америка преди години се състезават две богати компании. Направили успоредни жп линии от Бостън до Ню Йорк – едно пространство от 250 мили, около 300 километра. Най-първо вземаха по

един долар (ок. 80 лв.) на билет за отиване и връщане. После дадоха билетите по половин долар, после по четвърт долар, най-после почнаха да возят пътниците даром – конкурираха се, докато едната компания фалира. Другата взе железниците в свои ръце и така си възвърна парите. (160)

IX | Втора част | Съдържание

4. Джордж Вашингтон в Бостън.

Разправят един анекдот, който се случил в Бостън с американския председател на Щатите – Вашингтон [1732-1799]. Един ден той бил на пазара, наблюдавал как хората купуват и продават. По едно време спрял вниманието си върху един богаташ, който купил един пуяк, но се озъртал – търсел човек да му го занесе вкъщи. Намерил няколко носачи, но не се установил нито на един – скъпо му се видяло това, което искали. Тогава Вашингтон се приближил към богатия господин и му казал: „Аз мога да ви услужа“. Той веднага взел пуяка и тръгнал след богаташа. Като стигнал до къщата му, спрял се и подал пуяка на собственика. Последният бръкнал в джоба си, извадил един долар и го подал на носача. „Благодаря, господине, не се нуждая от пари!“ „Как, да не би и ти да си недоволен от възнаграждението?“ В този момент Вашингтон извадил картичката си и я подал на богаташа. Той останал крайно изненадан и засрамен, като прочел името на Вашингтон. Последният тихо добавил: „Ако аз мога да нося пуяка, защо да не направиш и ти същото? При това не мога да взема пари за услугата, защото уважавам пуяка. Моля те да не го колиш. Ако ме обичаш, ще го оставиш в двора си на свобода. Нека ти остане за спомен – да знаеш, че някога Вашингтон, председателят на Щатите, ти е носил пуяка“. (161)

IX | Втора част | Съдържание

5. Бостънският френолог.

В Америка, в града Бостън, на един богат американец дъщеря му се влюбила в един млад, красив момък. Бащата, който желаел доброто на дъщеря си, изпраща портрета на момъка и на своята дъщеря на един американски френолог. След три дена френологът отговаря: „Господине, по никой начин дъщеря ви да не се жени, защото ако се

ожени, след две години той ще я убие“. И наистина, той се оженва за друга и след две години я убива. (162)

IX | Втора част | Съдържание

6. Копринените чорапи.

Преди години, когато бях в странство, вървя по една улица и от един дюкян ме вика един търговец. Той ми казва: „Господине, заповядайте да си поговорим“. Той не ме вика да купя нещо, но да си поговорим. Влязох в магазина, виждам един човек любезен, учтив, с ясен поглед, с усмивка на лице – и започна да се разговаря по различни въпроси, да ме запитва. Хубави работи говорихме. Аз го питам: „Ти евреин ли си?“ „Не съм евреин!“ „Мязаш на евреин...“ „Може да мязам на евреин, но занаята им не съм приложил. И аз не зная какъв съм. Търся си още занаята, не мога да го намеря“. След като говорихме хубави работи, той ми каза: „Господине, ако обичаш, да си купиш едни копринени чорапи за спомен“. Купих си едни чорапи, които ми даде доста на сметка, и си излязох. Той ме покани и втори път да вляза в магазина му, но аз повече не минах по тази улица, така че не можах втори път да го посетя. (163)

IX | Втора част | Съдържание

X. Истории от студентския живот на Петър Дънов в Америка.

1. Цеко Грънчарски[8].

1.1. Сега ще ви приведа един пример, който не се случва с всички. Един българин живее в Америка – един вярващ, който вярва в невидимите светове *[вероятно самият Петър Дънов]*. Той има един приятел, който има чисто материалистически схващания. Но двамата са приятели. Първият заминал по-рано в Америка и се устроил там. Вторият, материалистът, е един млад български гимназиален учител на име Цеко Грънчарски. Понеже работите му не вървели добре в България, той решил да отиде в Америка, там да оправи материалното си положение. Тъй като нямал толкова пари за Америка, решил да отиде във Франция, да научи там техния език и после да отиде в Америка да преподава френски език. Знаел, че американците обичат да изучават чуждите езици, ако се намери някой да им преподава добре.

Отива Цеко от София в Париж и вижда, че животът е скъп. За да не си изхарчи парите, негови приятели, с които се запознава, му намират една работа в една голяма евангелска църква. Там му дали една ръчка на един голям орган и той трябва само да вдига меховете и по този начин да турга въздух в тях, за да може органистът да свири. Сега ви представям един действителен пример, който Цеко Грънчарски сам ми е разправял. Той ми казва: „Седя и съм се замислил с какъв ум съм дошъл в Париж. В България бях учител, на почит бях. Плащаха ми хубаво. Високо мнение имаха за мен. До такъв хал ли дойдох? Тази ръчка да я дигам и да я слагам, никого да не виждам. И тъй, увлякох се в своята мисъл и по едно време дойде някой, сбута ме и ми казва: „Господине, меховете!“. Аз като съм се замислил така, спрял съм да тургам въздух в меховете. И казаха ми: „Тук не трябва да има отвличане на мисълта! Органистът трябва да свири!“.

Като прекарал една година във Франция, той почти изхарчил парите си, едва успял да отиде в Америка и се спрял в Ню Йорк. Тук животът му се видял много скъп, затова отишъл в едно малко градче, дето мислел да се установи. Обаче и тук работите му не вървели добре. Той се срещнал със своя приятел – вярващия, който го насърчил, казал му, че ще се оправят работите му. От голямо притеснение Цеко

Грънчарски заболял, явило се разстройство на черния му дроб, хванал жълтеница. Той пак отишъл в Ню Йорк, дето се настанил в една болница, докато оздравее. След един месец бил съвършено здрав. Излязъл от болницата и отишъл във Вашингтон, където намира училище да се учи. Другарят му писал: „Гледай да си намериш някаква работа“. Тук търсил работа, там търсил, но не намерил. В това време даже направил дълг около четиридесет долара и се чудел как ще се оправи. По едно време дошло на ума му да напише едно писмо на другаря си: „Ти ми говориш за празни работи, че в света имало Божи Промисъл, че имало други светове, а аз имам да плащам в училището 20 долара, после ми трябват пари за пътуване. Никого не познавам, от кого ще ги взема? Ето, сега се намирам в нужда, в затруднение. Нека Господ, за Когото говорите, ми помогне по някакъв начин. Аз се нуждая, не зная как ще се справя при това положение“. Като получил писмото му, приятелят искал да изпълни Волята Божия, искал да опита. Написал му: „Слушай, в който ден получиш моето писмо, ти ще имаш нужната сума на разположение и ще оправиш работите си“. Той мислел, ако Цеко до този ден не оправи работите си, да му изпрати своите спестени петдесет долара. Изпратил писмото и чакал отговор, но цели две недели нищо не получил. Той се чудел какво ли е станало с неговия приятел, докато един ден получава писмо от него. Цеко Грънчарски му писал: „Вчерашният ден беше един от най-тържествените дни в моя живот. Аз получих една сума, с която платих всичките си дългове, а същевременно имам пари и за път. Бог се погрижи за мене и ми помогна в най-критичния момент. Благодаря за помощта, която Бог ми изпрати. Не се грижи повече за мене“. (164)

Цеко Грънчарски, който мислеше, че е цял философ, сполетя го едно нещастие – падна от третия етаж, дето пътуват автомобилите, падна с багажа си, натъртиха му се ребрата, но остана жив. (165)

1. 2. Ние имахме един приятел, Цеко Грънчарски, доста даровит човек, с хубаво чело, с добре устроена глава, който всячески се стремеше да уреди добре живота си. Той гледаше много философски на въпросите. Един път той ми каза: „Слушай, аз не харесвам твоята философия. Човек трябва да гледа да уреди по някакъв начин живота си. Така не се живее!“ „Съгласен съм с тебе. Човек трябва да уреди живота си, стига да знае как да го уреди“. По едно време на ума на Цеко дохожда идеята да научи английски език, но трябва да си вземе един учител, който да му преподава добре езика. Той знаеше един гимназиален учител, но трябваше скъпо да му плаща. Като нямаше

средства да му плаща, той намисли да отиде в Париж, да научи френски език и да отиде в Америка като преподавател по френски и така да изкарва прехраната си. Той отива в Париж, но изяжда си парите и му остават много малко, колкото да мине океана. По тази причина той се принудил да влезе в една евангелска църква в Париж да духа меха на органа. Един ден, като седял и духал органа, той се замислил за положението си и си казал: „Цеко, до този хал ли дойде? Нали мислеше да станеш учител, а ти сега надуваш органа“. Като мислил известно време, той задрямал и забравил да духа меха. Веднага един от слугите се приближил до него, бутнал го по рамото и му казал: „Какво правиш? Ти си задрямал. Забрави ли, че духаш меха? Органът престана да свири“. Като се събудил, той въздъхнал и си казал: „Цеко, по-рано трябваше да мислиш за положението си. Като си дошъл вече в Париж, не ти остава нищо друго, освен да духаш меха на органа“.

Както и да е, той отива в Америка, но аз му бях казал: „Дето и да отидеш, дръж моята философия, ще видиш, че глава няма да те боли!“ „Не, с твоята философия човек никак не може да си уреди работите“. Като отиде в Америка, влиза в училището, но по едно време и там загазва. После той пише на един свой приятел: „Слушай, ти следваш философията на онзи учител, който разправя, че има Провидение в света. Какво ти Провидение, аз съвсем съм загазил! В тази колегия, в която съм влязъл, съм задлъжнял около 20 долара. Пък ми трябват още десет долара за път – всичко 30 долара, няма отде да поискам, нямам никакви познати. Същевременно вече три дни как нищо не съм ял, гладен съм, не зная какво да правя“. Приятелят му отговорил: „Не се безпокой, в скоро време ще получиш тия пари“. В себе си бил намислил, че ако от другаде някъде Цеко не получи парите, той непременно ще му ги изпрати. Като получил писмото, чете го и си мисли отде могат да му дойдат тия пари. Приятелят чака да получи от Цеко писмо, за да му каже какво е положението му, но нищо не получил. След две седмици Цеко му пише: „Положението ми се подобри. Получих известна сума, с която посрещнах нуждите си, имам още десет долара на разположение. Сега се уверих, че учението е вярно, има Провидение в света“. (166, 167, 168)

X | Втора част | Съдържание

2. Молитвата на негърката.

В един американски град, близо до една духовна семинария *[вероятно „Дрю“],* живеела една стара, 80-годишна негърка. Често животът ѝ дотягал и тя започвала да се моли на Бога да вземе душата ѝ, за да се освободи от теглото си. Като минавали край дома ѝ, студентите чували молитвата ѝ и един ден решили да се пошегуват с нея. Една вечер двама от тях се приближили до къщата ѝ и похлопали. Тя се обадила отвътре: „Кой е там?“ „Аз съм Архангел Михаил. Бог чу молитвата ти и ме изпрати да ти взема душата!“ „Кажете му, че тая, която търси, я няма тук!“ – отговорила уплашено негърката. (169)

X | Втора част | Съдържание

3. Семинаристът Кенери.

В Ню Йорк, в една от семинариите *[вероятно „Дрю“],* един угледен млад момък, който отишъл да изучава богословие, си оставил много хубава брада. Американците рядко си оставят бради, само някои големи идеалисти го правят. Като го срещат колегите му, мислели, че е професорът, и всичките му се покланяли, поздравявали го. Един ден той си обръснал брадата, но не се огледал. Срещат го колегите, но никой не го поздравява. Казват му: „Не ви познаваме кой сте...“ „Ама аз съм Кенери!“ „Къде ти е брадата? Нямаш я!“. Брадата за тях е една характерна черта. (170)

X | Втора част | Съдържание

4. Филтриране на водата.

Казвате, че водата е мътна. Не, водата никога не може да бъде мътна. Тя може да съдържа различни утайки, примеси в себе си, но тия примеси по никой начин не са в състояние да изменят състава ѝ. Тия примеси могат външно само да затъмнят изгледа на водата, но в същината на водата не може да стане абсолютно никаква промяна.

Преди години слушах един американски професор от Ню Йорк. Той говореше научно пред многобройна публика върху темата „Методи за пречистване на водата“. Искаше с ред опити да демонстрира пред слушателите си, че каквито и примеси да се сложат във водата, тя може така да се филтрира, че абсолютно да не измени свойствата си и да остане чиста. Така човек свободно може да я пие,

без ни най-малка опасност за здравето си. На масата си той имаше три шишета от по пет кила с вода, взета от различни места на клоаките в Ню Йорк и Бостън, и всичките видове вода подложи на дестилиране, след което получи абсолютно чиста вода. За доказателство на това той сам пи от тази вече пречистена вода. Покани и публиката да пие от нея, за да се убеди в метода му. С тези опити той доказа, че водата не може да се опетни.

Въз основа на същия закон казвам: ние се намираме в такава фаза, в която животът по никой начин не може да се опетни. Известни материални примеси, каквито са мислите и чувствата на хората, могат временно само, и то външно, да замъглят чистотата на живота, но същината на живота по никой начин не може да се опетни.

Обаче този опит аз не бих го правил, нито на вас го препоръчвам. Както и да се пречиства водата, все ще останат микроскопични частици от нечистотии. Американският професор се примирява с методите за пречистване, но сам той не е убеден в тяхната абсолютност. По необходимост и сегашните хора се примиряват, както американският професор. Като няма абсолютно чиста вода, ще пият, каквото намерят. Онези, които искат, трябва да носят от чистата вода, която блика от Божествения извор. (171)

X | Втора част | Съдържание

5. „Песента на блудния син“.

В Америка Петър Дънов носи своята цигулка. Свиренето за него не е средство за изява, а дълбока вътрешна необходимост. До края на живота си не се разделя с цигулката. Той изследва задълбочено нейните възможности и постига необикновени резултати чрез магичното ѝ въздействие върху човека.

За първи път „Песента на блудния син“ е изсвирена в Америка и като мелодия е една от най-дългите в музикалното творчество на Петър Дънов. В това музикално парче е развита тема от притчата за блудния син [Лк, 15: 11-32]. Текст не е известен, а като продължителност и структура наподобява симфония – доста сложна като мелодия, трудна за запаметяване и трудна за изпълнение. Вероятно поради това не е запазен нотен запис.

„Песента на блудния син“ е свирена само няколко пъти. Веднъж това се случва пред учениците на Петър Дънов от Специалния клас. Цигуларят Галилей Величков споделя по-късно впечатлението си от

това събитие: „Изпълнението и съдържанието на свиренето не подлежи на описание, а още по-малко – на нотен запис. Всички в салона правехме едно и също – слушахме. Странен е този музикален свят на тоновете – необхватен и несъизмерим. Слово, изказано с тонове, преливащи се предимно в многообразие на гами и съзвучия, чистота, прецизност, изящество, красота и богата звучност. В границите на три октави се разказваше един живот: ту бурно и игриво в разновиден ритъм, ту напевно, в романтичен минор или светъл мажор. Блудният син откриваше страница след страница дните на своето минало. В едва чуто пианисимо с горната част на лъка, напомнящо шепот, долавяхме нежни пориви на любящо сърце. В разложени акорди с необходимата сила се изявяваше далечна традиция за изпълнението на Висша воля. От светове в светове преминаваше пътят на блудния син. Съдбата му бе един голям живот, разказан с езика на тоновете, изтръгнати със завидно майсторство от подвижните пръсти на Учителя. Няколко тържествени акорда – и разказът свърши. Тишина … Дихането на голямото мнозинство бе спряло. Учителя не продума, прибра цигулката си, качи се на катедрата. Прочетохме „Добрата молитва“. Концертът свърши.“ (172)

По повод „Песента на блудния син“ един от най-близките ученици на Учителя Петър Дънов, Боян Боев, в писмо от 25.09.1952 г. разказва следното: „Веднъж Учителя с много братя и сестри беше при пианото си. Той свири на пианото. Почна разговор за музиката. Учителя между другото в този разговор каза: „Като бях студент, даде се от студентите концерт; един професор ме покани да изсвиря нещо на цигулка. Аз свирих импровизация пред самата публика: „Песента на блудния син“ – как се разделя с баща си и как се връща. Това беше импровизирано пред самата публика, в момента. Като излязох на сцената, всички бяха в очакване. Като започнах да свиря – абсолютна тишина, никакъв шум. И когато свърших парчето, публиката продължаваше да мълчи. И чак като се опомни, започна да ръкопляска. После започнаха да идват при мен и да ми казват: „Дайте това парче и ние да го имаме“. А пък аз го нямах написано на ноти, понеже го съчиних на сцената.“ След тези думи на Учителя един брат каза: „Това е гениално, да свириш на сцената импровизирана работа на цигулка“. Преди 15 години, през време на една школна лекция в сряда, в големия салон, Учителя изсвири на цигулка „Песента на блудния син“. Тази песен не е нотирана“. (173)

Учителя Петър Дънов споменава „Песента на блудния син“ неколкократно в своите беседи и лекции: „Песента „Напред, напред за слава, в бой за царя Небесни“ съм дал през 1888 г. в с. Хотанца, преди да ида в чужбина. Има още песни, които съм дал и които не са изнесени. „Песента на блудния син“ съм свирил само няколко пъти. Тази песен не е нотирана. Сега ще ви я изсвиря. Като се разкаял, казва Писанието, като дошъл на себе си, блудният син пял. Пил, изгубил музиката. Казва: „На колко наемници баща ми плаща, на мене не може ли да даде храна?! Ще стана да ида при него и ще му кажа: „Отче, съгреших на Небето и пред тебе“. Сега ще ви свиря малко от „Песента на блудния син“. Аз отдавна не съм я свирил, има повече от 30 години. Мъчна е за свирене. *(Учителя свири.)* Той се изповядва пред баща си. *(Свири по-живо и весело.)* Свърши се увеселението: ядоха, пиха, веселиха се. Музикалните гении ни дадоха един концерт – да благодарим на тях, че присъстваха“. (174)

В друга лекция той казва: „Искате да ви свиря български песни. Какво ще придобиете от тъжните български песни? Българинът е тъжен, защото е изгубил любовта си към Бога. Той търси начин как да намери изгубеното. Днес българинът играе и пее, но с игра не се изправят работите. Аз зная една песен и я наричам „Песен за изправяне на погрешките“. Аз я свиря един път на десет години. Зная и друга една песен, която свиря един път на двадесет години – тя е „Песента на блудния син“. Досега съм я свирил три пъти. Като я свиря, аз се изцапвам толкова много, че след това дълго време се чистя. Скъпо струва такава песен. В тази песен се изнасят причините за падането на човека и последствията. В тъжните песни се крие упадъкът на дадена култура. Бъдещето ще открие в европейската музика причините за упадъка на съвременната култура. Днес ние се нуждаем от една нова песен – „Песен на Любовта“, която носи живот. Ние се нуждаем от нова песен – „Песен на Мъдростта“, която носи знание. Ние се нуждаем от нова песен – „Песен на Истината“, която носи свобода. Тази е новата песен“. (175)

X | Втора част | Съдържание

6. Професор Уилям Уорън от Бостънския университет.

В Америка има един доста учен американски професор от Бостънския университет *[президент на Бостънския университет (1873-1903)]*, който е написал книга с ред исторически доказателства,

че раят не се е намирал между реките Тигър и Ефрат, а някъде на Северния полюс *[„Намереният Рай – люлката на човешката раса на Северния полюс“ (1885)]*. В Библията се казва, че на мястото, дето бил някогашният рай, е имало още две реки. Де са тези реки сега? Значи това е притча. Съвременните хора не знаят с положителност де се е намирал раят, но предполагат да е бил някъде в Азия.

Доказва този професор, че преди да изпъдят хората от рая, от Северния полюс, тогава там било тропическо място. След това дошла ледената епоха и Господ турил снега, че никой да не може да иде там. Всичкото богатство е там. Цяла една книга има написана, събрани са данни отвсякъде. Русите отидоха там, но ги изпъдиха – мислеха да влязат в рая с аероплан. И след девет месеца се намериха на 2500 километра вън от рая. И сега им се дава една хубава поука как се ходи в рая. Всеки, който се опита да влезе в рая неподготвен, го изпращат навън. Понеже не можаха да влязат в рая през тези врати, сега отиват на Южния полюс, да влязат от другата врата.

Излизането на Адам от рая представлява началото на човешкия живот, а връщането му в рая – краят на този живот. Влезе ли човек отново в рая, страданията престават за него и той влиза в новия живот, в живота на веселието и на радостта. Раят на Земята се намира в полюсите – в Северния и в Южния полюс. Мъжът живее на Северния полюс, а жената – на Южния. Значи раят на Адам се намира на Северния полюс, а раят на Ева – на Южния полюс. Северният полюс представлява още умствения свят, а Южният – духовния. Това са символи, чрез които си служим за изяснение на известни идеи.

Бостънският учен твърди, че като ги изпъдили от Северния полюс, хората си направили друг рай – в Мала Азия. Това е негово гледище, сега не искам да го опровергавам – от професорско гледище е така. Раят и сега съществува, тези четири реки и сега съществуват вътре в човека. Не искам да го доказвам – трябва специална лекция за това. В човека са тези реки. А сега хората са извадили този вътрешен рай и са го проектирали някъде вънка, турили са го в Мала Азия. (176, 177)

X | Втора част | Съдържание

7. Проф. Хенри Клей Шелдън като студент в Германия.

Един американски студент отишъл в старата Германия, а не в сегашната, да следва философия. Той се срещнал с един знаменит

професор по философия в Лайпциг и го запитал: Господин професоре, имате ли някакъв кратък курс по философия? Аз искам да свърша курса на философията за шест месеца. Професорът бил умен и му отговорил: „Имаме кратък курс по философия, но ще знаеш, че когато Бог иска да създаде тиква, употребява шест месеца. Когато иска да създаде дъб, Той употребява сто години.“ (Езикът на Любовта, СБ, 30.07.1939)

X | Втора част | Съдържание

8. Загрижената жена на американския професор.

Един американски професор завел жена си на една интересна сказка за електричеството. Сказчикът разказал за металите, като добри проводници на електричеството. Той направил няколко опити, с които доказал, че ако електричеството минава през такива проводници, по никои начин не може да падне гръм върху големи здания. Жената на професора слушала внимателно цялата сказка и, като впечатлителна, дълго време не могла да се освободи от думите на сказчика. Една нощ, в съня си, тя чула някакъв шум в стаята, където спали и веднага събудила мъжа си. – Какво има? – запитал професорът. – Гръм пада! – Той започнал да търси в стаята, коя е причината за шума, но жена му, тревожно казала: Не се докосвай до стола! Не се приближавай до камината! Стой настрана! Така тя разкарвала професора цяла нощ и не го оставила да спи. Гръм щял да падне и да го убие! Какво било учудването на професора, когато отворил прозореца и видял, че небето било ясно, чисто, атмосферата тиха и спокойна, без никакво електричество. В това време по улицата минавала кола, която вдигала шум, но в главата на жената се преплитали впечатления за атмосферното електричество и гръмотевици, от които не могла да се освободи. Като се успокоила, професорът казал: „Съжалявам, че те водих на сказката. Развали ми съня.“ (Новата мисъл, ООК, 28 декември, 1932 г)

X | Втора част | Съдържание

9. Метод за отпускане на американския професор.

Разправяше ми един американски професор един такъв случай. Той не обичал да ходи на бал, но обичал да си поиграва, затова, когато имал силно желание да танцува, вземал си един стол и си поигравал с него вкъщи. Смешен бил в това положение и пред себе си, но му олеквало. Той казваше: „Аз за нищо в света не бих желал да заменя

своето тяло, с това на някой цар. Онова, което имам, струва повече, отколкото това, което един цар има.“ (Великата майка, ИБ, 5.03.1920 и Вас ви нарекох приятели, НБ, 22.12.1935)

X | Втора част | Съдържание

10. Професорът по богословие и бедната вдовица.

Разправят за един американски професор по богословие следния случай. Един ден той изпаднал в голямо обезсърчение от себе си, от своята наука и казал: „Толкова години вече как преподавам лекции в университета, но нищо не постигнах“. Един негов приятел, като го видял в това положение, изпратил го при една бедна, болна вдовица, която цели 12 години лежала на легло. Той отишъл при нея, поразговорил се и като излязъл от дома ѝ, казал: „Тази бедна, болна вдовица от своето легло ми предаде такива лекции, каквито аз никога не можах да предам на студентите си. Много нещо научих от нея. Тя е лежала болна на леглото си цели 12 години, но каквото е научила, знае го, както трябва. Аз се насърчих от нея, разбрах какво значи да работиш на лозе, което е пълно с грозде“. От този ден професорът по богословие всяка седмица отивал при бедната жена, работел на лозето ѝ и всякога ѝ занасял нещо. (178)

X | Втора част | Съдържание

11. „Всинца ще се изменим“.

Един американски професор казвал, че има хора, които му били толкова отвратителни, че и след десет хиляди години няма да иска да ги види. Но после си спомня онзи стих от Библията, в който пише: „Всинца ще се изменим“ [IКор, 15:51], и казва: „Може и след една година, като срещна тези хора, да искам да ги видя, защото ще се забрави тяхното прегрешение по отношение на мене“. Това са ред разсъждения. (179)

X | Втора част | Съдържание

12. Амнезията на професор Джоунс.

Един американски професор от град Ню Йорк заболял от някаква сериозна болест и временно изгубил паметта си. Един ден отишъл на пощата да получи препоръчано писмо от свой познат –

американците имат такива кутии в пощата. Чиновникът го попитал за името му, но той не могъл да отговори – забравил името си. Професорът веднага излязъл от пощата и тръгнал за дома си да попита своята жена как се казва. По пътя срещнал един свой приятел, който се обърнал към него с думите: „О, мистър Джоунс!“. Професорът бързо се ръкувал с него и се върнал обратно в пощата да получи писмото си. (180)

X | Втора част | Съдържание

13. Психологът проф. Браун.

Мислиш за Бога, ама си недоволен; жена имаш, ама си недоволен; деца имаш – недоволен си. В църквата се молиш, казваш: „За какво ми е всичко туй, в което вярвам?“ – не си доволен; и за себе си най-после нямаш ясна представа.

Вие се намирате в положението на американския професор Браун, който преподавал в Бостънския университет психология. Развивал пред студентите си въпроса за човешкото „Аз“ и толкова се увлякъл, че забравил името си, забравил той ли е, или друг някой. Пита студентите: той ли е „Аз“, или той е „Ти“; те ли са „Ти“, или те са „Аз“. Накрая им казва, че спира лекцията, и си отишъл. Така се объркал, че не знаел в тяло ли е, или не е. Трябвало да мине известно време, да отиде у дома си и да пита жена си: „Аз ли съм „Аз“, или аз съм „Ти“?“.

Някои хора изгубват своето съзнание – друга личност се намества вътре. Ако човек не е внимателен, може да се намести някой на мястото му и ето какво ще стане. Страшно е състоянието на човека, когато друг някой влезе в съзнанието му и го измести. Срещам много хора, казват: „Влязло е нещо в мене, не съм аз“. И апостол Павел казваше тъй: „Не живея аз, друг живее в мене“ – по някой път беше радостен, а по някой път му идваха страдания. (181)

X | Втора част | Съдържание

14. Състудент от Бостън.

Един българин отива в Америка, в Бостън, да учи. Той бил много религиозен, един от най-религиозните българи. Като религиозен човек имал изпитания. Осиромашал, нямал пет пари в джоба си и трябвало да гладува три деня. Американците са много практични, не обичат да помагат – трябва да ти създадат работа и така да ти

помогнат. Този студент по български седял и не искал да работи, чакал да влязат в положението му.

Той ми разправяше тази своя опитност. След като се молил и молил, една вечер излязъл на улицата. Ходел из бостънските улици и се чудел какво да прави, за да се нахрани: да работи не искал, да проси не може. И той ми разказва така: „Като вървях замислен, удари ме нещо в крака. Улиците гладки! Това беше една кесия. Отварям я: вътре един сноп банкноти – петстотин долара. В мене се яви едно чувство – да взема ли парите, или не?“. Той бил честен човек и тръгва да търси на кого принадлежи кесията. Оказва се, че тя била на един от студентите, който получил този ден хиляда долара, от които петстотинте сложил в кесията си, а другите петстотин оставил в банката. Мисли си българинът, че работите му вече ще се оправят: като даде кесията на студента, той ще му даде една сума. Но студентът получил кесията си, казал му „благодаря“ и си заминал, без да го възнагради.

На другия ден този млад човек отишъл на един от пазарите, дето се продава всичко – разхожда се и гледа как хората си пазаруват. Като обикалял пазара, случайно погледнал към земята и видял пред краката си един долар, който хората тъпчат. Той се навел да вземе долара и в този момент нещо отвътре в него му казало: „Вземи този долар и не търси господаря му“. Казва ми: „Не търсих на този долар господаря, взех го и отидох да се нахраня“. Питам го после: „Какво научи от тази работа?“ „Научих, че не съм мислил добре. Всяко условие, което ми се дава, трябва да го използвам разумно. Ще бъдеш добър, ще бъдеш силен да понасяш страданията, но сам няма да се излагаш на тях“. Той казваше: „До това време не съчувствах на хората, но като минах през тази опитност, почнах да им съчувствам. Само по този начин разбрах, че в света има страдания. Благодарение на този долар, като го намерих, оттам насетне ми тръгна. Но във време на опитността ми какви ли не мисли ми минаха – и безверие, и че няма Господ, и че Той не се грижи за мене и прочее. И най-после аз почнах да изучавам вярата“. (182, 183)

X | Втора част | Съдържание

15. „Където и да си, за тебе мисля“.

Мене ми разправяше един български студент, който учил в Америка. Един ден се отчаял и мислел да се самоубие. Седи си в стаята и чува по едно време, че някой пее на английски една песен, в която се

казва: „Където и да си, за тебе мисля“. И този студент казва: „Аз като чух тази песен, смени се моето състояние, веднага дойде тази мисъл: „Където и да си, за тебе мисля“. Казва: „Където и да съм, Господ за мене мисли“. И други думи имала песента, не завършвала с това, но той не чул другото. (184)

X | Втора част | Съдържание

16. Студентски шеги.

16.1. Такива шеги си позволяват американските ученици и студенти със своите професори и учители. В един от видните университети в щата Масачузетс преди години отива бащата на един студент да види как се учи синът му. Той бил председател на щата. Спира той своя файтон с едно конче, отива при ректора. Обаче в туй време студентите излизат, отвързват колелетата, качват целия файтон на покрива на зданието заедно с коня и нагласяват колата. И тя седи като паметник. Слиза председателят, гледа и се чуди как е възкръснала колата му на покрива. После почва да се моли на студентите, най-накрая им плаща да снемат колата отгоре. Обаче студентите не се спират, един ден те изнасят кравата на този председател на третия етаж на зданието горе. Как са я изнесли?! Три дена седяла кравата горе. Как да я снемат? Трябва да се развалят стълбите. Най-после студентите си предлагат услугите, та му снемат кравата долу. (185)

16.2. В един американски университет имало един строг професор, на когото студентите често устройвали шеги, за да го предизвикват. Един ден те разместили колелата на файтончето му: предните колела турили отзад, а задните – отпред. Като се качил на файтончето си, професорът видял, че нещо не е в ред, но не искал да се изложи пред студентите си и казал: „Тези дни дадох файтончето си на поправка, майсторът е направил тази погрешка“. Той знаел, че студентите са му устроили тази шега, но не искал да признае това. (186)

16.3. В един американски университет студентите често вземали файтона на ректора и отивали с него на бостана да крадат дини. После ректорът си търси файтона и не го намира. Казали му, че кабриолетът е на бостана. Ректорът, за да изучи работата, веднъж се дегизирал, облякъл се като студент и отишъл с тях на бостана. Тъкмо слизали от кабриолета и той казал: „Бау!“. Студентите познали по гласа му, че това е ректорът, и оттам насетне шегите престанали. (187)

16.4. Няколко американски студенти намислили да устроят една шега на един от своите добри професори. Те събрали части от различни бръмбари: от един – глава, от друг –крак, от трети – крила. Залепили ги добре и образували нов екземпляр бръмбар. Те го занесли на своя професор и му казали: „Господин професоре, намерихме един особен бръмбар, не знаем към кой клас да го отнесем“. Професорът взел бръмбара, разгледал го внимателно и казал: „Млади момчета, това е типът „хъмбък“, т.е. „човешко изобретение“. Не се лъже професорът. (188)

16.5. Един професор от колегиите в Бостън обичал да седи дълго в класа: след като удари звънецът, продължавал работата още 15 минути. Пък на студентите не им е приятно. Един ден вземат, че намазват стола с туткал. Той сяда на стола, иска да стане – не може. След като намазали стола с туткал, не стоял повече. Ако седите дълго на стола, не може да станете. (189)

16.6. Аз зная един студент в Америка, който солфежирал из гората и дъщерята на един професор, която го слушала, хукнала да бяга – сторило ѝ се, че този човек е полудял и нещо вика. (190)

X | Втора част | Съдържание

17. Студентска заетост.

Ще ви дам пример да видите колко лесно се примиряват американските студенти с условията на живот. Много от тях, които нямат средства да следват в университет, а имат силно желание, ще ги видите препасани с престилки да прислужват в разни гостилници. Като свършат обеда, измиват чиниите, нахранват се и излизат навън, дето се срещат с другари и заедно с тях играят на крикет, на футбол – няма никаква разлика между богатите и бедните студенти. Тия студенти не се срамуват от работа, не роптаят против условията, разумно се примиряват с тях. И ще ги видите, че след няколко години някои от тях са свършили за доктори, други – за философи, трети – за професори и т.н. В България обаче другояче ще се изтълкува това нещо. В Америка всеки студент иска да бъде донякъде свободен – те са схванали значението на независимостта, на свободата и казват: „Аз мога да изкарам прехраната си с честен труд“. Тия студенти не прислужват само по гостилниците, а ходят и при богати хора – палят им печките, ходят на пазар и т.н., но след четири-пет години са свободни от тия си задължения.

В Америка има студенти, които през лятото си изкарват около хиляда долара и през зимата минават с тях. Те ходят по богати къщи и продават картички, книги. Влязат ли в един дом, с девет чифта биволи не могат да ги изкарат. Наричат ги „нахалните студенти“. Те ще изкарат вода от 99 кладенеца с приказките си, но ще заставят богатия да купи нещо. Тук ще се усмихнат, там ще се усмихнат – и ще те накарат да влезеш в положението им.

В Америка ще срещнете и ученици, които работят по кухните, по различни кантори като слуги и по този начин свършват гимназия. Добре е, когато дойдат благоприятните условия в живота, но всички условия трябва разумно да се използват. (191)

X | Втора част | Съдържание

18. Примиряване по американски.

Вземете в Америка, някой студент обидил друг студент. Няма какво да се съдят: „Ти, казва, си говорил по мой адрес. Казал си, че аз съм невежа и простак!“ „Да, казах!“ „Да видиш кой е простак“. Започват да се боксират: трас, трус, разбиват си носовете, набият се хубаво, хванат си ръцете и решат въпроса със смазани шапки, с окървавени дрехи. Като го удари единият, някой път другият пада на земята – малко напрашен стане. Като се набият, започват да мислят. Онзи, който е говорил, че е простак, понеже са го набили хубаво, казва си: „Виждам, че не е простак. Ни най-малко не е невежа – бие хубаво. Още веднъж няма да казвам за силния човек, че е простак“. (192)

X | Втора част | Съдържание

19. Любознателният студент.

В Америка имало един студент, който бил много любознателен – какъвто и опит да прави професорът, все искал той пръв да знае. Един ден професорът искал да му даде един урок. Разтворил силен амоняк в едно шише и казал: „Искаш ли да знаеш какво има в шишето?“. Онзи си турил носа. Като поставил шишето под носа си, студентът се обръща и пада на гърба си. Втори път професорът го вика, но той вече не отива. (193)

X | Втора част | Съдържание

20. Смяна на ролите.

Давал съм ви онзи пример, който се случил в Америка. Отива един студент да гледа, когато двама герои се борят. Става борбата – американците обичат да гледат това. По невнимание студентът направил една погрешка и единият от героите му ударил една плесница и го повалил на земята. Като го ударил, студентът кипнал, но ако му каже някоя обидна дума, тоя ще го повали на земята. Поставил си за задача да стане силен, че да му отмъсти. Взело му десет години да изучава характера, живота на онзи голям борец: как е живял, как се е упражнявал. След десет години той вече могъл да вдига два коня и едно конче. Отива при този борец и му казва: „Ти познаваш ли ме кой съм?“ „Де ще те познавам?“ „Аз съм онзи студент, на когото удари една плесница и ме търколи на земята. Сега ще ти покажа, че този студент може да бъде като тебе“. Дига го във въздуха, пак го сваля, пак го дига. Казва му онзи: „Тогава аз бях господар, пък сега ти си господар“. (194)

X | Втора част | Съдържание

21. Студентско приятелство.

В Америка от двама приятели студенти единият станал съдия, а пък другият – адвокат. Адвокатът тръгнал по един лош път и го завели при съдията, неговия приятел, да го съди. Адвокатът бил направил голяма беля и по закон съдията трябвало да го съди. Налага му глоба от 10 000 долара и сам ги плаща. Да му прости, не може: осъжда го. И адвокатът трябвало да лежи с години, за да изплаща глобата, защото нямал пари. Той го осъжда като съдия, а като приятел плаща за него. (195)

X | Втора част | Съдържание

22. Спорът между медик и философ.

Двама американски студенти, които скоро щели да свършат университет – единият медик, другият богослов, спорят дали има Господ, или няма. Единият поддържа, че няма Господ; другият поддържа, че има. Пътуват те и се разговарят. Експресът минава над един мост, но се събаря в реката и двамата американски студенти се намират на дъното на реката. Там те разрешават въпроса има ли

Господ, или няма: и единият, който поддържа, че има Господ, и другият, който отрича, се намират на дъното на реката. Като се погледнали един друг, те се засмели и всеки от тях разбрал кое е ценното в живота. Те разбрали, че по-ценно нещо от живота не съществува. Любовта ражда живота; без любов никакъв живот не съществува. Считам за смешно да се разисква върху въпроса има ли Господ, или няма. Ще бъде смешно да доказвам на един човек, че майка му го е родила. „Не, нямам никаква майка, аз сам се родих“. Да, след като те роди майка ти, и ти вече можеше сам да се родиш. Няма никаква философия в това. (196)

X | Втора част | Съдържание

23. Създаване на университет.

В Америка е създаден университет от един американски милионер, на когото единственият син по някакво нещастие умира. Бащата се отчайва. Най-после по някакъв начин синът се явява и му казва: „Татко, нали тези пари беше ги събрал за мене – да ям и да пия? Сега вече тези пари не ми трябват. Ще ми направиш голяма услуга, ако направиш един голям университет и всичките разходи за млади бедни студенти да се поемат от тебе“. (197)

X | Втора част | Съдържание

24. Професор опитомява лоши коне.

Един американски професор закъсал, не му вървяло. И най-после, като не му вървяло, дошло му наум да опитомява лоши коне. Този опит считам, че е верен. Един богат милиардер имал три коня – много лоши. Единият бил толкова лош, че на трима слуги отхапал ушите; другият кон обичал да рита, утрепал няколко души. Този милиардер казал, че ако се намери някой човек да ги опитомява – да се отучат от този нрав, ще го възнагради за всеки кон с по 1000 долара. Мисля, че това станало в Ню Йорк или в Бостън. Явява се този професор, дават му тия коне и за половин час първият се отучил да хапе. Как го отучил? Сварява един чукундур [червено цвекло] и както е горещ, хваща коня за врата, а конят го дебне да го ухапе, дебне го да се заплесне, че да му улови ухото. Той като рече да го хване за ухото, онзи му туря от чукундура. Три пъти като захапал горещия чукундур, този кон разбрал, че е опасна работа да се хапе. На другия кон, който

обичал да рита, турил му една тенекия и го държал така, с тая тенекия. Той ритал и за половин час отгоре той се научава, че с ритане не може тая работа. (198)

X | Втора част | Съдържание

XI. Истории от протестантския живот в Америка.

Много от учениците четат безразборно, каквато книга им попадне, вследствие на което в ума им става цяла каша. Те развалят вкуса си към хубавото, към красивото и намират, че това не струва, онова не струва. Те стават големи критици, с мнение за себе си, че много знаят. Като видят, че знаете много, от Бялото или от Черното братство ще ви поканят на служба. Те се нуждаят от знаещи, от учени хора. Ако ви поканят от Бялото братство, ще ви изпратят за проповедник в някоя голяма черква в Америка и след десет години ще се произнесат за вас от кои проповедници сте и какъв е характерът на проповедите ви. Ако Черното братство ви покани, ще ви постави пръв министър в България и ще ви каже: „Слушай, тези хора не се управляват с добро, с морал, но се управляват с желязна ръка, със затвор". И ти започваш: този осъдиш, онзи осъдиш, докато си създадеш неприятели, докато си натрупаш тежка карма. Всички ония, които вие сте затворили, ще ви причинят ред злини. Това значи да мисли човек, че много знае. Щом знае много, и двете школи ще го впрегнат на работа за свои собствени цели. (199)

1. Джон Уесли.

[Джон Уесли (John Wesley) – роден на 17 юни 1703 г. в Епуърт, Линкълншир, Великобритания, починал на 2 март 1791 г. Английски духовен деец и теолог, основател на евангелисткото арминианско религиозно течение методизъм. Той е син на английския поет Самюъл Уесли. Методизмът се оформя като много влиятелно и значимо духовно учение едва след като Джон Уесли се завръща от колониална Америка и започва своите беседи и проповеди под открито небе, близо до вярващите. Той насърчава и назначава дори непосветени, но ентусиазирани свещеници да разпространяват Метода на четене и тълкуване на Светото писание. В своята дейност на оратор и проповедник той изрично отстоява твърдението, че методизмът не е самостоятелна религия или секта и трябва да се разглежда като духовно течение в каноните на англиканската църква. (Повече информация за Дж. Уесли – в следващата, III част.)]

Може да четете за живота на Джон Уесли – виден английски реформатор на църквата, който дошъл на Земята с мисия да внесе реформи в Англия и в света. Даже в България има последователи на неговото учение – методистите.

Джон Уесли станал проповедник и в Америка. Започнал той да проповядва като усърден християнин, но дошло му наум да се жени. Двайсет години работил свободно, сестри му пишат писма, ходи навсякъде, добре дошъл е. Решил обаче да си избере другарка в живота. И той като Адам в рая един ден си казал: „Не си струва сам да живее човек. С жена тази работа ще върви по-добре, отколкото без жена. Ще бъде по-добре, ако дойде една Ева в моя рай. Ще бъде нещо отлично“. Бог го изпратил на Земята да проповядва на хората без жена, но той решил, че с жена ще бъде по-добре. Както мислил, така постъпил. Намерил една англичанка, влюбил се в нея и се оженили, като си мислел, че тя ще му донесе нещо.

Три дни след женитбата си Уесли срещнал един свой приятел и му казал: „Няма смисъл човек да се жени, не си струва!“ „Защо?“ „Не е тя, не е моята душа, която аз търсех“. И това го казва един велик човек, реформатор! Той веднага разбрал, че е направил погрешка, тъй като жената, която взел, била много ревнива и не била толкова миролюбива, колкото си въобразявал. Ходи той да проповядва на тази сестра за Господа, на онази сестра за Господа, на тази – писъмце, на онази – писъмце. Човекът си мисли, че ще може пак да проповядва спокойно, но неговата Ева му казва: „Няма да ходиш да скиташ, да проповядваш на тази, на онази – тази любов аз я зная. Сега тия работи вече няма да ги правиш – другите ще ги оставиш малко настрани. Ти досега ходеше с братя, със сестри, сега да ги няма такива сестри. Да получаваш писма от тях, не може тъй – в семейния живот такава евангелска свобода не може. Тази сестра да ти пише: „Любезни учителю, мили учителю, драги учителю, аз съм готова да се жертвам заради тебе …“ – такива да ги нямаме! Няма да ходиш с други жени!“ „Не, не – казва Уесли. – Аз не мога нито една стъпка да отстъпя, на Бога ще служа!“. Той я убеждава, но тя казва, че не е разбрал Христа: „Такъв Христос не Го искам. Ти тук ще се подчиняваш на закона“.

Един ден жена му му чете морал. Била физически по-силна от него и понеже той нямал брада да го хване – бръснат се англичаните – хваща го за косата. Разтърсва му главата, влачи го из къщи и казва: „Ти ще слушаш ли, или няма да слушаш?!“. И тогава Уесли, като среща един свой приятел, казва: „Преди да бях се оженил, не мислех – сега

започнах да мисля, жена ми като ми разтърси главата“. Той не отстъпил, но през целия си живот бил нещастен и разрешавал този въпрос. Тя му казвала: „Как ти се струва: ти може да обичаш хубаво онези, които те обичат, но жена ти, която ти разтърсва главата, нея можеш ли да обичаш? Да видим как ще приложиш Христовото учение“. Изпитвала го.

Аз се чудя: по някой път откъде се яви това – един човек нито те е родил, нито ти е дал нещо – като се влюби в тебе, стане ти господар и казва: „Нямаш право! Мъж или жена – с другите няма да имаш работа!“. От къде на къде се е пръкнало туй?!

По-късно един млад момък, този, който описва живота на Джон Уесли, отива за съвет при него: „Учителю благи, намислих да се женя, намерих една млада християнка.“ „Тъй ли? Да не ти пати главата?“. Казва: „Намерих много добра сестра!“ „Тази сестра е много добра, тя с Христа може да живее, но не и с тебе!“. (200, 201, 202)

XI | Втора част | Съдържание

2. Дуайт Л. Муди.

[Дуайт Муди (1837-1899) – американски проповедник, основател на Църквата на Муди, Муди Институт и издателство „Муди“, които съществуват и до днес. Роден в Нортфийлд, Масачузетс. На 17 години се премества да живее в Бостън, където се обръща към християнството. При едно от многобройните си пътувания до Англия е поканен да проповядва в Лондон, в църквата на Спърджън – от самия него. В своя сравнително кратък живот Муди успява да трансформира методите за евангелизиране, като довежда хиляди американци и британци до Христос и оставя невероятен пример за Христов характер. Айра Санкей (Ira D. Sankey, 1840-1908) – известен певец в средите на протестантите – се среща с Муди през юни 1870 г. Няколко месеца по-късно те започват да работят съвместно и заедно постигат забележителни резултати при евангелизирането на населението.]

Ще ви дам примери за един от видните американски проповедници от миналия век – Муди. Той бил обущар, но дотегнало му обущарството и започнал да говори. От една църква го изпъдили – в друга отивал. Забранявали му да говори, но той продължавал да говори, да проповядва. Казвали, че не бил роден за оратор, но Муди настоявал на своето. Той имал широки рамене и добро благоутробие,

бил малко тантурест, като българин. Той бил с валчесто лице, с добри очи, доста практичен, с хубаво чело. И наистина, впоследствие той станал един от най-видните говорители. Слушали са го повече от 15-20 хиляди души. Но той издържал докрай. Често се смееше и привеждаше ред примери. Той казваше за себе си: „Ако аз имам в себе си поне малко сектантска кръв, бих отворил вените си, за да я извадя. Аз бих желал да имам християнска кръв в себе си, иначе най-малкото сектантска кръв ако имам, ще я извадя навън“. Той привежда друг един пример из своите опитности и случаи от евангелския живот. Едно малко 12-годишно момче посещавало оживителните сказки в една евангелистка черква и като се върнало един ден у дома си, запитало баща си: „Татко, защо ти не идваш на събранията да видиш как пеят там хората, да видиш как се веселят?“ „Е, синко, ние сме утвърдени хора, онези там не са утвърдени, нека пеят!“. Един ден бащата и детето отиват някъде на разходка. Бащата впряга кабриолета си и тръгват. По едно време конят спира и не мърда, не иска да върви. Детето се обръща към баща си с думите: „Татко, конят се утвърди, не иска да върви“. (203)

Муди разправя: „Най-първо аз мислех, че оня свят са Господ и ангелите. Господа бях виждал, ангелите не бях виждал. Интересен е оня свят, но нямаше нещо да ме влече – непонятен ми остана. Умря майка ми – започнах да мисля за оня свят, за Господа, за ангелите и за майка ми. Умря баща ми – за оня свят мислех, за Господа, за ангелите, за майка ми и баща ми. Започнаха да се нареждат: приятели, сестра ми, брат ми, чичо ми. И най-после, като умряха 200-300 души, в оня свят имах повече познати, отколкото в този свят. На мен ми беше вече приятно да ида да живея между тях“. (204)

Докато заеме положението на виден проповедник, Муди минал през големи изпитания. Като млад, където излизал да проповядва, навсякъде го пъдели. По едно време се сприятелил с един отличен певец, Санкей, с когото започнал да работи – той да проповядва, а приятелят му да пее. От този ден Муди се прочул като добър проповедник в цяла Америка и Англия. Преди започване на проповедите Санкей пеел и свирел на орган, с което подготвял благоприятни условия за Муди. Те работели заедно и се радвали на успеха си. След време обаче те се разделили и работата им тръгнала назад – и двамата изгубили силата си. Силата им се заключавала в това, че енергията на Санкей минавала в мисълта на Муди, а мисълта на Муди имала влияние върху музикалността на Санкей. Последният проявявал своята музикалност и способност да пее главно в

присъствието на Муди. Но и Муди се вдъхновявал от песента на Санкей. Муди имал добре развито чело, което показвало, че той има такт, разбиране и преценка за музиката, докато Санкей бил напълно музикален. След няколкогодишна взаимна работа и двамата, един след друг, заминали за онзи свят. (205)

Муди и Санкей решили да отидат в Англия да проповядват. Трябвало да минат през Ливърпул, да се срещнат с един от приятелите си, който обещал да нареди работата – да наеме специален салон, да плати всички разходи. Стигнали благополучно в Ливърпул, но се оказало, че този приятел умрял преди една седмица. Муди се намерил пред голяма мъчнотия, но в края на краищата работата му се наредила и той държал бляскава проповед, на която присъствали няколко хиляди души. Бляскава била проповедта му, защото синовете на Светлината го подкрепили. (206)

Муди често държал съживителни събрания на открито. Един ден минавала край събранието една знатна, богата госпожа с файтон и решила да спре за момент, да чуе какво говори този празнословец проповедник. Като я видял, Муди прекъснал проповедта си и се обърнал към събранието със следните думи: „В този момент продавам душата на еди-коя си госпожа. Какво дава светът за нея? И какво дава Христос за нея?“. След това той започнал да изрежда какво дава светът за една душа и какво дава Христос. Като чула какво дава Христос за душата ѝ, госпожата веднага слязла от файтона си, приближила се към проповедника и казала: „От днес аз ставам християнка“. (207)

В своите проповеди Муди имал обичай да си служи с примери от живота на хората. Мъже и жени посещавали събранията му. Един ден той си послужил с пример от ежедневния живот и от отношенията в семействата, като изнесъл лошите отношения между мъжа и жената. Един от слушателите се засегнал от тоя пример и като се върнал у дома си, сърдито казал на своята жена: „Как не те беше срам да се оплакваш от мене на проповедника?! Ето, той изнесе нашия живот пред цялото събрание“. Всъщност жената не се е оплаквала на проповедника, нищо не му е казвала. Това е пример, който се отнася до много семейства, а не само до едно. (208)

Веднъж Муди проповядвал много хубаво и един от неговите слушатели дошъл и му казал: „Ти днес проповядва много хубаво, много трогателно, отлично, аз съм просто възхитен!“. Проповедникът отвърнал на своя слушател така: „Да, да, това и Сатана ми каза по-рано, докато бях още на амвона. Дяволът е, който хвали!“. Муди

никога не приемал да го хвалят, но пък когато се е смирявал, той се е равнявал на всичките висоти на Небето. И действително, не бива всякога да се възхищаваме, а трябва да оставяме това, за когато видим плод. Христос е казал на Своите ученици да не търсят слава от човеци, а от Бога. А знаем, че Христос е дошъл да ни покаже истинския смисъл на живота – как именно трябва да живеем. И затова ние трябва да приложим в живота Христовото учение по един нагледен начин. (209)

Муди разправя за едно свое заспиване в църквата. То станало при следния случай. Често в Чикаго дохождат видни проповедници, които държат проповеди върху важни въпроси от Евангелието. Извикват един проповедник, голяма знаменитост. Дохожда той и говори нещо за дявола. Обаче Муди закъснял и не могъл да чуе какво се говорило за дявола. Той извиква втори път същия проповедник, който на другия ден щял да говори. Обаче дяволът пак устроил мрежа на Муди. Събранието било определено към 7,30 ч. вечерта, а в 6 ч. Муди ял хубав американски салам. Американските проповедници не са вегетарианци. Отива Муди на събранието да слуша проповедта за дявола, но от тежест в стомаха заспал и пак нищо не могъл да чуе. Питат го: „Муди, как е работата?“ „Остави се, дяволът и саламът разбъркаха работата“. (210)

XI | Втора част | Съдържание

3. Чарлз Спърджън.

[Чарлз Спърджън (1834–1892) – английски проповедник, принадлежащ към т.нар. „частни баптисти“, който оказва силно влияние върху християните от различните деноминации. Известен е като „Принцът на проповедниците“. Като автор е много плодовит и едва ли има друг, християнин или не, който да е издаван толкова много. Голяма част от проповедите му са стенографирани и след това са отпечатани. Любимата книга на Спърджън след Библията е „Пътешественикът от този свят до онзи“ на Джон Бъниан, която прочел 96 пъти.]

Ще ви приведа примера за един от видните проповедници, Спърджън, който и друг път съм привеждал. Спърджън бил проповедник в една от най-богатите баптистки църкви. Една комисия от баптисти се явява при него и му казва, че искат да съберат една голяма сума за някаква благотворителна цел. Казват му: „Да се помолим на Господа да ни помогне!“. Той им казва: „Братя християни,

слушайте, да не изкушаваме Господа! Ето, аз съм заможен човек, давам тази голяма сума за Господа. Но и вие сте заможни, и вие можете да дадете по една сума. Като можем сами да направим тази работа, защо трябва да се молим други да я направят? Ние сме, които, щом искаме, сами можем да изпълним тази работа. Това е нашата молитва. А сега да отидем при Бога, да се помолим и да Му благодарим, че ни е удостоил да изпълним Неговата воля".

И всички хора днес за пари се молят. Между евангелистите имаше един фонд за усилване на проповедническото дело в България – искаха да съберат 1 000 000 лв. за тази цел. Много добра идея, но и един милион да съберат, работата няма да върви; и два милиона да имат, пак няма да върви; и сто милиона да имат, пак няма да върви. Работите с пари не вървят. Аз ви казвам: дотогава, докато Словото Божие се проповядва с пари, работата няма да върви. Онзи проповедник, който проповядва за пари, внася отрова в ума си. Той трябва да проповядва за Бога от Любов. Онзи пък, който работи за Бога без пари, Бог ще помисли за него. Чудни са съвременните хора! Ако аз съм шивач и ушия някому дреха от любов, той няма ли да ми плати нещо? Все ще ми плати. Най-малкото аз ще имам неговото внимание и разположение. (211)

Съвременните хора имат голямо мнение за себе си и някои от тях приличат на един от младите английски проповедници, който свършил Оксфордския университет по богословие. Той станал проповедник в една от баптистките църкви и решил един ден да посети Спърджън в Лондон. Той отишъл в дома му, подал картичката си на слугата и написал: „Твой брат в Христа те чака вън". Спърджън прочел картичката и написал на другата страна: „Сега имам работа с Господа. Ще имаш добрината да почакаш още малко вън". Старият проповедник се молел в това време, зает бил, а младият искал веднага да го приеме, да не чака дълго време вън. Много хора бързат като младия проповедник, не искат да чакат вън. Те имат голямо мнение за себе си – свършили са университет, учени хора са. (212)

XI | Втора част | Съдържание

4. Джон Хол.

[Джон Хол – американски духовник, доктор по богословие и доктор по право, роден в Ирландия на 31 юли 1829 г. Той е пастор в Презвитерианската църква на Пето авеню в Ню Йорк от 1867 г. до

смъртта си през 1898 г. Църквата, построена по време на неговия мандат, и досега е една от забележителностите на Ню Йорк.]

Ще ви приведа един анекдот за един прочут американски проповедник. Той бил известен в цялата местност. Името му било Джон Хол, но понеже бил обичан от всички окръжаващи, наричали го Brother John, което значи брат Иван. Като си заминавал, излезли да го изпращат всички граждани – мъже, жени, деца – всички искали да му кажат „сбогом“. Птичките запели, казали му „сбогом“. Като излязъл извън града, качил се на кобилата си, но тя го хвърлила от гърба си, казала му и тя: „Сбогом, брат Иван!“, и си отишла, заминала си. (213)

Аз поддържам, че светията не трябва да е жълт, а да бъде като Джон Хол, най-високия епископ в Америка – два метра висок. Той говорел много бързо, 250 думи в минута. Като го слушаш, толкоз бързо говори, че само трима души стенографи могли да му стенографират. Той и още двама други, малко по-ниски от него, отиват в Лондон. След като обиколили целия град, чуват, че някой сказчик щял да говори за американците, за техните обичаи, за тяхната култура. Заинтересовали се те и отиват на сказката. Сказчикът започнал да говори и описва американците, че са ниски, дребни хора. Става единият от тях, който бил висок близо два метра, и казва: „Господа, аз съм американец“. След него става и другият, и той близо два метра. Най-после става Джон Хол, два метра висок, и казва: „И аз съм американец“. Всичката публика започва да се смее и сказчикът излиза през задната врата. (214)

Джон Хол имал една благородна черта в характера си: този епископ по някой път искал да помага. През седмицата искал да помогне на някоя вдовица. Ще вземе книгата, ще иде при някоя бедна вдовица – той остава да ѝ гледа детето, даде и пари тя да се разходи. Тя се върне вечерта, Джон чете и забавлява детето. Той бил ерген, неженен. Американските епископи имат право да се женят, но някои от тях се посвещават в служене на Бога. Една богата американка, милионерка, се влюбила в него. Така се запалило сърцето ѝ, че тя му пише: „Давам богатството си, сърцето си и ръката си на тебе“. Той ѝ отвръща: „Дай ръката си на онзи, който те обича, парите си раздай на бедните, а сърцето си дай на Бога. Мене остави свободен да служа на Господа така, както разбирам“. (215)

XI | Втора част | Съдържание

5. Сам Джоунс.

[Самуел Портър Джоунс (1847-1906) – роден на 16 октомври в Бауъри (Bowery), Алабама. Той е потомствен методист – неговите прадядо, дядо и четирима чичовци са методисти. С обикновения си и прост богословски стил Сам Джоунс е най-известният проповедник на юг в края на деветнадесети век. От септември 1885 до септември 1886 г. той изнася 1000 проповеди пред 3 милиона души в цялата страна. Джоунс напуска този свят внезапно на 15 октомври 1906 г. в Оклахома Сити.]

В Америка имало един много духовит проповедник-смешкар на име Сам Джоунс, който тъй проповядвал, че цялата публика се късала от смях. Той бил методист, много даровит, красноречив човек, който правел събудителни събрания. Бил такъв голям смешкар, че като говори, цялата публика, всички се смеят. Всички отиват да го слушат. Ако някой американец е меланхолик и иска да се самоубие, казва: „Преди да умра, ще слушам Сам Джоунс и тогава ще отида на другия свят". И като отиде, забравя своите тъги. Цялата публика се смее. Сериозни влизат всички, а които излизат, искат да се смеят.

Този проповедник разправя: „Аз бях знаменит евангелски проповедник и видях, че тази работа не върви, и реших да напусна проповедничеството. Хората не ме разбираха – все казваха, че критикувам не намясто. И тогава си казах: „Ще ударим на смях – комедия. Писах драма, трагедия – не върви". И почнах комедията. Бях проповедник в едно малко градче. Имаше там един член в църквата, един богаташ, много опак човек. Никому добро не прави и все някого ще намери да критикува. Всички бяха лоши за него. И всички трепереха от него. Една вечер идва някой при мене към 10 часа и ми казва: „Господин пастор, този човек се е разболял и умира. Да се молим за него! Той иска да те види, понеже умира". Аз казах: „Да се молим, защо? По-добре е да си замине". Отивам при богатия и му казвам: „Защо ме викате?" „Умирам, да се помолите за мене..." „Да се помоля, но как? Какво ще кажа на Господа за тебе? Че ти никога нищо добро не си казал и направил. Какво ще туря под колената си? Какво ще моля Господа да поживи едно сухо дърво? Да заминава на онзи свят!" „Моли се да не умирам!" „Ще напиша трагедия. Какво искаш да напиша?" „Напиши една драма!" „Но за да напиша драма, какво ще платиш? Ти си богат човек, какво ще дадеш, колко хиляди? Хиляда лева не тургам под колената си. Оная сума, която ще дадеш, да бъде

толкова голяма, че да бъде меко под колената ми, като я туря“. Казах, понеже евангелистите се молят на колене: „Половин час ще се моля, трябва да бъде меко под колената ми“. Болният казал: „Каквото искаш, ще дам“. Проповедникът разправя: „И като седнах на това, мекото, почнах да пиша драмата. Помолих се. След това го попитах как е. Болният каза: „Почувствах едно малко облекчение!“. Казах му: „Ти си герой на драмата! И ако не изпълниш всичко, което обеща тази вечер, ще напиша трагедия. Помни, че ако не изпълниш това обещание, което сега даде, ти ще заминеш за онзи свят!“. Онзи ми казва: „Искам да си поживея малко!“ „Тогава ще ме слушаш. Каквото обещаеш, трябва да го направиш“.

„Човек трябва да бъде смел – казвал Сам Джоунс, – да знае как да се справи със своята драма и със своята трагедия.“ И Сам Джоунс разправя на публиката си живота на друг проповедник – в Америка в тези времена се случвали такива работи. Сам Джоунс разправял така: „В един малък американски град, някъде в Западна Америка, изпращали всяка година нов проповедник. В града имало един човек, голям юнак, със здрави мускулести ръце, който бил голям безверник и в края на годината набивал проповедника, за да го накара да мисли какво говори. Той му казвал: „Няма защо да заблуждаваш хората“. Проповедникът бивал принуден да се върне, откъдето е дошъл, или с пукната глава, или със счупена ръка. Никой не се съгласявал да отиде в този град да проповядва. Така изминали десет години, но нито един проповедник не останал за по-дълго време между селяните. Като чували това, всички проповедници се отказвали да отиват в това село.

Един ден епископът събрал всички проповедници от енорията си, за да види кой е готов да отиде в този град. Никой не се решавал. Епископът отправял молбата си към този, към онзи, но всички отказвали. Обаче един млад, силен и смел проповедник казал: „Аз съм готов да отида в това село да служа на Господа и в Негово име ще се справя със своенравния селянин“. Като получил назначението си, той се качил на кон и смело тръгнал на път. Още на гарата го посрещнал своенравният селянин и докато се готвел да се хвърли върху проповедника, последният излязъл по-бърз: скочил от коня си, сграбчил го с яките си ръце, повалил го на земята и го набил добре. „Ще помниш кой съм и за какво те бия. Ще ти платя за всички досегашни проповедници.“

След това го завързал с въже и го внесъл в църквата да слуша. Като свършил проповедта си, той го развързал, пуснал го на свобода и

казал: „Ти опита вече силата на Словото Божие. Ако си готов да получиш същия урок още веднъж, можеш да приложиш стария си занаят – да биеш!“ „Не искам повече да бия проповедници. Имам желание всеки ден да идвам в църквата, да слушам Божието Слово и да Го прилагам. Благодаря, че ме би, за да ми дойде умът в главата“. (216)

XI | Втора част | Съдържание

6. Джеймс Гордън.

[Джеймс Логан Гордън е роден във Филаделфия, Пенсилвания, на 28 март 1858 г. Той е доктор по богословие, утвърден пастор в Първа конгрешанска църква. Дванадесет години работи в ИМКА (Young Men's Christian Association) като секретар в Бруклин и Бостън и като държавен секретар в Кънектикът.]

В Америка, в град Бостън, имало един знаменит проповедник, много учен – д-р Гордън. Там има църкви демократически. Към демократическите църкви спада методистката църква, а този д-р Гордън е спадал към аристократическата църква, епископалната. Проповядва, събират се много хора, слушат го, но живот няма в тази църква. В неговата църква ставали много инциденти с този д-р Гордън. Веднъж един бедняк сполучил да влезе в църквата му вътре. Той бил от тези, дето ги наричат „свободните хора в религията“. Те са такива, че пет пари не дават за хората, когато си изказват мнението за тях. Мислят свободно, на никакви правила не се подчиняват и на всяка църква те са като тръни. Американците ги наричат „кранкс“ – т.е. колелото им се върти навсякъде; те влизат в църквите, без да плащат. Там, в тази църква, се плащало за всяко място по 100 долара, които правят 8000 лева наши пари. Столовете са постлани с плюш. Влиза този бедняк и сяда на един стол. Стопанинът на стола го гледа, иска да го изкара, но не може. Пита го: „Ти знаеш ли на кого е това място?“ „Не зная – казва му. – Това място е мое!“ „Радвам се!“ „Знаеш ли колко съм платил? 100 долара!“ „Струва си парите“. Иде проповедникът д-р Гордън и започва да говори. Каже някой пасаж – този се провикне: „Амин, тъй да бъде“. Всички се смущават, този казва: „Господи, помогни му да не се спъва, хубаво говори“. (217)

Сега този д-р Гордън разправя своята опитност по повод на едно свое видение. Написал знаменита книга за Христа. Обаче всички тия инциденти не са могли да му дадат подтик да започне един нов живот. Една вечер той сънувал, че държал някаква проповед за Христа и

църквата била пълна с хора – все отбрани, от аристократическото общество. По едно време видял един беден, скромен човек в църквата, който седял на последно място, но прав, нямало за него стол. Направило му силно впечатление вниманието, с което този човек слушал проповедта му. И затова д-р Гордън си помислил: „Като свърша проповедта си, ще отида при този човек да се запозная с него". Щом свършил проповедта си, той веднага слязъл от амвона и се отправил в посоката, дето бил този интересен за него човек. Каква била изненадата му, когато не го намерил. Попитал един от членовете на църквата: „Къде остана този господин, който седеше на последното място?" „Той си отиде..." „Кой беше този човек?" „Той беше Христос". След това проповедникът се събудил от съня и си казал: „Един път дойде Христос в моята църква и нямаше стол за Него, та трябваше през всичкото време да седи прав". От този момент той се разпоредил да ходят да помагат на бедни, на страдащи. Разпоредил се и да се плаща на ония, които свирят в църквата – на всяко пеене и свирене по 10 долара. (218)

XI | Втора част | Съдържание

7. Джеймс Бъкли.

[Джеймс Монро Бъкли е роден на 16 декември 1836 г. в Рауей, Ню Джърси. Той е методистки пастор и редактор на най-известния орган на методизма – „Християнски защитник" – за периода 1880-1912 г. Като красноречив оратор и известен лектор Бъкли играе решаваща роля за формиране на политиката на неговата деноминация. Напуска този свят през 1920 г.]

Разправяше д-р Бъкли, виден доктор по богословие и редактор на един от големите вестници в Ню Йорк. Ходил той на разходка в Чикаго. Среща по едно време един приятел и го запитал: „Къде си ходил?" „Ходих да видя как обучават бълхите да маршируват..." „Не се шегувай, говори сериозно!" „Наистина, видях как бълхите по команда се нареждат на дружини, на взводове, на полкове и маршируват". Господинът се заинтересувал от тоя факт и отишъл сам да види и провери истинността на тия думи. Сам той казва: „Видях как бълхите се обучават във военното изкуство. Почудих се как са постигнали това. Не е лесно да отвикнеш бълхата да скача". На въпроса как са постигнали тоя успех, диригентът на бълхите отговорил: „Наистина, тук срещнах най-голямата мъчнотия. За да отвикна бълхите да скачат,

поставях ги между две стъкълца и така ги държах известно време. Като се уверявах, че това е постигнато, вдигах стъкълцата и започвах да ги обучавам“. (219)

Д-р Бъкли изнася своята опитност и начина, по който сам се е излекувал от туберкулоза. Той може би днес да е заминал за онзи свят. Беше много енергичен човек, марсианец, но и Венера имаше силно влияние върху него. Юпитер имаше също така влияние върху него. Той беше човек с достойнство. По едно време заболя сериозно от туберкулоза. Вика лекари да го прегледат и всички се произнасят, че му остават още три месеца да живее. „Как тъй?! Не искам да умирам! Този свят, в който живея, го разбирам, но онзи, в който трябва да ида, не го разбирам още. Не искам да отида там!“. Като марсианец човек той се противопостави на болестта. Лекарите му казали, че за неговите дробове е нужен малко въздух – не могат да се справят с много въздух. Какво измислил той? Взел едно малко масурче от житните зърна и през него вкарал въздуха в дробовете си. После Бъкли взема една пищялка, туря вътре една дупка и през нея поема въздух. Когато ще го издиша, затваря дупката и през междините изпуща въздуха. Така правил той по три пъти на ден. И какво стана? На първия месец след тия опити той ходеше вече из стаята си свободно. На втория месец излизаше на разходка 1 километър, на третия месец – на 10 километра вън от града. И след това съвършено оздравя. После започна да дава наставления как се лекува туберкулозата. Той казваше: „За да се излекуваш от туберкулозата, трябва да бъдеш марсианец: да я хванеш и да се боксираш с нея по американски – дето завариш, там ще удряш: по носа, по устата“. (220)

XI | Втора част | Съдържание

8. Хенри Бичер.

[Хенри Уорд Бичер (1813-1887) е известен презветериански проповедник, осмото от общо тринадесетте деца на Лиман Бичер (1775-1863). Застъпник на избирателното право на жените, на умереността във всичко, на Дарвиновата теория и противник на робството и фанатизма във всичките му форми – религиозен, расов, социален. Бичер и неговата църква в Бруклин, Ню Йорк вземат дейно участие в Гражданската война (1861-1865), като въоръжават един полк доброволци. През този период той пътува до Англия и изнася редица речи, подкопаващи подкрепата за Юга и разясняващи

военните цели на Севера. На неговите проповеди присъстват двама от най-известните американски писатели Уолт Уитман (1819-1892) и Марк Твен (1835-1910). До края на живота си остава силно свързан със своята сестра – известната писателка и общественичка Хариет Бичер Стоу (1811-1896). Животът му е помрачен от грандиозен скандал наречен аферата „Бичер-Тилтън“, където е замесен в прелюбодеяние с Елизабет Тилтън – съпруга на негов приятел.]

Знаете ли какво е направил красноречивият американски оратор Бичер? Той отива в Англия с известна мисия, за да говори нещо, да направи някакви предложения; в това време обаче англичаните и американците били в неприязнени отношения. Излиза той пред публиката, на която трябва да говори, казва няколко думи, но всички стават на крака, дигат шум, не искат да го слушат. Той престава да говори, чака ги да поутихнат; щом се смирят, пак започва да говори. Каже няколко предложения, но отново шум, викове, не искат да го слушат. Той пак чака да утихнат; щом утихнат, отново заговори. Тъй се продължило това английско събрание три-четири часа, докато най-после той ги заставил да го слушат. Те викат, той ги чака, докато най-после се изказал. Като се изказал, англичаните казали: „Направихме една погрешка.“ Това се казва човек с характер! Ще те освиркат, но ти ще бъдеш тих и спокоен – всичко ще утихне; щом млъкнат, ти пак ще кажеш две предложения. Те викат: „Не говори, слез долу!“ – ти пак седиш спокоен. Някой от вас ще каже: „Това е нахалство!“ Ако сляза долу, това е страхливост. Кое е по-хубаво – да бъдеш нахален или страхлив? Животът е сцена, на която вие сте се качили, и всички хора около вас казват: „Долу, не искаме да те слушаме!“ Вие казвате: „Слушайте, аз искам да ви каже защо съм се качил тук, защо съм изпратен. Като се изкажа, аз сам ще сляза, но докато не се изкажа, няма да сляза. Може и десет пъти да сляза, но пак ще се кача, това да знаете!“ (Разумният живот, МОК, 20.01.1924)

Аз ви служа без пари. Ако дойдат подир мене, с пари ще ви служат. В Америка всяка година се събират проповедниците от една област – 400-500 души, че ги разпределят някои в градове, някои в села да бъдат. Между тях има разисквания, понеже в градовете в една църква плащат две хиляди долара – то са близо двеста хиляди български лева – някъде плащат три, четири и пет хиляди долара. Най-скъпият проповедник, знаменитият Бичер, е вземал двадесет хиляди долара. Те са два милиона лева. Ако дойде може ли да му плащате?

Разбира се, става въпрос кой на кое място да иде, защото мястото от парите се определя. (Всеки ден, ООК, 6 ноември 1940 и Божественият импулс, ООК, 21.09.1938)

XI | Втора част | Съдържание

9. Томас Талмедж.

[Томас Дюит Талмедж (1832-1903) е американски презвитериански свещеник. Той работи в Ню Йорк, Ню Джърси и Пенсилвания. През 1870 г. построява храм в Бруклин, който е изгорен през 1872 г. от вандали. След това храмът е възстановен, но е запален още два пъти – през 1889 и 1894 г. Талмедж е автор на повече от 500 проповеди, които той изнася без помощта на никакви бележки. Поетичният му изказ е сравняван с този на Милтън и Шекспир. Като пастор обръща повече от 30 000 човека към християнството.]

Един американски проповедник, Талмедж, бил много красноречив, но неговата църква три пъти горяла. На третия път, като изгоряла църквата, и той си заминал за оня свят. Една църква, в която се събират 3-4 хиляди човека, с три галерии, с орган, който струва 150 хиляди долара – една много богата църква. Последния път църквата изгоряла от електричеството, запалила се. Изгоряла църквата му, свършило се! Кои са причините? Понеже всичките църкви, които били наоколо, запустели, всичките проповедници го „благославяли“ – той притеглил техните слушатели. Всички отивали да го слушат, но не за да се научат какво има на оня свят, а на доверие – както на театър, на концерт, както на опера. Какво ще научиш на една опера? Няма да видиш някой човек красив там – всичките са нашарени. (221)

XI | Втора част | Съдържание

10. Хенри Бичер и Томас Талмедж.

Сега аз искам при многото знания, които имате, да ви дам и друго едно знание, което ви е потребно. Това знание се заключава в следното: Във всеки даден момент ти можеш да се освободиш от злото, което те мъчи, и от доброто, което те мъчи. И доброто може да мъчи човека, както злото. И доброто може да мъчи човека, както един грях го мъчи. Ако около тебе има един добър човек, ти можеш да се измъчиш като него. Ако около тебе има един лош човек, ти ще се измъчиш точно като него. Лошият човек ще те измъчва със своето зло. И в двата случая човек може да се мъчи. Това е една възможност. Но

можеш и да не се мъчиш. Кога? Когато и в единия, и в другия случай ти не си умен човек. В съвременния живот много пъти ние се мъчим от разни неща. В Америка имало двама видни проповедници: Единият от тях се наричал Бичер, а другият Талмедж. Няма да тълкувам целите им имена, но ще се спра само върху първите букви на имената им – Б и Т. В църквата, дето проповядваше Талмедж, идваха хиляди хора да го слушат, той беше много красноречив. Това силно безпокоеше другите проповедници в Америка, защото техните църкви се изпразваха от богомолци. Те се молиха на Бога да се премахне този проповедник по някакъв начин, за да започнат и техните църкви да се пълнят с богомолци. И, действително, неговата църква се е запалвала и горяла само по себе си. Един ден от органа е изхвръкнала една електрическа искра, която запалила цялата църква. След известно време и той изгорял, заминал за онзи свят. По този начин се спасиха другите църкви.

Защо го мразиха другите проповедници? Красноречив беше човекът. Със своето красноречие той привличаше американците. „Тал“ значи висок човек. „Медж“ значи борец, който знае да се бори. „Талмедж“ означава човек - високият човек, който знае да се бори. Буквата „Т“ означава човек, който във всеки даден случай може да преодолява мъчнотиите в живота. Бичер пък го сполетяха най-големите нещастия. Той имаше една голяма афера с една жена [Аферата „Бичер-Тилтън“]. И откак започна тази афера, църквата му се раздели, започнаха да спорят дали той трябва да има такава афера с жените, или не трябва никаква работа да има с тях. И така въпросът си остава висящ. А около красноречивият оратор всички жени се увличаха в неговата реч. А като се увличат жените, нали знаете какво става? – Влюбват се, както и да е, това са хорски работи.

Бичер, значи човек, който прониква на дълбоко. Той прониква надълбоко, но не може да узрее. Талмедж беше човек, който побеждаваше всички мъчнотии, но не можа да спаси себе си, нито своята църква. Той замина за онзи свят, а църквата му изгоря и даде възможност на останалите проповедници да се успокоят, да се утешат и кажат за него: „Господ да го прости, по-добре да отиде на небето, там да проповядва, отколкото на земята.“

Сега изводите, които правя, в тях има нещо тенденциозно. И аз съм виждал това нещо. Ако ме слуша някой евангелски проповедник, ще каже: „Така не става.“ Ако ме слуша някой православен, ще каже: „Аз да съм на негово място.“ Не, нито едното, нито другото одобрявам.

Аз искам да изнеса факта, че някой път и злото, и доброто може да ни мъчи. Но въпросът за злото и за доброто, това са отношения, които съществуват и са необходими при нашето развитие. (НБ, Призоваха Исуса, 8.09.1935)

XI | Втора част | Съдържание

11. Среща между Хенри Бичер и Робърт Ингерсол.

[Робърт Грийн „Боб“ Ингерсол (1833-1899) е ветеран с чин полковник от Гражданската война (1861-1865), американски политически лидер и оратор по време на т. нар Златен век на свободната мисъл (Freethought), чието начало започва 1856 г. Той е наречен „Великият агностик“. Приятел е на Уолт Уитман (1819-1892).]

Разправят анекдот за двама знаменити американци. Единият се наричал Ингерсол – отличен адвокат, учен човек, рационалист, който осмивал всичките права на християнството. Той бил толкова прочут, че всеки, за да посети неговата сказка, трябвало да плати един долар. Много красноречив е бил. Другият се казвал Бичер – един от прочутите оратори, красноречиви проповедници. Срещат се двамата в един и същ хотел във Вашингтон, където живели в съседни стаи.

И Бичер се загледал нещо през прозореца към улицата, гледа, нещо хората тичат. Ингерсол го пита: „Какво гледаш?“ – „Гледах един инвалид, сакат с единия крак и дойде един здравеняк, че му ритна патериците и той сега се търкаля по земята.“ Ингерсол казва: „Какво магаре, че му ритнал патерицата.“ Бичер му отвърнал: „Ти си онзи, който риташ патериците на инвалидите и те падат на земята. Ти осакатяваш вярата на хората. Дойде някой, който вярва, и ти ще му кажеш: „Ти не вярваш право. “ Какво ще риташ на един човек неговата патерица? Който и да е, тя му помага нещо. Не препоръчвам патерица, но като нямаш два крака, патериците са за предпочитане. (Път на зазоряване, НБ, 7.04.1940 и Оживяване, НБ, 4.07.1943)

XI | Втора част | Съдържание

12. Обществото на светите хора.

Един евангелски проповедник, българин, слушал да се говори за някакво духовно общество от свети хора в Америка. Той се заинтересувал да види тези хора, за които говорели чудесни работи.

Случило му се да отиде в Америка. Първата му работа била да намери това общество, да се запознае с тези чудни, свети хора. Най-интересното в тях било това, че когато преминавали от състоянието на обикновени хора в свети, те преживявали такава голяма радост, че излизали от релсите на обикновения си живот. Всеки, който изпитвал тази радост, започвал да играе, да прескача огради, да се катери по дървета, да целува и прегръща, когото срещне на пътя си. В това време той не държал сметка за общественото мнение. Той се намирал на седмото небе от радост, не се стеснявал от никого, защото имал висок идеал. Той съзнавал, че с него става нещо особено – душата му се пробуждала и минавал от обикновения в необикновения живот.

Този българин започнал да посещава обществото на светите хора редовно и за учудване на самия него изпаднал в особено състояние. Той почувствал, че отвътре нещо го кара да скача, да играе, да пее, да се катери по дървета и по огради. Като не могъл да направи това, той легнал на земята по корем и започнал да се търкаля, да рита, да се обръща на всички страни. Най-после започнал да се моли: „Господи, помогни ми да се освободя от това състояние, защото не мога да издържа. Ако продължи още малко, ще се пукна“. И наистина, той се освободил от това състояние, което повече не се повторило.

Мнозина се запитват на какво се дължи това състояние. Питам: какво ще прави конят, ако го освободите от обора, в който е бил дълго време затворен? Щом се види свободен, първата му работа е да отиде в гората. Който види този кон да препуска, ще каже: „Какво се е разлудувал този кон?“. Ще бяга, разбира се. Досега той е бил в затвор. Щом се види на свобода, той влиза в обществото на светите хора, дето иска да стане член. Обаче като го намери, господарят му се радва, че може пак да го затвори в обора. В същото положение се намира всеки човек. Докато е в обществото на светите хора, той е подобен на свободния кон. Но обществото, църквата, държавата го дебнат. Те го хващат, турят му юлар и казват: „Хванахме те вече, в ръцете ни ще бъдеш. Не ставай луд кон!“. (222)

XI | Втора част | Съдържание

13. На гости по български.

Разправяше ми един българин, който бил студент в Америка. Той се намерил в небрано лозе. Казва: „Имах един познат, стар евангелски проповедник, покани ме на гости. Аз като българин

поканих още двама и наместо сам, отиваме трима. Той ми каза: „Вие, българите, може би имате този обичай, но ти трябваше да ме предупредиш най-малко три дена по-рано да приготвя и за другите. Затова сега ще те накажа и от твоето ядене ще взема и ще дам на приятелите ти“. Та този българин ми казва: „Не си доядох тогава“. (223)

XI | Втора част | Съдържание

14. Дамата с черните очила.

Един виден американски проповедник ми разправяше следната своя опитност за силата на мисълта и за действието ѝ върху човека като светлина. Приготвил своята проповед (някои проповедници цяла седмица приготовляват проповедта си), написал я, заучил я той, но по една случайност забравя да вземе ръкописа си. Но позаучена била тя, тъй че той имал самоувереност, че ще изкара проповедта си. И казва: „Няма защо да вземам ръкописа от вкъщи. Ще имам малко вяра“. Качва се той на амвона и ето, една жена с черни очила влиза и като застава тя, като го поглежда, умът му се помрачава; оттук-оттам – нищо няма. Цялата проповед му изчезва от ума. В това време започнал да си мисли какво да каже и решава да се извини, че не е разположен и не може да говори. Обаче в този момент влиза в стаята един господин с весело, засмяно лице. Като поглежда към него, изведнъж мисълта на проповедника се просветлила и той можал да продължи проповедта си. Като свършил, той отишъл при този господин и му казал: „Благодаря ви, че ми донесохте проповедта. Ако не бяхте влезли в стаята, нищо не бих могъл да кажа от нея“.

Коя е причината за прекъсването и за възстановяването на мисълта на проповедника? Жената с черните очила имала противоположна мисъл на тази на проповедника, поради което изгасила светлината в неговото съзнание. Мисълта на младия господин имала нещо общо с мисълта на проповедника, благодарение на което могъл да запали изгасналата свещ на проповедника и той завършил успешно проповедта си. Значи знанието е в зависимост от светлината. (224, 225)

XI | Втора част | Съдържание

15. Еманципираната жена на проповедника.

Един американски проповедник ми казваше: „Женен съм, жена ми е добра, но се е посветила на женското движение. Всеки ден излиза от къщи и отива далече някъде да държи сказки за освобождаването на жената. Тя говори против мъжете и работи за повдигането на жената. Аз оставам вкъщи да гледам децата. Тая работа не е за мене. Тъкмо започна да чета Библията, едно от децата заплаче. Едва утихне то, друго се развика".
Казвам: всеки човек има в себе си по една възлюбена, която напуща дома и отива да държи сказки за повдигането на жената. А проповедникът в човека си мисли, че е роден да проповядва на хората и да ги насочва в правия път. Той се лъже – не е роден за проповедник. Неговата задача е да гледа децата. И да проповядва, и да не проповядва, хората ще се раждат и ще умират и светът ще следва своя път. Той мисли, че като си каже проповедта, хората ще се оправят. И това е възможно. Мнозина мислят, че това, което работят, е нещо съществено. Има нещо съществено в тяхната работа, но повечето им работи са забави. Ти се раждаш, живееш, страдаш, мъчиш се, но като остарееш, виждаш, че всичко е било излишно, и казваш: „Човек не трябва да се тревожи много". (226)

XI | Втора част | Съдържание

16. Посрещане по християнски.

Разправяше ми един американец една своя опитност. Приискало му се да иде в Ню Йорк, голям град от 7-8 милиона. Пристига на гарата, всички хора ги посрещат, него никой не го посреща. Той казва по едно време: „Няма ли някой християнин, който да ме посрещне?". Тогава дошли някои братя християни. Като казал тази дума, отишли християните. (227)

XI | Втора част | Съдържание

17. Развaленият стомах на проповедника.

Разправят за един знаменит американски проповедник в Ню Йорк, който от много четене не обръщал внимание на своята стомашна система. Когато обаче стомахът с развалата си създал в тялото му млечна и пикочна киселина и ги препратил в мозъка, обременил го и

той започнал да мисли, че всички негови слушатели са демони, излезли от пъкъла, които нищо не разбират. Тогава започнал да сипе върху тях огън и жупел, защото не разбирали как да живеят. Така той проповядвал дълго време под влиянието на закона на противоположностите и изказал такива ужасни работи, тъй щото изпоплашил всички енориаши. Все търсел най-страшните стихове в Библията и всичко виждал наопаки. Постоянно говорел за второто пришествие, за страданията, които има да дойдат на хората. Такива хора астролозите наричат сатурнови типове, а в обикновения живот наричат такива хора песимисти. Той е човек, на когото стомашната система, черният дроб са в разстроено състояние. Ако е държавник или ако е военен, все ще направи една глупост.

Благочестивите слушатели на този проповедник го изпратили в една клиника, гдето му промили стомаха с топла вода. Пъхват в устата му едно черво, пускат 4-5 килограма топла вода, измиват веднъж-двaж стомаха и изчистват утайките от него. Поддържали го няколко месеца на правилна диета и хигиена: давали му чиста вегетарианска храна и премахнали млечната и пикочната киселина от организма му. Освежил се мозъкът на тоя виден проповедник и той се върнал на амвона с нов възкръснал дух, като започнал да мисли, че Царството Божие е слязло на Земята, и да вижда в лицето на слушателите си братя и сестри, а не демони. Хората си казали: „Я вижте, нашият проповедник се преобразил!“.

Религиозните хора ще изяснят туй проявление, като кажат, че някой демон го е обсебил. Медиците ще кажат, че мозъкът на този проповедник е анормален. Простата причина обаче седи в това, че той не е спазил ония елементарни правила за хранене, допуснал е отровите на млечната и пикочната киселина в организма си и те са разстроили основите на неговото мислене, чувстване и действие. (228)

XI | Втора част | Съдържание

18. Негърският проповедник.

Запитали един негърски проповедник: „Какво е правил Господ преди създаването на света?“. Проповедникът отговорил: „Преди създаването на света Господ е сякъл пръти, с които да бие неразумните деца“. Кои са неразумните деца? Те са хората, които, като не разбират живота, правят опити с експлозивни вещества. За тези деца именно Бог

е сякъл пръти. Обаче това обяснение още не разрешава въпросите на живота.

Много от сегашните философи и богослови мязат на този негърски проповедник. Той по много необоснован начин разправял на слушателите си за създаването на първия човек. Разказвал, че Господ е направил човека от хубава кал и го е турил на плета да съхне. Един от слушателите го запитва: „Ами плета кой го създаде?“ „То не е ваша работа, за вас това не е важно!“ „Има ли остатъци днес от този плет?“ „И това не се знае“. Не, такива теории за създаването на човека не могат да се приемат. (229)

XI | Втора част | Съдържание

19. Епископът с наклонената глава.

В Америка, в една област имало един виден евангелски епископ, добър проповедник, който имал в своя район около 400-500 души проповедници. Този епископ имал навик да държи главата си малко наклонена наляво. Всички проповедници от тази област подражавали на епископа, всички държали главата си наклонена наляво. (230)

XI | Втора част | Съдържание

20. Лъжливият слух.

В Америка, в една област назначили един добър проповедник. Обаче веднага се разнесъл слух, че той се реши като жена, с път по средата на главата. Веднага подали заявление до епископа с молба да им назначи друг проповедник. Те казвали: „Не искаме проповедник, който се реши като жена“. Епископът извикал проповедника да чуе и неговата дума. Какво било учудването му, когато видял, че проповедникът нямал никакъв път на главата си. Той бил вчесан по последната мода. Значи някой пуснал лъжлив слух по адрес на проповедника и критиката веднага го възприела. (231)

XI | Втора част | Съдържание

21. Кръщаване на проповедници.

Един анекдот има. В Америка преди 50–60 години жителите на едно село обичали да кръщават своите проповедници. Всеки нов проповедник ще го кръстят, т.е. ще го бият. Всички проповедници се

отказвали – не могат да идат там; който иде – ще го бият на общо основание. Най-после се решава един и казва: „Аз ще ида“. Всички други отказали. Той отива, но дванадесет души го чакат на пътя да го кръстят. Слиза от коня и като се запретва, боксира се с дванадесетте души, набива ги хубаво, навързва ги и ги подкарва пред себе си. Така навързани ги вкарва в селото. Пък те се оплакват и казват: „Пратете ни проповедник, не стражар“. Но оттам насетне престанали да бият проповедниците. Значи той ги отучил. (232)

XI | Втора част | Съдържание

22. Обръщане на разбойници към Бога.

Един американски проповедник проповядвал 20 години в една област, но не могъл да обърне нито един от слушателите си към Бога. Веднъж цяла тайфа пияни разбойници влизат в молитвеното събрание, искат да му развалят събранието. Той слиза от амвона, набива ги хубаво, връзва ги и ги оставя долу пред амвона, качва се отново и си довършва проповедта. Накрая на проповедта главатарят на бандата се обръща към Бога. Следователно, ако можеш с бой да обърнеш човека към Бога, набий го по всички правила. (233)

XI | Втора част | Съдържание

23. Обръщане на сърца и кесии.

Един американски проповедник е казал тъй: „Аз вярвам в онова обръщане, което обръща не само сърцата на хората, но и техните кесии“. Ако твоята кесия не е обърната, ти още не си обърнат. (234)

XI | Втора част | Съдържание

24. Умиращият разбойник и живият разбойник.

Един американски проповедник проповядвал в една американска църква, че хората трябва да бъдат щедри, че трябва да се обичат, да вършат Волята Божия. Имало един човек, който бил скържав, винаги казвал: „И без жертви, и без голяма щедрост човек може да се спаси. Как се спаси разбойникът, който беше прикован на кръста заедно с Христос? Какви жертви беше направил той?“. Но проповедникът веднъж му казал: „Той беше един умиращ разбойник, а ти си един жив

разбойник, ти нямаш право, ти си жив, не си разпънат. Ти по друг закон трябва да живееш!“. (235)

XI | Втора част | Съдържание

25. Силата на „глупавата“ проповед.

Един знаменит американски проповедник работил цели 20 години между своето паство. Той бил забележителен със своите красноречиви, съдържателни беседи, но не могъл да обърне нито един от слушателите си към Бога. Често се обезсърчавал от работата си. Една вечер държал проповедта си, но не бил доволен от нея. Видяла му се глупава, безсъдържателна. Като свършил беседата си, побързал да се прибере у дома си, никого да не среща, с никого да не разговаря. По пътя си мислел, че най-добре ще бъде да се откаже от тая работа, да започне друго нещо. На сутринта, като отивал на събранието, срещнала го една стара жена, спряла го и му казала: „Много ти благодаря за вчерашната проповед. Какво стана, не зная, но сърцето ми се отвори, реших вече да служа на Бога“. Той си казал: „Чудно нещо, толкова хубави проповеди държах, но не можах да обърна нито един човек към Бога. Една глупава проповед държах и с нея можах да отворя едно човешко сърце“. (236)

XI | Втора част | Съдържание

26. Повтарящата се проповед.

В една от видните американски църкви назначили един проповедник, който още при първата си проповед се прочул и множество народ се стичал да го слуша. Като чували проповедта му, възхищавали се от начина на предаване на Словото Божие и се убедили в Неговата сила и мощ. На втората му проповед се стекли още повече хора, но каква била изненадата на старите слушатели, като чули да се повтаря първата проповед. За новите слушатели проповедта била крайно интересна, но старите не чули нищо ново. На третата проповед се явили освен старите слушатели и някои нови, които с удоволствие слушали как проповедникът развивал Словото Божие. Но какво ще кажат онези, които за трети път вече чуват същата проповед? Те започнали да се отегчават, защото слушали все една и съща проповед. Най-после един от тях се приближил до проповедника и го запитал: „Защо държите все една и съща проповед? Докога ще се продължава това?“ „Докато

научите добре всичко, което казах в първата проповед“ – отговорил спокойно проповедникът. (237)

XI | Втора част | Съдържание

27. Преувеличаващият проповедник.

Един американец проповедник имал навик да увеличава нещата, никога не ги турял такива, каквито са. Понеже знаел този свой навик, че много преувеличава, казал на един свой приятел: „Когато чуеш, че преувеличавам, да направиш един знак с ръката“. Проповядвал той за Самсон, че Самсон хванал лисици, но казал, че тия лисици имали много дълги опашки. Не са като сегашните, имали по 4 метра дълги опашки. Приятелят му направил знак с ръката. Той казал: „Вижда ми се, че 4 метра са много дълги, трябва да са били около 3 метра“. Онзи пак направил знак с ръката. Проповедникът ги намалил на 2 метра, на 1 метър, и като дошъл до половин метър дълга опашка, казал: „Не смалявам повече“. (238)

XI | Втора част | Съдържание

28. Лютите краставички.

В Америка има едни млади краставици – много люти, като нашите шопски чушки. Един американски проповедник обичал тия краставички и като българите си носел едно шишенце с такива малки краставички и си отрязвал за аперитив. Пътувал той веднъж и така вади шишето, отреже си, пак затвори шишенцето. Пътувал от Западна Америка за източна, към Ню Йорк. Вижда го един друг господин, който никога не е опитвал тия краставички, и му казал: „Може ли, господине, да ми услужите с вашето шишенце и аз да си отрежа!“ „На драго сърце“. Оня никога не е ял такива люти краставички, отрязал си и по американски започнал да се задъхва. Казва: „Ти, господине, какъв си?“ „Проповедник.“ „Много пъти аз съм слушал проповедниците да говорят за огнени камъни. Вие сте първият, който ги носи със себе си“. (239)

XI | Втора част | Съдържание

29. Песента „Слава на Господа“.

Един американски проповедник след свършване на проповедта си съобщил на събранието, че един от богатите членове на църквата е умрял. След това казал: „Да станем, братя, да изпеем песента „Слава на Господа“. Това може да се изтълкува двояко: да благодарим на Господа, че се освободихме от тоя брат. Всъщност проповедникът нямал намерение да каже това. (240)

XI | Втора част | Съдържание

30. Детето и молитвата „Отче наш“.

Един американски проповедник канел всеки неделен ден на обяд у дома си по едно бедно дете, на което давал обяд и малка парична сума. Преди да започне обедът, проповедникът прочитал заедно с детето „Отче наш“. След това детето се нахранвало добре и си отивало. Един неделен ден проповедникът поканил едно бедно дете, което му дало добър урок. Започнали да четат „Отче наш“. Проповедникът четял и детето повтаряло след него. Като дошли до стиха „Който Си на небето и на земята“, детето се замислило и замълчало. „Повтаряй след мене!“ – казал проповедникът. Детето мълчало. „Повтаряй, иначе няма да ти дам обяд.“ Детето пак мълчало. Най-после проговорило: „Наистина ли Бог е наш Баща?“ „Да, Бог е наш Баща“– потвърдил проповедникът. „Тогава ти си мой брат“ – казало детето и млъкнало. (241)

XI | Втора част | Съдържание

31. Съвременните богослови.

Някой казва: „Да бъдем учени!“. Но вземете факта, че навсякъде, дето има богословски училища – и в Америка, и в България, и в Германия, религиозността на хората е понижена, защото там се учат физически, външни работи. Тия богослови нямат съзнание, не водят съзнателен живот. Казват: „Да завършим едно богословско училище, да бъдем учени!“. И след като изучат нещо по богословие, третират въпроса как дошъл Христос, как живял и т.н. Не, силата не е там. Богословът трябва да е преживял тия неща. Той трябва да е почувствал Любовта в душата си и тя да е разтърсила до дъно сърцето му. Тази Любов не трябва само да го разтърси, но трябва да тури в

движение и сърцето, и ума, и волята му, та тогава той да иде да следва богословие. И като излезе оттам, да няма никакъв товар на гърба си и да не мисли нищо за осигуряване – че трябвало да стане чиновник, за да се прехранва, или каквото и да е друго. Ето защо отпадат богословските училища. И в Америка също много малко съзнателни студенти има по богословие. (242)

XI | Втора част | Съдържание

32. Платеният проповедник.

Само слабият човек краде и лъже. Той може да е министър, но щом краде и лъже, той е слаб човек. Той може да е проповедник, но ако работи за пари, също е слаб човек. Той проповядва за 140 долара месечно. Обаче ако го повикат да проповядва в друга църква за 500 долара, веднага ще напусне първата църква под предлог, че призванието му е такова, да отиде във втората църква. После го канят в трета църква, с 2000 долара месечно възнаграждение, и той напуща втората църква, все под същия предлог, че призванието му налагало това. Аз познавам един виден проповедник, на когото плащат 10 000 долара, и той казва, че призванието му било да проповядва именно в тази църква. Ако при своето призвание проповедникът може да придобие нещо, да запази своята чистота и да се повдигне, има смисъл да се мести от една църква в друга. Обаче ако вместо придобивка човек губи чистотата, вътрешното си богатство, той не е изпълнил призванието си, както трябва. (243)

XI | Втора част | Съдържание

33. Проповедникът и земеделецът.

Един американски проповедник отива при един американски земеделец и цяло лято му проповядва. Онзи му казвал: „Много си добър, много добре проповядваш“. И като си заминавал, дал му половин долар. Проповедникът го погледнал учудено. Земеделецът казал: „Това е за устата ти. Ти никаква работа не работи, а само си отваря и затваря устата. И аз приказвах, но на мене никой нищо не плати. Не ми се плаща за говоренето. А пък ти искаш да ти платят“. Погрешно е това, че ние учим това, което не знаем: проповядваме Любовта, която не сме опитали. (244)

XI | Втора част | Съдържание

34. Платеното електричество.

Моята работа прилича на тая на един американски проповедник. Тоя даровит проповедник отишъл в един от американските курорти с желание да проповядва на хората. Църквата била затворена. Той взел ключа от църквата и започнал да проповядва. Американците останали доволни от него. Проповядвал цели два месеца. Като свършил проповедите си, той очаквал, че ще му изкажат благодарността си, но останал излъган. Каква била изненадата му, когато му поднесли една покана да плати за изразходваното електричество. Той си казал: „Даром говорих, но трябва да си платя за светлината!“. Когато правиш добро, направи го по всички правила, наполовина не го оставяй. (245)

XI | Втора част | Съдържание

35. Блудната мисъл.

В Америка един млад момък, син на богат търговец, обезчестява една мома, изоставя я, тя става блудница и след това умира. Момъкът свършва богословие и става знаменит проповедник. Всички го намирали за благочестив, добър човек. Оженва се, ражда му се син, който на 16-годишна възраст става голям вагабонтин. Хората се учудвали, че от такъв благочестив баща излязъл толкова лош син. Казвам: този син е неговата блудна мисъл. Бащата ходи вечерно време да го търси, да го прибира в дома си, но едва след десетки години успява да го поправи. (246)

XI | Втора част | Съдържание

36. Бабата на проповедника.

Един виден американски проповедник разправял на едно събрание, че неговата баба била голяма грешница и че е отишла в ада. Докато говорел, гледа, че един работник насред проповедта става да си ходи. Докато го слушал да разправя за мъките на бабата, този работник си казал: „Какво ще слушам за мъките на тази баба?! И аз тук се мъча! Да ми каже нещо утешително!“. Като го видял, че си отива, проповедникът му казал: „Знаеш ли, че и ти отиваш в ада?“. Тогава работникът отговорил: „Ти няма ли да пратиш много здраве на баба си?“. Без да разбира законите, този работник искал да реагира на неговата мисъл, т.е. искал да му каже: „За такива болезнени състояния

не ми говори, говори ми нещо за здравето! А ти ми разправяш за болни работи – че баба ти е умряла, че била грешница ...“. (247)

XI | Втора част | Съдържание

37. Шлятер.

През 1895 година в Америка се явил един виден човек от немски произход на име Шлятер. Обхванат от Божествен дух, той тайно минавал за пратеник Христов и успешно лекувал много хора. Той е признат за лечител, за пророк в Америка. Шлятер бил обущар, човек тих и спокоен. Тръгва за Западна Америка и там се прочува като лекар на разни болести. При него се стичат около 50–60 хиляди американци от цяла Америка да ги лекува. Всеки ден той стоял на вратата си и по 15 000 души минавали през ръцете му. Той само ги хващал и пускал и така ги лекувал. Започвал работата си сутрин от 4 часа. След като седял така няколко месеца, Шлятер пише в своя дневник: „Понеже мисията ми се свърши, аз се връщам при Отца си“. И досега не знаят къде е изчезнал Шлятер.

Питам: защо Шлятер се яви и защо изчезна? Какво придоби той с лекуването на тия американци? Никаква религия, никакво учение не остави – през цялото време той е мълчал. Той казвал: „Втори път като дойда, ще говоря – сега съм пратен само да лекувам. Нищо повече!“. Шлятер е разбирал своето предназначение. Казва му се: „Ще лекуваш“ – хваща болните за ръцете и ги излекува. Той не е бил учен човек, не е свършил три факултета, прост обущар бил, но дава един отличен пример за послушание.

Един ден Шлятер тръгва към западната част на Америка, нататък, към Сан Франциско, и по пътя намира един работник, който боледува. Преминали заедно през една река и отседнали в хотела на един град. Шлятер излекувал работника и го приютил да спи при себе си, докато си намери работа, тъй като последният нямал никакви пари. Този работник, след като бил излекуван, вечерта взема всичките десет долара, които Шлятер имал в джоба си, задига му панталоните и жилетката и го оставя по долни дрехи. Събужда се Шлятер и вижда, че дрехите му ги няма. Тогава трябвало цял месец да работи, да изкара пари, за да си купи нови панталони. Като отива в Сан Франциско, намира същия този работник. Той пак бил болен и пак без пари. И Шлятер го излекувал наново. Случват се такива работи. Такъв е Законът – Любовта на всичко вярва [I Кор., 13]. (247, 248)

XII. Истории на младия Петър Дънов от Англия.

[За пребиваването на Петър Дънов в Англия засега съществуват само косвени свидетелства. След отпътуването си от Америка в края на 1894 г. или началото на 1895 г., най-вероятно той пристига в Ливърпул. Това може да се предположи от неговите думи, че „едно време до Ню Йорк се ходеше от Ливърпул или от Хамбург“. (14) *Вероятно престоява известно време и в Лондон (до февруари-март на същата година). В няколко от своите беседи той директно говори за това.]*

1. Пътуване на Петър Дънов от Америка до Европа.

В Америка като излизат от параход или треновете, като че къщата им се запалила, всичките бягат. Тук полекичка вървят. Там по американски бързат. Тези, които са дошли от Европа, особено немците, се отличават, те имат доста голямо благоутробие. Този, който мине го мушне, онзи, като мине, го мушне и той тръгне, течението го повлича. (Плодовете на Любовта, УС, 28.02.1943) После американците връщат всички чужденци, които отиват в Америка без пари. За да останеш там, трябва да имаш една почтена сума на разположение. Нямаш ли такава сума, връщат те още със същия параход. Следователно, ако имаш пари в джоба си, можеш да живееш в Америка. Ако нямаш пари, ще те върнат назад. (Старото отмина, УС, 2.05.1937)

Някой може да ми каже: „Аз съм новороден“. Радвам се, аз ще дойда при вас и ще ви питам да ми разправите нещо от вашата опитност за това новораждане. Интересува ме тази ви опитност. Как се newродихте? Вие сте били в Америка, питам ви: „Как минахте океана, с кой параход?“ Ако кажете, че минахте през океана, пътувахте от Америка до България, но не знаете през кой път, не знаете как минахте, ще ви кажа, че вашето учение не е право, не е този пътят, който води към новораждане. Вашето съзнание трябва да бъде будно през целия път! Когато човек се новороди, той се свързва с всички по-висши светове, подразбирам същества от по-висши йерархии. На земята ние сме свързани с по-низши същества, а над нас има по-висши, разумни същества. (Скръб и радост, НБ, 2.03.1924)

Преди години пътувах с един американски параход, връщах се в България. До мене седеше едно младо момиче на 20-21 години, добре

облечено, а до него – един апаш, който дебнеше да го обере. Той забелязал, че тя има нещо в джобовите си и през цялото време я следеше. Тя беше в голяма компания , около 100-150 души се разговаряха и апашът я дебнеше. Като разбрах намеренията му аз започнах също да го следя. Тъкмо се приготви да бръкне в джоба, аз го погледна и му се заканя. Той видя, че го разбирам, и се отказа от намерението си като започна да мисли: „Навярно и този е някакъв апаш, който също мисли да я обере." Аз се загледах някъде и апашът си помисли, че съм го забравил, пак се приближи към момичето и се приготви да бръкне в джоба, но аз го погледнах в очите и мислено му казах: „Ако си тръгнал да обираш хората, иди поне при някой голям богаташ. Като го обереш, ще има и за тебе, и за него. Какво ще вземеш от това момиче? То едва има за себе си." и му махна с пръст. Той се отдалечи като си даде вид, че няма лошо намерение. Направи и трети опит, но видя, че аз непрекъснато го следя. Най-после той се убеди, че и аз съм апаш, но по-голям майстор от него и отстъпи. Така аз минах в неговите очи като голям апаш-учител. Всъщност аз се явих като ангел-хранител на това младо момиче и го запазих от преследванията на апаша. (Вечното благо, СБ, 15.08.1943г. и Най-голям в царството небесно, НБ, 3.01.1937)

XII | Втора част | Съдържание

2. Лични наблюдения на Петър Дънов от живота в Англия.

Досега в цяла България не съм срещнал нито един човек, който да има непреривна любов – не съм срещнал нито един българин. Не само в България, но и в Америка не съм срещал нито един човек, на когото любовта да е непреривна. И в Англия бях, и там няма". (250) „Идеалното общество е изключено. Бил съм и в Америка, и в Англия, и в Германия – навсякъде. Изучавал съм идеалното в света. Но тъй, както го мислим, го няма. То ще дойде. Срещал съм идеални хора, но идеално общество – не. То тепърва ще се образува." (251) „Аз съм слушал най-добрия певец в света, който никой не е слушал. Аз съм бил в Америка, в Англия, навсякъде съм слушал свирци, певци даровити". (252) „Аз съм слушал нашата певица Морфова и като нея такава не съм слушал нито в Америка, нито в Англия." (253) В друга беседа П. Дънов споменава за впечатленията си от крайните квартали на Лондон: „Ако отидете в крайните квартали на Лондон, Ню Йорк или някой европейски град, ще намерите голяма мизерия. Ако речете да посетите

един от тия квартали в Лондон, непременно стражар трябва да ви придружава. Там ще видите една от страните на съвременната култура и цивилизация – ще видите какво нещо е ожесточаване. От една страна ще видите човешкия рай, а от друга – човешкия ад. Там може да опитате и доколко сте милосърдни. Ще срещнете множество момчета и момичета, които не знаят майка си и баща си – боси, окъсани, гладни, бездомници. Ако тук не се трогне сърцето ви, ще знаете, че не сте милосърдни. Жалко е положението на тези хора. Мизерията е изопачила човешкия образ в тях“. (254, 255)

XII | Втора част | Съдържание

3. Мистична случка на проповедник в Африка.

Един английски проповедник отишъл да проповядва в Африка. Един ден влязъл при него един старец, който му казал: „Ще ти съобщя нещо, но да не се уплашиш. Ти ми изглеждаш благороден човек, на тебе разчитам. Аз съм английски епископ, живял преди повече от 200 години в Англия. Водих порочен живот. Един ден заминах за онзи свят. И ето, 200 години, откак се скитам тук. Искам ти да ми проповядваш Христовото учение – да повярвам в него и да се обърна към Бога. Само така ще се спася“. Проповедникът се съгласил и започнал да му проповядва. Но каква била изненадата му, когато видял, че стаята му всеки ден се пълнела с такива духове скиталци. Епископът ги водел със себе си с желание и на тях да помогне. Най-после проповедникът по съветите на лекаря трябвало да се върне в Англия, за да възстанови своята нервна система. Тук той направил справка в книжата и по данните, посочени от епископа, разбрал, че преди 200 години действително живял такъв епископ в Англия. (256)

XII | Втора част | Съдържание

4. Проповедникът и ясновидецът.

В една английска църква един проповедник проповядвал за онзи свят. Той казвал на своите слушатели, че след смъртта душите отиват при Бога. Един богат англичанин, наскоро изгубил единствената си дъщеря, за която много скърбял, се обърнал към проповедника с думите: „Къде е сега моята дъщеря?“ „При Бога е“. В това време близо до този англичанин седял един ясновидец, който му казал: „Господине, твоята дъщеря е тук, при тебе!“ „Как е възможно?“. И ясновидецът

започнал да му разправя каква била дъщеря му, как била облечена и т.н. „На кого от двамата да вярвам? – казал англичанинът, като се обърнал към проповедника. – Ти казваш, че дъщеря ми е при Бога, а този господин казва, че е тук, при мене, и се разговаря с него.“ Кой от двамата говори истината? Проповедникът твърди нещо, което не вижда, а ясновидецът твърди това, което вижда и знае положително. (257)

XII | Втора част | Съдържание

5. Невежеството на проповедника.

Има философи с отлични системи, но за природата те са толкова невежи, че малките деца знаят повече от тях. Например един англичанин, знаменит проповедник, голям философ, в една своя реч казал, че овцете пиели вода само когато са болни. Какво показва това? Че в своята философска мисъл този проповедник се е отдалечил от действителността, която го обкръжавала. Този проповедник имал развит разум, а слаб интелект. Всъщност когато са болни, овцете не пият вода, а когато са здрави – пият. (258)

XII | Втора част | Съдържание

6. Изчерпаният проповедник.

Един знаменит английски проповедник, докато бил в университета, чел Библията и казал: „Колко неизчерпаема книга е Библията, по нея може да се проповядва хиляди години и тя не може да се изчерпи!“. А по-късно сам се изповядвал, че след като говорил четири пъти по нея нещо, намерил се в чудо какво още може да каже. Това е една погрешка. Човек, който така лесно се изчерпва, показва, че има някакви дефекти вътре в живота си. (259)

XII | Втора част | Съдържание

7. Захласнатият апаш.

Разправяха ми следния пример в Англия. Може би преди 40 години един знаменит проповедник така говорел, че всички негови слушатели се захласвали в мисълта, която той разяснявал. Започнал да ходи на събранието един апаш – той искал да го използва. Казал си: „От тези захласнати хора по-лесно може да се извади нещо“. Какво

станало с него? Отива той на събранието, но като се захласнали другите, и той се захласнал и забравил за какво е отишъл. Свършила се проповедта, той си казал: „Много хубава беше проповедта, но не можах да бръкна в никой джоб, втори път няма да се поддавам на този дявол“. Втори път пак се захласнал. Питат го и той казал: „Все са захласнати там, но този, който влиза да ги обира, и той се захласва. Не могат да се обират там хората“. Най-после започнал да мисли другояче: „Защо да обирам, ще живея като другите“. Това мислел през време на беседата. Но след свършване на беседата казал: „Този дявол ме омагьосва!“. (260)

XII | Втора част | Съдържание

XIII. Истории от методисткия живот в България.

1. Младият евангелист.

Аз ще ви приведа един пример за добра постъпка из живота на доктор Миркович. Той е много лъган от духовете. Хората го считаха за голям скъперник – петаче не даваше, но щом говорят духовете, отваряше кесията си. Кажеш ли: „Аз искам пари!“, той отговаряше: „Е, не може, тук има сметка“. Но като му говорят духовете, широко отваряше кесията си – искаше да приложи Новото учение.

Един български младеж беше чиновник в едно русенско село [Хотанца]. Методистите там го обръщат към методизма. После обаче и баптистите го заинтересували, започнали да го убеждават и да го кръщават. Станал баптист, но го уволняват от общината. Той е излязъл от методистката църква, като станал баптист. След като го уволнили, пасторът му казал: „Ние не можем да те издържаме“. Казва тогава на баптистите: „Аз тук само за хляба си ще слугувам“. Казват му: „Иди си търси работа на друго място“. Този баптист, при когото младежът искал да остане, бил бакалин. Той не иска младежът да остане при него, защото ще види как работи и ще го критикува – страх го е да не види, че послъгва. Доста са умни те, казват: „Не си за нас. Трудна е тази работа, потърси другаде“.

Един ден този младеж ми пише писмо: „Закъсах, ходих в Румъния, какво да правя?“. Казвам: „Ела във Варна“. Дойде той, замязал на циганин: целият окъсан, миришат му краката, целият мирише. Завеждам го при доктора. Доктор Миркович го погледна, понеже обича чистотата, даде му половин лев, даде му една риза и гащи, съблече си дрехите и му ги даде. Казва му: „Твоите дрехи ще ги хвърлиш“. Прати го на баня да се очисти, казва: „Тия дрехи дай ги някому“. Връща се младежът, гледам го – хубаво облечен, замязал на доктора. Купи му доктор Миркович също обуща, чорапи, казва: „Тук ще останеш, при нас; ще ядеш, каквото ядем, и ти ще ядеш, каквото Господ дал“.

Казах на евангелистите: „Кой от вас може да си съблече дрехите като доктор Миркович и да ги даде?“. Малцина от евангелистите има, които могат да направят това. Докторът отиде, купи си нови дрехи и даде своите си. А дрехите му бяха хубави – той се носеше изящно. Свали ги много демократично, като че неговият син се е върнал от

странство. Той беше нежен. Духовете казали на доктора: „Да помогнеш на това момче!“ – и той му каза: „Ще се оправи! Духовете ще оправят всичко, стига да ги слушаш“.

Цял месец стоя този младеж. Докторът му дава книги да чете, да се развива. Най-после д-р Миркович иска да му създаде работа, казва: „Какво да го правим?“. Казвам: „Да го поставим да продава книги“. Имаше един книжар във Варна – Велчев. Отиде при него докторът, казва: „Дайте му книги, колкото иска, да продава, аз кредитирам заради него“. Взе книгите този младеж, отиде някъде и не се върна вече. Казва Велчев: „Не се върна вашият човек“. Рекох: „Ние да сме на негово място, ще направим същото. Може би да е направил някое добро някъде“. Поусмихна се докторът и казва за този момък: „Е, няма нищо! Духовете тъй казаха – ще го търпим. Влюбил се е сигурно, намерил е една млада мома. Духовете ще оправят тази работа“. Докторът е мил, но не разбира още какво му говорят духовете.

Аз харесвах тази черта у д-р Миркович – че има голяма вяра. „Ааа – казваше той, – духовете не могат да лъжат, будала съм аз, че не съм ги разбрал право.“ Той не казваше: „Тъй рекъл Господ!“, но: „Тъй рекли духовете!“. Блажени верующите!

Отивам един ден в книжарницата на Велчев, казва ми: „Вашият избраник ми задигна толкоз книги за няколко хиляди!“ „Колко ти дължим? Момък е, стават тия работи. Не искаме да те подяждаме, ние ще ги платим – считай, че все едно той ти е платил. Този момък може би още не е продал книгите, намира се в трудно положение. Като продаде книгите, може да дойде. Ти да не се смущаваш – колкото струват, ще платим“. Платихме му. Казва: „Много добре постъпвате. Така трябва да се постъпва“.

Велчев беше много взискателен: точно дава и взема. Друг евангелист ако му иска пари назаем, казва: „Чакай да видя имам ли тия пари в касата!“. Отваря касата и казва: „Толкоз пари, колкото ти искаш, не мога да ти дам, понеже ако ти не платиш, аз трябва да ги платя. Не искам да лъжа. Понеже нямам толкова пари, колкото искаш да ти гарантирам, не мога да гарантирам. Аз имам правило: когато някой иска да му гарантирам, не гарантирам, докато аз нямам толкоз пари в касата. Като имам, тогава може да гарантирам“. Казвам му: „Харесвам ти това, една хубава черта е. Тури тия пари в касата, които ти даваме, за да можеш да му гарантираш. Ако ние не ти дадем, няма да можеш да гарантираш“. Като му платихме, вече имаше толкоз пари в касата, за да може да гарантира.

После докторът ме попита: „Как стана тая работа?“. Казах му: „Този младеж не си е довършил работата. Онова, което е видял от тебе, отиде да го прилага. И като го приложи, ще се върне при нас. Той отиде да продава книги: печалбата ще дойде“. (260, 261)

XIII | Втора част | Съдържание

2. Методизъм в България.

Всякога, когато човек минава от едно състояние в друго, между две състояния, всякога има една тъмна зона или граница. Ако минаваш от едно състояние религиозно към друго религиозно състояние, винаги има една граница. Да кажем сега, че някои религиозни хора принадлежат към някоя секта. Например да кажем, че ти си методист. За изяснение сега може да прочетете за методистите – има я историята им. Прочетете книгата „Животът на Джон Уесли“. Той е родоначалник на методизма. Или може да прочетете книга за баптизма. Сега считат методизма, че приготовлява пътя на баптизма. Да кажем, че ти като методист изучаваш Евангелието. Като станеш методист, турят ти в ума една идея, че не можеш да бъдеш християнин, ако не се кръстиш. За самото кръщение има два метода. Едното кръщение е с вода. Вярват, че още като се роди детето, то е еврейче. Значи всички деца се раждат все евреи. Тогаз, за да ги направят християни, трябва да ги кръстят с вода. Нали сте се кръщавали и сте виждали как кръщават? Какво казва народът в този случай: „Това дете ми го даде еврейче, а пък аз ти го връщам християнче“. Ако си методист и изведнъж искаш да станеш баптист, трябва да се кръстиш пак. Един православен, ако иска да става методист, ще стане, без да е кръщаван, защото той вече се е кръстил. Но ако православен или друг иска да стане баптист, макар и възрастен, трябва да бъде кръщаван отново. Защото при баптистите кръщаването става на 30-годишна възраст. „Понеже Христос е кръстен на 30-та година, следователно всеки трябва да се кръсти на тази възраст – казва баптистът, – и ако не се кръстиш на тая възраст, ти не си християнин.“ И ти почнеш да се бориш със себе си: да се кръстиш ли, или да не се кръстиш. „Ако не се кръстиш, в Царството Божие няма да влезеш!“ – казват баптистите. Това са външни разбирания. Кръщение по форма го наричам аз това. Хората могат да се кръстят номинално – от евреин станал християнин, но по форма само, с еврейски навици още. (262)

XIII | Втора част | Съдържание

3. Двама млади методисти гостуват на Изгрева.

Двама млади човека, методисти, тръгват с Библия в ръка да събират помощи. Дойдоха при нас и ни казват: „Изпаднахме много. Молим ви се да останем между вас!“ „Можете да останете, но трябва да знаем за колко време искате да останете, за да се приготвим“. Те не смеят да отговорят – не вярват, че ги приемаме, и навярно си мислят, че можем да ги приемем само за един ден. Казвам им: „Кажете колко дни искате да останете тук. Два-три дена или повече?“ „Хайде, пет дена…“ „Добре, можете да останете пет дена, но ще бъдете благодарни за това, което ви дадем. При това, като ядете, ще благодарите и благославяте, няма да казвате „стига“ или „достатъчно“. Те се съгласиха на всичко и останаха пет дена при нас. (263)

XIII | Втора част | Съдържание

4. От едно робство в друго.

Аз зная, в Русе имаше една мома млада между баптистите и методистите. Баща ѝ я изгонил. Един млад момък отиде да ѝ помага – най-после беше заставен да се ожени за нея. Тя ни най-малко не уреди въпроса, както и той. Той беше отишъл заради Христа и ни най-малко нямаше да се ожени за нея. Тя, ако искаше да се ожени, да беше останала при баща си. Тази мома, която е напуснала баща си и дома си и е станала християнка, не трябваше да се жени. Или вие ще излезете от едно робство и ще влезете в друго. Окултисти, методисти, баптисти – това е все каша. Тези каши са хубави, но оставете ги. Без каша! (264)

XIII | Втора част | Съдържание

5. Правият път.

Сегашните религии приличат на медиците, които правят дисекции на човешкото тяло, търсейки да намерят реалното в него. Гледам, всичките религиозни секти все същата слабост имат. Един дошъл тук и казва: „Вие не сте на правия път! На Бога така не се служи!“. Казва: „Трябва да се кръстите!“. Когато в България дойдоха евангелистите методисти, казаха: „Вие не трябва да служите на иконите“. Хубаво, българите, които повярваха, изхвърлиха иконите. На иконите не се кланят, но на парите се кланят. Че парите не са ли икони? Дойдоха баптистите. Казват: „Не е право, както учат

православните и методистите – трябва да се кръсти човек отново“. След това дойдоха съботяните, казват: „Не сте разбрали закона: вие ще се кръстите, но ако не пазите съботата, не е право. Съботата ще пазите, не неделята“. Ще те кръстят православните, ще те кръстят методистите, ще те кръстят баптистите и ще те кръстят съботяните, но за реалното все толкова знаят. След туй дойдоха петдесятниците, че Духът говорел. Това е едно учение на безлюбие. В Любовта езикът е разбран. Те говорят на езици неразбрани. И аз може да говоря неразбрано – „уа, ау, хоу“ и т.н. Той е онзи неразбран Дух на всичките противоречия. Неразбраното – то е злото в света. Разбраното невежество – това е доброто. Неразбраното е злото, то е престъпление. (265)

XIII | Втора част | Съдържание

6. Роля на сектите в света.

Съвременните хора са разделени помежду си, всеки има свой възглед в умствено и в религиозно отношение, благодарение на което не се разбират. Подобно е положението и с християните: много има днес, но и те са разделени. Един е православен, друг – евангелист, трети – католик, четвърти – методист, баптист и т.н. Колкото повече вярвания се явяват между хората, толкова по-мъчно се разбират. Казват: „Светът ще пропадне от сектанти“. Злото не е в сектантството, но в отсъствието на Любовта. Ако хората се обичаха, ако имаха любов помежду си, всичко щеше да върви добре. Природата е пълна със сектанти. Всичко, което човек е направил, почива върху сектантството, т.е. върху подразделението. Вижте какво представлява колелото – то има няколко оси, които излизат от общ център. Благодарение на осите колелото се върти. Осите са сектанти, но вършат работа. Кога? Когато са събрани на едно място. Липсва ли една от осите, колелото спира. Започнат ли осите да излизат навън, всяка свободно да се проявява, колата спира. Ето защо опасността не е в съществуването на сектите, но в тяхното отделяне от Общия център на живота, от колелото на живота – от Любовта. (266)

Трета част

Вечното завръщане или духовни паралели във времепространството

1. Арианството на мизийските готи.

През 303 г. са последните и най-големи гонения срещу християните в Римската империя и главно в земите на днешна България. Това само повишава авторитета на християнството и в този период са дадени редица мъченици и светци на християнската църква. След окончателното узаконяване на християнството като официална религия в Рим през 313 г. от император Константин Велики, християнизацията на готите се ускорява и те приемат арианството. Но през 325 г. на Никейския събор арианството е провъзгласено за секта от привържениците на епископ Атанасий. На този събор Арий е отлъчен и е изпратен на доживотно заточение в Илирия (Западни Балкани), което от своя страна спомага за бързото разпространение на учението му из българските земи.

В християнизацията на готите съществена роля играе Вулфила (Οὐρφίλας), епископ на гр. Никополис ад Иструм – този „съвременний Мойсей“ в тяхната „обетована земя“ Мизия, както е наречен в „Църковната история“. Летописците оставят за него един образ на високообразован апостол и просветител от внушителен мащаб, който ползва еднакво добре готски, гръцки и латински език. Вулфила е ръкоположен за християнски готски епископ в Гетия през 340/341 г. и е приемник на херсонския архиерей Теофил, виден представител на арианството и съученик на Арий. В резултат на изключителния успех на мисионерстването на Вулфила сред готите се поражда напрежение между християните и другите им сънародници, останали с древните си

езически вярвания и практики, което скоро се превръща в истинско гонение на християните. Падат многобройни жертви, като напр. св. мъченик Сава Готски (Кападокийски). Самият Вулфила, като всепризнат водач на своя народ, получава позволението на император Констанс да премине от Дакия (Влашко) на юг от Дунава и да се настани заедно с поверените му пасоми в границите на християнската империя, със собствен престолен център – древноримския град Никополис ад Иструм (дн. с. Никюп), на север от Велико Търново. Това трайно настаняване на отвъддунавските готи в границите на империята по днешните български земи става около 348-349 г.

Трета част | Съдържание

2. Богомилство.

Политическата динамика, развитието на културата и просветата в Европа през средните векове произтичат в голяма степен от широкото разпространение на богомилството. То възниква през X в. в България на добре подготвена от готите и арианството почва. По това време в нашата страна става едно културно чудо. На просвещението, донесено от Кирило-Методиевото дело, на Симеоновия Златен век, на Преславската и Охридската школа отговаря един мощен порив на духа от низините. Обикновените хора обикват книжнината (тогава предимно на религиозна тематика), преведена или създадена на родния език, научават се да я тълкуват и започват да изразяват правото си на собствен нравствен и социален избор. Те излизат от схемата на църковната догма и на феодалното господство, за да се почувстват индивиди, общуващи с всички отговорности и съзидателни тайнства на света.

Богомилството чрез практиката си и чрез европейските си производни е родител на две важни исторически доминанти: народния порив към одухотворен живот и социалната справедливост. Това твърди и един от изтъкнатите слависти на XIX в. – Ватрослав Ягич, който описва богомилството като своеобразно продължение на Кирило-Методиевото дело, приело измеренията на народно самопросвещение. Сходно становище застъпва и известният швейцарски историк Александър Ломбар. За руския историк Николай Осокин катарската цивилизация в Южна Франция, възникнала с помощта на богомилското влияние, е културен връх в тогавашната история, а Емил Жебар [католически автор] се пита дали Франция

нямаше да е родина на Ренесанса, ако вътрешните кръстоносни походи на Ватикана не бяха унищожили катарския разцвет. Англичанинът Малкълм Ламберт през 1977 г. издава книгата си „Средновековната ерес“, като ѝ слага подзаглавие *„Народните движения от поп Богомил до Хус“*. Без да познава своя предшественик, немския славист Йозеф Лео Зайферт и неговия труд от 30-те години на XX в., Ламберт реконструира същата приемственост между поп Богомил и Хус. (268)

Такава теза съществува и в българската наука. Димитър Ангелов – признат от целия научен свят като един от най-задълбочените изследователи на богомилството – в своята монография *„Богомилството“* споменава за „интересни аналогични и очебийни сходства“ между богомилството и хусизма. Боян Боев също изразява сходно становище в книгата си *„Мисията на богомилството“* от 1937 г.

Трета част | Съдържание

3. Валдейци (валденси) и Джон Уиклиф[9].

Около 1170 г. лионският търговец Петрус Валдес раздава богатството си на бедните и започва заедно с единомишленици да проповядва по улиците и площадите. Валдейците подобно на богомилите презират иконите, кръста и дори изображението на кръста. За молитвите си избират някой обор, отричайки католическите катедрали като „пещери на ада“. Те решително отхвърлят държавата с всичките ѝ функции, както и клетвата и военната служба. Техните общини се разполагат през Швейцария и Австрия до Южна Чехия (Моравия). Към началото на XIV в. броят им в Австрия е около 80 000, а в Чехия (тогава Бохемия) – „безброй“. След известен упадък хуситите отново възраждат това движение.

Джон Уиклиф (ок. 1320-1384) вярва в предопределението, а учението му е близко до част от богомилите, проповядващи строгия дуализъм. По-късно хуситите и Моравските (чешките) братя са единни в схващането, че Уиклиф произхожда от валдейците, под чието име тогава са разбирали всички богомилски разклонения. Понеже във философията си е екстремален платоник, той е свързан не само с богомилите, а и с номинализма на Окам, от когото заимства идеята, че църковната реформа, изразяваща се в изземването на църковната собственост, би трябвало да се извърши от светската власт, т.е. от краля.

4. Ян Хус и таборитите.

В Чехия (Бохемия) като във фокус се събират три течения. В южната част съществуват силни валдейски общини, а дошлите като занаятчии фламандски „пикарти“ също допринасят за нахлуването на антикатолически влияния. Не на последно място и женитбата на Ричард II с Анна Бохемска, която свързва двата двора, спомага още повече за разпространението на идеите на Джон Уиклиф. Обаче едва по времето на Ян Хус Уиклиф се превръща за определен период във „фокус на чешката история“ и откритото изповядване на учението му било почти равнозначно на привързаност към чешката нация.

Идеолог и ръководител на чешкото реформационно движение е Ян Хус (ок. 1372-1415) – забележителен учен, крупен мислител и голям обществен деец. В своите проповеди той осъжда феодализираната църква с нейните богатства, призовава духовенството да се откаже от събирането на десятък и да възстанови реда на древнохристиянската църква. Той смело осъжда търговията с индулгенции и издига глас за промяна на духовната власт. Реформаторът отхвърля необходимостта от многобройно паразитно духовенство, оспорва католическия възглед за папата като Христов наместник на Земята. До голяма степен той се смята за продължител на идеите на Уиклиф. Подобно на него проповядва предопределението и свързва понятието за църква с невидимата общност на предопределените, разглеждайки римската църква като напълно пропаднала. При Хус мястото на църковния авторитет е заето от Библията.

Вестта за гибелта на Ян Хус поражда масово недоволство сред населението в Чехия. В защита на неговите идеи, проникнали дълбоко сред вярващите, подтиквани от пражките занаятчии, в провинцията и най-вече в град Табор се вдигат различни слоеве, които разрушават абатствата и църквите и избиват духовенството. Исканията на таборитите освен за реформиране на църквата са и за политически и икономически промени. Те се обявяват против светската власт на църквата, тъй като моделът за нейното устройство не е заложен нито в Светото писание, нито в каквито и да било тайнства или чудеса, а е човешко дело. В бъдещия си живот, инспирирани от модела на ранното християнство, те се борят за равенство помежду си и искат да бъде

ликвидиран феодалният ред. Енео Силвио, бъдещият папа Пий II и първи биограф на Ян Жишка, се възхищава от тяхната начетеност по отношение на Светото писание и от ловкостта и обиграността им при диспутите – нещо, забелязано още при богомилите и катарите. Под влияние на валдейците таборитите отхвърлят клетвата, съдилищата и светските титли и изискват от Базелския събор премахването на смъртното наказание.

Трета част | Съдържание

5. Моравските братя.

Идеите, които застъпват таборитите, не изчезват с тяхното физическо унищожаване. Те продължават да живеят в други, пригодени към новите отношения форми. Като наследник на движението на хуситите трябва да се разглежда Общината на моравските братя. Отшелническият идеал на ненасилието, произхождащ от валдейските общини, намира горещ привърженик в южночешкия селянин Петър Хелчицки (ок. 1390-1460). Като валдейците той споделя учението за свободата на човешката воля и намира кръщението в зряла възраст – т.нар. „повторно кръщаване“ – за по-целесъобразно от детското кръщение. Самият Хелчицки не цели да основе организация, но неговите произведения предизвикват създаването на унията на моравските братя (1453-1454), която се образува от слушателски кръг около Ян Рокицан, водач на хусистката центристка партия. Първите братски общини (около 500) се обединяват през 1457 год. под названието „Братско единение“ под лидерството на францисканския монах Грегор в гр. Кунвалд. Наричат се „братя на Христовия закон“. От 1467 год. те се отделят от Римокатолическата църква и първите им свещеници са ръкоположени от поканения от Австрия епископ на валдейците Стефан. Признават авторитета на Светото Писание (не и на Преданието).

В противовес на първоначалното поведение на таборитите моравските братя отхвърлят всички военни средства. Те се стремят, подобно на богомилите, да създадат идеално общество, като най-напред осъществят практически прахристиянството в своята община чрез поведението на всеки отделен член. Така, независимо от всяка светска организация, чрез прилагане на дело на християнските принципи, трябва да възникне едно християнско царство. Първоначално на всеки член от братската община е забранено да

участва в управлението на държавата или града, да заема каквато и да било служба, да служи войник, да се обръща по какъвто и да било повод към държавата, като например да подава жалба до съда и т.н. В идеалната християнска община, към която те се стремят, трябва да има пълно равенство, трябва да бъде забранено на всеки да кара друг да работи за него, да се занимава с търговия и да дава пари с лихва. Всеки заможен или привилегирован човек, преди да постъпи в братството, трябва да се откаже от богатството и привилегиите си и да се издържа със смирена скромност чрез труд като всички други.

Сравнително високото ниво на образованост в Чехия по онова време до голяма степен се дължи на широката просветна дейност на моравските братя и други противоцърковни учения. Този факт се признава и от противниците им. В едно съчинение, насочено против братята, се казва: „Освен това те имат библии на чешки език, които ежедневно четат, а по-възрастните учат почти всички свои младежи да четат и затова те познават добре закона и Библията“. Впрочем църквата използва широко разпространеното умение на моравските братя да четат, придобито без да посещават съществуващите училища, за да поддържа сред суеверните маси вярата в дяволския характер на това движение.

През 1491 г. общината на братството изпраща мисия на Балканите, Мала Азия, Палестина и Египет, а друга – в Русия, за да търсят на изток истинската Христова църква. Хуситите и моравските братя са в директна връзка не само с валдейците в Дофен и Италия, но те поддържат отношения и с „Братята на свободния дух“ във Франция и Холандия.

През XVI в. обявяват своето вероизповедание, благодарение на което постигат взаимно признаване с други сродни общности и са добре приети от новите протестантски общности, по-специално от Мартин Лутер (1483-1546) и неговите привърженици. От края на XV в. развиват активна образователна дейност. За разлика от предимно устната традиция на хуситите моравските братя имат своя типография и подготвят свои издания. Превеждат Библията и преводът им – Кралицка библия (1613) – е канонизиран и задава норми на чешкия литературен език. Те проповядват на чешки език. Тъй като са подложени на гонения, се оттеглят в пещери (откъдето идва другото им название – „пещерници“) и планински райони. Смятат, че християнският живот трябва да следва апостолските образци и предполага откъсване от светските дела. Благочестието е основната

ценност в живота на членовете на общината. Уставът ѝ задава норми, смятани за принципи на живот в апостолските времена. Членовете на общината се диференцират на три равнища на духовно израстване – начинаещи, успяващи и съвършени.

От средите на моравските братя израства Ян Амос Коменски (1592-1670), известният чешки философ и педагог, който е и последният епископ на общината. След неуспеха на чешкото въстание през 1620 г. те са подложени на преследване и фактически са разгромени от контрареформацията. Но според преданията „братята" са запазили „скритото семе" на учението, за да бъде предадено в подходящо време на нови последователи.

Създадените от тях училища и след разгрома на движението остават едни от най-добрите в страната. Влиянието на моравските братя се разпростира и извън границите на Чехия и Моравия – в Източна Прусия, Унгария, Полша. Прогонените от страната си чехи предават тази „нишка" на традицията, приета от граф Цинцендорф и неговите привърженици, които стават основатели на общност на моравските братя, наричани също и „хернхутери".

Трета част | Съдържание

6. Анабаптисти.

Менонитите (анабаптистите) подобно на останалите богомилски разклонения живеят в големи общежития и работят общо; децата им веднага след навършване на година и половина биват давани в така наречените „майчини училища" – институция, която може да се сравни с днешните детски градини и ясли. На пет- или шестгодишна възраст те постъпват, обикновено разделени по пол, в същинското училище, където наред с обширното религиозно обучение се учат да четат и пишат, а също получават и напътствия за практическия живот. Момичетата например се учат да предат, момчетата се научават да смятат и получават солидна занаятчийска подготовка. Поради това именно всички земевладелци и предприемачи, дори и католическите, с удоволствие ги назначават като управители, мелничари, домакини, закупчици. Те произвеждат най-добритие изделия в много от клоновете на производството.

Анабаптизмът е социално движение от епохата на селските войни и реформацията в Германия от началото на XVI в., което освен че проповядва „второ кръщение" (както става видно от самото име) в

зряла възраст, се обявява и против експлоатацията на господстващата феодална класа. Въпреки всички преследвания анабаптистите се утвърждават в Южна Германия, Тирол, Горна и Долна Австрия и най-дълго в Моравия, където местните аристократи дори ги защитавали от краля. Те не се впускат в теологически диспути, а поставят акцента върху християнския живот и свободата на човешката воля. В това отношение възгледите им напълно се покриват с тези на моравските братя, а също като валдейците отхвърлят католическата служба, кръста и иконите. Отхвърлят и лихварството, клеветата и военната служба, а всяка висша управителна служба обявяват за несъвместима с християнството. (268)

Трета част | Съдържание

7. Хернхутери.

Движението на моравските братя е едно по-нататъшно развитие на пиетизма – най-важното реформаторско движение в немското протестантство. Пиетистки настроеният граф Николай Лудвиг фон Цинцендорф (1700-1760), роден в Дрезден, привлича изселили се чехи, наследници на традицията на моравските братя. Той им предоставя възможност да се заселят в неговите земи близо до Дрезден, в селището Хернхут, т.е. „град Господен“ (откъдето идва и названието им „хернхутери“). Така новата общност възражда принципите на моравските братя. От 1727 г. религиозната община започва свой организиран живот, граф Цинцендорф се посвещава на делата на общината и изработва неин устав, а през 1737 г. приема епископски сан и става неин лидер. Така била образувана самостоятелна община на комунален принцип, цветуща в стопанско и духовно отношение.

През 1742 г. моравската църква получава официално признание. Йерархията ѝ е тристепенна: дякон, старейшина и епископ. Хернхутерите не предлагат ново вероизповедание. Те се съсредоточават не толкова върху вероучителните принципи и тълкуването им, колкото върху начина на християнски живот. Християнството според Цинцендорф и сподвижниците му в своя идеал е „религия на сърцето“, искрено поклонение на съвършения богочовек Исус. На преден план се извежда емоционалната и субективната страна на религията. В екзегетичната традиция това оказва определено влияние върху подхода на Фр. Шлайермахер (1768-1834). Известният теолог Карл Барт обръща специално внимание на подчертаната

христоцентричност на възгледите на Цинцендорф. В догматичните си възгледи те следват в общи черти принципите на лутеранството, признават за основен авторитет Светото Писание, признават тайнствата, като причастието за тях е чисто духовно – „вечеря“ на Христовата любов; кръщението могат да приемат и деца. Църквата разбират като общност от свещеници, оправдани с изкупителната жертва на Исус и възродени. Смятат, че свещенослужителите трябва да спазват безбрачие. Религиозният култ е опростен и харизматичен, мотивацията на религиозния живот се основава върху възможността за възрастване в даровете на Светия Дух.

Хернхутерите фактически предлагат вариант за демократизиране на религиозния живот на фона на вече закостеняващите принципи на лутеранската църква. Общината има своя структура, свои презвитери и дякони. Основно внимание се отделя на евангелската проповед – проповед на Христовата любов. Първите евангелски мисионери са изпратени на остров Свети Тома, колониално владение на Дания. След това хернхутери проповядват в земите на Америка. С граф Цинцендорф се среща и Джон Уесли, основал по-късно методистката църква, който остава дълбоко впечатлен именно от евангелизаторската дейност на хернхутерите.

След това граф Цинцендорф се отправя с хернхутери мисионери в Африка, а после – в Прибалтика. Те основават свои религиозни общини в Латвия и Естония, съдействат за превеждането на Свещеното Писание на естонски език и оказват значително влияние върху религиозната нагласа на населението. В Русия, в гр. Сарепт, Саратовска губерния, е основана колония на саксонски хернхутери. Църква на моравските братя е основана и в САЩ. Хернхутерите са привърженици на икуменизма.

Трета част | Съдържание

8. Методизъм.

Появата на протестантството в края на Средновековието е свързана с развиването на индивидуалното съзнание. Акцент се поставя върху личната връзка на вярващия с Бога, без посредничеството на свещеника и църковната йерархия. Препоръките към вярващите са да четат свещените писания и да разглеждат Библията като единствения източник на християнската религия. На

критика са подложени липсата на достойнство сред поповете и богатствата на римокатолическата църква.

Методизмът започва като протестантско движение в лоното на англиканската църква, познато още като „английското съживление“ (пробуждане). Историците признават, че „английското съживление“ се равнява по важност на Френската революция и на индустриалната революция. Това движение се свързва с името на Джон Уесли (1703-1791) – английски духовен водач и реформатор на протестантството както в Европа, така и в Америка. Някои изследователи смятат, че проповядването на Уесли спасява Англия от революция като тази във Франция. Методизмът за англиканската църква е това, което е пиетизмът за лутеранската.

През 1729 г. братята Джон и Чарлз Уесли основават пиетисткия кръжок, наричан „Светият клуб“. Те са наричани и „методисти“ заради редовните им молитвени навици и методичното изучаване на Библията. Уесли провъзгласява доктрината за „християнско съвършенство“, което той вижда като святост в сърцето и в живота. „Методите“ за развиване на това съвършенство са в практикуването на периодично причестяване, пост, смирен живот, взаимопомощ в малките групи, навестяване на болни, бедни, както и на затворници и помощ за тях. Уесли и неговите съмишленици имат силно чувство за социална справедливост. Те реагират срещу апатията на англиканската църква и липсата на ентусиазъм сред нейните вярващи. Като пътуващи проповедници те притежават силен мисионерски плам. На тях методистката църква дължи традицията на ентусиазираното групово пеене на химни по време на службата.

През 1735-1737 г. Джон Уесли мисионерства в Северна Америка, където животът му е силно повлиян от моравските братя. През 1746 г. той създава собствена методистка йерархия и самостоятелна църква, която е разделена на седем провинции в Англия. Вероучението ѝ се състои от 25 пункта. Методистите изповядват апостолския символ на вярата. Те имат две тайнства – „Господня вечеря“ и водно кръщение, до което допускат и деца. Влиянието на англиканската църква се отразява в епископалната форма на управление.

В богословски план Уесли е повлиян също и от по-умерените идеи на холандския богослов Якоб Арминий, който защитава свободната човешка воля в противовес на възгледа на фундаменталисткия калвинизъм за предопределението, според който

още преди раждането на човека Бог е решил дали той ще бъде спасен, или ще отиде в ада.

Чарлз Уесли създава повече от 600 песни. През 1784 г. английската методистка църква се отделя от англиканската едва след смъртта на Уесли през 1791 г.

Трета част | Съдържание

9. Срещата на Уесли с моравските братя.

Джон Уесли се среща за първи път с моравските братя по време на едно бурно океанско пътуване. Под тяхното влияние неговият живот напълно се трансформира и в крайна сметка това помага за „великото съживление“ (пробуждане), което залива Англия и Америка.

През януари 1736 г. Уесли е на кораб, който пътува към Америка и на който има също няколко моравски мисионери. Той е силно впечатлен от тяхната невероятна сериозност и от смирението им в слугуването на другите пасажери, тъй като те извършвали най-робските задачи, които никой от английските пасажери не би направил. Когато хората предлагали да им заплатят за услугите, те отказвали под претекст, че „това било добре за техните горди сърца и че техният любящ Спасител вече е направил много повече за тях“. Някои от пасажерите ужасно злоупотребявали с мисионерите, дори ги удряли и събаряли на земята, но те никога не отвръщали на удара, нито се съблазнявали. Много хора мислели, че те са просто страхливци, докато на кораба не се разразила ужасна буря. Когато главното платно се разцепило на две и водата започнала да навлиза в кораба, англичаните се паникьосали и започнали да пищят и крещят, като виковете им надминавали дори рева на бурята. Въпреки това моравските братя си стояли кротичко и си пеели техните химни. Когато след това един от моравските братя бил запитан дали се е страхувал по време на бурята, той отговорил: „Благодаря на Бога, не“. След това го попитали дали жена му и децата му са се страхували и той пак отговорил: „Не, нашите жени и деца не се страхуват да умрат“. Уесли записва това в своя бележник и добавя: „От тях (моравците) аз се придвижих към техните плачещи, трепереещи съседи и отбелязах пред тях разликата в този час на изпитание между този, който се бои от Бога, и този, който не се бои. Около 12 часа вятърът утихна. Това беше най-славният ден, който аз съм виждал досега!“.

Уесли разбира, че не притежава това, което е видял в тези хора, наречени „моравски братя“. Той е ръкоположен служител, но все още не бил приел дори Христос като свой Спасител. Поразен е от увереността на тези хора пред лицето на грозящата ги смърт. Уесли знае, че няма това, което те имат, и решава, че го иска, каквото и да е то. Огънят на моравските вярващи като че ли запалвал глад за Бог навсякъде, където те ходели. Този глад можел да бъде задоволен единствено чрез среща с Живия Бог, на Когото те служели.

През 1738 г. Уесли дори посещава центъра им в Хернхут. Този контакт създава връзка между новата методистка църква и движението на Ян Хус, което заедно с английските лоларди и холандските „братя и сестри на общия живот“ пренася в бъдещето елемент от същността на богомилско-катарското движение. Това е опит да се вградят качествата на истинския християнски живот в човешкото общество. Тази сакрализация на всекидневието е характерна за цялата тази духовна вълна. Според Рудолф Щайнер задачата на тези движения е да приготви форми на социалния живот на бъдещето, в които Христос да живее между хората.

Трета част | Съдържание

10. Протестантство в България[10].

През 1804 г. в Англия е основано Библейското общество, а през 1810 г. в Америка – Калвинистката мисионерска общност. Те започват да развиват дейност в Отоманската империя, но когато се установява, че мисионерската работа между мюсюлманите и евреите е невъзможна, се обръщат към ортодоксалните християни в Гърция, Армения и България. В самата Турция американските мисионери основават през втората половина на XIX в. девет училища – нещо, което правят и мисионерите от западноевропейските страни. Много известен е Роберт колеж в Цариград – американско висше учебно заведение, основано от духовника мисионер Сайръс Хамлин и филантропа Кристофър Роберт. Много българи, завършили този колеж, стават известни политически водачи след Освобождението.

Първоначалната цел на английските и американските общества в България е да помогнат при реформирането и съживяването на ортодоксалната църква преди всичко чрез разпространяване на Библията и на евангелски проповеди, но те не са имали идея как би могла да бъде реформирана тази църква. Те са поддържали борбата на

българската църква за независимост от гръцката патриаршия и са започнали цялостно превеждане на Библията на съвременен български език. По време на дългото отоманско робство литургиите са се извършвали на гръцки, а Библията, написана на старославянски, много различен от говоримия език през XIX в., е четена само от свещениците.

Първите предложения за нов превод на Библията на български датират от 1818 г. Неговото осъществяване допринася значително за възраждането на българската национална култура през XIX в. Британското библейско общество организира превода на Новия завет, отпечатването му през 1840 г. в Измир и неговото разпространенне. Превеждането на западнобългарски диалект е извършено от Неофит Рилски, който е препоръчан от гръцкия архиепископ на Велико Търново. След публикуването му обаче гръцката патриаршия организира кампания за унищожаване на всички копия от този превод.

След около 20 години е решено същият този превод да се ревизира и да се публикува отново на източнобългарски диалект заедно със Стария завет. Целият проект е организиран от Елиас Ригс и Алберт Лонг – двама известни методистки представители. Те молят Петко Славейков да ревизира превода на Неофит Рилски. Според Иван Вазов с това Петко Славейков установява официалния български език. Пълният български превод на Библията е публикуван през 1871 г. в Цариград, една година след като турският султан разрешава създаването на независима българска църква.

След провъзгласяването на българската църква за автономна работата на евангелските общества е затруднена. Тяхната дългосрочна визия за реформиране на ортодоксалната църква и за покръстване на членовете ѝ в протестантството е заменена от краткосрочни цели като обръщане на православни вярващи към протестантството и създаване на местни паства. Става ясно колко голяма е в действителност разликата между двете форми на християнството. В ортодоксалната църква на вярващите е отредена пасивна роля – няма проповед, нито апел към човешкия интелект, те не пеят, освен ако не са членове на хора. Участието им в тайнството на „Господнята вечеря“ е много различно от протестантската традиция, при която вярващите се нареждат около масата и получават причастие, възпроизвеждайки Тайната вечеря.

Трета част | Съдържание

11. Методистката мисия в България.

През 1856 г. американското мисионерско общество, основано от конгрешанската църква, се споразумява с американската методистка епископална църква да организират съвместно мисионерската работа в България. Методистите поемат като поле за дейност Северна България, между Дунава и Стара планина, а конгрешанската църква отваря своите мисии в Южна България.

През 1857 г. методистките мисионери Алберт Лонг и Уесли Претиман правят обиколка на Северна България. Шумен става първият мисионерски център. Последват ги други чуждестранни мисии, които се задържат няколко години, а и българи биват обучавани за проповедници. В други градове и селища се основават малки религиозни кръгове, най-важните от които са в Свищов, Варна и Русе. В тези градове се създават първите църкви. Интересно е да се отбележи, че това са местата, където през IV в. живеят готите на Вулфила.

Методистките мисии срещат силна съпротива от страна на ортодоксалната църква. Бъдещето им е несигурно и на няколко пъти е обсъждано прекратяването на тяхната дейност. През 1910 г., след петдесет години мисионерска дейност, методистката църква има само 482 члена и около 1000 симпатизанти. Протестантските църкви намират най-добрия начин да стигнат до българите чрез публикуването на религиозни книги, филантропични и образователни дейности, но членовете им не са много.

През 1863 г. Алберт Лонг започва да издава първото списание на български език („Зорница“), което става много популярно. През 1880 г. методистките мисионери отварят две училища – едно за момчета и едно за момичета. Между 1883 и 1894 г. мъжкото училище, което се премества от Велико Търново в Свищов и официално се нарича „Американска научна школа по теология“, предлага петгодишно висше образование. Програмата на първите три години е съставена от българското правителство. През последните две години към нея се прибавя изучаване на Библията. В теологичния отдел проповедниците се обучават по едногодишна програма. Някои от тях продължават в богословската семинария „Дрю“ в Ню Джърси, за да станат свещеници. През 1894 г. училището в Свищов е подпалено от врагове на методистката мисия. То се премества в Русе и става семинария.

12. Петър Дънов и методизмът.

В много аспекти делото на Петър Дънов, свързано с Бялото братство, може да се разглежда и като трансформиране на методистката мисия в България. Методистите не успяват да реформират ортодоксалната църква. Със своето дело Петър Дънов успява да направи връзка на много по-дълбоко ниво с духовната традиция на Балканите и с духовната мисия на славяните. Той създава нов духовен път в Източна Европа, насочен към освобождаване на живия дух на християнството от външните форми на църквата. Това може да се оприличи на създаването на „невидимата църква“, „духовната църква“, така както я вижда руският философ Владимир Соловьов – едно човешко общество, организирано на братски принцип.

В методизма Петър Дънов намира импулс, представящ чистата форма на протестантизма – възприемане на Божието слово чрез четене на Библията, молитва и пеене. Този импулс е свързан с мисията на богомилството и на предшестващите го духовни движения, както и на последвалите разклонения, породени от него, а именно създаване на живи християнски общности. Създаденото по-късно от Петър Дънов Бяло братство може да бъде разглеждано и като метаморфоза на богомилската традиция, включваща елементи на протестантската традиция на методизма.

В Бялото братство характерните за методистката служба пеене, молитви и слушане на проповед са трансформирани в братски срещи, при които братята и сестрите заедно пеят, молят се и слушат беседите на Учителя Петър Дънов. Някои от ранните песни, дадени от него, може би са вдъхновени от методистки химни.

В своето изследване на историята в есето си Петър Дънов открива фигурата на готския проповедник Вулфила. Вулфила създава нови думи в готския език и нова азбука, за да преведе Евангелията, с което вдъхновява германските племена да намерят пътя към Христос. Петър Дънов дава ново Евангелие специално, но не изключително само за славянските народи на Европа. Неговите лекции представляват съществена част от това Евангелие. В тях можем да чуем отново да звучи Живото слово, което ще подтикне хората да работят върху себе си, за да се подготвят за Второто идване на Христос. (18)

Използвана литература

1. **Георгиев, Ал. Периклиев** За родословието на Учителя Петър Дънов. София, Бяло братство, 2005. 142 с.
2. **Дънов, П.** Да възлюбиш Господа, НБ, *Като го видя Петър, 20.04.1919* г.
3. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 24. София, библ. Житен клас, 2008, с. 39, 320.
4. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 6. София, библ. Житен клас, 1996, с. 142, 183-184, 275, 278.
5. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 11. София, библ. Житен клас, 1999, с. 81, 288-290.
6. **Дънов, П.** и П. Киров. Епистоларни диалози. Ч. I. София, Захарий Стоянов и Бяло братство, 2010, с. 220.
7. **Юбилеен** сборник на Варненската държавна мъжка гимназия „Фердинанд I“ по случай 50-годишнината на гимназията. 1879-1929. Варна, изд. гимназията, печ. Просвещение, 1930, с. 4-7, 16-19.
8. **Райнов, Божил.** Отчет на Варненското реално училище за първата му учебна година 1879-1880. – Н а с т а в н и к за учители и родители. Варна, Г. I, бр. 7 от 15 юли 1880, с. 97-102; Г. I, бр. 8 от 27 януари 1881, с. 113-118.
9. **Главен** списък на учениците на Държавната реална гимназия в гр. Варна за учебните 1880/1881, 1881/1882, 1882/1883 и 1883/1884 г. Вж: Държ. Архив – Варна, фонд 90К
10. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 2. София, библ. Житен клас, 1995. с. 224, 367.
11. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 9. София, библ. Житен клас, 1999, с. 229, с. 552
12. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 17. София, библ. Житен клас, 2002-2003, с.782-783.

13. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 4. София, библ. Житен клас, 1995, с. 141-143.
14. **Дънов, П.** Трите родословия. УС. София, Жануа-98, 2000, Приложението като източник на знанието, 27.10.1937
15. **Национална** библиотека „Кирил и Методий“, БИА, фонд 772 (Георги Николов Чакалов), арх.ед. 1, л. 461. (Г. Чакалов записва своите спомени през 1954 г. по настояване на неговия внук Георги Шопов.)
16. **Константинов, А**. До Чикаго и назад. София, Бълг. писател, 1963. 106 с.
17. **Славов, Ат.** Пътят и времето. Светска биография на Петър Дънов. Т. 1. Началото. София, Бяло Братство, 1998, с. 111-114, 219-220, 225- 235, 237, 241-242, 299-300.
18. **Салман, Х.** Петър Дънов и методизмът. Предговор. Вж: Дънов, Петър. Миграция и християнизиране на германските племена. София, Бяло Братство и Университетско издателство Св. Климент Охридски, 2007, с. 16-17.
19. **Донев, Д.** До Харвард и назад – сто години по-късно. - Е в а н г е л с к и вестник от 28.05.2004 г.
20. **Томалевски, Г.** Учителят Беинса Дуно. София, Алфа-Дар, 1997, с. 161.
21. **Дънов, Петър (Учителя).** Веригата на Божествената Любов 1903-1915. София, Бяло Братство, Захарий Стоянов, 2007, с. 134.
22. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. I. София, библ. Житен клас, 1993. с. 196, 294-300.
23. **Национална** библиотека „Кирил и Методий“, БИА, фонд 868(Лалка Кръстева), а.е.25, л. 1-5
24. **Дънов, П.** Първият момент на любовта, УС, *На Него може да се разчита, 1.10.1939 г.*
25. **Дънов, П.** Запалената свещ, ООК, *Гласни и съгласни – радости и скърби, 24.03.1937 г.*
26. **Дънов, П.** Двигатели в живота, СБ, *Отче наш, 22.09.1938 г.* .
27. **Дънов, П.** Факти, закони и принципи, ООК, *Пред лицето Божие, 14.10.1942 г.*
28. **Пашов, Вл.** Необикновеният живот на Учителя Петър Дънов. София, ИК „5Ф“, 1992, с. 20.
29. **Дънов, П.** Божествената мисъл, МОК, *Скритите сили, 20.11.1927 г.*

30. **Дънов, П.** Условия за растене, НБ, *Иде Исус, 5.10.1930 г.*
31. **Дънов, П.** Ценната дума, УС, *Два метода, 7.04.1935 г.*
32. **Дънов, П.** По образ и подобие, НБ, *Който приеме свидетелството Негово, 2.01.1938 г.*
33. **Дънов, П.** Духът и плътта, НБ (Сила и живот, Сер. II), *Децата, 11.02.1917 г.*
34. **Дънов, П.** Последното добро, УС, *Да обичаш и да те обичат, 16.11.1941 г.*
35. **Дънов, П.** Двигатели в живота, СБ, *Азбука на разбирането, 24.07.1938 г.*
36. **Дънов, П**. Посока и растене, МОК, София, Жануа-98, 2002, *Двете страни, 20.03.1927 г.*
37. **Дънов, П**. Ценното из книгата на Великия живот, СБ, *Книжници и фарисеи, 8.08.1932 г.*
38. **Дънов, П.** Лъчи на живота, Рилски беседи 1937 г., София, „Жануа-98“, 2004, Четирите отношения, 22.08.1937 г.
39. **Дънов, П.** Път на зазоряване, НБ, *Станало раздор, 26.05.1940 г.*
40. **Дънов, П.** Учение и работа, УС, *Правият път, 6.01.1935 г.*
41. **Дънов, П**. Синове на възкресението, НБ, *Ще хвърля мрежата, 8.04.1928 г.*
42. **Дънов, П.** Възкресението, НБ, София, ИК „Жануа-98“, 1999, *Превръщане на числата, 25.09.1932 г.*
43. **Дънов, П.** Наука за живота, ООК, *Най-добрите условия, 3.07.1940 г.*
44. **Дънов, П.** Минало, настояще, бъдеще, МОК, *Зло и добро, 12.03.1943 г.*
45. **Дънов, П.** Господар и слуга, МОК, *Божественият извор, 8.11.1935 г.*
46. **Дънов, П.** Божественият импулс, ООК, *Ползата от краката, 22.12.1937 г.*
47. **Дънов, П.** Божествен и човешки свят, СБ, *Двете царства, 25.08.1940 г.*
48. **Дънов, П.** Аз съм истинната лоза, СБ, *Ще ви научи,* 24.09.1922 г.
49. **Дънов, П.** Най-голям в Царството Небесно, НБ, *Възлюбете Господа, 27.06.1937 г*
50. **Дънов, П.** Неразрешеното, ООК, *Обективен и субективен ум, 22.12.1926 г.*
51. **Дънов, П.** Божествен и човешки свят, СБ, *Реалност на живота, 4.08.1940 г.*

52. **Дънов, П.** Факти, закони, принципи, ООК, *Да благодарим, 25.11.1942 г*.
53. **Дънов, П.** Последното място, НБ (Сила и живот. Сер. VII, т. II), Стара Загора, 2000, *Ръката съблазнява, 5.04.1925 г.*
54. **Дънов, П.** Благословен, НБ, *Кесаревото кесарю, Божието Богу, 1.03.1942 г.*
55. **Дънов, П.** Радостта, НБ, Т. I, *Добро и човещина, 26.02.1933 г.*
56. **Дънов, П.** Все що е писано, НБ, *Пребъдване, 27.05.1917 г.*
57. **Дънов, П.** Съгласуване на мислите, УС, *Търпение, 19.02.1941 г*
58. **Дънов, П.** Ликвидация на века, УС, *Да видят, 10.10.1937 г.*
59. **Дънов, П.** Последното добро, УС, *Да обичаш и да те обичат, 16.11.1941 г.*
60. **Дънов, П.** Великата разумност, МОК, *Отношение между линиите, 10.02.1933 г*
61. **Дънов, П.** Духът и плътта, НБ (Сила и живот, Сер. II), *Свободата на духа, 23. 08. 1915 г.*
62. **Дънов, П.** Възкресението, НБ, *На двама господари, 1.01.1933 г.*
63. **Дънов, П**. Път на зазоряване, НБ*, Светлината на любовта, 4.02.19.40 г.*
64. **Дънов, П.** Добрият език, УС, *Силата на човека, 30.10.1938 г.*
65. **Дънов, П.** Заветът на любовта (Последни слова). Т. II, *Слабият и силният, 29.10.1944 г.*
66. **Дънов, П.** Възпитанието, НБ, *Възелът, 7.09.1941 г.*
67. **Дънов, П.** Оживяване, НБ, *Озарени от любовта, 11.07.1943 г.*
68. **Дънов, П.** Последното добро, УС, *Единствената врата, 11.01.1942 г.*
69. **Дънов, П.** Духът и плътта, НБ (Сила и живот, Сер. II), *Рождението, 24.12. 1915 г.*
70. **Дънов, П.** Проявление, НБ, *Възлюблени, 25.10.1942 г.*
71. **Дънов, П**. Новото начало, УС, 17.10.1943 г.
72. **Дънов, П**. Ако говоря, Т. II, ООК, 5.06.1935 г.
73. **Дънов, П**. Условия за растене, НБ (Сила и живот. Сер. XIII), *Имам ястие, 7.09.1930 г.*
74. **Дънов, П.** Най-голям в царството Небесно, НБ, *Здравото учение, 4.04.1937 г.*
75. **Дънов, П**. По образ и подобие, НБ, *Който приеме свидетелството Негово, 2.01.1938 г.*
76. **Дънов, П.** Той създава, УС, *Реалността на живота, 3.01.1937 г.*

77. **Дънов, П.** Затова се родих, НБ (Сила и Живот. Сер. IX, т. 1). *Глас в пустинята, 12.12.1926 г.*
78. **Дънов, П.** Буден ум и будно сърце, ООК, *Здравословното състояние, 28.01.1942 г.*
79. **Дънов, П**. Вечният порядък, ООК, *Трите първични принципа, Елементи в живота, 4.10.1933 г.*
80. **Дънов, П.** Буден ум и будно сърце, ООК, *Учение и обич, 15.10.1941 г.*
81. **Дънов, П.** Свещеният огън, СБ, *Раждане на свободата, 23.08.1926 г.*
82. **Дънов, П.** Затова се родих, НБ (Сила и Живот. Сер. IX, т. 1), *Неговата заповед, 31.10.1926 г.*
83. **Дънов, П**. Оживяване, НБ, *Истинно, честно и справедливо, 6.06.1943 г.*
84. **Дънов, П.** Факти, закони, принципи, ООК, *Весели лица, 9.12.1942 г.*
85. **Дънов, П**. Всеки ден по една добра дума, ООК, *Планетни влияния, 16.10.1940 г.*
86. **Дънов, П.** Вечният порядък, ООК, *Условия за растене, 4.04.1934 г.*
87. **Дънов, П.** Нашето място, СБ, *Чистене на съзнанието, 31.07.1931 г.*
88. **Дънов, П.** Настанало е Царството Божие, НБ (Сила и живот. Сер. VII), *Тесният път, 11.01.1925 г.*
89. **Дънов, П.** Новото начало, УС, *Новото начало, 31.10.1943 г.*
90. **Дънов, П.** Двата метода на природата, НБ, *Той ги изпита, 16.12.1923 г.*
91. **Дънов, П.** Праведният, НБ, *Лозените пръчки, 27.03.1927 г.*
92. **Дънов, П.** Славата Божия, ООК, *Физически, духовни и умствени нужди, 28.12.1938 г.*
93. **Дънов, П.** Законът и любовта, ООК, *Лица на реалността, 3.02.1932 г.*
94. **Дънов, П.** Заветът на Любовта (Последни слова), Т. III, *Девет съществени причини, 19.11.1944 г.*
95. **Дънов, П.** Кротките, ИБ, *Какво ще срещне ученикът на пътя? Правила и мерки за избягване на всички погрешки, 17.08.1922 г.*
96. **Дънов, П.** Новият човек, НБ, *Сеятелят, 27.03.1921 г.*
97. **Дънов, П**. Възможности в живота, МОК, *Вътрешна светлина, 8.10.1937 г.*
98. **Дънов, П.** Условия за растене, НБ (Сила и живот. Сер. XIII), *Имам ястие, 7.09.1930 г.*

99. **Дънов, П.** Заветът на Любовта (Последни слова), Т I. *Най-красивият ден, 16.04.1944 г.*
100. **Дънов, П.** Веригата на Божествената Любов. Годишни срещи 1903-1915, СБ, София, Захарий Стоянов и Бяло Братство, 2007*, с. 399-409, 17.08.1914 г.*
101. **Дънов, П**. Живият Господ, НБ, *Защо не можахме, 24.12.1922 г*.
102. **Дънов, П.** Трите родословия, УС, *Степени на разбиране, 20.10.1935 г.*
103. **Дънов, П.** Работа на природата, ООК, *Новата песен, 25.01.1933 г.*
104. **Дънов, П.** Новият светилник, ООК, *Малкото добро, 29.12.1943 г.*
105. **Дънов, П.** Пътят на доброто, МОК. София, Жанута-98, 1999, *Обикновени и идейни мисли, 8.05.1931 г.*
106. **Дънов, П.** По образ и подобие, НБ, *И пак се наведе, та пишеше на земята, 9.01.1938 г.*
107. **Дънов, П.** Влизане, НБ. (Сер. IX, т. 2), *Новата земя, 13.02.1927 г.*
108. **Дънов, П.** Запалената свещ, ООК, *Мелодия и хармония, 13.01.1937 г.*
109. **Дънов, П.** Този е живият хляб, НБ (1934–1935). 1. изд. Кърджали, „АСК-93“, 1998, *Всеки, който слуша тези мои думи, 3.03.1935 г.*
110. **Дънов, П.** Време и сила, МОК. Г. V (1925–1926). София, „Жанута-98“, 2002, *Живите символи като методи за работа, 20.12.1925 г.*
111. **Дънов, П.** Новият човек, НБ, *Дойди след Мен, 19.06.1921 г.*
112. **Дънов, П.** Радостта, НБ, Т. I, *Надеждата ти, 11.06.1933 г.*
113. **Дънов, П.** Ликвидация на века, УС, *Служене на Бога, 28.11.1937 г.*
114. **Дънов, П.** Бъдещото верую на човечеството, СБ, *Едно звено, 3.09.1933 г.*
115. **Дънов, П.** Закон на единство и общност, СБ (VI Младежки събор), *Към свобода! 10.07.1928 г.*
116. **Дънов, П.** Новото разбиране, УС, *Силен и умен. Двете погрешки, 12.11.1933 г.*
117. **Дънов, П.** Абсолютна справедливост, ООК, *Неразбраното, 10.12.1924 г.*
118. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 22. София, библ. Житен клас, 2005, с. 18.

119. **Ladd, J. S.** Bulgarian methodist prechers. – „ZKVA.“. 68th Annual report of the Missionary society of the Methodist episcopal church. New York, 1886, pp. 457-459.
120. **Дънов, П.** Добрият език, УС, *Основното правило, 22.01.1939 г.*
121. **Дънов, П.** По образ и подобие, НБ (1937–1938). 1. изд. София, „АСК-93“, 1998, *Подобно е на невод, 10.10.1937 г.*
122. **Дънов, П.** Наука за живота, ООК, XIX година (1939–1940). Т. II. 1. изд. София, „Жануа-98“, 1999, *Разбиране на природните закони, 7.08.1940 г.*
123. **Дънов, П.** Вас ви нарекох приятели, НБ, *Да имат живот, 22.12.1935 г.*
124. **Дънов, П.** Новият светилник, ООК, *Най-мъчната работа, 15.12.1943 г.*
125. **Дънов, П.** Красотата на душата, УС, *Две посоки, 26.06.1938 г.*
126. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 6. София, библ. Житен клас, 1996, с. 53.
127. **Дънов, П.** *Най-голям в Царството небесно*. НБ (1936–1937). 1. изд. София, „Жануа-98“, 1999, Рабство и приятелство, 16.5.1937 г.
128. **Дънов, П.** Възможности в живота, МОК, *Законът на хармонията в тялото, 4.02.1938 г.*
129. **Дънов, П.** Силите на природата, МОК, *Най-голямото изкуство,* 3.12.1943 г.
130. **Дънов, П.** Голямото благо, НБ (Сила и живот. Сер. XII, т. 3), *Голямото благо, 19.05.1929 г.*
131. **Дънов, П.** Езикът на любовта, СБ, *Служене, 11.08.1939 г.*
132. **Дънов, П.** Най-голям в Царството Небесно, НБ, *Икономия в природата, 28.03.1937 г.*
133. **Дънов, П**. Новото разбиране за връзките в живота, УС, *Радостта, която никой няма да отнеме, 31.12.1933 г.*
134. **Дънов, П.** Възможни постижения, ООК, *Посоки и възможности, 20.04.1927 г.*
135. **Дънов, П.** Работа на природата, ООК, *Общи положения, 29.03.1933 г.*
136. **Дънов, П.** Ето Човекът, НБ, (Сила и живот. Сер. I), *Страхът, 19.10.1914 г.*
137. **Дънов, П.** Той създава, УС, *Великодушие и целомъдрие, 31.01.1937 г.*

138. **Дънов, П.** Вас ви нарекох приятели, НБ, *Ще хвърля мрежата, 13.10.1935 г.*
139. **Дънов, П.** Силата на мисълта, ООК, *Основи и елементи на щастието, 26.04.1939 г.*
140. **Дънов, П.** Ето човекът, НБ (Сила и живот. Сер. I), *Законът на служенето, 27.07.1914 г.*
141. **Дънов, П.** Последното място, НБ, (Сила и Животъ. Сер. VII, т. 2), Стара Загора, 2000, *Законът на внушението, 5.04.1925 г.*
142. **Дънов, П**. Радостта, НБ, *Мъдростта съгради, 9.07.1933 г.*
143. **Дънов, П.** Красотата на душата, УС, *Добрите плодове, 20.03.1938 г*
144. **Дънов, П.** Новото начало, УС, *Двата пътя, 10.10.1943 г.*
145. **Дънов, П.** Път на зазоряване, НБ, *Най-великото, 10.03.1940 г.*
146. **Дънов, П.** Новият светилник, ООК, *Малките величини, 1.12.1943 г.*
147. **Дънов, П.** Солта, НБ (Сила и живот. Сер. III), *Двамата господари, 21.01.1917 г.*
148. **Дънов, П.** Живот, светлина и сила, МОК, *Тангентално и обкръжаващо, 27.06.1941 г.*
149. **Дънов, П.** Все що е писано, НБ, *Чистосърдечните, 29.04.1917 г.*
150. **Дънов, П.** Силата на мисълта, ООК, *Божествената мярка, 22.03.1939 г.*
151. **Дънов, П.** Най-голям в Царството Небесно, НБ, *Защо плачеш и кого търсиш?, 21.02.1937 г.*
152. **Дънов, П.** Път на зазоряване, НБ, *Жена кога ражда, 19.11.1939 г.*
153. **Дънов, П.** Първият момент на любовта, УС, *Път към изгубената дума, 26.11.1939 г.*
154. **Дънов, П.** Единственото богатство, ООК, *Един опит, 13.12.1939 г.*
155. **Дънов, П.** Делата Божии, НБ, *Да се възвеселим, 18.05.1930 г.*
156. **Дънов, П.** Законът и любовта, ООК, *Лица на реалността, 3.02.1932 г.*
157. **Дънов, П.** Да възлюбиш Господа, НБ, *Ще живее, 7.12.1919 г.*
158. **Дънов, П.** Да възлюбиш Господа, НБ, *Аз съм онзи човек, 28.09.1919 г.*
159. **Дънов, П.** Вас ви нарекох приятели, НБ*, Изтълкувай ни тази притча, 29.09.1935 г.*
160. **Дънов, П.** Запалената свещ, ООК, *Четирите струни, 7.04.1937 г.*
161. **Дънов, П.** Опорни точки в живота, СБ, *Любов и обич, 29.08.1942 г.*

162. **Дънов, П**. Възможни постижения, ООК, *Малкият повод, 23.03.1927 г.*
163. **Дънов, П.** Път на зазоряване, НБ, *Жена кога ражда,19.11.1939 г.*
164. **Дънов, П.** Път на зазоряване, НБ, *Призова учениците си, 5.11.1939 г.*
165. **Дънов, П.** Скръб и радост, МОК, *Правилна оценка, 28.10.1938 г.*
166. **Дънов, П**. Добрият език, УС, *Страдание и радост, 25.12.1938 г.*
167. **Дънов, П.** Запалената свещ, ООК, *Мислене и чевстване, 10.03.1937 г.*
168. **Дънов, П.** По образ и подобие, НБ, *Няма нищо ново под слънцето, 23.01.1938 г.*
169. **Дънов, П.** Важни и належащи неща, УС, *Вратите на любовта, 24.01.1943 г.*
170. **Дънов, П.** Път на зазоряване, НБ, *Връзвайте и развързвайте, 24.03.1940 г.*
171. **Дънов, П.** Ако говоря, ООК, *Киселина, основа, сол, 1.05.1935 г.*
172. **„Изгревът“** на Бялото Братство пее и свири, учи и живее. Състав. Вергилий Кръстев. Т. 1. София, библ. Житен клас, 1993, с. 9.
173. **Дънов, П.** Свещеният огън. Т.I. Състав. Б. Боев, София, Алфадар, 2000, с. 66-67.
174. **Дънов, П.** Факти, закони и принципи, ООК, *Песента на блудния син, 2.12.1942 г.*
175. **Дънов, П.** Работа на природата, ООК, *Новата песен, 25.01.1933 г.*
176. **Дънов, П.** Затова се родих, НБ, *Тази притча*, 26.12.1926 г.
177. **Дънов, П.** Важни и належащи неща, УС, *Любов без закони,* 31.01.1943 г.
178. **Дънов, П.** Нашето място, СБ, *Чистене на съзнанието, 31.07.1931 г.*
179. **Дънов, П.** Великата майка, ИБ, *Вяра, 5.03.1920 г.*
180. **Дънов, П.** Пътят към щастието, МОК, *Млад и стар, 26.07.1940 г.*
181. **Дънов, П.** Възможности за щастие, СБ, *Възелът, 10.09.1941 г.*
182. **Дънов, П.** Божествения импулс, ООК, *Богатство и сиромашия, 23.02.1938 г.*
183. **Дънов, П.** Път на зазоряване, НБ, *Реална и идеална обстановка, 14.01.1940 г.*
184. **Дънов, П.** Възможности в живота, МОК, *Измерения, 10.12.1937 г.*
185. **Дънов, П.** Време и сила, МОК (1925–1926), София, „Жануа-98“, 2002, *Живите символи в природата, 20.12.1925 г.*

186. **Дънов, П.** Вечното благо, СБ, *Жилище на човешката душа, 27.08.1943 г.*
187. **Дънов, П.** Минало, настояще и бъдеще, МОК, *Причина, проява и резултат, 29.01.1943 г.*
188. **Дънов, П.** Сила и живот, НБ. (Сер. V), *Прави правете Неговите пътеки, 2.04.1922 г.*
189. **Дънов, П.** Скръб и радост, МОК, *Дайте свобода, 7.04.1939 г.*
190. **Дънов, П**. Ако говоря, ООК, *Трите правила, 20.03.1935 г.*
191. **Дънов, П.** Разумният живот, МОК, *Дадено и установено, 4.11.1932 г.*
192. **Дънов, П.** Двете Божествени посещения, МОК, *Инертност и движение, 13.03.1942 г.*
193. **Дънов, П.** Божественият импулс, ООК, *Един момент, 30.03.1938 г.*
194. **Дънов, П.** Възможности за щастие, СБ, *Възможности за щастие, 24.08.1941 г.*
195. **Дънов, П.** Единственото богатство, ООК, *Правилни схващания и правилен живот, 15.02.1939 г.*
196. **Дънов, П.** Настанало е Царството Божие, НБ, *Сега скръб имате, 1.03.1925 г.*
197. **Дънов, П.** Призоваха Исуса, НБ, *Светите Твои градове, 12.05.1935 г.*
198. **Дънов, П.** По образ и подобие, НБ, *Всичките народи, 24.04.1938 г.*
199. **Дънов, П.** Допирните точки в природата, МОК, *Допирни точки в природата, 4.10,1922 г.*
200. **Дънов, П.** Плодовете на Любовта, УС, *В любещите ръце, 16.05.1943 г.*
201. **Дънов, П.** Запалената свещ, ООК, *Път за освобождение, 3.03.1937 г.*
202. **Дънов, П.** Силата на мисълта, ООК, *Иде и идѝ, 3.05.1939 г.*
203. **Дънов, П.** Призоваха Исуса, НБ, *Разумният домостроител, 3.02.1935 г.*
204. **Дънов, П**. Основният тон, МОК, *Дух и материя, 21.02.1936 г.*
205. **Дънов, П.** Методи на самовъзпитание, МОК, *Трите отношения, 5.06.1931 г.*
206. **Дънов, П.** Най-голям в Царството Небесно, НБ, *Аз ще дойда, 11.07.1937 г.*
207. **Дънов, П**. Опорни точки в живота, СБ, *Самовъзпитание, 2.08.1942 г.*

208. **Дънов, П**. Новата мисъл, ООК, *Малката истина, 12.10.1932 г.*
209. **Дънов, П.** Заветът на любовта (Последни слова), Т. III, *Голямото благо, 13.12.1944 г.*
210. **Дънов, П**. Положителни и отрицателни сили в природата, ООК, *Влиянието на планетите, 12.03.1923 г.*
211. **Дънов, П.** Свещеният огън, СБ, *Свещеният огън, 27.08.1926 г.*
212. **Дънов, П.** Книгата на Великият живот, СБ, *Новите възгледи, 7.08.1932 г.*
213. **Дънов, П.** Аз ви избрах, ИБ, *Вяра, 5.03.1920 г.*
214. **Дънов, П.** Като роди дете, НБ, *Да не ускодее твоята вяра, 16.02.1941 г.*
215. **Дънов, П.** Проявление, НБ, *Проявление, 27.09.1942 г.*
216. **Дънов, П.** Първият момент на любовта, УС, Ще бъдат опитани, 5.11.1939 г.
217. **Дънов, П.** Сила и живот, НБ (Сер. V), *Твоето слово, 19.03.1922 г.*
218. **Дънов, П.** Аз съм истинската лоза, СБ, *Аз съм вратата на овците, 10.09.1922 г.*
219. **Дънов, П.** Възможности в живота, МОК, *Противоречията в живота, 14.01.1938 г.*
220. **Дънов, П.** Вас ви нарекох приятели, НБ, *Защо им говориш с притчи, 22.09.1935 г.*
221. **Дънов, П.** Благословен, НБ, *Да се не смущава сърцето ви, 18.01.1942 г.*
222. **Дънов, П.** Делата Божии, НБ, *Синове на светлината, 23.03.1930 г.*
223. **Дънов, П.** Оживление, НБ, *Да се родите изново, 13.06.1943 г.*
224. **Дънов, П.** Призоваха Исуса, НБ, *С какво тяло?, 7.10.1934 г.*
225. **Дънов, П**. Заветът на любовта (Последни слова), Т. III, *Неделими неща, 15.12.1944 г.*
226. **Дънов, П.** Начало на мъдростта, ООК, *Кръг, елипса и хипербола, 4.05.1932 г.*
227. **Дънов, П.** Като роди дете, НБ, *Божествената усмивка, 10.11.1940 г.*
228. **Дънов, П.** В царството на живата природа. (Статии), София, Сонита, 1995, *Умът, сърцето и волята.*
229. **Дънов, П.** Абсолютната истина, УС, *Добрата воля Божия, 26.06.1932 г.*
230. **Дънов, П.** Високият идеал, ООК, *Обектът на съзнанието, 20.02.1924 г.*

231. **Дънов, П.** Работа на природата, ООК, *Влияние на музиката, 18.01.1933 г.*
232. **Дънов, П.** Господар и слуга, МОК, *Господар и слуга, 27.09.1935 г.*
233. **Дънов, П.** Реалности и сенки, ООК, 3.06.1931 г.
234. **Дънов, П.** Първият момент на любовта, УС, *Ободрителни мисли, чувства и постъпки ,* 8.10.1939 г.
235. **Дънов, П.** Възкресението, НБ, Г. XII (1932–1933), Том I. I. изд. София, „Жануа-98“, 1999, *Намерената овца, 2.10.1932 г.*
236. **Дънов, П**. Вечно подмладяване, НБ, *Вечното подмладяване, 10.10.1943 г.*
237. **Дънов, П.** Възможности за щастие, СБ, *Възможности за щастие, 24.08.1941 г.*
238. **Дънов, П.** Факти, закони и принципи, ООК, *Път за свобода, 24.02.1943 г.*
239. **Дънов, П.** Всеки ден, ООК, *По пътя на любовта, 23.10.1940 г.*
240. **Дънов, П**. Старото отмина, УС, *Примирителната постъпка, 28.03.1937 г.*
241. **Дънов, П.** Най-голям в Царството Небесно, НБ (1936–1937). I. изд. София, „Жануа-98“, 1999, *Най-голям в Царството небесно, 27.09.1936 г*
242. **Дънов, П**. Високият идеал, ООК (Мултимедиен диск), София, Хелиопол, 1999, *Излишък и недоимък в живота, 14.11.1923 г.*
243. **Дънов, П**. Условия за растене, НБ, *Иде Исус, 5.10.1930 г.*
244. **Дънов, П.** Петте врати, ООК, *Сегашният момент, 11.03.1936 г.*
245. **Дънов, П**. Заветът на любовта (Последни слова), Т. II, *На фокус, 15.11.1944 г.*
246. **Дънов, П.** Новото човечество, ИБ, София, Емил Елмазов, 1990, *Новото човечество, 19.08.1920 г.*
247. **Дънов, П.** Благословен, НБ, *Съживява, 15.02.1942 г.*
248. **Дънов, П.** Положителни и отрицателни сили в природата, ООК, *Божественото и човешкото. Днес, а не утре, 28.06.1923 г.*
249. **Дънов, П.** Петимата братя, НБ, *Пред новата епоха, 9.10.1938 г.*
250. **Дънов, П.** Ако говоря, ООК, *Последният изпит, 15.05.1935 г.*
251. **Дънов, П.** Ако говоря, ООК, *Общи погрешки и общи добродетели, 29.05.1935 г.*
252. **Дънов, П.** Запалената свещ, ООК, *Първата песен, 26 май 1937 г.*
253. **Дънов, П.** Призоваха Исуса, НБ, *Разумният домостроител, 3.02.1935 г*
254. **Дънов, П.** Синове на възкресението, НБ, *Дерзай дъще, 5.02.1928 г.*

255. **Дънов, П.** Вечното благо, СБ*, Блаженствата ,5.09.1943 г.*
256. **Дънов, П.** Като роди дете, НБ, *Приложение и работа, 22.12.1940 г.*
257. **Дънов, П**. Път на зазоряване, НБ, *Акаша и прана, 24.12.1939 г.*
258. **Дънов, П**. Двата пътя, МОК, *Противоречия в живота, 24.05.1922 г.*
259. **Дънов, П.** Кротките, ИБ, *Приложение, 21.06.1923 г.*
260. **Дънов, П.** Запалената свещ, ООК, *Свещеното правило, 27.01.1937 г.*
261. **Дънов, П.** Единственото богатство, ООК, Г. XIX (1939–1940). Т. I. I. изд. София, „Жануа-98“,1999*, Търсене на изгубената дума,6.12.1939 г.*
262. **Дънов, П.** Важни и належащи неща, УС, *Като младият син, 29.11.1942 г.*
263. **Дънов, П.** Силата на мисълта, ООК, *Иде и идѝ, 3.05.1939 г.*
264. **Дънов, П**. Ценната дума, УС, *Единствените прояви на любовта, 14.04.1935 г.*
265. **Дънов, П.** Ако говоря, ООК, *По нов начин, 10.10.1934 г.*
266. **Дънов, П.** Божественият импулс, ООК, *Божествения глас, 16.02.1938 г.*
267. **Дънов, П.** Възможности за щастие, СБ, *Предназначението на човека, 31.08.1941 г.*
268. **Зайферт, Йозеф Лео.** Световните революционери – от Богомил през Хус до Ленин. София, ИК Христо Ботев, 1994, с. 7.

• Използвани съкращения в списъка: НБ - Неделни беседи; ООК – Общ окултен клас; МОК –Младежки окултен клас; УС – Утринни слова; СБ – Съборни беседи; ИБ – избрани беседи;

• Беседите, от които са взети цитатите и датите, на които те са четени, са представени в курсив.

----

[1] Използваните материали тук са взети най-вече от Периклиев, Ал., „За родословието на Учителя Петър Дънов“, и от „Изгревът…“, т. XI и т. XXIV.

[2] Главен списък на учениците на Държавна реална гимназия в гр. Варна за учебните 1880/1881, 1881/1882, 1882/1883 и 1883/1884 г.

[3] Използваните материали тук са главно от „Изгревът…“ т. XXIV.

[4] Тук и в следващите глави, отнасящи се до семинария „Дрю“, са използвани материали главно от книгата на Атанас Славов „Пътят и времето. Началото“ .

[5] В тази точка 6 и в следващата точка 7 са използвани материали главно от книгата на Атанас Славов „Пътят и времето. Началото“ .

[6] Тук са използвани материали от предговора на Х. Салман и Р. Милев към книгата „Миграция и християнизиране на германските племена“, изд. „Бяло Братство“ и Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2007, с. 106.

[7] Цялата втора част – „Петър Дънов за себе си“, е съставена от различни случки от живота на младия П. Дънов и неговото семейство. Такива изобилстват в по-късните му беседи и лекции. Повечето истории са разказвани като поучителни анекдоти, без да се назовават конкретни имена (това става ясно и от спомените на Е. Андреева). Тук е използван методът на компилацията, защото често една и съща случка се повтаря на няколко места и от всички тях се взема допълваща информация, като накрая се сглобява в единна завършена цялост. Това затруднява посочването на всички източници, тъй като на места те са повече от десет. За ориентир ще бъдат отбелязвани само един или два. В епохата на интернет технологиите споменатото неудобство до голяма степен може да се преодолее. Словото на Учителя П. Дънов присъства в електронен вариант в интернет. Всеки, който желае, може да намери откъде са взети дадените пасажи. За целта е необходимо да се подберат ключови думи от тези пасажи и да се пуснат на „търсене“.

[8] Същата случка, разказана в 1.2. от Учителя П. Дънов като свидетел и участник в нея, придобива по-различна интерпретация. Оттук идва и хипотезата, че този вярващ в невидимите светове е самият той.

[9] В тази и в следващите точки, до т. 6 вкл., са използвани материали от книгата на немския славист Йозеф Лео Зайферт – „Световните революционери – от Богомил през Хус до Ленин“, ИК „Христо Ботев“, С, 1994, с. 495.

[10] В тази и в следващите две точки са използвани материали от предговора на Х. Салман към книгата „Миграция и християнизиране на германските племена“, Изд. „Бяло Братство“ и Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2007, с. 106.